

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Підручник

Книга 2

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2017

Рецензенти: *М. Н. Курко*, д-р юрид. наук, проф.,
заслужений юрист України, ректор МАУП
А. М. Подоляка, д-р юрид. наук, проф.
О. М. Лощихін, д-р юрид. наук, проф.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № від 28.02.17)*

Перегляд судових рішень в адміністративному процесі: у 2 кн. : підручник / наук.-ред. колегія: Р. Кайдашев (голова), Є. Романенко (співголова), О. Акімов, С. Гербеда (заступник голови), М. Гончаренко (заступник голови), В. Гурковський, О. Непомнящий, В. Силкін, Р. Сиротенко, І. Чаплай (відповідальний секретар, координатор проекту). — Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. — Кн. 2. — 304 с.

ISBN 978-617-02-0267-3

Наведено матеріал по перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві, підготовлений на підставі Кодексу адміністративного судочинства України в редакції станом на 01 січня 2016 року, який дав старт розбудові адміністративної юстиції в Україні. Викладено теоретичні та процесуальні основи перегляду судових рішень в адміністративному процесі України. На підставі існуючих теоритичних надбань та сучасних тенденцій розвитку адміністративного процесуального законодавства розкрито встановлений законом процесуальний порядок перегляду судових рішень адміністративними судами апеляційної та касаційної інстанції. Видання вирізняється серед інших оригінальністю подання матеріалу, відтвореного схематично.

Для науковців, ад'юнктів та аспірантів, викладачів, слухачів та студентів юридичних ВНЗ, суддів і адвокатів.

ISBN 978-617-02-0267-3

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2017
© ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2017

Шановний читач

Створення системи адміністративних суддів в Україні, прийняття законодавчого інструментарію для захисту прав і свобод особи від свавілля влади – Кодексу адміністративного судочинства – найважливіше досягнення судової реформи.

За десять років існування адміністративної юстиції в Україні Кодекс пройшов професійну апробацію на практиці. Система адміністративного судочинства стала ефективним механізмом правового захисту громадян і юридичних осіб.

Понад 15 млн адміністративних справ пройшли за цей час через адміністративні суди, близько 70 % цих справ розглянуто із задоволенням позову, що свідчить про переосмислення сутності адміністративного права з репресивного на право громадян на поновлення своїх порушених прав.

Багато вчених, людей, яким небайдужий еволюційний розвиток адміністративної юстиції України, формували нові підходи та створювали сучасні новели при внесенні змін до Кодексу. Тому на даному етапі розвитку нам потрібні інструменти популяризації адміністративної юстиції для підвищення рівня правової свідомості та рівня поваги до адміністративного суду.

І всі намагання деяких представників влади в ході судової реформи згорнути наші надбання у розбудові і становленні адміністративної юстиції в Україні, у забезпеченні справедливого правосуддя – приречені на провал.

З повагою,

Олександр Пасенюк

суддя Конституційного Суду України,
професор кафедри адміністративного права
Київського національного університету ім. Т. Шевченка,
кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
голова Вищого адміністративного суду України (2004–2011 рр.)
Президент Всеукраїнської громадської організації «Асоціація адміністративних суддів»

ЗМІСТ

РОЗДІЛ IV. Теоретико-методологічні аспекти перегляду судових рішень в апеляційному провадженні в адміністративному процесі України	6
Юридична природа апеляційного провадження в адміністративному процесі України.....	6
Загальна характеристика права на апеляційне оскарження та особливості його реалізації в адміністративному процесі України.....	19
Процесуальний порядок перегляду судових рішень судом апеляційної інстанції в адміністративному процесі України	46
Когнітивна мапа: апеляційне провадження	76
Література до розділу IV	103
РОЗДІЛ V. Теоретико-методологічні аспекти перегляду судових рішень у касаційному провадженні в адміністративному процесі України	109
Сутність та значення касаційного провадження в адміністративному процесі України	109
Проблеми реалізації права на касаційне оскарження в адміністративному процесі України	119
Процесуальний порядок перегляду судових рішень судом касаційної інстанції в адміністративному процесі України	132
Когнітивна мапа: касаційне провадження.....	144
Література до розділу V	172
Питання для самоконтролю	174
Завдання для самостійної роботи.....	176

РОЗДІЛ IV

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Реалізація конституційного права особи на судовий захист у частині забезпечення апеляційного оскарження в адміністративному судочинстві та при перегляді постанов у справах про адміністративні правопорушення зумовлена діяльністю системи судів апеляційної інстанції. Перевірка законності і обґрунтованості судових рішень (постанов судді), прийнятих адміністративними судами першої інстанції та у справах про адміністративні правопорушення, здійснюється апеляційними адміністративними судами та апеляційними судами загальної юрисдикції у формі апеляційного провадження. Реалізація апеляційними судами свого процесуального статусу пов'язана фактично із додатковими гарантіями законності в адміністративному процесі, що спрямовані на захист прав, свобод фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у публічно-правових відносинах. Апеляційний перегляд судових рішень (постанов судді) є основною функцією судів апеляційної інстанції, а також є засобом усунення помилок, які були допущені під час розгляду справи адміністративними судами першої інстанції.

У КАСУ встановлена предметна та інстанційна підсудність, що диференціює процесуальну правосуб'єктність адміністративних судів. Адміністративні суди апеляційної інстанції переглядають судові рішення в порядку апеляційного провадження. КУпАП також встановлює можливість перегляду постанов судді в апеляційному порядку апеляційними судами загальної юрисдикції.

Апеляційне провадження, як об'єкт наукових досліджень, привертало увагу багатьох вчених-процесуалістів. Здебільшого ці вчені належать до цивілістичної науки (С. В. Васильєв, К. В. Гусаров, В. В. Комаров, О. М. Трач, Є. А. Чернушенко, М. Й. Штефан) та до фахівців з кримінального процесу (В. І. Сліпченко, О. Ю. Костюченко).

В адміністративно-процесуальній науці апеляційне провадження було предметом наукового дослідження Т. П. Мінки та М. М. Глуховері, результати якого викладені у монографії “Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві України” [1].

Окремий розділ 2.3 “Адміністративно-судочинський аспект апеляції в адміністративно-юрисдикційному процесі”, присвячений апеляційному провадженню в адміністративному судочинстві”, міститься у дисертації Р. О. Кукурудза на тему “Апеляція в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики”.

Окремі загальні питання, пов’язані з апеляційним провадженням, на рівні підручників і навчальних посібників викладені у працях Ю. П. Битяка, В. М. Бевзенка, С. В. Ківалова, А. Т. Комзюка, О. В. Кузьменко, Т. О. Коломоєць, Р. С. Мельника, О. М. Пасенюка.

Майже цими працями, в яких досліджується апеляційне провадження, й обмежується юридична наука. На нашу думку, цього недостатньо. Адже в сучасних умовах існує безліч проблем правового регулювання апеляційного провадження, застосування судами апеляційної інстанції процесуальних норм при перегляді судових рішень (постанов судді). Дані проблеми потребують глибокого наукового аналізу, осмислення та вирішення.

Термін “апеляція” (лат. *appellatio* — звернення, скарга) іншомовного походження. У словниках апеляція розглядається по-різному: 1) оскарження будь-якої постанови у вищу інстанцію; 2) одна із форм оскарження судового рішення у вищу судову інстанцію, яка має переглянути справу по суті; 3) звернення за порадою, підтримкою [2]. У тлумачних словниках поняття “апеляція” розуміється двояко: як вид скарги, звернення; як діяльність з оскарження судового рішення.

В юридичній науці термін “апеляція” також розуміють по-різному: 1) “як форму прохання” (К. І. Малишев, В. І. Адамович) [3]; 2) “як спосіб виправлення неправильного, неостаточного рішення і прохання сторони” (І. Є. Енгельман) [3]; 3) “як є проханням сторони, яка вважає рішення суду першої інстанції неправильним, про перевіршення справи судом вищестоящої інстанції” (Є. В. Васьковський [4, с. 341], В. І. Сліпченко [5, с. 48]); 4) перевіршення справи, тобто повторний розгляд по суті в повному обсязі чи в якійсь частині з постановленням нового рішення (М. Й. Штефан [6, с. 475], А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник [7, с. 420]); 5) як порядок оскарження (Р. О. Кукурудз [8, с. 6]); як спосіб оскарження (Т. О. Коломоєць [9, с. 191]).

Науковий аналіз різних думок фахівців юридичної процесуальної науки щодо тлумачення змісту поняття “апеляція” дозволяє дійти висновку, що “апеляцію” слід розглядати як статичне правове явище у таких значеннях: як форма звернення до адміністративного суду про перегляд судового рішення; або як спосіб оскарження судового рішення. На нашу думку, розуміння терміна “апеляція” як перевіршення справи, розуміння апеляції, як діяльності суду є помилковим. Діяльність суду з розгляду апеляції є апеляційним провадженням.

Поняття “апеляційне провадження” в юридичній науці також розуміється по-різному: 1) як новий розгляд справи по суті, продовження процесу першої інстанції, сконцентрованому на тому ж предметі і на тих же правовідносинах між сторонами по спірній справі [10, с. 71; 188; 10, 11, с. 5]; 2) як стадію кримінального процесу, змістом якої є перегляд за апеляціями сторін рішень місце-

вих судів, що не набрали чинності [⁵, с. 48; ¹², с. 308; ¹³, с. 485; ¹⁴, с. 153]; 3) як звернення до суду апеляційної інстанції сторін обвинувачення і захисту та інших осіб, інтересів яких стосується рішення суду першої інстанції, з проханням про його перегляд. Уніфікованою формою звернення до суду апеляційної інстанції сторін обвинувачення і захисту та інших осіб, інтересів яких стосується рішення суду першої інстанції, про незгоду з ним є апеляція [¹⁵, с. 5–7].

Тобто апеляційне провадження в юридичній науці вченими розглядається: 1) як діяльність суду і 2) як стадія провадження. На нашу думку, таке різнобічне розуміння апеляційного провадження є правильним і говорить про складність цього правового явища, про його багатогранність. Так, дійсно, апеляційне провадження є діяльністю особливого суб'єкта — адміністративного суду апеляційної інстанції, який розглядає апеляцію. Така діяльність суду включає в себе комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, які утворюють певну сукупність процесуальних відносин, пов'язаних з відкриттям справи, її розглядом і прийняттям рішення.

Однак говорити про те, що апеляційне провадження складається виключно з дій суду апеляційної інстанції буде помилково. Апеляційне провадження також тісно пов'язане і з діями інших осіб — сторін справи, третіх осіб, осіб, які не брали участі у справі, але суд вирішив про їхні права та обов'язки тощо. У справах про перегляд постанов судді апеляційне провадження складається з дій особи, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, потерпілого, або з дій їх законних представників, захисників. Такі особи також вчиняють певні дії (подання апеляції, клопотань, доказів тощо), які також утворюють частину апеляційного провадження.

Тобто норми досліджуваного інституту регулюють не тільки діяльність адміністративного суду апеляційної інстанції, але й регулюють правовідносини, які виникають між судом, особами, які беруть участь у справі, та іншими учасниками адміністративного процесу.

Таким чином, апеляційне провадження складається із сукупності взаємопов'язаних та взаємопослідовних процесуальних дій суб'єктів відповідних правовідносин. Такі дії суб'єктів правовідносин є нормативно врегульованими розд. 4 гл. 1 “Апеляційне провадження” КАСУ та ст. 294 КУпАП. Тобто зі змістовної сторони апеляційне провадження в адміністративному процесі представляє собою врегульовані нормами КАСУ і КУпАП процесуальні відносини, які об'єднані спільністю предмета — наявністю апеляційної скарги.

З іншого боку, апеляційне провадження “складається з процесуальних дій; ці процесуальні дії взаємопов'язані та взаємопослідовні; ці процесуальні дії об'єднані спільністю предмета правового регулювання [¹⁶, с. 69]. Таким чином, апеляційне провадження представляє собою сукупність взаємопов'язаних та послідовно здійснюваних процесуальних дій та процесуальних правовідносин, які об'єднані спільним предметом правового регулювання. Тобто апеляційне провадження з формальної сторони є різновидом адміністративних проваджень, є системним утворенням, яке включає в себе сукупність послідовно здійснюваних елементів, які в юридичній науці отримали назву процесуальних стадій.

У нашому дослідженні не можна оминати увагою з'ясування місця апеляційного провадження в системі адміністративних проваджень, у зв'язку з чим доцільним є аналіз співвідношення понять “стадія провадження” та “адміністративне провадження”.

Аналіз співвідношення понять “стадія” та “адміністративне провадження” надає можливість виокремити критерії їх розмежування: за структурною побудовою; за процесуальною метою; за процесуальними наслідками.

Адміністративні провадження та стадія адміністративного провадження мають різну побудову структурних компонентів. Так, будь-яке адміністративне провадження характеризується складною побудовою, яка включає в себе нескладні компоненти — стадії. У свою чергу процесуальні стадії складаються з системи процесуальних дій, які у своїй сукупності складають процесуальні форми окремих стадій. Отже, процесуальні стадії є структурними елементами адміністративних проваджень, і тому характеризуються незмінною послідовністю та взаємообумовленістю [16, с. 74].

Адміністративні провадження та стадії провадження спрямовані на досягнення різної мети та вирішення відповідних завдань. Загальною метою будь-якого адміністративного провадження є вирішення публічно-правового спору на засадах справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ, а завданням — захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. У той же час кожна стадія адміністративного провадження має свою локальну тему та визначається конкретним завданням у межах стадії провадження (наприклад, порушення адміністративного провадження; судовий розгляд справи тощо).

Науковий аналіз структури Кодексу адміністративного судочинства України дозволяє зробити висновок, що адміністративний судовий процес складається із сукупності різних адміністративних проваджень, які законодавець систематизує за такими критеріями:

- 1) предмет публічно-правового спору (вимоги ст. 17 КАС України);
- 2) інстанційна юрисдикція адміністративних судів (розд. III “Провадження у суді першої інстанції”, гл. I, II та IV розд. IV КАС України: “Апеляційне провадження”, “Касаційне провадження”, “Провадження за нововиявленими обставинами”);
- 3) залежно від особливостей порядку розгляду та вирішення публічно-правового спору (за загальними правилами, визначеними КАС України, скороченого провадження (вимоги ст. 183–2 КАС України) та письмового провадження (з урахуванням правових приписів ст. 197 та 222 КАС України).

На нашу думку, така позиція законодавця є дещо невірною, адже, будуючи структуру КАСУ, не враховувалися особливості співвідношення понять “провадження” і “стадія”. Норми КУпАП взагалі не виокремлюють апеляційне провадження. Про цей інститут згадується лише у ст. 294 КУпАП.

Продовжуючи дослідження сутності апеляційного провадження, не можна не оминати увагою погляди А. Т. Комзюка, В. М. Бевзенка та Р. С. Мельника про те, що особливості співвідношення таких процесуальних категорій, як “провадження” та “стадія” адміністративного процесу, полягають у наступному: при ознайомленні зі стадіями адміністративного процесу в око впадає те, що назви окремих з них позначаються саме терміном “провадження” (зокрема, такі стадії: апеляційне провадження, касаційне провадження). Проте позначення назв стадій саме таким чином, тобто присвоєння їм назв “провадження”, не означає, що ці стадії є провадженнями юридичного процесу в їх класичному розумінні; завдяки своїй специфіці окремі стадії, у свою чергу, можуть утворюватись із інших стадій адміністративного процесу. Так, перераховані провадження складаються з обов’язкових стадій: порушення адміністративної справи в адміністративному суді; підготовка адміністративної справи до судового розгляду; судовий розгляд адміністративної справи [7, с. 60].

Викладене твердження є цілком логічним. Вживання у КАСУ та у ч. 11 ст. 294 КУпАП терміна “апеляційне провадження” ніяк не дозволяє говорити про те, що воно (апеляційне провадження) є самостійним видом адміністративних проваджень. Апеляційне провадження є факультативною стадією в адміністративному процесі, яка не завжди є обов’язковою, і її непроходження аж ніяк не впливає на досягнення мети та завдань провадження.

Отже, апеляційне провадження в адміністративному процесі є врегульованою нормами КАСУ і КУпАП факультативною стадією, яка складається з певного кола процесуальних відносин, зміст яких пов’язаний з переглядом судами апеляційної інстанції судового рішення, яке не набрало законної сили.

Як і будь-яке системне утворення, апеляційне провадження складається з сукупності процесуальних елементів, які визначають його структуру.

Змістовний аналіз КАСУ дозволяє виокремити таку структуру апеляційного провадження: звернення до апеляційного суду та відкриття апеляційного провадження (ст. 184–189 КАСУ); підготовка справи до апеляційного розгляду (ст. 190–195–1 КАСУ); апеляційний розгляд справи у судовому засіданні (ст. 196–197 КАСУ); винесення рішення у справі (ст. 198–200–9 КАСУ). Кожен із структурних елементів апеляційного провадження має локальну мету та завдання.

Однак якщо звернутися до положень КУпАП, то можна зазначити, що в даному кодексі апеляційне провадження врегульоване недостатньо. Якщо проаналізувати ст. 294 КУпАП, то можна виокремити такі складові цієї стадії: 1) звернення до суду та відкриття апеляційного провадження (ч. 2–3 ст. 294 КУпАП); 2) судовий розгляд справи (ч. 5–7 ст. 294 КУпАП); 3) винесення рішення у справі (ч. 7–11 КУпАП). Процесуальні етапи та дії взагалі залишилися поза увагою законодавця.

Крім того, характеризуючи апеляційне провадження в адміністративному процесі, можна зазначити, що: 1) кожна із зазначених частин апеляційного провадження складається із сукупності процесуальних дій суду апеляційної інстанції, осіб, які беруть участь у справі і чітко регламентовані нормами

КАСУ та КУпАП; 2) процесуальні дії у межах кожної із частин апеляційного провадження виконують проміжні цілі, у межах загальної мети апеляційного провадження; 3) кожна із частин апеляційного провадження спрямована на вирішення визначеного кола питань та має самостійне завдання; 4) всі процесуальні дії та складові частини апеляційного провадження реалізуються послідовно учасниками провадження і судом.

Продовжуючи характеристику апеляційного провадження в адміністративному процесі, не можна не звернути увагу на те, що цей вид провадження має певні особливості, які відрізняють його від інших видів переглядів судових рішень. Перейдемо до з'ясування змісту цих особливостей.

Багато вчених у галузі кримінального процесу вважають, що апеляційне провадження стосовно рішення місцевого суду виконує дві важливі функції кримінального судочинства: контрольну та правовідновлювальну [17, с. 29; 18, с. 80; 19].

Погоджуючись із цим, можна зазначити, що в адміністративному процесі у межах апеляційного провадження також реалізується функція судового контролю, адже, здійснюючи перегляд судового рішення, яке не набрало законної сили, суд перевіряє законність та обґрунтованість судового рішення.

Реалізуючи функції судового контролю, суди апеляційної інстанції: 1) перевіряють дотримання судами першої інстанції принципу законності при розгляді адміністративної справи та винесенні рішення по справі; 2) перевіряють законність та обґрунтованість судових рішень (постанов судді) судів нижчої інстанції. Тобто апеляційне провадження в адміністративному процесі виконує функцію внутрішнього контролю за законністю і обґрунтованістю судових рішень, які виносять суди нижчої інстанції.

За шість місяців 2015 р. до апеляційних адміністративних судів надійшло 49 235 справ і матеріалів, що на 29 % менше, ніж у першому півріччі 2014 р. (69 121 справа та матеріал). Аналіз судової статистики ВАСУ свідчить: у 2011 р. до адміністративних судів апеляційної інстанції надійшло 472,4 тис. апеляційних скарг, у 2012 р. — 624,7 тис., у 2013 р. — 626,4 тис. [20].

Однак вже за період січень-жовтень цього року до апеляційних адміністративних судів надійшло 78 667 справ і матеріалів [21].

У першому півріччі 2015 р. на розгляді у Вищому адміністративному суді України перебувало 16 справ за апеляційними скаргами. У попередньому звітному періоді перебувало 33 такі справи. З них 3 апеляційні скарги — у справах, пов'язаних з проміжними виборами народних депутатів України в одномандатному виборчому окрузі № 205 Чернігівської області та 13 апеляційних скарг — у справах зі спорів про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності [20].

На розгляді у Вищому адміністративному суді України перебувало 23 справи за апеляційними скаргами, пов'язані з проведенням дострокових виборів Президента України, 3 — щодо організації та проведення виборів депутатів місцевих рад, 4 — зі спорів про примусове відчуження земельної ділянки, ін-

ших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності, 3 — інших категорій [20].

Якщо звернутися до статистичних даних перегляду судових рішень адміністративним судом касаційної інстанції, то показники наступні. У першому півріччі 2015 р. на розгляд до Вищого адміністративного суду України надійшла 29 901 касаційна скарга та справа проти 34 345 скарг і справ у відповідному періоді минулого року. Крім того, на розгляді ВАСУ у першому півріччі 2015 р. знаходилася 71 заява про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та 1793 заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України. У першому півріччі 2014 р. до суду надійшло 336 позовних заяв і справ, серед них 84 заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, 2911 заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України. Упродовж досліджуваного періоду у Вищому адміністративному суді України перебувало 107 заяв і справ про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами проти 120 заяв у першому півріччі 2014 р. [20].

У січні–березні 2015 р. до Вищого адміністративного суду України надійшло 1793 заяви про перегляд судових рішень Верховним Судом України. З 29 березня 2015 р., у зв'язку з набранням чинності Законом України “Про забезпечення права на справедливий суд”, такі заяви до суду не надходять. Їх розгляд віднесено до компетенції Верховного Суду України [20].

Аналіз статистичних даних здійснення адміністративними судами перегляду судових рішень дозволяють дійти висновку, що в системі перегляду судових рішень апеляційне провадження займає провідне місце. Більшість скарг про перегляд судового рішення надходить саме до апеляційних судів. І це не випадково, адже апеляційне провадження в адміністративному процесі слугує фільтром для судових рішень першої інстанції. Завдяки апеляційному провадженню в адміністративному процесі забезпечується виправлення судових помилок, зменшуються випадки прийняття незаконного і необґрунтованого судового рішення, яке не набрало законної сили.

Статистичні дані щодо перегляду постанов судді у справах про адміністративні правопорушення апеляційними судами дещо інші порівняно з діяльністю апеляційних адміністративних судів. Так, у першому півріччі 2012 р. апеляційними судами було переглянуто 2440 постанов судді у справах про адміністративні правопорушення, у першому півріччі 2013 р. апеляційними судами було переглянуто 2047 постанов, у першому півріччі 2014 р. — 7301 постанова судді у справах про адміністративні правопорушення, що на 9,21 % менше, ніж за аналогічний період минулого року. У першому півріччі 2014 р. в апеляційному порядку було переглянуто 6067 постанов, що на 16,78 % менше, ніж у 2013 р. За перше півріччя 2015 р. апеляційні суди переглянули 5143 постанови, що на 15,36 % менше, ніж за аналогічний період 2014 р. [22; 22; 23; 24].

Цікавими виглядають цифри діяльності апеляційних судів при перегляді постанов судді у справах про адміністративні правопорушення у порівнянні з кількістю розглянутих справ про адміністративні правопорушення за-

гальними судами. Так, у першому півріччі 2012 р. загальні суди розглянули і винесли 478 868 постанов у справах про адміністративні правопорушення, у першому півріччі 2013 р. загальні суди розглянули 434 773 справи про адміністративні правопорушення, у першому півріччі 2014 р. ця цифра становила 350 307 справ, за аналогічний період 2015 р. загальні суди розглянули 281 855 справ про адміністративні правопорушення, що на 19,54 % менше ніж за аналогічний період минулого року [22; 22; 23; 24].

Порівнюючи статистичні дані щодо розгляду загальними судами справ про адміністративні правопорушення у порівнянні з даними судової статистики щодо перегляду постанов суду у справах про адміністративні правопорушення апеляційними судами, можна зробити висновок, що переглядається лише 0,2 % справ. Наприклад, у порівнянні з діяльністю апеляційних адміністративних судів цей відсоток є дещо більшим. Так, якщо до адміністративних судів першої інстанції у першому півріччі 2015 р. надійшло 163 077 справ і матеріалів, то було оскаржено в апеляційному порядку 68 948 судових рішень, що становить 40 % справ [22; 23; 24].

Аналіз судової статистики свідчить про невелику кількість постанов судів у справах про адміністративні правопорушення, які переглядаються в апеляційному порядку, на відміну від перегляду судових рішень адміністративними судами апеляційної інстанції.

Аналіз наведених статистичних даних також дозволяє стверджувати, що апеляційне провадження займає центральне місце в загальній системі контрольних стадій перегляду судового рішення в адміністративному судочинстві України, оскільки в межах апеляційного провадження (на відміну від касаційного провадження та перегляду судових рішень Верховним Судом України) існує найбільше важелів та можливостей виправлення судової помилки, яка була допущена адміністративним судом першої інстанції.

Апеляційний перегляд судових рішень як перевірення спору або інший перегляд справи, що здійснюється апеляційною інстанцією, яка у повному обсязі використовує права, надані суду першої інстанції при перевірці рішення останнього. Апеляційний суд переглядає справу за правилами, які застосовуються судом першої інстанції. При апеляції перегляд судового рішення здійснюється не у формі перевірки юридичної оцінки та повноти обставин справи, а у формі повторного розгляду цієї справи [25, с. 21].

Слід звернути увагу й на те, що при апеляції відбувається фактичний перегляд справи, а не судового рішення (постанови суду).

Адміністративному суду апеляційної інстанції недостатньо знайомитися з самим судовим рішенням, при апеляції також досліджуються й матеріали справи. Таке твердження ґрунтується на аналізі ст. 188 КАСУ, згідно з ч. 1 якої суд першої інстанції через три дні після закінчення строку на подання апеляційної скарги надсилає її разом зі справою до адміністративного суду апеляційної інстанції. Закріплення цього положення у КАСУ доводить, що в апеляційному порядку здійснюється перегляд адміністративної справи у сукупності з судовим рішенням суду першої інстанції, а не судового рішення, як самостійного документа.

Отже, адміністративний суд апеляційної інстанції здійснює перегляд адміністративної справи, а не судового рішення у вузькому розумінні. Причому справа може бути переглянута як у частині, так і в цілому. Згідно з ст. 195 КАСУ суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції може вийти за межі доводів апеляційної скарги в разі встановлення під час апеляційного провадження порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи. Однак суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги, що не були заявлені в суді першої інстанції. Крім того, адміністративний суд апеляційної інстанції наділений повноваженнями дослідження доказів, які не досліджувалися у суді першої інстанції, з власної ініціативи або за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до суду першої інстанції або необґрунтованим відхилення їх судом першої інстанції. Суд апеляційної інстанції може дослідити також докази, які досліджувалися судом першої інстанції з порушенням вимог КАСУ (ч. 2 ст. 195 КАСУ).

Проаналізувавши ст. 294 КУпАП, можна дійти висновку, що адміністративному суду апеляційної інстанції недостатньо знайомитися з самим судовим рішенням, при апеляції також досліджуються й інші матеріали справи, адже згідно з вимогами даної статті місцевий суд протягом трьох місяців надсилає апеляційну скаргу разом із справою у відповідний апеляційний суд. Розгляд справи відбувається у судовому засіданні, на яке, згідно зі ст. 294 КУпАП, запрошуються особа, яка подала скаргу, інші особи, які беруть участь у провадженні. Ці особи запрошуються не пізніше, ніж за три дні до початку судового засідання.

Крім того, при розгляді апеляційної скарги на постанову у справі про адміністративне правопорушення апеляційний суд не обмежений доводами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Апеляційний суд може дослідити нові докази, які не досліджувалися раніше, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до місцевого суду або необґрунтованим відхилення їх місцевим судом.

Таким чином, дані повноваження суду апеляційної інстанції не є випадковими, адже апеляційне провадження в адміністративному процесі є основною стадією в системі контрольних стадій, на якій відбувається повторний перегляд справи, що дозволяє не допустити набуття законної сили судовим рішенням (постанови судді), яке є незаконним і необґрунтованим.

Тому, на нашу думку, цілком слушно вважає В. І. Сліпченко, який, досліджуючи апеляційне провадження в кримінальному процесі, зазначає, що здійснення контрольної та правовідновлювальної функції забезпечує виконання головного завдання апеляційного провадження — надання новим судовим розглядом справи додаткової гарантії справедливості судового рішення, реалізації права на судовий захист. Ця гарантія полягає в тому, що, по-перше, сам факт подвійного розгляду дозволяє уникнути помилки, що могла виникнути при першому розгляді справи. По-друге, внаслідок того, що рішення

по суті приймають дві різні інстанції, зменшується ризик судової помилки. По-третє, краще забезпечується дотримання законності, оскільки друга інстанція наділена більш владними повноваженнями, а саме: може виправити помилки як допущені під час досудового слідства, так і судового розгляду залежно від того, на якій стадії кримінального процесу була зроблена помилка. Це, у свою чергу, формує початкову єдність судової практики, оскільки рішення суду вищого рівня є орієнтиром для першої інстанції, що сприяє також зростанню кваліфікації суддівського корпусу. Крім того, судді апеляційного суду більш неупереджені, оскільки не піддані так званому місцевому впливу як судді першої інстанції [19, с. 83].

Виходячи з викладеного можна стверджувати, що при повторному розгляді справи адміністративним судом апеляційної інстанції забезпечується додаткова гарантія справедливості судового рішення та реалізації права на судовий захист. Подвійний розгляд справи як у суді першої інстанції, так і в адміністративному суді апеляційної інстанції дає змогу усунути судову помилку, яка могла мати місце при попередньому розгляді справи і не допустити набрання законної сили необґрунтованому рішення суду.

Таким чином, усунення суддівської помилки шляхом перегляду оскаржуваних судових рішень, як і право на звернення до суду та виконання судового рішення, є однією зі складових механізму судового захисту. Гарантування державою судового захисту означає обов'язок держави забезпечити здійснення права на судовий захист, який має бути справедливим, компетентним, повним і ефективним. Разом з тим судові рішення не може бути визнано справедливим і правосудним, а судовий захист — повним і ефективним, якщо допущена суддівська помилка [26].

Таким чином, можна стверджувати, що метою апеляційного провадження в адміністративному процесі є усунення судової помилки шляхом перегляду ухвал та постанов адміністративних судів першої інстанції, які не набрали законної сили та постанов судді у справах про адміністративні правопорушення, які не набрали законної сили. Внаслідок такого перегляду забезпечується законність та обґрунтованість судових рішень судів нижчої інстанції, захист прав, свобод та інтересів сторін осіб, які беруть участь у справі.

Зміст апеляції полягає у здійсненні повторного обмеженого вимогами апеляційної скарги розгляду фактичної та (чи тільки) юридичної сторони справи. Саме повторний розгляд справи є суттю апеляції. Разом з тим неможливо повторно розглядати вже розглянуту справу без входження в оцінку винесеного в ній судового рішення (хоча й неостаточного), в якому, згідно з законом, має відобразитись вся фактична сторона розгляду справи та здійснені судом відповідні юридичні оцінки. Таким чином, рішення нижчого суду, безумовно, входить до предмета апеляційного розгляду, але предмет апеляції не складається виключно із рішення нижчого суду. Тобто завдання апеляційних судів насамперед полягає не в тому, щоб ревізувати рішення судів першої інстанції, а в тому, щоб повторно “вслухатись” у представлені сторонами й іншими учасниками процесу докази, встановити наявність чи відсутність фактів, що залишились спірними, та повторно дати юридичну оцінку у справі з огляду

на вимоги закону та спираючись на власне переконання. А тому рішення апеляційного суду — це його власне рішення в справі, а не результат ревізії рішення суду першої інстанції [27].

Системний аналіз гл. 1 “Апеляційне провадження” КАСУ, порівняння апеляційного провадження з іншими видами перегляду судових рішень дозволяє виокремити особливості цього виду перегляду судових рішень:

1) підставою для порушення апеляційного провадження є апеляційна скарга, яка відповідає установленим ст. 187 КАСУ вимогам та подана у передбачений ст. 186 КАСУ термін. Це загальне правило;

2) апеляційна скарга подається на судові рішення (постанова, ухвала), яке не набрало законної сили;

3) повноваженнями розглядати апеляційну скаргу наділені адміністративні суди апеляційної інстанції. Однак з цього загального правила є деякі виключення. Так, Вищий адміністративний суд України переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення Київського апеляційного адміністративного суду (ч. 3 ст. 20 КАСУ). Судом апеляційної інстанції у справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності є Вищий адміністративний суд України, рішення якого є остаточним і оскарженню не підлягає (ст. 183–1 КАСУ).

Наприклад, згідно з приписами п. 6 ст. 177 КАСУ судом апеляційної інстанції у справах, розглянутих відповідно до ч. 3 ст. 172 КАСУ Київським апеляційним адміністративним судом, є Вищий адміністративний суд України.

Перегляд судових рішень в адміністративних справах в апеляційному порядку здійснюється колегією у складі трьох суддів (ст. 24 КАСУ);

4) адміністративний суд апеляційної інстанції, переглядаючи адміністративну справу, досліджує як питання права, так і питання факту, а саме: перевіряє як юридичні, так і практичні обставини справи у тому ж обсязі, що і адміністративний суд першої інстанції, але у межах апеляційної скарги. Зміст апеляції полягає у здійсненні повторного обмеженого апеляційними вимогами розгляду фактичної та (чи тільки) юридичної сторони справи;

5) апеляційний суд перевіряє законність та обґрунтованість судового рішення. Залишення рішення без змін означає, що суддівської помилки виявлено не було, рішення є законним і обґрунтованим, а захист за таким рішенням отримав саме той суб’єкт, який у цьому мав потребу (позивач або відповідач). Крім того, апеляційний суд зобов’язаний надати у своєму рішенні відповіді на всі доводи апеляційної скарги ще й тому, що інакше буде порушено вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо справедливого судового розгляду в такій його частині, як мотивація судового рішення судом, який має право на дослідження нових доказів та переоцінку доказів [26];

6) адміністративний суд апеляційної інстанції розглядає адміністративну справу повторно за наявними у справі доказами. Однак суд апеляційної інстанції може вийти за межі доводів апеляційної скарги у разі встановлення

під час апеляційного провадження порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи;

7) апеляційне провадження є додатковою гарантією повної реалізації права на судовий захист, адже передбачає повноваження адміністративного суду апеляційної інстанції дослідити нові докази та обставини справи. Так, суд апеляційної інстанції може дослідити докази, які не досліджувалися у суді першої інстанції, з власної ініціативи або за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до суду першої інстанції або необґрунтованим відхилення їх судом першої інстанції. Суд апеляційної інстанції може дослідити також докази, які досліджувалися судом першої інстанції з порушенням вимог КАСУ. Суд апеляційної інстанції може встановити нові обставини, якщо вони не встановлювалися судом першої інстанції у зв'язку із неправильним застосуванням норм матеріального права;

8) адміністративний суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги, які не були заявлені у суді першої інстанції.

Відповідно до ст. 294 КУпАП виокремимо певні особливості апеляційного провадження, які відрізняють його від інших видів переглядів судових рішень в адміністративному процесі:

1) підставою для порушення апеляційного провадження, згідно зі ст. 294 КУпАП, є апеляційна скарга, яка, як впливає із змісту цієї статті, подається у письмовій формі;

2) апеляційна скарга у справі про адміністративне правопорушення подається на постанову судді, яка не набрала законної сили;

3) повноваженнями розглядати апеляційну скаргу у справах про адміністративні правопорушення наділені суди апеляційної інстанції. Однак з цього загального правила є деякі виключення. Згідно з приписами ст. 221–1 КУпАП апеляційні суди можуть розглядати справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 185–3 КУпАП. Постанова у справі є остаточною і оскарженню не підлягає;

4) суд апеляційної інстанції, переглядаючи постанову судді у справах про адміністративні правопорушення, як це впливає із змісту ст. 294 КУпАП, може досліджувати як питання права, так і питання факту, а саме перевіряти як юридичні, так і фактичні обставини справи у тому ж обсязі, що суд першої інстанції, який виніс постанову. Однак апеляційний суд, згідно з приписами ч. 7 ст. 294 КУпАП, перевіряє постанову у межах апеляційної скарги;

5) переглядаючи постанову судді у справі про адміністративне правопорушення, суд апеляційної інстанції може вийти за межі доводів апеляційної скарги в разі встановлення під час апеляційного провадження неправильного застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, допущеного судом першої інстанції;

6) у разі якщо суд апеляційної інстанції визнає обґрунтованими ненадання до суду першої інстанції доказів або встановить необґрунтованим їх відхилення місцевим судом, то суд апеляційної інстанції може дослідити такі докази;

7) рішення суду апеляційної інстанції, ухвалене внаслідок перегляду постанови судді, у справі про адміністративне правопорушення, є остаточним і оскарженню не підлягає.

Підсумовуючи викладене, можна зробити деякі висновки та узагальнення. По-перше, апеляційне провадження в адміністративному процесі є врегульованою нормами КАСУ і КУпАП факультативною стадією двох видів адміністративних проваджень — провадження у справах про адміністративні правопорушення і адміністративного судового процесу і яка складається з певного кола процесуальних відносин, зміст яких пов'язаний з переглядом судами апеляційної інстанції судових рішень, які не набрали законної сили.

По-друге, апеляційне провадження в адміністративному процесі як при перегляді постанови судді у справах про адміністративні правопорушення, так і при перегляді судового рішення адміністративного суду першої інстанції має мету — усунення судової помилки шляхом перегляду судового рішення (ухвали або постанови), які не набрали законної сили. Дана мета обумовлює й функціональний зміст апеляційного провадження в адміністративному процесі, а саме: здійснення контролю за законністю і обґрунтованістю судових рішень, які виносяться судами першої інстанції. Завданнями апеляційного провадження в адміністративному процесі є: 1) захист прав та інтересів осіб, які беруть участь у справі; 2) перевірка законності та обґрунтованості судового рішення шляхом перегляду справи по суті.

По-третє, порівнюючи особливості апеляційного провадження у справах про адміністративні правопорушення та при перегляді судових рішень адміністративних судів першої інстанції, слід зазначити, що досліджувані нами види проваджень мають спільні їм притаманні ознаки, які включають в себе підставу та об'єкт перегляду, а також зміст перегляду. Підставою для порушення провадження в обох випадках є апеляційна скарга, об'єктом перегляду є судові рішення, яке не набрало законної сили (ухвала або постанова суду). Змістом перегляду є дії суду апеляційної інстанції, які спрямовані на перевірку законності й обґрунтованості судового рішення суду першої інстанції, перевірку дотримання нижчим судом норм процесуального та матеріального права. При цьому суд апеляційної інстанції наділений повноваженнями повторного розгляду справи, але у межах апеляційної скарги.

По-четверте, апеляційне провадження в адміністративному процесі є системним утворенням, яке включає в себе процесуальні елементи, які взаємообумовлені і пов'язані між собою. Дані елементи й визначають таку структуру апеляційного провадження: 1) звернення до суду апеляційної інстанції та відкриття апеляційного провадження; 2) підготовка справи до апеляційного розгляду; 3) апеляційний розгляд справи; 4) винесення рішення у справі. Маючи однакову побудову процесуальних стадій апеляційного провадження, процесуальні етапи та дії на цих стадіях при перегляді судових рішень у порядку адміністративного судочинства та у справах про адміністративні правопорушення будуть відрізнятися.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Призначення судової влади в Україні полягає у здійсненні розбудови правової та демократичної держави, виступати гарантом дієвого, повного і своєчасного захисту прав, свобод та інтересів громадян.

Одним із шляхів, що гарантує в адміністративному процесі реалізацію права особи на судовий захист, є встановлена у нормах права можливість оскарження судових рішень. Так, у ст. 129 Конституції України визначено, що основними засадами судочинства є забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом. Дане конституційне положення деталізоване й у різних судових рішеннях. Наприклад, у рішенні Конституційного Суду України № 11-рп/2007 від 11.12.2007 р. роз'яснено, що реалізацією особи на судовий захист є можливість оскарження судових рішень у судах апеляційної та касаційної інстанцій. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина (абз. 3 пп. 3.1. п. 3) [28].

У своєму рішенні по справі “Скорик проти України” від 08.01.2008 р. Європейський Суд з прав людини відзначив, що відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якщо в національному правовому порядку існує процедура апеляції, держава має гарантувати, що особи, які знаходяться під її юрисдикцією, мають право в апеляційних судах на основні гарантії, передбачені ст. 6 Конвенції [29].

Тому не випадково, що в адміністративному процесі особа має можливість реалізувати право на апеляційне оскарження.

В адміністративному процесі, і в цьому ми погоджуємося із В. Б. Русановою, право на оскарження можна розуміти у вузькому й широкому сенсі. У вузькому — йдеться про право на скаргу або про право на позов (у випадку оспорювання постанови в справі про адміністративне правопорушення за правилами Кодексу адміністративного судочинства України). У широкому сенсі право на оскарження включає також усі права, які виникають у зв'язку з поданням скарги (позову), включаючи право на задоволення висунутих вимог, якщо їх визнано обґрунтованими [30, с. 13].

Однак у правозастосовній практиці існують певні проблеми, які ускладнюють реалізацію особою права на апеляційне оскарження судового рішення. У даному підрозділі хотілося б звернути увагу не на особливості реалізації права на апеляційне оскарження, які викладені у багатьох підручниках та наукових працях: М. М. Глухвері, Є. А. Чернущенко, О. М. Трач, В. І. Сліпченка, О. Ю. Костюченко, Р. О. Кукурудза, В. М. Бевзенка, Е. Ф. Демського, О. В. Кузьменко, Т. О. Коломoeць, І. Б. Коліушка, Р. С. Мельника, Т. П. Мінки, О. І. Миколенка, О. П. Рябченко, М. М. Тищенко та інших, а на проблеми, які ускладнюють його реалізацію.

Якщо під правом на звернення до адміністративного суду розуміють надану і гарантовану державою можливість особі звернутися до суду, то під правом на апеляційне оскарження розуміють право особи порушити і підтримувати судовий перегляд вже раніше вирішеної адміністративної справи. Для того, щоб особа мала таке право, повинна виникнути наявність необхідних передумов цього права.

Під передумовами процесу розуміються ті умови, від яких залежить виникнення процесу як дійсного юридичного відношення, умови для початку розгляду справи. Процесуальні передумови повинні досліджуватися у провадженні, яке ще не є процесом, а лише деякою допроцесуальною стадією [31].

Право на апеляційне оскарження в адміністративному процесі є встановленою як у КАСУ, так і у КУпАП можливістю для певних суб'єктів адміністративно-процесуальних відносин оскаржити в апеляційному порядку, у встановлений законодавством строк, повністю або частково судові рішення, яке не набрало законної сили. Право на апеляційне оскарження є складовою частиною права особи на судовий захист. Право на апеляційне оскарження дуже тісно пов'язане із суб'єктивними правом особи на звернення до суду вищої інстанції про перегляд незаконного та необґрунтованого, на думку скаржника, судового рішення.

Внаслідок реалізації особою права на апеляційне оскарження порушується діяльність апеляційного суду з перевірки законності та обґрунтованості судового рішення, яке не набрало законної сили.

Право апеляційного оскарження юридично закріплене законодавцем у ст. 185 КАСУ, яка має назву "Право на апеляційне оскарження". У КУпАП відсутня окрема стаття, яка присвячена розкриттю змісту цього права. Можливість реалізувати особою право на апеляційне оскарження передбачене у ст. 294 КУпАП.

Якщо звернутися до положень КАСУ, то згідно зі ст. 185 КАСУ право на апеляційне оскарження можуть реалізувати сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку постанови суду першої інстанції повністю або частково, крім випадків, встановлених КАСУ. Ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від постанови суду повністю або частково у випадках, встановлених КАСУ. Заперечення на інші ухвали можуть бути викладені в апеляційній скарзі на постанову суду першої інстанції.

Відповідно до ч. 2 ст. 294 КУпАП право на апеляційне оскарження може реалізувати особа, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законний представник, захисник, потерпілий, його представник.

Системний аналіз положень наведених кодексів дозволяє зробити висновок, що право на апеляційне оскарження має чітко визначене коло суб'єктів: 1) зацікавлені особи (сторони (позивач і відповідач), особа, яку притягнуто до дисциплінарної відповідальності, потерпілий); 2) інші особи, які беруть участь у справі; 3) особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки.

Однак, щоб реалізувати право на апеляційне оскарження, недостатньо бути належним до наведеного кола осіб. Мова йде про гарантований державою механізм реалізації права на апеляційне оскарження, наявність низки підстав, які в сукупності надають можливість особі, що належить до суб'єктів, які мають подати апеляційну скаргу.

У науці вчені-процесуалісти по-різному визначають підстави, які створюють передумови реалізації особою права на апеляційне оскарження.

Наприклад, Т. Л. Лузан та С. В. Сенік вважають, що передумовами здійснення права на апеляційне оскарження є [32]:

- 1) дотримання строку, встановленого для подання апеляційної скарги;
- 2) подання апеляційної скарги уповноваженою особою;
- 3) подання апеляційної скарги на судові рішення, що підлягає апеляційному оскарженню.

К. В. Гусаров до умов реалізації права апеляційного оскарження відносить: а) належність особи до кола суб'єктів, які мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції; б) належний об'єкт оскарження; в) відсутність пропущення строку на апеляційне оскарження чи відмови у його поновленні [33, с. 834].

М. М. Глуховець до передумов реалізації права на апеляційне оскарження відносить суб'єктивні чинники; об'єктивні та формальні [34, с. 87].

До суб'єктивного чинника вона відносить: 1) суб'єктів, які мають право на апеляційне оскарження; 2) волевиявлення суб'єктів права на апеляційне оскарження оскаржити судові рішення, яке не набрало законну силу. До об'єктивного чинника — наявність об'єкта оскарження — судові рішення адміністративного суду (постанова чи ухвала), яке не набрало законної сили; до формального чинника — наявність оформленої з дотриманням процесуальних вимог апеляційної скарги та дотримання процесуальних строків подання апеляційної скарги [34, с. 88].

На нашу думку, вказані підходи щодо систематизації передумов реалізації права на апеляційне оскарження мають право на існування, однак у критеріях класифікації та групування варто виходити із системного аналізу КАСУ і КУпАП, а саме тих положень, які слугують підставами для реалізації права на апеляційне оскарження.

По-перше, для здатності особи реалізувати право на апеляційне оскарження, як це впливає: 1) зі змісту ст. 185 КАСУ має бути об'єкт перегляду, а саме судові рішення — ухвала чи постанова, які не набрали законної сили; 2) зі змісту ст. 294 КУпАП — постанова судді у справі про адміністративне правопорушення.

По-друге, право на апеляційне оскарження має часові обмеження його реалізації, які передбачені ст. 186 КАСУ та ст. 294 КУпАП. Тобто особа, яка може звернутися з апеляційною скаргою, повинна її подати у строки, встановлені для апеляційного оскарження.

Згідно зі ст. 294 КУпАП постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності її законним представником, захисником, по-

терпілим, його представником протягом десяти днів з дня винесення постанови.

В адміністративному судочинстві апеляційна скарга на постанову суду першої інстанції подається протягом десяти днів з дня її проголошення. У разі застосування судом ч. 3 ст. 160 КАСУ, а також прийняття постанови у письмовому провадженні апеляційна скарга подається протягом десяти днів з дня отримання копії постанови.

Якщо суб'єкта владних повноважень у випадках та порядку, передбачених ч. 4 ст. 167 КАСУ, було повідомлено про можливість отримання копії постанови суду безпосередньо в суді, то десятиденний строк на апеляційне оскарження постанови суду обчислюється з наступного дня після закінчення п'ятиденного строку з моменту отримання суб'єктом владних повноважень повідомлення про можливість отримання копії постанови суду.

Апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції подається протягом п'яти днів з дня проголошення ухвали. У разі якщо ухвалу було постановлено в письмовому провадженні або згідно з ч. 3 ст. 160 КАСУ, або без виклику особи, яка її оскаржує, апеляційна скарга подається протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали.

Згідно з приписами ч. 3 ст. 167 КАСУ особам, які брали участь у справі, але не були присутні у судовому засіданні, копія судового рішення надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення протягом трьох днів з дня його ухвалення чи складення у повному обсязі або у разі їх звернення вручаються під розписку безпосередньо в суді. Якщо копія рішення надіслана представникові, то вважається, що вона надіслана й особі, яку він представляє.

Судове рішення вважається врученим, у тому числі у разі повернення поштового відправлення, яке не вручено адресату з незалежних від суду причин, та у разі відсутності осіб, які беруть участь у справі, за адресою, повідомленою цими особами суду, або за адресою місцезнаходження (місця проживання), що зазначена в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців, чи для фізичних осіб, які не мають статусу підприємців, за адресою їх місця проживання чи місця перебування, яка зареєстрована у встановленому законом порядку.

По-третє, як це впливає зі змісту КУпАП, апеляційна скарга подається у письмовій формі. Однак слід зазначити, що КУпАП не містить інформацію щодо змісту та вимог до апеляційної скарги на постанову про адміністративне правопорушення. На відміну від КАСУ, у ст. 187 КАСУ передбачено імперативні вимоги до форми та змісту апеляційної скарги, а саме те, що апеляційна скарга подається у письмовій формі, має відповідати вимогам, передбаченим ч. 2 ст. 187 КАСУ. Крім того, апеляційна скарга має містити й інформацію про бажання особи брати участь у судовому засіданні, про причини ненадання нових доказів до адміністративного суду першої інстанції. Апеляційна скарга повинна бути підписана особою, яка її подає або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження, якщо цей документ не подавався раніше. В апеляційній скарзі зазначається дата її подання.

До апеляційної скарги додаються її копії відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі. До апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору, а також копії доданих до неї письмових матеріалів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі.

Аналіз наведеного дозволяє зробити деякі узагальнення. Передумовами для реалізації особою права на апеляційне оскарження в адміністративному процесі є: 1) наявність об'єкта перегляду — ухвали чи постанови суду (судді), що не набрали законної сили, і які можуть бути оскаржені; 2) належність суб'єкта оскарження до кола осіб, яким законом надано можливість звернутися з апеляційною скаргою; 3) дотримання процесуального строку, встановленого для подання апеляційної скарги; 4) дотримання форми та змісту апеляційної скарги.

Недотримання наведених вище передумов тягне правові наслідки або залишення апеляційної скарги без руху, або її повернення заявнику. Наприклад, у КАСУ передбачені правові наслідки недотримання передумов реалізації права на апеляційне оскарження, які випливають зі змісту ст. 189 КАСУ “Прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції” та ст. 108 КАСУ “Залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви”. КУпАП не містить чітких умов стосовно правових наслідків недотримання умов реалізації права на апеляційне оскарження. Однак у будь-якому разі суд не буде розглядати апеляційну скаргу, якщо передумови подання апеляційної скарги будуть недотримані.

Аналіз судової практики адміністративних судів свідчить про те, що у зв'язку з недотриманням умов реалізації права на апеляційне оскарження частина адміністративних справ не розглядається.

Як правило, основною підставою для повернення апеляційної скарги та відмови у відкритті апеляційного провадження є недотримання зазначених вище передумов для реалізації права на апеляційне оскарження.

Наприклад, аналіз стану здійснення правосуддя Житомирським апеляційним адміністративним судом упродовж I півріччя 2015 р. свідчить, що основною підставою для повернення апеляційних скарг була невідповідність апеляційної скарги вимогам закону. У більшості випадків апеляційні скарги поверталися з причини:

- несплати (недоплати) судового збору;
- відкликання апеляційної скарги на підставі ч. 2 ст. 193 КАС України;
- у зв'язку з неправильним оформленням апеляційної скарги відповідно до вимог ст. 187 КАС України.

Судді апеляційного адміністративного суду відмовляли у відкритті апеляційного провадження з підстав, передбачених ч. 4, 5 ст. 189 КАС України, зокрема, у зв'язку з [35]:

- неподанням клопотання про поновлення пропущеного строку;
- незазначенням причин пропуску строку апеляційного оскарження судового рішення.

У зв'язку з недотриманням умов реалізації права на апеляційне оскарження суди не порушують апеляційне провадження і повертають апеляцій-

ні скарги. Так, аналіз діяльності апеляційних судів України у 2014 р. щодо розгляду адміністративних справ і матеріалів наступний. У першому півріччі 2014 р. апеляційними адміністративними судами повернуто 3845 матеріалів, або 2 % розглянутих матеріалів, проти 3905 (1 %) у першому півріччі 2013 р. Відмовлено у відкритті провадження щодо 2919 (2 %) матеріалів проти 7704 одиниць (2 %) у першому півріччі минулого року. У загальній кількості ухвал, переглянутих в апеляційному порядку: 2683, або 19 %, ухвал про залишення позовної заяви без розгляду [36].

У першому півріччі 2015 р. апеляційні адміністративні суди розглянули 58 214 справ і матеріалів, або 78 % справ і матеріалів, що перебували на розгляді. У досліджуваному періоді апеляційні адміністративні суди повернули 2875 матеріалів, або 5 % розглянутих матеріалів, проти 3845 (2 %) — у першому півріччі 2014 р., відмовили у відкритті провадження щодо 2374 (4 %) матеріалів проти 2919 одиниць (2 %), стосовно 867 матеріалів і справ (2 %) ухвалено інші рішення проти 962 (0,4 %) [37].

Тепер перейдемо до наукового аналізу передумов права на апеляційне оскарження та окреслимо проблемні питання їх реалізації спочатку в адміністративному судочинстві, а потім при перегляді справ про адміністративні правопорушення.

Першою передумовою права на апеляційне оскарження в адміністративному судочинстві є наявність судового рішення, яке може бути переглянуте адміністративним судом апеляційної інстанції.

За загальним правилом, апеляційному оскарженню підлягають судові рішення адміністративних судів першої інстанції, які не набрали законної сили. Як це впливає зі змісту ст. 185 КАСУ, до кола судових рішень, які можуть бути оскаржені в апеляційній інстанції, належать: 1) постанови суду першої інстанції повністю або частково, крім випадків, встановлених Кодексом (ч. 1 ст. 185 КАСУ); 2) ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від постанови суду повністю або частково у випадках, встановлених КАСУ (ч. 2 ст. 185 КАСУ).

Частиною 1 ст. 160 КАСУ встановлено правило, що після закінчення судового розгляду адміністративної справи суд, який її розглянув, приймає постанову. І як впливає з положень КАСУ, всі постанови адміністративних судів першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Одним із видів судового рішення, яке може бути оскаржене в судовому порядку, є ухвала. Згідно з ч. 4 ст. 160 КАСУ окремим документом викладаються ухвали з питань: 1) залишення позовної заяви без руху; 2) повернення позовної заяви; 3) відкриття провадження в адміністративній справі; 4) об'єднання та роз'єднання справ; 5) забезпечення доказів; 6) визначення розміру судових витрат; 7) продовження та поновлення процесуальних строків; 8) передачі адміністративної справи до іншого адміністративного суду; 9) забезпечення адміністративного позову; 10) призначення експертизи; 11) виправлення опісок і очевидних арифметичних помилок; 12) відмови в ухваленні додаткового судового рішення; 13) роз'яснення постанови; 14) зупинення провадження у

справі; 15) закриття провадження у справі; 16) залишення позовної заяви без розгляду.

Окремим документом можуть викладатися також ухвали з інших питань, які вирішуються під час судового розгляду (ч. 4 та 5 ст. 160 КАСУ). Наприклад, ст. 166 КАСУ передбачено, що суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону, може постановити окрему ухвалу і направити її відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону. У разі необхідності суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними.

Крім того, суд, що ухвалив судові рішення, може за заявою особи, яка брала участь у справі, чи з власної ініціативи прийняти додаткову постанову чи постановити додаткову ухвалу у випадках, якщо: 1) щодо однієї із позовних вимог, з приводу якої досліджувалися докази, чи одного з клопотань не ухвалено рішення; 2) суд, вирішивши питання про право, не визначив способу виконання судового рішення; 3) судом не вирішено питання про судові витрати.

Як ми бачимо, у КАСУ відсутній конкретизований перелік ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, окремо, від рішення суду, на відміну від положень Цивільного процесуального кодексу України, а саме ст. 293 ЦПК України та Господарського процесуального кодексу України ст. 106 ГПК України.

Перелік ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, містяться в різних статтях КАСУ. Так, можуть бути оскаржені окремо від постанови суду ухвали про передачу адміністративної справи з одного адміністративного суду до іншого, ухвала про відмову в передачі адміністративної справи з одного адміністративного суду до іншого, постановлена у судовому засіданні, не викладається окремим документом і оскарженню не підлягає (ст. 22 КАС); про відмову в забезпеченні доказів (ст. 75 КАС); щодо судових витрат (ст. 98 КАС); про відмову в поновленні чи продовженні пропущеного процесуального строку (ст. 102 КАС); ухвала судді про залишення позовної заяви без розгляду (ст. 100, 107 КАС); про залишення позовної заяви без руху або про повернення позовної заяви (ст. 108 КАС); про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі (ст. 109 КАС); з питань забезпечення адміністративного позову (ст. 118 КАС); ухвала суду про залишення позовної заяви без розгляду (ст. 155 КАС); про зупинення провадження у справі (ст. 156 КАС); про закриття провадження у справі (ст. 157 КАС); окрема ухвала (ст. 166 КАС); про відмову в ухваленні додаткового судового рішення (ст. 168 КАС); про внесення виправлень у судові рішення чи відмову у внесенні виправлень (ст. 169 КАС); про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні (ст. 170 КАС); про відмову в прийнятті подання органів доходів і зборів (ст. 183³ КАС); за результатами розгляду заяви про звернення постанови до негайного виконання (ст. 256 КАС); за результатами розгляду заяви про виправлення помилки у виконавчому листі, про визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню, та про стягнення на ко-

ристь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим листом (ст. 259 КАС); за результатами розгляду заяви (подання) про видачу дублікату виконавчого листа може бути оскаржено в загальному порядку (ст. 260 КАС); за результатами розгляду заяви про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання (ст. 261 КАС); за результатами розгляду мирової угоди або заяви стягувача про відмову від примусового виконання в процесі виконання рішення (ст. 262 КАС); за результатами розгляду питання про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення (ст. 263 КАС); за результатами розгляду питання про заміну сторони виконавчого провадження (ст. 264 КАС); про поворот виконання судового рішення (ст. 265 КАС); про повернення заявнику (особі-позивачу), на користь якого ухвалено постанову суду, заяви про визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень — відповідачем на виконання такої постанови суду або порушення прав позивача, підтверджених такою постановою суду; ухвала щодо накладення штрафу за наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання постанови суду (ст. 267 КАС). Також у КАСУ передбачені випадки, коли ухвала суду не оскаржується, наприклад, це ухвала про відвід (самовідвід) судді (ст. 32 КАСУ) та про зміну позовних вимог (ч. 1 ст. 137 КАСУ).

У деяких випадках, в окремих статтях КАСУ, чітко не вказано, чи може ухвала суду бути оскаржена в апеляційному порядку чи ні, зокрема, це ст. 116 “Об'єднання чи роз'єднання позовів”; 122–1 “Участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції”, ст. 81 “Призначення судової експертизи” тощо. Виходячи з цього, за загальним правилом, встановленим у ст. 185 КАСУ, ці ухвали можуть бути об'єктом апеляційного оскарження.

Аналіз даних за видами оскаржуваного рішення показує, що апеляційні адміністративні суди переглянули 44 748 постанов, або 86 %, загальної кількості переглянутих судових рішень проти 193 687 (93 %) та 7144 ухвал (14 %) проти 13 836 (7 %) — у першому півріччі 2014 р. Отже, аналіз цих даних свідчить, що у цьому році змінено чи скасовано кожен четверту постанову проти кожної шостої у першому півріччі 2014 р. Питома вага вказаних рішень, порівняно з попереднім звітним періодом, збільшилась на 6 % [37].

За результатами перегляду ухвал місцевих адміністративних судів:

- 4218 ухвал (59 %) загальної кількості переглянутих ухвал залишено без змін, проти 6704 (48 %) — у першому півріччі 2014 р.;
- 2926 ухвал (41 %) загальної кількості переглянутих ухвал змінено чи скасовано, проти 7132 ухвал (52 %) у першому півріччі 2014 р.

Статистичні дані свідчать, що суди апеляційної інстанції змінили або скасували кожен другу ухвалу суду першої інстанції.

У загальній кількості ухвал, переглянутих в апеляційному порядку [37]:

- 1826 ухвал (26 %) про залишення позовної заяви без розгляду. Із них 881 ухвалу (48 %) змінено чи скасовано;
- 685 ухвал (9 %) про повернення позовної заяви, з яких змінено чи скасовано 409 ухвал (60 %);

- 628 ухвал (9 %) про відмову у відкритті провадження у справі. Із них змінено чи скасовано 294 ухвали (47 %);
- 519 ухвал (7 %) про закриття провадження у справі. Із них змінено чи скасовано 232 ухвали (45 %);
- 3486 ухвал (49 %) з інших процесуальних питань. Із них змінено чи скасовано 1110 ухвал (32 %).

У нашому дослідженні доцільним є вивчення та узагальнення поширених помилок при застосуванні норм матеріального та процесуального права, що допускаються судьями при ухваленні судових рішень в адміністративних справах, аналіз причин скасування та зміни судових рішень апеляційними адміністративними судами.

Аналіз причин скасування у 2014 р. Житомирським апеляційним адміністративним судом ухвал судів першої інстанції свідчить, що предметом апеляційного перегляду були ухвали:

- про залишення позовної заяви без руху – 45 (1,3 %);
- про повернення позовної заяви – 115 (3,4 %);
- про відмову у відкритті провадження у справі – 81 (2,4 %);
- роз'яснення судового рішення – 46 (1,4 %);
- про забезпечення адміністративного позову – 15 (0,5 %);
- про залишення позовної заяви без розгляду – 261 (7,9 %);
- про зупинення провадження у справі – 13 (0,4 %);
- про закриття провадження у справі – 45 (1,4 %);
- про заміну сторони виконавчого провадження – 17 (0,5 %);
- про зміну способу і порядку виконання судового рішення – 2681 (80,8 %).

Більшість підстав для залишення позовної заяви без розгляду повторюють підстави для повернення позовної заяви (ч. 3 ст. 108 КАСУ), але якщо позовну заяву може бути повернуто лише на етапі вирішення питання про відкриття провадження в адміністративній справі, то суд може залишити позовну заяву без розгляду у будь-який час провадження в суді будь-якої інстанції після його відкриття, якщо будуть виявлені відповідні підстави.

Переважно суди першої інстанції залишали позовні заяви без розгляду у зв'язку із пропуском строку звернення до суду на підставі ст. 100 та п. 9 ч. 1 ст. 155 КАС України або у зв'язку із повторною неявкою позивача у судове засідання без поважних причин (п. 4 ч. 1 ст. 155 КАС України).

Характерними помилками при постановленні ухвал про залишення позовної заяви без розгляду у зв'язку із пропуском строку звернення до суду було:

- нез'ясування чи неправильно визначення судом моменту, з якого особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів;
- неврахування обставин, на які посилався позивач, обґрунтовуючи поважність пропуску строку звернення до суду або відсутність спростування доводів позивача про наявність поважних причин пропуску строку;
- повторне неприбуття належним чином повідомленого позивача у судові засідання.

Головними підставами для залишення позовної заяви без руху в суді першої інстанції були:

- відсутність документа про сплату судового збору або відмова у звільненні від оплати судового збору;
- незазначення реквізитів сторін;
- незазначення позивачем доказів, якими обґрунтовуються позовні вимоги.

Вінницьким апеляційним адміністративним судом було скасовано такі ухвали:

1) про залишення позовної заяви без розгляду — 9 (серед них — скасування ухвал про залишення позовної заяви без розгляду у зв'язку з порушенням строків звернення до адміністративного суду (ст. 99, 100 КАС України) — 7; скасування ухвал про залишення позову без розгляду внаслідок порушення строку у зв'язку із застосуванням ч. 2 ст. 181 КАС України — 1; скасування ухвал про залишення позову без розгляду, прийнятих відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 155 КАС України — 1);

2) про повернення позовної заяви (серед них скасування ухвали про повернення позовної заяви, постановленої відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 108 КАС України — 5; скасування ухвали про повернення позовної заяви, постановленої відповідно до п. 4 ч. 3 ст. 108 КАС України — 1);

3) про передачу до іншого суду (скасування ухвали про передачу до іншого суду за підсудністю, постановленої відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 22 КАС України — 1);

4) з інших питань скасування ухвали про відмову у задоволенні заяви про виправлення помилки у виконавчому листі (ст. 259 КАС України) — 1 [38].

Аналіз скасованих ухвал адміністративним судом апеляційної інстанції, які залишались судом першої інстанції без розгляду з таких підстав, як пропущення строків звернення до адміністративного суду, посилаючись на норми ст. 99, ст. 100, 181, ч. 1 п. 4 ст. 155 КАС України [38].

Аналізуючи підстави їх скасування, можна виділити наступні [38]:

- судом першої інстанції неповно та не всебічно з'ясовано, чи подано адміністративний позов у строк, встановлений законом;
- суд не знайшов підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними;
- суд першої інстанції не взяв до уваги надані позивачем письмові докази в підтвердження того, що строк звернення до суду пропущений з поважних причин;
- суд першої інстанції залишив поза увагою питання щодо поновлення строку звернення до суду;
- суд прийняв ухвалу без повного з'ясування обставин справи та з порушенням норм процесуального права;
- недослідження судом першої інстанції матеріалів справи, які не містять доказів належного повідомлення позивача про судові засідання;
- суд першої інстанції дійшов до помилкового висновку про наявність підстав для залишення позовної заяви без розгляду.

Ухвали про повернення позовної заяви у зв'язку з неусуненням недоліків скасовано з підстав [38]:

- суд першої інстанції дійшов до помилкового висновку про наявність підстав для повернення позовної заяви позивачу;
- суд першої інстанції не взяв до уваги застосувати розумний строк на доставку документів поштою;
- суд першої інстанції не пересвідчився, що позивач надав усі необхідні докази у підтвердження свого позову;
- суд першої інстанції не дав можливості позивачу усунути недоліки в позовній заяві.

При постановленні ухвал про передачу справи на розгляд до іншого суду, про закриття провадження у справі, з інших питань суд першої інстанції також допустив наступні помилки [38]:

- судом першої інстанції неправильно визначено правове регулювання спірних відносин;
- суд першої інстанції також допустив помилку щодо визначення підсудності;
- суд першої інстанції помилково вважав, що спір не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства;
- висновки суду першої інстанції не відповідають обставинам справи і оскаржувані ухвали прийняті з порушенням норм процесуального права.

З наведеного аналізу скасування ухвал та постанов адміністративних судів першої інстанції можна зробити деякі узагальнення.

Серед видів судових рішень, які є об'єктом апеляційного оскарження, виступають постанови адміністративних судів першої інстанції.

Аналіз причин та підстав скасування в апеляційному порядку постанов адміністративних судів першої інстанції свідчить про: 1) неоднакові підходи до одних і тих самих правовідносин при розгляді і вирішенні певних категорій публічно-правових спорів. Це проблеми у правозастосуванні, пов'язані з тим, що національне законодавство, яке регулює спірні правовідносини (податкова сфера, соціальний захист, митна сфера тощо) зазнає значних змін, надмірно складне та суперечливе [34, с. 132]; 2) поверхове дослідження матеріалів справи, ненадання належної оцінки доказам у справі; 3) невідповідність постанов суду правовим позиціям Вищого адміністративного суду України та Верховного Суду України [34, с. 132].

Що стосується причин скасування ухвал адміністративних судів першої інстанції, то вони здебільшого є однаковими, адже при їх прийнятті адміністративні суди припускаються типових помилок: 1) питання процесуальних строків неповно та всебічно з'ясовуються, або не беруться до уваги докази підтвердження причини пропуску строку для звернення до суду, або такі докази не визнаються поважними; 2) неврахування причин звільнення від сплати судового збору; 3) неправильно визначається підсудність адміністративних справ та юрисдикція судів (п. 1 ч. 1 ст. 109 КАС України; п. 1 ч. 1 ст. 157 КАС України); 4) відсутність у матеріалах справи належних доказів про повідомлення сторін.

На основі наведеного аналізу причин та підстав скасування судових рішень апеляційними судами пропонуємо:

1) запровадити інститут “типового” провадження у випадках наявності значної кількості подібних публічно-правових спорів. У зв’язку з цим слід на законодавчому рівні врегулювати провадження у типових адміністративних справах;

2) вжити заходів щодо покращення процесуального механізму формування єдності судової практики. У зв’язку з цим та з метою однакового розуміння та застосування судами норм права апеляційним адміністративним судам слід покращувати методичне забезпечення судів першої інстанції з проблемних питань застосування законодавства, з обов’язковими рекомендаціями дотримуватися єдності судової практики;

3) постійно проводити заходи щодо підвищення кваліфікації з суддями першої інстанції (семінари, круглі столи, конференції, вивчення судової практики на нарадах суддів, моніторинг змін у діючому законодавстві тощо);

4) вивчати та аналізувати причини скасування судових рішень та обговорювати їх на зборах суддів.

Наступна підстава реалізації права на апеляційне оскарження — це дотримання процесуальних строків на апеляційне оскарження.

Так, відповідно до ст. 186 КАСУ апеляційна скарга на постанову суду першої інстанції подається протягом десяти днів з дня її проголошення. Апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції подається протягом п’яти днів з дня проголошення ухвали. Це загальні строки апеляційного оскарження. Як ми бачимо, реалізація права на апеляційне оскарження обумовлена встановленими у КАСУ процесуальними строками. Пропущення процесуального строку для скаргника призводить до правових наслідків — апеляційна скарга залишається без розгляду.

Зокрема, Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд у ухвалі від 2 вересня 2013 р. справа № 802/2689/13-а за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю “Європак” до Вінницької митниці Міндоходів про скасування податкового повідомлення-рішення [39] зазначив, що апелянтом не дотримано вимог ч. 6 ст. 187 КАС України, а саме: до апеляційної скарги не надано доказів сплати судового збору за подання апеляційної скарги у встановленому порядку та розмірі, не надано і доказів звільнення від такої сплати чи доказів, які б свідчили про можливість звільнення апелянта від сплати судового збору на підставі ст. 88 КАС України.

Згідно з ч. 3 ст. 189 КАС України до апеляційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 187 цього Кодексу, застосовуються правила ст. 108 цього Кодексу.

Оскільки вказані обставини щодо невідповідності апеляційної скарги вимогам ст. 187 КАС України створюють перешкоди для відкриття апеляційного провадження, апеляційну скаргу слід залишити без руху з наданням особі, яка подала апеляційну скаргу, строку для усунення виявлених недоліків.

Згідно з ч. 4 ст. 189 КАС України апеляційна скарга залишається без руху у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, і особа, яка її подала,

не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому, протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, особа має право звернутись до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку [39].

У той же час ч. 2 ст. 186 КАС України передбачає виняткові випадки, коли апеляційна скарга на постанову подається протягом десяти днів з дня отримання копії постанови: 1) якщо постанова складається не в повному обсязі відповідно до ч. 3 ст. 160 (незалежно від того, чи була особа, яка подає скаргу, присутня у судовому засіданні під час проголошення вступної та резолютивної частини такої постанови); 2) у випадку прийняття постанови у порядку письмового провадження. Поряд із цим ч. 3 ст. 186 КАС України передбачає виняткові випадки, коли апеляційна скарга на ухвалу подається протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали: 1) якщо ухвалу було постановлено в письмовому провадженні; 2) якщо ухвалу було постановлено не в повному обсязі відповідно до ч. 3 ст. 160 КАС України (незалежно від того, чи була особа, яка подає скаргу, присутня у судовому засіданні під час проголошення вступної та резолютивної частини такої ухвали); 3) ухвалу було постановлено без виклику особи, яка її оскаржує. Зауважимо, що вищевказані строки відраховуються з наступного дня після отримання копії відповідного судового рішення [40, с. 37].

Крім того, п. 2 ч. 2 ст. 186 КАСУ пов'язує момент спливу строків на апеляційне оскарження з наявністю у судовому засіданні під час оголошення рішення по справі суб'єкта владних повноважень. Так, згідно з ч. 4 ст. 167 КАСУ, якщо справа розглядається судом за місцезнаходженням суб'єкта владних повноважень і він не був присутній у судовому засіданні під час проголошення судового рішення, суд не надсилає копії такого рішення, а лише повідомляє суб'єкту владних повноважень у порядку, передбаченому ч. 1 ст. 38 КАСУ, про можливість отримання копії судового рішення безпосередньо в суді.

Крім того, особливості спливу процесуальних строків залежать від виду адміністративних проваджень. Так, у скороченому провадженні строк для подання апеляційної скарги стороною або іншою особою, яка брала участь у справі, обчислюється з моменту отримання копії постанови (п. 3 ч. 8 ст. 183–2 КАСУ).

Таким чином, строки апеляційного оскарження судових рішень адміністративних судів першої інстанції мають певні особливості і залежать від: 1) виду судового рішення, що підлягає оскарженню (постанова чи ухвала); 2) обсягу складеного судового рішення в момент його проголошення. Якщо судове рішення було складено у повному обсязі, то строк апеляційного оскарження починається з моменту проголошення такого рішення. Якщо судове рішення не було складено у повному обсязі при його оголошенні, то з моменту отримання копії судового рішення; 3) присутності у судовому засіданні під час оголошення рішення у справі суб'єкта владних повноважень; 4) виду провадження (звичайне, письмове чи скорочене).

У судовій практиці існують проблеми визначення поважних причин пропуску строку оскарження. Правова позиція Верховного Суду України стосовно цієї проблеми є наступною. Оцінюючи обставини, що перешкождали здійсненню процесуального права на оскарження, суд повинен виходити з оцінки та аналізу всіх наведених у клопотанні доводів, а також з того, чи мав заявник можливість своєчасно реалізувати своє право на оскарження. Якщо подання скарги з недотриманням строку оскарження пов'язане з тим, що скаргу не вчасно направлено на судове рішення, то така причина є поважною і за умови наявності клопотання про поновлення строку оскарження та підтвердження цього факту належними доказами строк оскарження має бути поновленим [41].

Наступним моментом, на який хотілося б звернути увагу, є питання щодо застосування адміністративними судами апеляційної інстанції приписів абз. 3 ч. 4 ст. 189 Кодексу адміністративного судочинства України, яким установлено, що незалежно від поважності причини пропуску строку апеляційного оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення.

Сутність цієї проблеми полягає у:

- правильному розумінні поняття “оголошення оскаржуваного судового рішення”, як це зазначено у п. 3 ч. 4 ст. 187 КАСУ та в тому, чи є воно тотожним поняттю “проголошення судового рішення”, як це зазначено у ст. 186 КАСУ;
- визначенні моменту оголошення оскаржуваного судового рішення;
- установленні початку перебігу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення.

Зазначені питання виникають у судовій діяльності на стадії відкриття апеляційного провадження в адміністративній справі.

У висновку Науково-консультативної ради при Вищому адміністративному суді України щодо прийняття апеляційної скарги після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення зазначено, що поняття “оголошення судового рішення” не є тотожним поняттю “проголошення судового рішення”: перше є загальним, а друге родовим поняттям. З урахуванням викладеного в контексті приписів абз. 3 ч. 4 ст. 189 КАС України під оголошенням судового рішення в адміністративному судочинстві необхідно розуміти такі способи (види) [41]:

- 1) проголошення судового рішення прилюдно в судовому засіданні;
- 2) отримання копії судового рішення;
- 3) отримання суб'єктом владних повноважень повідомлення про можливість отримання копії судового рішення в суді.

Судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу з нарадчої кімнати (ч. 1 ст. 167 КАС України). У судовому рішенні зазначаються дата, час та місце його прийняття (п. 1 ч. 1 ст. 163, п. 1 ч. 1 ст. 165 КАС України).

Отже, якщо оголошення судового рішення здійснюється у спосіб його проголошення, то моментом оголошення судового рішення є час і день (дата) його проголошення [41].

Під оголошенням судового рішення в контексті ч. 4 ст. 189 КАС України необхідно розуміти [42]:

- 1) проголошення судового рішення прилюдно в судовому засіданні (ч. 1 ст. 167 КАС України);
- 2) отримання копії судового рішення за результатами розгляду справ у порядку скороченого (ч. 8 ст. 183–2 КАС України), письмового провадження та у разі застосування судом ч. 3 ст. 160 КАС України (абз. 1 ч. 2 та ч. 3 ст. 186 КАС України) або без виклику особи (ч. 3 ст. 186 КАС України);
- 3) отримання суб'єктом владних повноважень повідомлення про можливість отримання копії постанови в суді (абз. 2 ч. 2 ст. 186 КАС України).

Системний аналіз положень КАСУ та вивчення судової практики дають змогу зробити висновки, що здебільшого труднощі та судові помилки виникають при визначенні процесуальних строків реалізації права на апеляційне оскарження: 1) установлення початку перебігу строку на апеляційне оскарження та його закінчення; 2) визначення поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження; 3) визначення дати, з якої починається обчислення строку на апеляційне оскарження, у випадках, коли судові рішення не було складено у повному обсязі при його оголошенні; 4) установленні початку перебігу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення; 4) установленні моменту початку та закінчення строку на апеляційне у випадку оскарження судового рішення особами, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки. Як зазначалося, відповідно до ст. 185 КАСУ, право на апеляційне оскарження мають: 1) сторони; 2) особи, які беруть участь у справі; 3) особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки.

Хотілося б зупинитися на окремих проблемних питаннях реалізації деякими суб'єктами права на апеляційне оскарження.

Одним із суб'єктів права на апеляційне оскарження судових рішень в адміністративному судочинстві є особи, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їхні права та обов'язки. Однак у чинному адміністративному процесуальному законодавстві неналежним чином врегульовані питання стосовно підстав та порядку реалізації цими особами права на апеляційне оскарження.

Аналізуючи адміністративно-процесуальний статус суб'єктів, які мають право на апеляційне оскарження, інтерес викликають ті з них, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їхні права та обов'язки. Тобто ці особи можуть мати право на апеляцію у випадку, якщо адміністративний суд апеляційної інстанції вирішить питання про їхні права та обов'язки. Ці особи мають особливий процесуальний статус, адже не були учасниками процесу-

альних відносин з адміністративним судом першої інстанції під час першого розгляду та вирішення адміністративної справи.

Тепер виникає питання, а з якого моменту в адміністративному процесі особи, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, можуть стати учасниками апеляційного провадження?

Особи, які не брали участі у справі, мають право оскаржити в апеляційному порядку лише ті судові рішення, які безпосередньо встановлюють, змінюють або припиняють права або обов'язки цих осіб, або істотно утруднюють реалізацію свобод та обмежують їх інтереси.

Тому, за загальним правилом, у цих осіб відсутні правові підстави для апеляційного оскарження ухвал суду (оскільки ухвалами не вирішуються питання про спірні права та обов'язки), а також оскарження постанов суду, які в майбутньому лише можуть вплинути на права та обов'язки осіб, які не залучались до справи. Разом з тим особи, які не брали участі у справі, можуть оскаржити ухвалу про забезпечення позову, якщо, відповідно до цієї ухвали, їм зобов'язано вчинити певні дії або утриматись від них, і це порушує права або інтереси цих осіб [43].

На нашу думку, особи, які не беруть участь у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки, є в адміністративному судовому процесі з моменту прийняття рішення по справі, адже судові рішення прямо або опосередковано стосуються їхніх прав та обов'язків. Тому особи, які не брали участі у справі, але суд вирішив про їх права та обов'язки з моменту розгляду та вирішення справи в адміністративному суді першої інстанції, прийняття ним судового рішення є потенційними суб'єктами відповідного публічно-правового спору. У подальшому, якщо такі особи звернуться до адміністративного суду апеляційної інстанції, їм буде надано автоматично всі процесуальні права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі.

Отже, особи які не беруть участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки, повинні мати самостійну зацікавленість чи то прямо, чи опосередковано в результатах розгляду справи, можуть впливати на результати розгляду публічно-правового спору у тій чи іншій формі. Однак відсутність осіб, які не брали участі у справі в адміністративному суді першої інстанції при розгляді і вирішенні справи, та їх поява в адміністративному процесі після прийняття судового рішення є підтвердженням їх особливої правової природи як потенційних суб'єктів адміністративного процесу.

Виникає питання, а з якого моменту особи, які не брали участі у справі, можуть стати суб'єктами права на апеляційне оскарження та з якого моменту у них виникають процесуальні права та обов'язки?

Поданню апеляційної скарги передують наявність у особи рішення адміністративного суду першої інстанції, в якому мають бути зазначені права та обов'язки такої особи. Водночас не можна не звернути увагу на те, що згідно з ч. 1 ст. 167 КАСУ судові рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. На вимогу особи, яка бере участь у справі, а так само особи, яка не брала участі у справі, але щодо якої суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси чи обов'язки, суд у цей самий день ви-

дає копію постанови (або її вступної та резолютивної частин) чи ухвали суду. Статтею 167 КАСУ передбачено, що моментом, з якого особа, яка не брала участі у справі, стає учасником адміністративного процесу, є отримання нею копії судового рішення адміністративного суду першої інстанції. Саме з цього моменту, на нашу думку, має починатися строк права на апеляційне оскарження особи, яка не брала участі у справі.

Таким чином, для реалізації права на апеляційне оскарження особами, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки, мають передувати такі умови: 1) дотримання строку на апеляційне оскарження, передбачене ст. 186 КАСУ, з моменту отримання копії рішення адміністративного суду першої інстанції; 2) наявності переконливих доказів порушення рішенням адміністративного суду першої інстанції прав та законних інтересів такої особи.

Одним із дещо особливих суб'єктів, який не брав участь у справі, але може подати апеляційну скаргу в інтересах держави, є прокурор.

З цього приводу потрібно вказати на рішення Верховного Суду України, в яких викладено висновки щодо даного питання.

Так, у постанові ВСУ від 02.03.2010 р. зазначено, що за змістом ст. 56–61 КАС України прокурор в адміністративному судочинстві здійснює законне представництво, особливість якого полягає у тому, що законний представник самостійно (без доручення), на підставі закону здійснює процесуальні права та обов'язки сторони чи третьої особи, яку він представляє, діючи в її інтересах.

Варто уваги, що в адміністративному судочинстві представницькі повноваження Генерального прокурора України та його заступників, підпорядкованих прокурорів та їх заступників, старших помічників і помічників прокурора, начальників управлінь і відділів, їх заступників, старших прокурорів і прокурорів управлінь і відділів, які діють у межах своєї компетенції, якщо про неї відомо суду (часто органи прокуратури надсилають у суди списки відповідних прокурорів), підтверджуються службовим посвідченням, оскільки вони є законними представниками. Повноваження інших працівників прокуратури, які здійснюють від імені прокуратури представництво інтересів держави чи громадянина в адміністративному судочинстві, повинні бути підтвержені довіреністю, виданою керівником прокуратури (п. 11 постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України “Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ” від 06.03.2008 р. № 2) [44].

Проте, відповідно до п. 12 зазначеної постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів прокуратури, як суб'єкта владних повноважень або посадових осіб прокуратури, повноваження їх представників (крім керівника прокуратури, який діє як її законний представник) не можуть підтверджуватися службовим посвідченням, а підтверджуються іншими документами (довіреністю, ордером, договором, усною заявою, занесеною до журналу судового засідання) [45].

Прикладом є справа № 802/3501/13-а, у якій ухвалою Вінницького окружного адміністративного суду від 19.08.2013 р. залишено без руху позовну заяву прокурора Барського району в інтересах держави в особі Центрального територіального департаменту Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку до Відкритого акціонерного товариства “Барське автотранспортне підприємство 10513” про стягнення штрафу.

У даному випадку прокурор Барського району звертався до суду в інтересах держави в особі Центрального територіального департаменту Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

При цьому, як вбачається із позовної заяви, її підписав в. о. прокурора Барського району ОСОБА_1, однак жодних доказів у підтвердження того, що саме ОСОБА_1 виконує обов'язки прокурора району до позовної заяви, не додано [45].

Таким чином, дослідивши зазначений приклад, можна зробити висновок, що для того, щоб мати право підписання позовної заяви, як це передбачено законодавством, в. о. прокурора, серед іншого, повинен надати докази в підтвердження того, що саме цей посадовець виконує обов'язки прокурора.

Прокуратура, здійснюючи свої повноваження в адміністративному судочинстві, має дотримуватись вимог процесуального закону, у тому числі процесуальних строків. Також у постанові ВСУ від 06.03.2012 р. № 21–1193во10 оцінюючи обставини, що перешкоджали здійсненню процесуального права на апеляційне оскарження, на які прокуратура посилається як на поважні, суд враховує, що сторони отримали копію судового рішення, а тому вважається, що їх представники теж були повідомлені про це рішення [43].

Враховуючи те, що прокурор може здійснювати представництво на будь-якій стадії адміністративного процесу, у Вінницькому апеляційному адміністративному суді існує судова практика, коли прокурор вступає у процес розгляду адміністративної справи як апелянт, зокрема:

– у справі № 822/3374/13-а постановою ВААС від 26.11.2013 р. апеляційну скаргу виконуючого обов'язки Хмельницького прокурора з нагляду за додержанням законів у транспортній сфері в інтересах Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної державної адміністрації задоволено, постанову Хмельницького окружного адміністративного суду від 03.09.2013 р., якою задоволено адміністративний позов ОСОБИ_1 до Департаменту соціального захисту населення Хмельницької обласної адміністрації, третя особа Управління державної автомобільної інспекції УМВС України в Хмельницькій області про зобов'язання вчинити дії – скасовано та прийнято нову постанову, якою в задоволенні адміністративного позову відмовлено повністю.

ВААС вказав, що підставою скасування було те, що суд першої інстанції не дав належної оцінки вказаним обставинам та зібраним у справі доказам, неправильно застосував норми процесуального та матеріального права. Оскільки суд першої інстанції вирішував питання не про права інваліда, який був забезпечений автомобілем, а про права інших осіб після смерті інваліда, то питання про вилучення після смерті інваліда, який помер, автомобіля, от-

риманого ним як гуманітарна допомога, повинно вирішуватись на підставі нормативно-правових актів, чинних на час смерті інваліда. Оскільки права та обов'язки у членів сім'ї інваліда щодо спірного автомобіля виникли після його смерті, а не в момент забезпечення інваліда автомобілем, застосуванню до спірних правовідносин підлягає Порядок забезпечення інвалідів автомобілями від 19.07.2006 р.;

– у справі № 822/1191/13-а постановою ВААС від 26.11.2013 р. апеляційну скаргу прокурора Новоушицького району Хмельницької області задоволено повністю, постанову Хмельницького окружного адміністративного суду від 03.04.2013 р., якою задоволено адміністративний позов ДФІ в Хмельницькій області до відділу культури Новоушицької районної державної адміністрації про зобов'язання виконати п. 7 вимоги скасовано та прийнято нову постанову, якою в задоволенні адміністративного позову відмовлено повністю.

ВААС вказав, що ст. 3 Закону України “Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування” визначено, що збір на обов'язкове державне пенсійне страхування платники збору, визначений у ч. 2 цієї статті, сплачують до ПФУ в порядку, визначеному законодавством України.

Частиною 5 ст. 9 Закону України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” передбачено, що сплата єдиного внеску здійснюється виключно у національній валюті шляхом внесення відповідних сум єдиного внеску на рахунки територіальних органів Пенсійного фонду, відкриті в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, для його зарахування.

Враховуючи наведені норми, внески не підлягають перерахуванню до бюджету, і ці кошти не мають жодного відношення до чистого прибутку.

Тобто відповідачем, який фінансується з районного бюджету, зайво перераховано кошти на рахунки УПФУ в Новоушицькому районі.

Також необхідно зазначити, що інвалідами ОСОБІ_1 та ОСОБІ_2 не надано документи, що підтверджують їх інвалідність, а обов'язок чи право вимагати надання вказаних документів у роботодавця відсутній, тому будь-яка вина працівників відділу культури у перерахуванні коштів відсутня.

Враховуючи той факт, що відповідач з метою повернення коштів чи проведення перерахунку сум внесків направив на адресу УПФУ в Новоушицькому районі лист, проте 25.05.2012 р. одержав письмову відмову, то вжити будь-яких інших заходів примусового характеру з метою зобов'язання органів пенсійного фонду провести перерахунок та відповідні взаємозвірки відділ культури можливості не мав, оскільки не наділений відповідними повноваженнями.

Крім того, відповідач фінансується з районного бюджету, а оскарженим рішенням його зобов'язано повернути зайво сплачені кошти, що фактично означає стягнення коштів з районного бюджету для зарахування до районного бюджету [45].

Проаналізувавши наведені приклади, можна дійти висновку, що підставою скасування рішень судів першої інстанції є ненадання належної оцінки об-

ставинам та зібраним по справі доказам, а також неправильне застосування норми матеріального права.

У судовій практиці також існують випадки зловживання прокурором своїми правами. Наприклад, це стосується питання визначення державного інтересу в адміністративній справі в судах першої інстанції Вінницького апеляційного адміністративного округу, існує судова практика щодо випадків встановлення відсутності інтересів держави в адміністративній справі. Зокрема:

– в адміністративній справі № 802/78/14-а ухвалою Вінницького окружного адміністративного суду від 16.01.2014 р. залишено без руху позовну заяву Жмеринського прокурора з нагляду за додержанням законів у транспортній сфері в інтересах держави в особі Вінницької обласної ради до Шаргородської районної державної адміністрації Вінницької області про визнання протиправним та скасування розпорядження.

Вінницький окружний адміністративний суд вказав, що відсутність у позовній заяві інформації про зміст порушення інтересів держави, наявності чи відсутності органу, уповноваженого державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах, є недоліком позовної заяви та підставою для залишення такої позовної заяви без руху. На зазначене звертає увагу Вищий адміністративний суд України в листі № 1237/12/13–13 від 11.09.2013 р.

При зверненнях до суду прокурор має дотримуватись балансу інтересів особи, суспільства і держави [45].

На нашу думку, одним із напрямів удосконалення адміністративно-процесуального статусу прокурора має бути конкретизація форми та змісту повідомлення прокурором про вступ у справу, провадження в якій відкрито за адміністративним позовом інших осіб або у разі звернення з апеляційною скаргою в провадженнях у справах про адміністративні правопорушення. У даному письмовому документі прокурор обов'язково повинен визначити, в чому полягає порушення або загроза порушення інтересів держави чи особи та обґрунтувати необхідність їх захисту. Крім того, суддя повинен мати право відмовити у вступі прокурора у справу, у випадку, коли підстави для його участі будуть відсутні. Для впровадження цих пропозицій доцільно внести відповідні зміни до КАСУ та КУПАП.

Наступною проблемою, яка потребує наукового аналізу та практичного вирішення, є подання особою, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права та обов'язки, скарги на судові рішення, яке вже було переглянуте в апеляційному порядку. В законодавстві чітко не визначено, які дії має вчиняти адміністративний суд апеляційної інстанції у цьому разі – відмовляти у відкритті провадження чи ні. Крім того, такі особи не можуть оскаржити рішення і в касаційному порядку, адже за приписами ст. 211 КАСУ суд касаційної інстанції переглядає лише ті рішення, які були оскаржені в апеляційному порядку.

Отже, з аналізу викладеного можна зробити висновок, що статус осіб, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їхні права та обов'яз-

ки, потребує удосконалення процесуальної регламентації. У зв'язку з чим усунення всіх проблемним питань, пов'язаних з реалізацією досліджуваної категорії осіб права на апеляційне оскарження, можливо шляхом внесення доповнень до відповідних процесуальних норм КАСУ. Тому ми пропонуємо доповнити ст. 186 КАСУ пунктом 4 такого змісту: “Апеляційна скарга особами, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки на постанову суду першої інстанції, подається на судові рішення, яке не було переглянуто в апеляційному порядку, протягом десяти днів з дня отримання копії судового рішення”.

Наступною передумовою для реалізації права на апеляційне оскарження є дотримання процесуальних вимог апеляційної скарги, встановлених ст. 187 КАСУ.

Апеляційна скарга — це письмово оформлена вимога особи, яка наділена правом на апеляційне оскарження, подана у межах строку та у порядку, визначених законом, до апеляційного господарського суду на предмет перевірки законності й обґрунтованості судового рішення місцевого господарського суду, що не набрало законної сили [32, с. 41].

В адміністративному процесі, що базується на засадах змагальності й диспозитивності, особливе значення має дотримання вимог апеляційної скарги, а саме її форми і змісту. І це не випадково, адже на підставі апеляційної скарги суд відкриває апеляційне провадження. Від змісту апеляційної скарги залежать дії судді при вирішенні питання про відкриття провадження у справі і проведення подальших підготовчих дій для розгляду справи у судовому засіданні. А це питання є ще більш актуальним, коли справу розглядають у письмовому провадженні.

Вирішуючи питання про прийняття апеляційної скарги відповідно до ст. 189 КАС України, суддя-доповідач повинен ретельно перевірити дотримання встановлених законом умов і порядку порушення апеляційного провадження, зокрема, чи має скаржник право апеляційного оскарження, чи не вступило оскаржуване рішення в законну силу і чи підлягає воно оскарженню в апеляційному порядку, чи не порушено строку подання апеляційної скарги, чи дотримано вимоги до змісту та форми апеляційної скарги, чи оплачено судовий збір [43].

Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 189 КАС України у випадку, коли апеляційна скарга не оформлена відповідно до вимог ст. 187 КАС України, суд постановляє ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, у якій зазначаються недоліки апеляційної скарги, спосіб їхнього усунення та термін, достатній для усунення недоліків [43].

Наприклад, ухвалою Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 17 серпня 2015 р. справа № 200/12043/15-а(2а/200/245/15) у справі за позовом Дніпропетровської міської ради до Відділу примусового виконання рішень управління державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області, апеляційну скаргу залишено без руху з наступних підстав.

Згідно з ч. 6 ст. 187 КАС України до апеляційної скарги додаються її копії відповідно до кількості осіб.

З матеріалів справи вбачається, що до апеляційної скарги апелянт не надав копії апеляційної скарги з додатком у відповідності до кількості учасників у справі. Відповідно до ч. 3 ст. 189 КАС України до апеляційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 187 цього Кодексу, застосовуються правила ст. 108 цього Кодексу. Згідно із ст. 108 КАС України суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, встановлених ст. 106 цього Кодексу, постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху, у якій зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб їх усунення і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків. Копія ухвали про залишення позовної заяви без руху невідкладно надсилається особі, що звернулася із позовною заявою [46].

Прецедентна практика Європейського суду з прав людини виходить з того, що, реалізуючи п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, кожна держава-учасниця цієї Конвенції має право встановлювати правила судової процедури, у тому числі й процесуальні заборони і обмеження, зміст яких — не допустити судовий процес у безладний рух. У зв'язку з наведеним залишення позову без руху з підстав, передбачених законом (невідповідність позовної заяви вимогам щодо її змісту, несплата судового збору тощо), не є порушенням права на справедливий судовий захист. Разом з тим Європейський суд зазначає, що не повинно бути надто формального ставлення до передбачених законом вимог, оскільки доступ до правосуддя повинен бути не лише формальним, але й реальним. Залишаючи позовну заяву без руху, суд повинен детально вказати в ухвалі, які саме недоліки допущені, яким чином їх належить усунути і в який термін [47].

Якщо особа, яка подала апеляційну скаргу, у зазначений судом термін не усунула недоліки, наведені в ухвалі про залишення апеляційної скарги без руху, позовна заява повертається особі.

Так, ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 30.05.2013 р. у справі № 2-а-5551/11/2218 за позовом ОСОБИ_2 до ГУ ПФУ у Київській області про перерахунок пенсії відмовлено у відкритті апеляційного провадження з наступних підстав.

Ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 16 травня 2013 р. встановлено, що позивачем пропущено строк на подачу апеляційної скарги без поважних причин. На виконання зазначеної ухвали позивачем 28 травня 2013 р. подано клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, в якому вказані аналогічні обставини, які були вказані в апеляційній скарзі, і не було надано нових підстав для поновлення строку. Враховуючи, що апелянтом при поданні апеляційної скарги не надано належних доказів на підтвердження поважності пропуску строку апеляційного оскарження, а також цей недолік апеляційної скарги не усунуто, у відкритті апеляційного провадження у справі відмовлено. Згідно з ч. 3 ст. 189 КАС України до апеляційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 187 цього Кодексу, застосовуються правила ст. 108 цього Кодексу, згідно з якими у разі неусунення недоліків апеляційної скарги вона повертається апелянту.

Прикладом є ухвала Вінницького апеляційного адміністративного суду від 08.07.2014 р. у справі № 822/1590/14 за позовом УПСЗН Полянської райдержадміністрації Хмельницької області до ОСОБИ_1 про стягнення коштів, якою апеляційну скаргу позивача повернуто особі, яка її подала.

Суд апеляційної інстанції зазначив, що, встановивши невідповідність апеляційної скарги вимогам ч. 6 ст. 187 КАС України, судом, відповідно до ухвали від 28.05.2014 р., залишено апеляційну скаргу позивача без руху. При цьому особі, яка подала апеляційну скаргу, запропоновано в строк до 18.06.2014 р. усунути недоліки апеляційної скарги. Станом на 08.07.2014 р. апелянтом вимогу про усунення недоліків апеляційної скарги не виконано.

При цьому, як вбачається з повідомлення про вручення поштового відправлення, що повернулось до суду, ухвала суду про залишення апеляційної скарги без руху отримана апелянтом 03.06.2014 р.

Тому суд дійшов висновку, що апеляційна скарга підлягає поверненню скаржнику згідно з ч. 3 ст. 189 КАС України у зв'язку з невиконанням вимоги суду про усунення недоліків апеляційної скарги [48].

Наведені приклади стосуються формальних вимог, які встановлені до апеляційної скарги. Але не можна й не звернути увагу, що сутність апеляційної скарги також полягає в обґрунтуванні незгоди з судовим рішенням адміністративного суду першої інстанції.

В апеляційному порядку можуть бути оскаржені і фактичні обставини справи, і питання застосування права в широкому його розумінні. Цим визначається зміст скарги й аргументація, що наводиться на підтвердження підстав оскарження судового рішення. Особа, яка подає апеляційну скаргу, повинна підтвердити свою позицію та ті вимоги, які вона пред'являє, а також дати аналіз доказів, що є у справі. Якщо до скарги додаються додаткові докази, то повинна бути підтверджена для апеляційного суду неможливість їх подання до суду першої інстанції з поважних причин [32, с. 41].

В апеляційній скарзі, що подається до адміністративного суду апеляційної інстанції, важливе місце повинні займати правові аргументи з посиланням на законодавство. “Завдання апеляційної інстанції полягає в ухваленні рішення, що відповідає існуючому в судовій практиці розумінню і застосуванню господарськими судами норм права на основі однакового їх тлумачення. Тому, у разі оскарження рішення в частині застосування правових норм, доводи про неправильні висновки суду першої інстанції в цій частині вельми суттєві” [32, с. 41].

Крім того, апеляційна скарга повинна містити заперечення на судові рішення лише в частині тих вимог, які були заявлені у суді першої інстанції. Згідно з ч. 4 ст. 195 КАСУ суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги, що не були заявлені в суді першої інстанції.

Тобто апеляційна скарга є письмово оформленою вимогою до адміністративного апеляційного суду, крім формальних вимог, що передбачені ст. 187 КАСУ, має зміст, який включає в себе підставу та предмет скарги.

Підставою апеляційної скарги є юридичні факти, якими апелянт обґрунтовує свої вимоги, а саме обґрунтовує, в чому виражається порушення адмі-

ністративним судом норм матеріального права та недотримання норм процесуального права. Підставу апеляційної скарги не можна ототожнювати з доказами у справі, оскільки докази у справі не становлять юридичних фактів, покладених в основу апеляційної скарги, вони тільки підтверджують їх відсутність чи наявність. Крім того, підставу позову не становлять норми права, бо вони (норми права) не підтверджують чи не спростовують про порушення прав апелянта, а надають можливість адміністративному суду апеляційної інстанції з'ясувати, чи мало місце порушення норм матеріального чи процесуального права адміністративним судом першої інстанції, оцінити певні юридичні факти [34, с. 154].

Предметом апеляційної скарги є матеріально-правова вимога апелянта, який, прагнучи захистити свої права та інтереси, порушені судовим рішенням адміністративного суду першої інстанції, заявляє суду. Апеляційна скарга може містити вимоги: 1) про скасування судового рішення адміністративного суду першої інстанції повністю; 2) про скасування судового рішення адміністративного суду першої інстанції частково; 3) про заміну судового рішення першої інстанції. Правильне визначення предмета апеляційної скарги має важливе практичне значення, адже саме предмет апеляційної скарги визначає суть вимоги, з якої адміністративний суд апеляційної інстанції повинен дати відповідь у своєму рішенні [34, с. 154].

Таким чином, апеляційна скарга складається з формальних вимог, передбачених ст. 187 КАСУ, та змістовних вимог, які складаються з підстави та предмета скарги. Недотримання формальних та змістовних вимог апеляційної скарги має диференційовані правові наслідки — апеляційна скарга залишається без руху чи повертається апелянту (недотримання формальних вимог).

Правильне викладення змістовних вимог апеляційної скарги слугуватиме однією з гарантій повного і всебічного вирішення публічно-правового спору, адже згідно з положеннями п. 10 Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України “Про судові рішення в адміністративній справі” від 20.05.2013 р. за № 7 “резольютивна частина рішення є завершальною і відображає результат вирішення справи адміністративної юрисдикції, а тому повинна містити чіткі та вичерпні висновки щодо всіх вимог, які були предметом позову, апеляційної чи касаційної скарги” [49].

Тепер дослідимо особливості реалізації права на апеляційне оскарження при перегляді постанов судді у справах про адміністративні правопорушення.

Однією з передумов реалізації права на апеляційне оскарження постанов судді у справах про адміністративні правопорушення є належність суб'єкта оскарження до кола осіб, яким законом надано можливість подати апеляційну скаргу.

Особливістю адміністративно-процесуального статусу цих суб'єктів є те, що одним із суб'єктів, який може подати апеляційну скаргу на постанову судді у справах про адміністративне правопорушення, може бути особа, яка вчинила адміністративне правопорушення. Однак правопорушником у цих справах може бути лише фізична особа, адже згідно з нормами КУпАП суб'єктом адміністративного правопорушення є виключно фізична особа.

Дане твердження також ґрунтується й на висновках Конституційного суду України, який вважає, що виходячи з конституційного принципу індивідуалізації юридичної відповідальності (ч. 2 ст. 61 Конституції України), правової доктрини, положень КУпАП (ст. 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 27, 30, 31, 32 Загальної частини та Особливої частини), а також своєї правової позиції, за якою “суб’єктом адміністративної відповідальності є лише фізична особа” [50].

Звернутися з апеляційною скаргою може й потерпілий, як впливає зі змісту ст. 269 КУпАП, потерпілим є особа, якій адміністративним правопорушенням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду. Потерпілим у справах про адміністративне правопорушення може бути як фізична, так і юридична особа.

Крім того, як це впливає зі змісту ч. 1 ст. 287 КУпАП, Постанову у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено прокурором у випадках, коли він, відповідно до ч. 5 ст. 7 КУпАП, буде здійснювати нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу, пов’язаних з обмеженням особистої свободи громадянина.

Таким чином, законодавець визначає три категорії осіб, які мають право оскаржити постанову у справі про адміністративне правопорушення — особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, потерпілий і прокурор.

За загальними вимогами КУпАП, право на апеляційне оскарження можна реалізувати лише до дати спливу строку звернення з апеляційною скаргою. Строк, відведений законодавцем у ст. 294 КУпАП, становить 10 днів з дня винесення постанови судді у справі про адміністративне правопорушення. Апеляційна скарга, подана після закінчення цього строку, повертається апеляційним судом особі, яка її подала, якщо вона не заявляє клопотання про поновлення цього строку, а також якщо у поновленні строку відмовлено.

Вищий адміністративний суд України у довідці від 29 січня 2010 р. вказав, що пропущення встановленого 10-денного строку оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення не може бути підставою для відмови у задоволенні позову без дослідження причин його пропуску [51].

Однак, приймаючи рішення про поновлення строку на апеляційне оскарження, суд апеляційної інстанції має враховувати загальні строки притягнення особи до адміністративної відповідальності та накладення адміністративного стягнення.

Так, ч. 2 ст. 38 КУпАП передбачає, що стягнення може бути накладено не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні — не пізніше як через три місяці з дня його виявлення, крім справ про адміністративні правопорушення, зазначені у ч. 3 цієї статті. Адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов’язаного з корупцією, а також правопорушень, передбачених ст. 164–14, 212–15, 212-20 КУпАП, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Однією з передумов реалізації права на апеляційне оскарження є дотримання змісту та форми апеляційної скарги. Слід зазначити, що норми КУпАП

не містять вимог щодо змісту та форми апеляційної скарги. Однак з аналізу змісту глави 24 КУпАП “Оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення” можна зробити висновок, що скарга на постанову у справі про адміністративне правопорушення подається у письмовій формі.

Крім того, у п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами скарг на постанови у справах про адміністративні правопорушення” від 24.06.1988 р. № 6 зазначається, що скарга на постанову в справі про адміністративне правопорушення поряд з даними про заявника (особа, до якої застосовано стягнення, потерпілий) повинна містити й такі дані [52]:

- найменування органу (посадової особи), дії якого оскаржуються;
- дата винесення постанови;
- викладення обставин, якими заявник обґрунтовує свої заперечення, та докази, що стверджують їх.

На жаль, законодавець також не визначає, що має вчиняти суд у випадках, коли скарга не містить наведені положення.

На нашу думку, вимоги щодо форми і змісту апеляційної скарги у КУпАП потребують конкретизації. Зокрема, у КУпАП слід передбачити окрему статтю щодо вимог апеляційної скарги. Така стаття повинна містити дані про особу, яка звернулася зі скаргою (відомості щодо імені особи, місця її проживання, поштової адреси, номера засобу зв’язку та адреси електронної пошти (за наявності) тощо). Також в апеляційній скарзі треба передбачити необхідність зазначення, у чому саме полягає незаконність та необґрунтованість постанови суду першої інстанції, про причини надання або витребування нових доказів, про виклик свідків. В апеляційній скарзі має обов’язково бути вказана дата її подання, вимоги особи до суду апеляційної інстанції.

У зв’язку з цим ми пропонуємо доповнити КУпАП ст. 288–1 такого змісту: Стаття 288–1 Вимоги до апеляційної скарги.

Апеляційна скарга подається у письмовій формі.

В апеляційній скарзі зазначаються:

- 1) найменування органу (посадової особи), куди подається скарга;
- 2) ім’я (найменування), поштова адреса особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв’язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) найменування органу (посадової особи), дії якого оскаржуються;
- 4) дата винесення постанови;
- 5) викладення обставин, якими заявник обґрунтовує свої заперечення, та докази, що стверджують їх;
- 6) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;
- 7) у разі необхідності — клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;
- 8) перелік матеріалів, які додаються.

В апеляційній скарзі зазначається, чи бажає особа взяти безпосередню участь у розгляді справи, чи просить розглянути справу за її відсутності.

Апеляційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження, якщо цей документ не подавався раніше. В апеляційній скарзі зазначається дата її подання.

До апеляційної скарги додаються її копії відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі. До апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору, а також копії доданих до неї письмових матеріалів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі.

Підводячи підсумок викладеному, слід зазначити, що передумовами для реалізації особою права на апеляційне оскарження є: 1) наявність об'єкта перегляду — судові рішення у формах постанови чи ухвали, яке не набрало законної сили і яке може бути оскаржене; 2) належність суб'єкта оскарження до кола осіб, яким законом надано можливість подати апеляційну скаргу; 3) дотримання процесуального строку, встановленого для подання апеляційної скарги; 4) дотримання форми та змісту апеляційної скарги.

Наведений аналіз причин та підстав скасування судових рішень апеляційними судами дає змогу запропонувати такі заходи:

- 1) законодавчо врегулювати провадження у типових адміністративних справах;
- 2) покращити процесуальний механізм формування єдності судової практики;
- 3) з метою однакового розуміння та застосування судами норм права апеляційним адміністративним судам слід покращувати методичне забезпечення судів першої інстанції з проблемних питань застосування законодавства, з обов'язковими рекомендаціями дотримуватися єдності судової практики;
- 4) постійно проводити заходи щодо підвищення кваліфікації з суддями першої інстанції (семінари, вивчення судової практики на нарадах суддів, моніторинг змін у діючому законодавстві тощо);
- 5) вивчати та аналізувати причини скасування судових рішень та обговорювати їх на зборах суддів.

Наведене також дозволяє дійти висновку, що з метою однакового та правильного застосування процесуальних норм Кодексу адміністративного судочинства України при вирішенні адміністративними судами проблемних питань, які ускладнюють реалізацію права особи на апеляційне оскарження, доцільним вважається прийняття Постанови Пленуму Вищого адміністративного суду України “Про судову практику розгляду адміністративних справ в апеляційному порядку”.

Прийняття вказаної постанови забезпечить ефективність та якість розгляду адміністративних справ, сприятиме формуванню єдиної судової практики та підвищенню відповідальності за результати роботи.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Процесуальний порядок перегляду судом апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві повно регламентовано у нормах розд. 4 гл. 1 КАСУ. Щодо процесуального порядку перегляду постанови судді у справі про адміністративне правопорушення судом апеляційної інстанції, то слід зазначити, що у КУпАП містяться лише загальні норми стосовно підстав, строків та правових наслідків розгляду апеляційної скарги. Аналіз КУпАП свідчить про відсутність у ньому положень, які визначають процесуальні стадії та етапи апеляційного провадження, дії суду апеляційної інстанції щодо відкриття провадження, змісту та форми апеляційної скарги, недотримання умов її подання тощо.

КАСУ закріплює специфічну конструкцію адміністративного судочинства на рівні диференціації судових проваджень, які визначають предметну характеристику адміністративного судочинства і за своїм змістом, складом характеризуються особливостями процесуальних правовідносин та їх елементів, особливостями процесуального доказування та документальним оформленням результатів розгляду справи і особливими функціями актів судової влади.

Традиційно адміністративний процес характеризується у структурному плані не лише через судові провадження, але й через стадії адміністративного судочинства, які відображають просторові характеристики судової діяльності і процесуальної діяльності всіх учасників адміністративного судочинства.

У цивільному процесі пропонується виділяти такі стадії [53]:

- 1) подання заяви до суду (ст. 118 ЦПК), на якій можуть мати місце такі ускладнення:
  - залишення заяви без руху (ч. 2 ст. 121 ЦПК);
  - повернення заяви (ч. 3 ст. 121 ЦПК);
- 2) відкриття провадження у справі (ст. 122 ЦПК);
- 3) провадження у справі до судового розгляду (гл. 3 ЦПК), яка поділяється на дві підстадії:
  - попереднє судове засідання (ст. 130 ЦПК);
  - підготовка справи до судового розгляду (ч. 6 ст. 130 ЦПК);
- 4) судовий розгляд (гл. 4, ст. 157–196 ЦПК), який закінчується ухваленням судового рішення;
- 5) звернення судового рішення до виконання.

В іншому випадку виокремлюють такі стадії:

- провадження в суді першої інстанції (від порушення справи до винесення рішення чи іншої заключної постанови);
- провадження в суді другої інстанції (оскарження і перегляд рішень та ухвал, які не вступили в законну силу, — апеляційне чи касаційне провадження);
- провадження по перегляду рішень, ухвал і постанов у порядку нагляду;

- провадження по перегляду рішень, ухвал і постанов за нововиявленими обставинами;
- виконавче провадження [54; с. 48].

Як правильно зазначає В. В. Комаров, що, як видно, наведені точки зору, незважаючи на певну єдність родових ознак у визначеннях процесуальних стадій, призводять до різних висновків щодо їх номінації. Якщо у першому випадку в цілому не заперечується не лише понятійна, але й фактична автономність стадій, то у другому — стадії ототожнюються з процесуальними провадженнями. Ці точки зору відбивають достатньо сталі погляди на поняття та структуру стадій цивільного процесу, які склалися у процесуальній теорії. Разом із тим очевидно, що теоретичний та практичний зміст стадійності цивільного судочинства розуміються по-різному, і головне, що слід підкреслити, — науковці в основному змішують стадії з провадженнями цивільного судочинства. У структурі цивільного судочинства, як комплексній системі провадження цивільного судочинства, стадії мають самостійне значення і їх не можна ототожнювати [55; с. 48].

Якщо звернутися до надбань науки адміністративного права, то також не можна не звернути увагу на різні підходи щодо структури та стадій адміністративного судового процесу.

Наприклад, науковцями стадії провадження поділяються за ознакою систематизації відповідних процесуальних дій в окремих структурних складових КАС України: 1) підготовчий розгляд позовного звернення; 2) попередній розгляд справи; 3) остаточний розгляд справи та прийняття рішення [56, с. 325]. Аналогічними за змістом стадіями названі також: 1) звернення до адміністративного суду та відкриття провадження в адміністративній справі; 2) підготовче провадження; 3) судовий розгляд справи та прийняття рішення. Дії, пов'язані із зверненням до адміністративного суду та відкриттям провадження в адміністративній справі, регламентовані нормами гл. 1 роз. III КАС України. Підготовче провадження визначене нормами гл. 2 роз. III КАС України. Процесуальні дії, пов'язані із судовим розглядом справи, визначені у гл. 3, 6 розд. III КАС України. Причому у гл. 6 роз. III КАС України визначено окремі особливості судового розгляду адміністративної справи. Процесуальним діям, пов'язаним із прийняттям рішення судом першої інстанції, присвячені норми гл. 4, 5 роз. III КАС України [57, с. 124–125].

Автори навчального посібника “Основи адміністративного судочинства в Україні”, підготовленого у 2008 р. [57, с. 19–21], виокремлюють такі стадії адміністративного судочинства:

- 1) розгляд і вирішення справи по суті;
- 2) перевірка законності й обґрунтованості прийнятого рішення;
- 3) звернення рішення до виконання.

П. В. Вовк також вважає, що структуру судового адміністративного процесу становлять такі три стадії:

- 1) розгляд і вирішення справи по суті;
- 2) перевірка законності й обґрунтованості прийнятого рішення;
- 3) звернення рішення до виконання.

У межах кожної із стадій доцільно виділити такі три етапи [⁵⁸, с. 101]:

- 1) відкриття провадження;
- 2) підготовки до розгляду справи;
- 3) вирішення справи.

Не можна погодитися з автором такої систематизації, адже вирішення справи і прийняття рішення по справі відбувається у різних процесуальних формах. Кожна процесуальна дія щодо судового розгляду справи та винесення рішення має свою мету та завдання, суб'єктів тощо. На нашу думку, ці процесуальні стадії не можна об'єднувати.

У Рекомендації № R(84)5 наведено дев'ять принципів цивільного провадження, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя. Серед них на першому місці визначено положення про те, що судове провадження зазвичай має складатись не більш ніж з двох судових засідань, де на першому засіданні проводиться попереднє слухання, а в ході другого засідання можуть представлятись докази, заслуховуватись аргументи сторін і, якщо це можливо, виносяться рішення [⁵⁹, с. 300–319].

Вказані міжнародні стандарти у галузі цивільного судочинства наведені з метою встановлення напрямів вдосконалення правового регулювання процедур апеляційного провадження. Проте їх впровадження має бути здійснене із врахуванням особливостей, передбачених КАСУ.

У цьому аспекті цілком слушними є наукові погляди В. В. Комарова, який вважає, що у структурі цивільного судочинства, оскільки цивільне судочинство є формою захисту суб'єктивних прав, свобод та інтересів, доречно виокремлювати процесуальні стадії і логічного, і функціонального характеру. Стадії логічного та функціонального характеру, по суті, характеризують цивільне судочинство з точки зору того, що цивільне судочинство, як певна організаційно-правова форма здійснення судової влади і правосуддя у цивільних справах, розглядатиметься як різновид правозастосування, що здійснюється судом, та як процедура розгляду цивільної справи (процесуальна діяльність), що забезпечує систему процесуальних гарантій та право на справедливий судовий розгляд [⁵⁵, с. 48].

Що стосується стадій логічного характеру, то вони складають алгоритм судового правозастосування і становлять органічну єдність встановлення фактичних обставин цивільної справи, вибору й аналізу норм права, що підлягають застосуванню, ухвалення судового акта по застосуванню норм процесуального чи матеріального права. Що стосується стадій функціонального характеру, то вони можливі тільки в рамках конкретних проваджень цивільного судочинства і характеризують алгоритми процесуальної діяльності не як одноактні дії суду чи окремого учасника цивільного судочинства, а як генералізовані сукупності їхніх процесуальних дій у комплексі, спрямовані на порушення цивільної справи, підготовку справи до судового розгляду, судовий розгляд і ухвалення судового рішення [⁶⁰].

У судовому провадженні адміністративно-деліктного процесу більшість науковців виділяють чотири етапи, що є взаємопов'язаними і поряд з вирішенням загальних завдань судового розгляду мають на меті свої специфічні

цілі. До них належать: 1) надходження та підготовка справ до судового розгляду; 2) розгляд по суті (В. Колпаков називає етап заслуховування справи, О. Миколенко — аналіз зібраних матеріалів, обставин справи); 3) прийняття постанови (рішення); 4) доведення постанови (рішення) до відома зацікавлених осіб. Виділення останнього етапу, як самостійного, є спірним у теорії адміністративно-деліктного процесу, оскільки в розмежуванні етапів судового розгляду справи використано суб'єктивний критерій [61, с. 43].

Наведені твердження цілком підходять до систематизації стадій досліджуваного нами провадження. Стадію апеляційного провадження в адміністративному процесі можна визначити, на нашу думку, як частину процесуальної діяльності суду, яка призначена для вирішення самостійного процесуального завдання на певному етапі розгляду і вирішення справи. Стадія апеляційного провадження в адміністративному процесі має містити такі елементи правозастосування, як порушення апеляційного провадження, підготовка адміністративної справи до судового розгляду; судовий розгляд адміністративної справи і винесення рішення по справі.

Досліджуючи апеляційне провадження в адміністративному процесі, не можна не звернути увагу, що ефективність апеляційного провадження залежить від належного правового регулювання процедури його здійснення.

Аналіз норм КУпАП свідчить про відсутність достатнього правового регулювання судової діяльності при розгляді апеляційної скарги на постанову у справах про адміністративні правопорушення. Натомість у КАСУ ці питання врегульовані належним чином. Так, справа розглядається апеляційним судом за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, з винятками і доповненнями. Ці винятки і доповнення передбачені у розд. 4 гл. 1 “Апеляційне провадження” КАСУ.

Розгляд справи є основним елементом апеляційного провадження та здійснюється у формі перевірки законності й обґрунтованості судового рішення фактично через повторний розгляд справи. Розгляд справи в суді апеляційної інстанції здійснюється у відповідній процесуальній формі в судовому засіданні, яке складається з чотирьох частин: підготовча, з'ясування обставин і перевірка їх доказами, судових дебатів, ухвалення та оголошення рішення чи ухвали.

Отже, розгляд справи в адміністративному суді апеляційної інстанції відбувається, згідно зі ст. 196 КАСУ, за правилами розгляду справи судом першої інстанції. Однак слід також враховувати, що розгляд адміністративної справи в апеляційному суді має також підпорядковуватися правилам розгляду, встановленим у розд. 4 гл. 1 “Апеляційне провадження” КАСУ. Йдеться про особливості оцінки доказів і їх дослідження, меж перегляду апеляційної скарги тощо.

Так, однією з особливостей розгляду адміністративних справ судом апеляційної інстанції є вузька направленість судового процесу, адже, згідно зі ст. 195 КАСУ, суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги, що не були заявлені в суді першої інстанції.

Отже, апеляційне провадження, як функціональна стадія адміністративного процесу, включає в себе такі складові: порушення апеляційного провадження; підготовка справи до судового розгляду; судовий розгляд справи та винесення рішення. Стадійність апеляційного провадження визначена законодавчо, а саме положеннями КАСУ, і відповідний порядок переходу від однієї стадії до іншої не може бути порушений. Так, аналіз КАСУ дозволяє виокремити такі стадії апеляційного провадження:

- 1) відкриття апеляційного провадження (ст. 188–189 КАСУ);
- 2) підготовка справи до судового розгляду (ст. 190–194 КАСУ);
- 3) судовий розгляд апеляційної скарги по суті (ст. 195–197 КАСУ);
- 4) винесення рішення по справі (ст. 198–209 КАСУ).

На нашу думку, цими стадіями охоплено всі процесуальні дії, пов'язані з переглядом судового рішення адміністративним судом апеляційної інстанції.

На нашу думку, такі стадії апеляційного провадження цілком підходять і при перегляді постанов судді у справах про адміністративне правопорушення.

Таким чином, процесуальний порядок апеляційного провадження складається з таких стадій:

- 1) відкриття апеляційного провадження;
- 2) підготовка справи до апеляційного розгляду;
- 3) апеляційний розгляд справи;
- 4) винесення рішення у справі.

Маючи однакову побудову процесуальних стадій апеляційного провадження, процесуальні етапи та дії на цих стадіях при перегляді судових рішень в порядку адміністративного судочинства та у справах про адміністративні правопорушення будуть відрізнятися.

Спочатку хотілося б зупинитися на проблемних питаннях розгляду апеляційних скарг адміністративним судом апеляційної інстанції.

Так, відкриття провадження являє собою систему процесуальних дій, які стосуються подання позовної заяви, розгляду її суддею та прийняття ухвали щодо прийняття до розгляду. Завдяки здійсненню процесуальних дій на цьому етапі реалізується право на звернення до адміністративного суду за захистом громадянином, юридичною особою своїх прав, законних інтересів, порушених у публічно-правових відносинах.

Стадія відкриття апеляційного провадження пов'язана з безпосереднім прийняттям апеляційної скарги до провадження суддею-доповідачем, який, отримавши апеляційну скаргу, протягом трьох днів перевіряє її відповідність вимогам ст. 187 КАСУ [1] і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.

Процесуальне завдання, що вирішується суддею-доповідачем на стадії відкриття апеляційного провадження, — це перевірка підстав для прийняття апеляційної скарги. Суддя-доповідач з'ясовує, чи додержано порядок подання апеляційної скарги: форми та змісту скарги; підсудність справи апеляційному адміністративному суду та конкретно цьому апеляційному суду; подання скарги належною особою; наявність усіх документів, заявлених у переліку документів, що додаються до апеляційної скарги; відповідність кількості

наданих копій заяви та копій усіх документів, що додаються до апеляційної скарги, відповідно до кількості відповідачів і третіх осіб; відомості про забезпечення доказів або позову, сплату судового збору тощо [1].

Як вірно зазначають Т. П. Мінка та М. М. Глуховеря, правильна та логічна послідовність дії судді-доповідача після одержання апеляційної скарги допомагає досягти загальної мети правосуддя, перевірити законність та обґрунтованість судового рішення, прийнятого адміністративним судом першої інстанції [1].

Також суддя-доповідач при одержанні адміністративної справи та вирішуючи питання про відкриття апеляційного провадження, повинен з'ясувати в першу чергу:

- 1) чи подана апеляційна скарга особою, яка має право на її подання. У випадку подання апеляційної скарги особою, яка не брала участі у справі, чи має така особа право на подання апеляційної скарги і якими доказами це право підтверджується;
- 2) чи має представник належні повноваження (якщо апеляційну скаргу подано представником);
- 3) чи відповідає апеляційна скарга вимогам, встановленим ст. 187 КАСУ;
- 4) чи подано адміністративну скаргу у строк, установлений ст. 186 та 189 КАСУ (якщо апеляційну скаргу подано з пропуском встановленого законом строку звернення до адміністративного суду апеляційної інстанції, то чи достатньо підстав для визнання причин пропуску строку звернення до суду поважними) [1];
- 5) чи не вступило оскаржуване рішення в законну силу і чи підлягає воно оскарженню в апеляційному порядку;
- 6) чи не порушено строку подання апеляційної скарги;
- 7) чи дотримано вимоги до змісту та форми апеляційної скарги;
- 8) чи оплачено судовий збір.

На нашу думку, такі повноваження судді-доповідача мають бути прописані у положеннях КАСУ, що дозволить уникати помилки у правозастосуванні.

Наприклад, за приписами ч. 7 ст. 56 Кодексу адміністративного судочинства України, законним представником органу, підприємства, установи, організації в суді є його керівник чи інша особа, уповноважена законом, положенням, статутом.

Повноваження особи на представництво інтересів здійснюється на підставі довіреності, в якій безпосередньо обумовлені, визначені та конкретизовані права представника на вчинення процесуальних дій, на які його уповноважено, чи наділено правом звернення представником до судів України в інтересах довірителя, у тому числі підписувати та подавати позовні заяви в інтересах довірителя [62].

Поряд з цим судами допускаються помилки при визначенні повноважень представника на стадії відкриття апеляційного провадження.

Наприклад, ухвалою ХОАС від 23.12.2013 р. у справі № 822/4826/13-а, за позовом Красилівської ОДПІ Головного управління Міндоходів, Старокос-

тянтинівське відділення до ФОП ОСОБИ_1 про стягнення податкового боргу, позовну заяву повернуто представнику у зв'язку із тим, що довіреністю від 19.07.2013 р. № 374/9/10–014, ОСОБУ_2 не наділено правом підпису та подачі позову до ХОАС та будь-яких інших судів України. Ухвалою ВААС від 28.01.2014 р. ухвалу ХОАС від 23.12.2013 р. скасовано як таку, що перешкоджає судовому розгляду, чим було порушено право податкового органу на доступ до правосуддя, а справу направлено до ХОАС для продовження розгляду. ВААС в ухвалі зазначив, що із тексту вказаної довіреності представника ОСОБУ_2 наділено правом представляти інтереси Красилівської ОДПІ Головного управління Міндоходів у Хмельницькій області в усіх державних органах, установах, підприємствах, місцевих, апеляційних судах, вищих спеціалізованих судах, Верховному Суді України з усіма правами та обов'язками, а також щодо підписання усіх процесуальних документів. З аналізу встановлених під час апеляційного розгляду обставин, ВААС вважає, що суд першої інстанції дійшов помилкового висновку, повернувши позовну заяву на підставі п. 3 ч. 3 ст. 108 КАС України, чим було порушено право податкового органу на доступ до правосуддя [62].

Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 189 КАС України, у випадку, коли апеляційна скарга не оформлена відповідно до вимог ст. 187 КАС України, суд постановляє ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, у якій зазначаються недоліки апеляційної скарги, спосіб їхнього усунення та термін, достатній для усунення недоліків.

Наприклад, ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 28.05.2014 р. у справі № 802/963/14-а за позовом командування повітряних сил Збройних сил України до Замостянського ВДВС Вінницького міського управління юстиції про визнання протиправною та скасування постанови, апеляційну скаргу позивача залишено без руху у зв'язку з тим, що апелянтом не надано доказів сплати судового збору. Суд апеляційної інстанції в ухвалі від 08.05.2014 р. зазначив, що апелянтом не дотримано вимог ч. 6 ст. 187 КАС України: до апеляційної скарги не надано доказів сплати судового збору за подання апеляційної скарги у встановленому порядку та розмірі, не надано і доказів звільнення від такої сплати чи доказів, які б свідчили про можливість звільнення апелянта від сплати судового збору на підставі ст. 88 КАС України. Згідно з ч. 3 ст. 189 КАС України до апеляційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 187 цього Кодексу, застосовуються правила ст. 108 цього Кодексу. Оскільки вказані обставини щодо невідповідності апеляційної скарги вимогам ст. 187 КАС України створюють перешкоди для відкриття апеляційного провадження, апеляційну скаргу слід залишити без руху з наданням особі, яка подала апеляційну скаргу, строку для усунення виявлених недоліків [48].

Згідно з ч. 4 ст. 189 КАС України апеляційна скарга залишається без руху у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху особа

має право звернутись до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку апеляційного оскарження будуть визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті апеляційного провадження.

Так, ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 30.05.2013 р. у справі № 2-а-5551/11/2218 за позовом ОСОБИ_2 до ГУ ПФУ у Київській області про перерахунок пенсії відмовлено у відкритті апеляційного провадження з наступних підстав. Ухвалою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 16 травня 2013 р. встановлено, що позивачем пропущено строк на подачу апеляційної скарги без поважних причин. На виконання зазначеної ухвали позивачем 28 травня 2013 р. подано клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, в якому вказані аналогічні обставини, які були вказані в апеляційній скарзі, і не було надано нових підстав для поновлення строку. Враховуючи, що апелянтом при поданні апеляційної скарги не надано належних доказів на підтвердження поважності пропуску строку апеляційного оскарження, а також цей недолік апеляційної скарги не усунуто, у відкритті апеляційного провадження у справі відмовлено [48].

Згідно з ч. 3 ст. 189 КАС України до апеляційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 187 цього Кодексу, застосовуються правила ст. 108 цього Кодексу, згідно з якими, у разі неусунення недоліків апеляційної скарги, вона повертається апелянту.

Прикладом є ухвала Вінницького апеляційного адміністративного суду від 08.07.2014 р. у справі № 822/1590/14 за позовом УПСЗН Полянської райдержадміністрації Хмельницької області до ОСОБИ_1 про стягнення коштів, якою апеляційну скаргу позивача повернуто особі, яка її подала. Суд апеляційної інстанції зазначив, що, встановивши невідповідність апеляційної скарги вимогам ч. 6 ст. 187 КАС України, судом, відповідно до ухвали від 28.05.2014 р., залишено апеляційну скаргу позивача без руху. При цьому особі, яка подала апеляційну скаргу, запропоновано в строк до 18.06.2014 р. усунути недоліки апеляційної скарги. Станом на 08.07.2014 р. апелянтом вимогу про усунення недоліків апеляційної скарги не виконано. При цьому, як вбачається з повідомлення про вручення поштового відправлення, що повернулось до суду, ухвала суду про залишення апеляційної скарги без руху, отримана апелянтом 03.06.2014 р. Тому суд дійшов висновку, що апеляційна скарга підлягає поверненню скаржнику згідно з ч. 3 ст. 189 КАС України у зв'язку з невиконанням вимоги суду про усунення недоліків апеляційної скарги [48].

Неврегульованим, на нашу думку, є питання щодо складу суду, який може розглядати заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження. На нашу думку, з метою оперативного судового розгляду, такі заяви на стадії відкриття апеляційного провадження може розглядати суддя-доповідач одноособово, без повідомлення осіб, які беруть участь у справі.

Також є проблемним застосування ч. 4 ст. 189 КАС України, відповідно до якої незалежно від поважності причини пропуску строку апеляційного оскарження, суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного прова-

дження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення. Складність виникає, якщо рішення прийняте судом першої інстанції в письмовому провадженні та в матеріалах справи відсутні дані про вручення рішення апелянту [48].

Наступна частина апеляційного провадження складається з підготовки справи до судового розгляду. Підготовка справи до судового розгляду є самостійною стадією апеляційного провадження, яка від інших стадій апеляційного провадження відрізняється підсумковими процесуальними рішеннями, які характеризуються безпосередніми завданнями, обумовленими даною стадією, колом учасників процесу, порядком виконання процесуальних дій та специфікою процесуальних відносин. Підготовка справи до судового розгляду є однією із стадій апеляційного провадження, у ході якої суд апеляційної інстанції зобов'язаний протягом десяти днів (ст. 190 КАСУ) прийняти відповідне рішення щодо подальшого спрямування апеляційного провадження.

Підготовка справи до судового розгляду логічно пов'язана зі стадією відкриття апеляційного провадження, оскільки підготовка справи до судового розгляду здійснюється лише в тому разі, якщо суд апеляційної інстанції прийняв рішення про відкриття апеляційного провадження.

На цій стадії апеляційного провадження суддя-доповідач: 1) з'ясовує склад учасників адміністративного процесу; 2) надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копією апеляційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на апеляційну скаргу; 3) з'ясовує обставини, на які посилаються особи, що беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень; 4) з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються особами, що беруть участь у справі; 5) пропонує особам, що беруть участь у справі, подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, що подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи; 6) вирішує інші письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі; 7) вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції; 8) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.

Лише готуючи справу до судового розгляду, суддя може чітко встановити: 1) які матеріали вже були подані сторонами; 2) які відомості в них містяться; 3) чи в повній мірі вони висвітлюють обставини спору; 4) чи вказується в них на інші докази, якими особа не володіє, але про місцезнаходження яких їй відомо; 5) причини, за яких сторона не може надати ці докази; 6) чи є потреба у витребуванні не тільки тих доказів, про які просить позивач, а й інших матеріалів; 7) у яких осіб вони знаходяться; 8) на якій правовій підставі ці матеріали знаходяться у даних осіб та як до них потрапили; 9) чи мають вони взагалі права доступу до інформації, яка міститься у вказаних документах тощо [63, с. 96].

Як ми бачимо, перелік питань, які слід вирішити під час збору доказів, величезний. У зв'язку з цим постає питання: чи можна їх усі охопити під час судового розгляду справи, особливо якщо він здійснюється в порядку письмового провадження? Звичайно, що ні. Суду це і не потрібно робити, оскільки для цього передбачена така стадія адміністративного процесу, як підготовче провадження. Єдине, що слід зробити в її рамках, — це своєчасно та в повному обсязі зібрати весь можливий доказовий матеріал [63, с. 96].

З наведеного видно, що основне призначення цієї стадії полягає в тому, щоб процесуально та організаційно забезпечити судовий розгляд адміністративної справи відповідно до положень КАСУ.

Підготовка справи до судового розгляду має відповідне коло суб'єктів, саме на цій стадії суддя-доповідач здійснює всі процесуальні дії одноособово.

Крім того, підготовка справи до судового розгляду завершується прийняттям відповідного процесуального документа. Згідно з ч. 2 ст. 190 КАСУ усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі. До кола ухвал, які може прийняти суддя-доповідач на стадії підготовки справи до судового розгляду, відносяться: про залишення апеляційної скарги без розгляду; про зупинення апеляційного провадження; про закриття апеляційного провадження у справі; про призначення справи до судового розгляду.

Отже, підготовка справи до судового розгляду має велике значення в апеляційному провадженні, адже на цій стадії адміністративний суд апеляційної інстанції має можливість зібрати всі необхідні матеріали, на підставі яких буде здійснюватися апеляційний перегляд адміністративної справи у судовому засіданні, вирішити інші важливі процесуальні питання.

Апеляційний розгляд справи здійснюється судом за правилами, установленими для розгляду справи судом першої інстанції, з деякими винятками та доповненнями, а саме: розгляд здійснюється колегією у складі трьох суддів; про зміст судового рішення, яке оскаржено, доводи апеляційної скарги та заперечень, в межах яких повинна здійснюватись перевірка рішення, доповідає суддя-доповідач; першою пояснення дає особа, яка подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач; суд може обмежити тривалість виступів у дебатах. При цьому кожній особі, яка бере участь у розгляді справи в апеляційному суді, надається однаковий період часу для виступу; підстави для відкладення розгляду справи (оголошення перерви) визначаються на розсуд апеляційного суду [48].

Відповідно до ст. 196 КАСУ апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції з урахуванням особливостей, встановлених гл. 1 розд. 4.

Неявка осіб, які беруть участь у справі, належним чином повідомлених про час і місце розгляду справи, не перешкоджає розгляду справи апеляційним судом. Якщо суд апеляційної інстанції визнав обов'язковою участь у судовому засіданні осіб, які беруть участь у справі, а вони не прибули, суд апеляційної інстанції може відкласти розгляд справи. Проте суд може розглянути

справу без викликаних осіб і в цьому випадку, якщо наявних доказів достатньо для з'ясування обґрунтованості апеляційної скарги та законності судового рішення [48].

Розгляд справи адміністративним судом апеляційної інстанції здійснюється у відповідній процесуальній формі, яка містить такі частини: відкриття судового засідання; з'ясування обставин адміністративної справи та перевірка їх доказами; судові дебати; прийняття рішення по справі та його оголошення.

Хотілося б звернути увагу на деяких особливостях цієї стадії апеляційного провадження.

Аналіз положень ст. 195 КАСУ дозволяє зробити висновок, що в апеляційній інстанції існують особливості дослідження та оцінки доказів, на відміну від аналогічної діяльності з оцінки доказів та їх дослідження адміністративним судом першої інстанції. Це обумовлено сутністю та завданнями апеляційного провадження в адміністративному судочинстві України.

З аналізу ст. 195 КАСУ також випливають й особливості діяльності адміністративного суду апеляційної інстанції щодо оцінки доказів адміністративної справи, які можна поділити на такі складові: 1) докази, які наявні у справі і які досліджувалися адміністративним судом першої інстанції; 2) нові докази, які подані до суду апеляційної інстанції [34].

Якщо суд апеляційної інстанції досліджує нові докази, якщо визнає, що вони не могли бути надані суду першої інстанції або відмова в їх прийнятті визнана необґрунтованою. Висновок про визнання чи невизнання цих обставин такими, що мають значення для розгляду справи, має бути викладений в ухвалі (постанові) суду.

Відповідно до положень ст. 195 КАС України під час розгляду справи в апеляційному порядку апеляційний суд, який перевіряє законність і обґрунтованість судового рішення, повинен здійснювати таку перевірку в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції. У разі, якщо судові рішення оскаржується частково, суд апеляційної інстанції не має права робити висновків щодо неоскарженої частини ні в мотивувальній, ні в резолютивній частині судового рішення, а в описовій частині повинен зазначити, в якій частині вимог судові рішення не оскаржується [48].

Прикладом є ухвала Вінницького апеляційного адміністративного суду від 11.03.2014 р. у справі № 127/14040/13-а за позовом ОСОБИ_1 до керівника Територіального центру соціального обслуговування м. Вінниці, заступника керівника Територіального центру соціального обслуговування м. Вінниці про зобов'язання надати інформацію та стягнення коштів. Постановою Вінницького міського суду Вінницької області від 10 грудня 2013 р. позов задоволено частково. Не погоджуючись із рішенням суду першої інстанції, позивач подав апеляційну скаргу, в якій просить суд змінити постанову суду першої інстанції, додатково задовольнивши позов у відмовленій частині. Відповідно до ч. 1 ст. 195 КАС України суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Виходячи з наведеної норми, вимоги, що викладені в апеляційній скарзі, стосуються лише частини судового рішення щодо відмови позивачу у задоволенні його

позовних вимог, а також враховуючи, що відповідачами рішення в частині задоволення позовних вимог не оскаржується, суд апеляційної інстанції надає правову оцінку лише рішенню суду першої інстанції в частині рішення про відмову у задоволенні позовних вимог [48].

Суд апеляційної інстанції може вийти за межі доводів апеляційної скарги у разі встановлення під час апеляційного провадження порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи. Ці порушення можуть бути виявлені судом з власної ініціативи або про них можуть заявити особи, які беруть участь у справі, незалежно від того, чи подавали вони апеляційну скаргу.

Виходячи з принципу офіційного з'ясування усіх обставин, суд не лише має право, але й зобов'язаний вийти за межі доводів апеляційної скарги, якщо виявив такі порушення, які стали причиною неправильного вирішення справи.

У випадку встановлення неправильного застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права апеляційний суд перевіряє справу в повному обсязі та зобов'язаний мотивувати в постанові (ухвалі) вихід за межі доводів апеляційної скарги, проведення перевірки справи у повному обсязі.

Наприклад, постановою Вінницького апеляційного адміністративного суду від 09.04.2014 р. у справі № 802/4648/13-а за позовом ОСОБИ_1 до військової частини А-1231 про визнання протиправним скасування наказу та зобов'язання вчинення дій скасовано постанову Вінницького окружного адміністративного суду від 27.02.2014 р. в частині визнання протиправним та скасування наказу № 213 від 18.03.2013 р. та в цій частині прийнято нову постанову. Скасовуючи рішення суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції зазначив, що відповідно до ст. 11 КАС України за загальним правилом суд не може виходити за межі позовних вимог, тобто не може застосовувати інший спосіб захисту, ніж зазначив позивач у позовній заяві. Водночас суд може вийти за межі правового обґрунтування, зазначеного у позовній заяві, якщо вбачає порушення інших законодавчих приписів, ніж ті, про які зазначає позивач. Колегія суддів вважає можливим вийти за межі позовних вимог для повного захисту прав, свобод та інтересів позивача. Визначаючись відносно правомірності вимоги апелянта щодо скасування рішення суду першої інстанції, яким задоволено позовні вимоги повністю, колегія суддів вважає, що наказ командира військової частини А-1231 № 213 від 18.03.2013 р. "Про внесення змін до наказу командира військової частини А-1231 від 12.02.2013 р. № 124" не підлягає скасуванню в частині невнесення ОСОБИ_1 до списку, зважаючи на те, що за своїм змістом дана позовна вимога є безпідставною, оскільки не вбачається можливим скасування акта в частині невнесення до нього даних. Таким чином, позивачем невірно обрано спосіб захисту прав, які він вважає порушеними. З урахуванням викладеного, колегія суддів дійшла висновку, що бездіяльність командира військової частини А-1231 щодо невнесення посади ОСОБИ_1 до списку штатних посад на виплату щомісячної додаткової грошової винагороди наземних авіаційних спеціалістів, що забезпечують безпеку польотів літаків та вертольотів, або зайняті технічним об-

слуговуванням і ремонтом літаків та вертольотів при прийнятті наказу № 213 від 18.03.2013 р., необхідно визнати протиправною [48].

Не можна не звернути увагу на особливості процесуальних строків розгляду апеляційної скарги. Згідно з положеннями ст. 195–1 КАСУ “Строк розгляду апеляційної скарги” апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом одного місяця з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції — протягом п’ятнадцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження. У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п’ятнадцять днів, про що постановляє ухвала [34].

Таким чином, перевірку доводів апеляційної скарги щодо незаконності, необґрунтованості судового рішення суд апеляційної інстанції здійснює не протягом усього розгляду справи в апеляційному порядку, а лише під час розгляду апеляційної скарги. В усіх інших частинах судового засідання проводиться або підготовка до розгляду апеляційної скарги, створюються необхідні передумови, або обговорення, аналіз і оцінка вже досліджених, перевірених доказів з метою досягнення кінцевих висновків щодо законності, обґрунтованості оскаржуваного судового рішення [10, с. 104].

Особливістю апеляційного провадження є те, що воно може здійснюватися у звичайній формі за загальними правилами, а також у порядку письмового провадження.

У розумінні п. 10 ч. 1 ст. 3 КАС України письмове провадження — це розгляд і вирішення адміністративної справи в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанції без виклику осіб, які беруть участь у справі, та проведення судового засідання на основі наявних у суду матеріалів у випадках, встановлених цим Кодексом.

Апеляційними адміністративними судами в порядку письмового провадження розглянуто, відповідно, у 2009 р. — 244 206 справ (52 %); у 2010 р. — 210 553 справи (68 %); у 2011 р. — 774 069 справ (89 %); у 2012 р. — 987 363 справи (93 %). Наведені показники красномовно свідчать про те, що роль письмового провадження поступово збільшується. Застосування такого порядку розгляду адміністративних справ є зручним як для осіб, які беруть участь у справі, так і для суду. Це, насамперед, пояснюється тим, що кожна сторона зацікавлена у тому, щоб її права й інтереси були якомога швидше захищені та поновлені. Крім того, судовий розгляд справи в порядку письмового провадження є складним інститутом адміністративного судочинства. Така процедура вирішення публічно-правових спорів застосовується лише у випадках, які прямо передбачені законом [64, с. 45].

Суд апеляційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на основі наявних у ній доказів, у разі:

- відсутності клопотань від усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх участі;

- неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання;
- подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які прийняті у порядку скороченого провадження за результатами розгляду справ, передбачених п. 1, 2 ч. 1 ст. 183–2 КАС України.

З аналізу ст. 197 КАСУ вбачається, що сутність письмового провадження, як форми розгляду апеляційної скарги, полягає в тому, що колегія суддів досліджує наявні матеріали у справі без проведення судового засідання та ухвалює на основі цих матеріалів судові рішення. При цьому судові засідання проводяться на основі наявних у суді матеріалів. Це означає, що усі докази, заперечення, клопотання та необхідні документи подаються сторонами тільки в письмовому вигляді та до початку розгляду апеляційної скарги по суті.

Відповідно до п. 1 ч. 1. ст. 197 КАСУ адміністративний суд апеляційної інстанції здійснює перевірку апеляційної скарги у письмовому провадженні у випадку, якщо особи, які беруть участь у справі, не заявили клопотання про розгляд справи за їхньою участю. Така позиція законодавця є цілком логічною, але у тому випадку, коли розгляд апеляційної скарги не вимагає дослідження нових доказів та обставин адміністративним судом апеляційної інстанції.

Як правильно зазначає Д. В. Роженко, варто звернути увагу на окремі правочинності осіб, що беруть участь у справі, якими їх наділено в апеляційному провадженні, з урахуванням особливостей розгляду справи в порядку письмового провадження. Так, відповідно до ст. 192 КАС України особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, будь-коли до закінчення апеляційного розгляду мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги. З приводу цього зауважимо, що оскільки розгляд справи в порядку письмового провадження не передбачає проведення судового засідання, то особи можуть приєднатися до апеляційної скарги лише до початку розгляду справи [65].

Частина 4 ст. 193 КАС України передбачає, що особа, яка подала апеляційну скаргу, має право протягом усього часу розгляду справи відмовитися від неї повністю або частково. Слід наголосити, що це правило має виняток, що стосується випадків апеляційного розгляду справи в порядку письмового провадження. Знову ж таки, це пов'язано з тим, що судові засідання не проводиться, а отже, особа, яка подала апеляційну скаргу, може відмовитися від неї лише до початку судового розгляду.

Згідно зі ст. 194 КАС України позивач може відмовитися від адміністративного позову, а сторони можуть примиритися будь-коли до закінчення апеляційного розгляду. Як нам вбачається, якщо справа розглядається апеляційним судом у письмовому провадженні, то всі зазначені дії можуть бути вчинені тільки на етапі підготовки адміністративної справи до апеляційного розгляду. Це, безперечно, обумовлено тим, що судові засідання в його класичному розумінні не проводиться.

Письмове провадження в апеляційній інстанції передбачає вивчення колегією суддів апеляційної скарги, заперечень на неї, інших матеріалів, що є в адміністративній справі. При розгляді справи у порядку письмового провадження головуєчий доводить до відома складу колегії суддів, у якій справі та на рішення якого суду подана апеляційна скарга, що розглядається, з'ясовує питання про наявність самовідводів. Після цього суддя-доповідач доповідає зміст апеляційної скарги та ухваленого у справі судового рішення, зміст позицій інших осіб, які беруть участь у справі. Після обговорення запропонованих судьями пропозицій колегія суддів, відповідно до ст. 198–199 КАСУ, ухвалює рішення [66].

Під час апеляційного розгляду і вирішення справи у порядку письмового провадження його фіксування за допомогою звукозаписувального технічного засобу не здійснюється, оскільки в такому разі не проводиться судові засідання у розумінні ст. 196 КАС і, відповідно, справа розглядається без участі секретаря. Про розгляд справи у порядку письмового провадження суддя зазначає у вступній частині рішення. Якщо під час письмового провадження суд апеляційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні (наприклад, у суді виникла необхідність заслухати осіб, які беруть участь у справі, допитати свідків чи заслухати експерта, призначити експертизу, витребувати та дослідити інші докази, крім тих, що наявні у справі), то суд призначає справу до апеляційного розгляду в судовому засіданні [67].

Останньою заключною стадією апеляційного провадження є стадія винесення рішення по справі, яка регулюється нормами ст. 198–209 КАСУ.

Винесення рішення по справі є складною процесуальною стадією, яка включає в себе такі елементи: 1) нараду суддів з розв'язанням усіх питань, які підлягають вирішенню; 2) прийняття судового рішення шляхом голосування; 3) складання тексту судового рішення, тобто оформлення висновків суду апеляційної інстанції у письмовій формі у вигляді постанови або ухвали та підписання судового рішення; 4) проголошення судового рішення. Послідовність і належність дотримання правил ухвалення судових рішень забезпечують порядок останнього і визначають його сутність як процесуальної діяльності суду [34, с. 175].

Характеризуючи дану стадію апеляційного провадження, теоретичний та практичний інтерес, на нашу думку, має дослідження повноважень адміністративного суду апеляційної інстанції при винесенні та ухваленні рішення по справі, а також окремих проблем у правозастосуванні.

Результатом діяльності суду апеляційної інстанції та оцінки його ефективності є правильне визначення висновку щодо законності (обґрунтованості) рішення суду першої інстанції, що оскаржується. Суд апеляційної інстанції здійснює судовий контроль по відношенню до місцевого суду. Виходячи з цього, він має широке коло повноважень, які дозволяють запобігати порушенню законів й інших актів та нормалізувати діяльність підконтрольних суб'єктів [68, с. 465].

За наслідками розгляду апеляційної скарги, адміністративний суд апеляційної інстанції, відповідно до вимог ст. 198–208 КАСУ, повинен прийняти

судове рішення. У наведених статтях КАСУ встановлено процесуальний порядок прийняття рішення адміністративним судом апеляційної інстанції, а також вимоги, що встановлені до судових рішень суду апеляційної інстанції.

Стаття 198 КАСУ передбачає повноваження адміністративного суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на постанову суду, а ст. 199 КАСУ визначає повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду.

Однак є певні особливості щодо розгляду апеляційних скарг на ухвали адміністративного суду першої інстанції. Так, у Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03.2008 р. № 2 “Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ” суд апеляційної інстанції, скасовуючи ухвали про залишення позовної заяви без руху та про повернення позовної заяви, не має повноважень постановляти ухвалу про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі, оскільки така процесуальна дія належить до виключної компетенції суду першої інстанції [44].

Таким чином, після розгляду апеляційної скарги суд апеляційної інстанції приймає постанови та (або) постановляє ухвали. Ухвалення та проголошення судового рішення адміністративним судом апеляційної інстанції є самостійною стадією апеляційного провадження в адміністративному судочинстві, яка закінчує етап судового розгляду апеляційної скарги. Саме на цій стадії підводиться підсумок судового розгляду апеляційної скарги, остаточно вирішується питання законності та обґрунтованості судового рішення адміністративного суду першої інстанції, яке не набрало законної сили [34, с. 174].

Завдяки реалізації своїх повноважень апеляційний суд забезпечує виправлення судових помилок, які є наслідками незаконності та необґрунтованості рішень суду першої інстанції [60, с. 208].

Усі повноваження апеляційного суду можна поділити на дві групи: ті, що пов’язані зі скасуванням рішення, і які не пов’язані зі скасуванням рішення.

Скасування рішення суду в апеляційному порядку є не санкцією щодо суду першої інстанції, а реалізацією апеляційною інстанцією своїх повноважень і виконанням нею своїх обов’язків, які належать до змісту правовідносин між судом апеляційної інстанції та особами, які беруть участь у справі. Суд, який ухвалив судове рішення, що оскаржується, і суд, який здійснює його перевірку, діють у єдиному публічному інтересі і мають спільну мету – вирішити спір, що виник між сторонами, на підставі закону. Також скасування рішення є певним класифікаційним критерієм, оскільки вся перевірна та контрольна діяльність суду другої інстанції спрямована на встановлення наявності чи відсутності підстав для скасування рішення суду [69].

До повноважень, не пов’язаних зі скасуванням рішення адміністративного суду першої інстанції, законодавець відніс право апеляційного суду залишити апеляційну скаргу без задоволення, а судове рішення без змін (п. 1 ч. 1 ст. 198, п. 1 ч. 1 ст. 199 КАСУ), а також змінити судове рішення (п. 2 ч. 1 ст. 198, п. 2 ч. 1 ст. 199 КАСУ). У першому випадку адміністративний суд апеляційної

інстанції визнає законність та обґрунтованість судового рішення. Залишення рішення адміністративного суду першої інстанції без змін означає, що судом апеляційної інстанції не було виявлено суддівської помилки, судове рішення є законним і обґрунтованим, а захист за таким рішенням отримав саме той суб'єкт, який у цьому мав потребу (позивач або відповідач).

У другому випадку реалізуються повноваження з частковим вирішенням справи (зміна судового рішення адміністративного суду першої інстанції).

Наступні повноваження адміністративного суду апеляційної інстанції пов'язані із скасуванням судового рішення. Так, згідно з ч. 1 п. 3–5 ст. 198 КАСУ за наслідками розгляду апеляційної скарги на постанову суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) скасувати її та прийняти нову постанову суду;
- 2) скасувати постанову суду і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження у справі;
- 3) визнати постанову суду нечинною і закрити провадження у справі.

Згідно з ч. 1 п. 3–6 ст. 198 КАСУ за наслідками розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) скасувати ухвалу суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду;
- 2) скасувати ухвалу суду і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження у справі;
- 3) визнати ухвалу суду нечинною і закрити провадження у справі;
- 4) скасувати ухвалу суду і постановити нову ухвалу.

Крім того, ч. 2 ст. 200 КАСУ передбачає вимогу про те, що не може бути скасовано правильне по суті рішення суду з одних лише формальних міркувань.

На нашу думку, правильним по суті рішення є в тому випадку, коли воно відповідає вимогам законності й обґрунтованості, оскільки при порушенні останніх рішення суду першої інстанції підлягає зміні або скасуванню. У випадку порушення інших вимог, які ставляться до судового рішення (чіткість, ясність), останні можуть бути виправлені тим судом першої інстанції, який розглянув справу по суті, а не апеляційним судом. У юридичній літературі зазначається, що норму процесуального права щодо заборони скасування правильного і справедливого по суті рішення з одних лише формальних міркувань не можна розширено тлумачити. Вбачається, рішення суду слід залишати без змін за наявності незначних порушень закону, які були усунуті при розгляді справи місцевим судом, або ж таких, які можуть бути виправлені судом першої чи апеляційної інстанції. Це стосується випадків, коли такі недоліки не призводять до порушення основних принципів цивільного процесуального права, охоронюваних законом прав та інтересів осіб, які беруть участь у справі. Крім того, такими недоліками можуть бути: сплата судового збору після відкриття цивільної справи, відсутність у позовній заяві підпису позивача (коли він брав участь у справі та підтримував свої вимоги), відсутність підпису в журналі судового засідання секретаря або судді, невідповідність дат у журналі судового засідання та в рішенні суду, помилки у ви-

значенні даних про сторони, необговорення відводу, коли підстави для цього відсутні [33, с. 871–872].

Підставами для скасування постанови або ухвали суду першої інстанції та ухвалення нового рішення є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) порушення норм матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи або питання, а так само розгляд і вирішення справи неповноважним судом; участь в ухваленні постанови судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглянув справу.

Як підстава для скасування судового рішення — неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи, пов'язана з неправильним визначенням судом першої інстанції предмета доказування — кола матеріально-правових фактів. Реалізація вказаної підстави для скасування рішення суду першої інстанції може мати місце у випадку неякісного проведення провадження у справі до судового розгляду. Скасування рішення за зазначеною підставою може мати місце також при неналежній оцінці доказів, що мають значення для правильного розгляду цивільної справи. Скасовуючи рішення у зв'язку з неповним з'ясуванням обставин, що мають значення для справи, суд апеляційної інстанції повинен дати оцінку тому, яке значення для винесення рішення могло б мати встановлення того чи іншого факту. Якщо встановлення такого факту не могло привести суд до іншого кінцевого висновку, то рішення суду першої інстанції не повинно скасовуватись [33, с. 871–872].

У справі за апеляційною скаргою ОСОБА_1 на ухвалу Херсонського окружного адміністративного суду від 20 жовтня 2011 р. (про залишення позовної заяви без розгляду) за адміністративним позовом ОСОБИ_1 до Херсонської міської територіальної громади, Херсонського міського голови Сальдо Володимира Васильовича, Херсонського державного бюро технічної інвентаризації про визнання нечинним та скасування розпорядження і зобов'язання вчинити певні дії, суд апеляційної інстанції скасував постанову адміністративного суду першої інстанції з підстав неповного з'ясування обставин, що мають значення для справи.

Заслухавши суддю-доповідача, перевіrivши матеріали та доводи апеляційної скарги, колегія суддів доходить висновку про необхідність її часткового задоволення з наступних підстав.

Залишаючи адміністративний позов без розгляду, суд першої інстанції виходив з того, що необізнаність про існування оскарженого рішення не є підставою для поновлення встановленого строку для звернення до адміністративного суду.

Колегія суддів не може погодитися з таким висновком суду, оскільки згідно з ч. 2 ст. 99 КАС України перебіг строку звернення до суду починається з моменту, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення своїх прав.

З матеріалів адміністративного позову вбачається, що позивач оскаржує розпорядження Херсонського міського голови від 15 серпня 2003 р., про яке він дізнався з листа від 22 вересня 2011 р.

До суду позивач звернувся у жовтні 2011 р., тобто в шестимісячний строк.

Приймаючи до уваги викладене, колегія суддів погоджується з доводами апеляційної скарги про неповне з'ясування судом обставин справи, що мають значення для справи, а тому оскаржувана ухвала постановлена передчасно.

За таких обставин ухвала суду підлягає скасуванню, а матеріали справи направленню до суду першої інстанції для продовження розгляду [70].

Недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими, згідно з Постановою Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку” від 24.10.2008 р. № 12, має місце у випадках зазначення у судовому рішенні певних обставин (фактів), які не підтверджені доказами, їх недостатність, недостовірність та (або) суперечливість, відсутність мотивів прийняття чи неприйняття доказів тощо [71].

Відмінність необґрунтованості судового рішення у вигляді недоведеності обставин, які мають значення для справи, від такого виду необґрунтованості, як неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи, полягає в тому, що в першому випадку суд першої інстанції, правильно визначивши предмет доказування та визнавши встановленими істотні по справі обставини (юридичні факти матеріального права), не навів достатньо доказів щодо їх існування. У другому ж випадку суд, поряд із неповним з'ясуванням обставин справи, не визначив предмет доказування за колом цих обставин. У випадку обґрунтування висновків суду на недостатньо досліджених і неналежно оцінених ним доказах рішення суду не може бути визнане законним та обґрунтованим і підлягає скасуванню. У рішенні суд повинен дати належну оцінку доказам або зазначити причини, з яких він не взяв їх до уваги [33, с. 871–872].

Наприклад, ухвалою Окружного адміністративного суду м. Києва від 31 січня 2012 р. провадження у справі за адміністративним позовом ВАТ “Київ-медпрепарат” до СДПІ у м. Києві по роботі з великими платниками податків, третя особа – ТОВ “Хімічні технології”, про визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення – було зупинено. На вказану ухвалу суду позивач подав апеляційну скаргу, в якій просить її скасувати та повернути справу до суду першої інстанції для продовження розгляду. Дослідивши матеріали справи, колегія суддів вирішила, що апеляційна скарга позивача підлягає задоволенню виходячи з наступного. З матеріалів справи вбачається, що підставою для зупинення провадження у вказаній адміністративній справі став розгляд кримінальної справи № 80–0264 за фактом фіктивного підприємництва ТОВ “Хімічні технології”, за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 205 Кримінального кодексу України. На думку суду

першої інстанції, така обставина унеможлиблює продовження розгляду даної адміністративної справи до вирішення кримінальної справи № 80–0264. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 156 Кодексу адміністративного судочинства України — суд зупиняє провадження у справі за неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства — до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі. Між тим, на дату винесення оскаржуваної ухвали Окружного адміністративного суду м. Києва щодо порушеної кримінальної справи № 80–0264 органами дізнання вживалися оперативно-розшукові заходи. Враховуючи ту обставину, що кримінальна справа № 80–0264 стосовно ТОВ “Хімічні технології” не перебуває у стадії кримінального судочинства, підстави для зупинення провадження у справі 2а-16398/11/2670 із застосуванням п. 3 ч. 1 ст. 156 КАС України відсутні. Крім того, в оскаржуваній ухвалі судом першої інстанції не наведено переконливих обставин, які б унеможливлювали розгляд даної адміністративної справи до вирішення по суті кримінальної справи № 80–0264. Отже, судом першої інстанції неповно з’ясовані обставини, які мають значення для справи, недоведені обставини, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими, що призвело до порушення норм процесуального права, які призвели до неправильного вирішення питання. Таким чином, ухвала Окружного адміністративного суду м. Києва від 31 січня 2012 р. підлягає скасуванню як така, що постановлена з порушенням норм процесуального права [72].

Відповідно до ст. 204 КАС України підставами для скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції, зокрема, є недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими. У зв’язку з вищевикладеним, Київський апеляційний адміністративний суд дану скаргу задовольнив [72].

Невідповідність висновків суду обставинам справи вважається у тому разі, якщо останні встановлені судом повно та правильно, проте висновки з установлених обставин зроблено неправильно.

Порушення або неправильне застосування матеріального чи процесуального права має місце у разі застосування закону, який не поширюється на ці правовідносини, або не застосовано закон, який підлягав застосуванню, унаслідок неправильної юридичної кваліфікації правовідносин або неправильно витлумаченого закону, який хоч і підлягав застосуванню, проте його зміст і сутність сприйнято неправильно через розширене чи обмежене тлумачення.

Наприклад, розглянувши в порядку письмового провадження в місті Одесі адміністративну справу за апеляційною скаргою Управління пенсійного фонду України в Генічеському районі Херсонської області на постанову Генічеського районного суду Херсонської області від 25.02.2011 р. по справі за позовом ОСОБА_2 до Управління пенсійного фонду України в Генічеському районі Херсонської області про стягнення недоплаченої щомісячної державної соціальної допомоги дітям війни, Одеський апеляційний адміністративний суд

установив, 09.02.2011 р. ОСОБА_2 звернувся до Генічеського районного суду Херсонської області з позовом до Управління пенсійного фонду України в Генічеському районі Херсонської області про стягнення недоплаченої щомісячної державної соціальної допомоги як дитині війни за період з 01.01.2006 р. по 31.01.2011 р. в сумі 7217,10 грн постановою Генічеського районного суду Херсонської області від 25.02.2011 р. позов ОСОБА_2 задоволено.

28 лютого 2011 р. Управлінням пенсійного фонду України в Генічеському районі Херсонської області подано апеляційну скаргу на вказану постанову Генічеського районного суду Херсонської області. Апелянт посилається на порушення судом першої інстанції норм процесуального і матеріального права, у зв'язку з чим ставиться питання про скасування постанови Генічеського районного суду Херсонської області від 25.02.2011 р. та ухвалення нового рішення, яким відмовити ОСОБИ_2 у задоволенні позову. Заслухавши суддю-доповідача, розглянувши матеріали справи та перевіривши доводи апеляційної скарги, колегія суддів приходить до висновку, що апеляційна скарга відповідача підлягає частковому задоволенню з наступних підстав. У 2010 р. дія ст. 6 Закону України "Про соціальний захист дітей війни" не призупинялась, а положення Постанови Кабінету Міністрів України від 28.05.2008 р. № 530, які суперечать цьому Закону, не можуть бути застосовані, оскільки мають меншу юридичну силу, ніж норми Закону. Зважаючи на зазначене, позовні вимоги підлягають частковому задоволенню з 09.08.2010 р. по 31.01.2011 р. [73].

Отже, у цьому випадку судом було застосовано закон, який не підлягав застосуванню. Тому рішення адміністративного суду було скасовано та ухвалено нове рішення.

Однією із підстав скасування судового рішення адміністративного суду першої інстанції є ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглянув справу.

На нашу думку, існування такого положення не можна вважати обґрунтованим. Викликає сумнів, чи підлягає обов'язковому скасуванню рішення суду, якщо матеріали адміністративної справи було проаналізовано об'єктивно, повно, всебічно, але з якихось причин не підписано тим суддею. Тож підписання рішення не тим суддею насправді є правомірною підставою для його перегляду в апеляційному порядку, однак чи не буде затягуванням справи обов'язкового скасування судового рішення адміністративного суду першої інстанції у випадку, якщо воно є законним і обґрунтованим?

Тому вважаємо за доречне закріпити в КАСУ, що підписання судового рішення не тим суддею не можна вважати підставою для обов'язкового скасування судового рішення.

Цікавим є зарубіжний досвід правового регулювання повноважень суду апеляційної інстанції в інших країнах. Наприклад, Адміністративно-процесуальний кодекс Грузії від 23.07.1999 р. [74], що набрав чинності з 1 січня 2000 р., взагалі не регулює повноваження суду апеляційної інстанції та порядок розгляду апеляційної скарги. Неврегульованими є положення щодо строків розгляду скарги, прав та обов'язків сторін, меж перегляду тощо. У ст. 34 "Допу-

стимість апеляційної та касаційної скарги” цього Кодексу визначено категорії справ, за якими суддя одноособово може розглядати апеляційні скарги.

Дуже схожими з положеннями розд. 4 гл. 1 КАСУ є процесуальні норми проекту Адміністративного процесуального кодексу Республіки Казахстан [75]. На відміну від вимог ст. 195 КАСУ, повноваження адміністративного суду апеляційної інстанції республіки Казахстан щодо розгляду апеляційної скарги інші. Так, адміністративний суд апеляційної інстанції Республіки Казахстан (ст. 231) перевіряє законність та обґрунтованість судового рішення у повному обсязі, оцінює всі докази, наявні у справі, а також нові докази, які надали сторони під час апеляційного провадження. Окремою ст. 239 визначена процедура судових дебатів. Так, згідно з цією статтею проекту Адміністративного процесуального кодексу Республіки Казахстан після розгляду справи по суті головуючий оголошує судові дебати, які здійснюються за правилами ст. 179 проекту Адміністративного процесуального кодексу Республіки Казахстан. Згідно зі ст. 242 проекту Адміністративного процесуального кодексу Республіки Казахстан адміністративний суд апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги має право: 1) залишити рішення без змін, а скаргу без розгляду; 2) змінити рішення суду першої інстанції; 3) скасувати судові рішення повністю або частково, а також закрити провадження у справі або залишити заяву без розгляду; 4) скасувати рішення суду першої інстанції та винести нове рішення; 5) відмінити рішення суду першої інстанції повністю або в частині, направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції, якщо допущені процесуальні помилки неможливо усунути при розгляді апеляційної скарги [75].

Питання підстав, за якими адміністративний суд апеляційної інстанції приймає те чи інше рішення за наслідками розгляду апеляційної скарги у проекті Адміністративного процесуального кодексу Республіки Казахстан, неврегульовані. Недоліком цього проекту Кодексу, на нашу думку, є існування права суду апеляційної інстанції направити на повторний розгляд справи до суду першої інстанції. На наш погляд, це не сприяє оперативності судового адміністративного процесу.

На відміну від України, у Німеччині право на апеляцію може бути реалізоване лише за наявності достатніх вагомих підстав. Апеляція має бути законною та обґрунтованою.

Параметри, у межах яких приймається рішення, наскільки законна апеляція, задані у параграфі 124 абз. 2 VwGO. Якщо заява на апеляцію подана у встановлені строки, то тим самим зупиняється рішення суду. Поряд з передумовами, які встановлює параграф 124 абз. 2 VwGO щодо законності апеляції, апеляція є допустимою лише тоді, коли заявник апеляції обґрунтовує фактами, що він обмежений (обтяжений) рішенням, що оспорується. Таке обтяження проявляється завжди, коли особі, якою подається апеляція, було відмовлено рішенням адміністративного суду повністю або частково у задоволенні прохання. Апеляція проти рішення суду першої інстанції завжди є обґрунтованою, якщо рішення суду формально або за своїм змістом є неправим, у зв'язку з чим позивачу завдана шкода. Подальшими причинами,

які можуть свідчити про обґрунтованість апеляції, є суттєві порушення процесуального законодавства [76, с. 253–254].

Відсутнім є інститут апеляції в адміністративному судочинстві Вірменії. Згідно з Кодексом адміністративного судочинства Вірменії від 28.11.2007 р. перегляд судових рішень здійснюється шляхом подання касації на судове рішення адміністративного суду першої інстанції, а також у зв'язку з нововиявленими обставинами. Кодекс адміністративного судочинства Вірменії не регулює й питання, пов'язані з касаційним провадженням. Стаття 118 Кодексу адміністративного судочинства Вірменії перегляд судового рішення у касаційному порядку здійснюється за правилами Цивільного процесуального кодексу Республіки Вірменія [77].

Адміністративно-процесуальним кодексом Азербайджанської Республіки апеляційне провадження врегульоване Главою Х, яка має деякі схожі положення з розд. 4 гл. 1 КАСУ — щодо сторін апеляційного провадження, меж перегляду апеляційної скарги, видів судових рішень, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, дій суду апеляційної інстанції щодо відкриття апеляційного провадження. Інші питання щодо підготовки справи до судового розгляду, пов'язані з процедурою судового розгляду апеляційної скарги та винесення рішення по справі, практично неврегульовані.

Так, згідно з п. 87.5 ст. 87 Адміністративно-процесуального кодексу Азербайджанської Республіки рішення по скарзі приймається судом апеляційної інстанції в усному порядку. За наслідками розгляду справи суд апеляційної інстанції (п. 87.6 ст. 87 Адміністративно-процесуального кодексу Азербайджанської Республіки) може прийняти таке рішення: залишити рішення суду першої інстанції без змін, змінити його повністю або частково та прийняти нове рішення по справі. Викликають певну цікавість положення ст. 89 Адміністративно-процесуального кодексу Азербайджанської Республіки, якими встановлено 30-денний термін набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції [78].

Цікавими і такими, що заслуговують на можливість імплементації у вітчизняне законодавство, є положення Закону Литовської Республіки “Про провадження в адміністративних справах” від 14.01.1999 р., які регулюють інститут приєднання до апеляційної скарги. Згідно з ст. 133 Закону Литовської Республіки “Про провадження в адміністративних справах” від 14.01.1999 р. особи, які мають право на подачу апеляційної скарги, можуть приєднатися до неї, але до початку розгляду справи по суті, право приєднатися до апеляційної скарги мають особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, у будь-який час до закінчення апеляційного розгляду. Недостатньо врегульованими у цьому кодексі є питання, пов'язані з реалізацією окремих прав учасників провадження, а саме права доповнення апеляційної скарги, право на примирення сторін та відмови від апеляційної скарги [79].

Отже, аналіз процесуальних норм, які регулюють апеляційне провадження в адміністративному судочинстві Грузії, Казахстану, Вірменії, Німеччини, Азербайджану та Литви, дозволяють зробити деякі узагальнення.

Проаналізовані процесуальні положення адміністративних кодексів даних країн свідчать, що інститут апеляції має єдину мету — перевірка законності та обґрунтованості судового рішення суду першої інстанції, але процесуальний порядок такої перевірки у різних країнах врегульований по-різному.

Так, не можна не зазначити на тому, що у вітчизняному законодавстві, на відміну від відповідних положень адміністративно-процесуальних кодексів Грузії, Казахстану, Вірменії, Німеччини, Азербайджану та Литви, апеляційне провадження врегульовано на високому рівні, повно та всебічно регулюються питання, пов'язані з реалізацією права на апеляційне оскарження, діяльність адміністративного суду по розгляду апеляційної скарги та винесення рішення.

Позитивними моментами, на які можна звернути увагу і які можуть бути імплементовані у вітчизняне законодавство, є: 1) норми проекту Адміністративного процесуального кодексу Республіки Казахстан, які наділяють адміністративний суд апеляційної інстанції правом застосовувати заходи адміністративної відповідальності до суб'єкта владних повноважень, який не виконує окрему ухвалу суду; 2) Закону Литовської Республіки “Про провадження в адміністративних справах” від 14.01.1999 р., які надають право приєднатися до апеляційної скарги особам, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про права та обов'язки; 3) Адміністративно-процесуального кодексу Азербайджанської республіки, які окремою статтею (ст. 83) закріплюють коло ухвал адміністративного суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Отже, проведене дослідження дає можливість схарактеризувати перегляд судових рішень апеляційним судом як універсальний спосіб усунення судових помилок. Універсальність полягає в тому, що: 1) у такий спосіб можуть бути виправлені будь-які помилки суду першої інстанції, на відміну від усунення судом першої інстанції власних помилок, яке може мати місце тільки у випадках, передбачених законом; 2) можуть бути усунені помилки щодо вирішення спору по суті. Крім того, у порівнянні із усуненням судових помилок судом першої інстанції апеляційний розгляд можна характеризувати як більш дієвий, тому що рішення апеляційного суду набирають законної сили одразу після їх проголошення, за винятком випадків, встановлених КАС України [80, с. 159].

Враховуючи викладене, ми дійшли висновку, що адміністративний суд апеляційної інстанції є суб'єктом самостійної відокремленої процесуальної діяльності і має відповідні повноваження, під якими ми пропонуємо розуміти сукупність прав та обов'язків, які спрямовані на здійснення, у межах закону, визначених процесуальних дій щодо розгляду і вирішення апеляційної скарги на судові рішення адміністративного суду першої інстанції, яке не набрало законної сили.

Аналізуючи повноваження суду апеляційної інстанції, слід зазначити, що вони мають певні особливості, які обов'язково мають враховуватися при розгляді справи апеляційним адміністративним судом, оскільки мета діяльності суду апеляційної інстанції — усунення суддівської помилки.

Апеляційний перегляд постанов судді у справах про адміністративні правопорушення, як уже зазначалося, є системним явищем і відбувається у межах таких процесуальних стадій:

- відкриття апеляційного провадження;
- підготовка справи до судового розгляду;
- судовий розгляд апеляційної скарги по суті;
- винесення рішення по справі.

Апеляційна скарга у день її надходження має бути зареєстрована в порядку, встановленому законодавством, з використанням автоматизованої системи документообігу.

Аналізуючи положення гл. 24 КУпАП, слід зауважити, що стадія відкриття апеляційного провадження нормами цього кодексу не врегульована.

Як зазначається у Постанові Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами скарг на постанови у справах про адміністративні правопорушення”, справи по скаргах на постанови про накладення адміністративних стягнень розглядаються за загальними правилами цивільного процесу із встановленими законодавством України винятками. До таких винятків належить недопустимість касаційного оскарження і касаційного опротестування рішень. Враховуючи, що умови та порядок застосування заходів адміністративного стягнення визначені законом, затвердження мирової угоди в справах даної категорії не може мати місця [52]. Хоча закон не забороняє особі, яка подала апеляційну скаргу, відмовитися від скарги.

За загальним правилом, у разі, якщо апеляційна скарга не відповідає встановленим вимогам, суд апеляційної інстанції повинен залишити справу без руху, прийняти ухвалу, в якій повинен бути встановлений строк для приведення заяви у відповідність до вимог закону.

Завершення стадії відкриття апеляційного провадження має фіксуватися відповідною ухвалою суду апеляційної інстанції. За загальним правилом, після отримання апеляційної скарги та матеріалів адміністративної справи суд апеляційної інстанції зобов’язаний прийняти одне із таких рішень: 1) відкрити провадження у справі; 2) залишити апеляційну скаргу без руху; 3) повернути апеляційну скаргу; 4) відмовити у відкритті провадження у справі.

Слід зауважити, що від дати реєстрації апеляційної скарги в суді апеляційної інстанції до дати прийняття рішення у справі має сплинути 20 днів згідно з ч. 4 ст. 294 КУпАП. Упродовж цього строку суд апеляційної інстанції має відкрити провадження у справі, провести судове засідання і ухвалити відповідне судове рішення.

Оскільки у КУпАП неврегульованими є питання дій суду та інших учасників апеляційного провадження на етапі його відкриття, тому варто внести відповідні доповнення до КУпАП, якими врегулювати цю діяльність.

Так, пропонуємо доповнити ч. 4 ст. 294 КУпАП положеннями такого змісту:

Отримавши апеляційну скаргу, суддя апеляційного суду протягом трьох днів після надходження справи вирішує питання про відкриття апеляційного провадження.

Суддя апеляційного суду, встановивши, що апеляційну скаргу подано без додержання вимог ст. 288–1 КУпАП, постановляє ухвалу про залишення справи без руху, у якій зазначаються недоліки апеляційної скарги, спосіб їх усунення і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків. Копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху невідкладно надсилається особі, яка з нею звернулася.

Апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених ч. 2 ст. 294 КУпАП, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку апеляційного оскарження будуть визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті апеляційного провадження.

Підготовка справи до апеляційного розгляду включає в себе низку процесуальних етапів, які складаються з таких процесуальних дій суду: з'ясування складу учасників адміністративного процесу; надсилання копій ухвал суду про відкриття апеляційного провадження особам, які беруть участь у справі. Крім того, суддя апеляційного суду має з'ясувати обставини, на які посилаються особи, які беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень; з'ясувати обставини, які визнаються і які заперечуються особами, які беруть участь у справі. На цьому етапі вирішуються письмові клопотання осіб, які беруть участь у справі, а також інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи. Крім того, апеляційний суд повідомляє про дату, час і місце судового засідання особу, яка подала скаргу, інших осіб, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, не пізніше, ніж за три дні до початку судового засідання.

Аналізуючи процесуальну діяльність суду апеляційної інстанції на етапі судового розгляду справи, слід зазначити, що згідно з ч. 5 ст. 294 КУпАП неявка в судове засідання особи, яка подала скаргу, інших осіб, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, не перешкоджає розгляду справи, крім випадків, коли є поважні причини неявки або в суді відсутня інформація про належне повідомлення цих осіб.

Крім того, апеляційний суд переглядає справу в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції не обмежений доводами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Апеляційний суд може дослідити нові докази, які не досліджувалися раніше, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до місцевого суду або необґрунтованим відхилення їх місцевим судом.

Під час судового розгляду справи апеляційний суд повинен з'ясувати, чи правильно було оцінено рішення суб'єкта владних повноважень судом першої інстанції. Для цього суд апеляційної інстанції з'ясовує, чи прийнято таке рішення: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою воно надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що

мають значення для його прийняття; 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи несправедливій дискримінації; 8) пропорційно, зокрема, з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення; 9) з урахуванням права особи на участь у процесі його прийняття; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку [51].

У довідці Вищого адміністративного суду України від 29 січня 2010 р. зазначено, що, вирішуючи скарги на постанови у справах про адміністративні правопорушення, судам слід досліджувати питання щодо компетентності органу (посадової особи) розглядати конкретну справу та застосовувати той чи інший захід стягнення. Під час розгляду досліджуваних справ необхідно встановлювати наявність всіх елементів складу адміністративного правопорушення, тобто об'єкта, суб'єкта, об'єктивної та суб'єктивної сторони. Необхідно враховувати, що обов'язковою складовою суб'єктивної сторони є вина особи у здійсненні правопорушення. Для цього суди повинні перевіряти законність та обґрунтованість складання протоколу, постанови та досліджувати, чи було дотримано порядок притягнення особи до адміністративної відповідальності, чи не пропущено строки, встановлені для розгляду справи та накладення стягнення, чи виконано вимоги закону щодо обов'язкової присутності особи при розгляді її справи та своєчасного повідомлення цієї особи про місце та дату її розгляду [51]. Суд зобов'язаний також з'ясувати: 1) чи мали місце обставини, якими обґрунтовано вимоги та заперечення, та якими доказами їх підтверджено; 2) чи є інші фактичні дані, які мають значення для вирішення справи, та докази на їх підтвердження; 3) яку правову норму належить застосувати до цих правовідносин; 4) чи належить задовольнити позовні вимоги або відмовити в їх задоволенні; 5) як розподілити між сторонами судові витрати; 6) чи є підстави допустити негайне виконання постанови; 7) чи є підстави для скасування заходів забезпечення адміністративного позову [30, с. 83].

Досліджуючи питання апеляційного провадження у справах про адміністративні правопорушення, не можна не звернути увагу на особливості принципів судочинства та їх застосування при розв'язанні даної категорії справ. Ці принципи мають певні особливості і відрізняються від принципів апеляційного провадження в адміністративному судочинстві, передбачених у КАСУ.

У зв'язку з цим слушними є висновки В. Б. Русанової, яка до принципів судового провадження за скаргами (позовними заявами) щодо постанов у справах про адміністративні правопорушення відносить: 1) верховенство права; 2) законність; 3) гарантованість права на правову допомогу; 4) здійснення провадження державною мовою і забезпечення права користуватися рідною мовою; 5) гласність; 6) рівність учасників провадження перед законом і судом; 7) змагальність сторін, диспозитивність і офіційне з'ясування обставин у справі; 8) презумпція невинуватості фізичної особи; 9) покладення обов'язку доказування правомірності постанови на суб'єкта її винесення; 10) обов'язковість судових рішень. При цьому вона зазначає, що у досліджуваній нами

категорії справ відсутній принцип забезпечення апеляційного і касаційного оскарження [30, с. 101–102]. І це не випадково, адже згідно з положеннями ч. 10 ст. 298 КУпАП постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною і оскарженню не підлягає.

За наслідками розгляду апеляційної скарги суд апеляційної інстанції має право: 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а постанову без змін; 2) скасувати постанову та закрити провадження у справі; 3) скасувати постанову та прийняти нову постанову; 4) змінити постанову.

Аналіз перегляду постанов суду у справах про адміністративні правопорушення апеляційними судами свідчить: що у першому півріччі 2013 р. було оскаржено 7301 постанову судді у справах про адміністративні правопорушення, серед яких 2047 постанов було скасовано, а 1206 замінено. У першому півріччі серед 6076 розглянутих постанов суду у справах про адміністративні правопорушення апеляційним судом 2010 було скасовано, а 949 замінено. У першому півріччі 2015 р. серед 5143 розглянутих постанов судді у справах про адміністративні правопорушення 1411 було скасовано, а 696 замінено. Аналіз наведених статистичних даних свідчить, що апеляційними судами залишаються без змін 60 % постанов суду у справах про адміністративні правопорушення, які оскаржуються в адміністративному порядку, приблизно 40 % таких постанов скасовуються або змінюються [22, 23, 24].

У зв'язку з цим хотілося б зупинитися на повноваженнях суду апеляційної інстанції, внаслідок реалізації яких постанова суду першої інстанції скасовується або змінюється.

Однією з груп повноважень апеляційного суду за наслідками розгляду апеляційної скарги є заміна або скасування постанови судді у справі про адміністративне правопорушення. Реалізуючи повноваження щодо зміни чи скасування постанови судді у справах про адміністративні правопорушення, суд апеляційної інстанції повинен розв'язати такі питання: 1) про винуватість особи, яка притягується до адміністративної відповідальності; 2) про вид стягнення, який було накладено судом першої інстанції. Як впливає зі змісту ч. 9 ст. 294 КУпАП, у разі зміни постанови в частині накладення стягнення, в межах, передбачених санкцією статті КУпАП, воно не може бути посилено. У зв'язку з цим ми можемо припустити, що суд апеляційної інстанції може прийняти рішення про заміну накладеного адміністративного стягнення судом першої інстанції у бік його пом'якшення. На нашу думку, реалізація такого повноваження цілком узгоджується з приписами ч. 2 ст. 8 КУпАП.

Реалізуючи повноваження щодо зміни чи скасування постанови судді у справах про адміністративні правопорушення, суд апеляційної інстанції також може вирішити питання про скасування чи заміну постанови у частині, якою розв'язано питання про відшкодування завданої правопорушенням матеріальної шкоди. Вирішення цього питання можливе лише у разі, коли або особа, яка вчинила правопорушення, або особа, якій правопорушенням було заподіяно матеріальну шкоду, просить про це суд.

У процесі перевірки законності та обґрунтованості постанови судді у справах про адміністративні правопорушення суд апеляційної інстанції зобов'я-

заний з'ясувати всі обставини, які можуть унеможливити провадження у справі. До таких обставин відносяться ті, які викладені у ст. 247 КУпАП.

Якщо такі обставини мають місце, то констатація того, що постанова є протиправною і підлягає скасуванню як така, що ухвалена без їх врахування, не забезпечує захист порушених прав. Саме закриття справи про відповідальність дозволяє остаточно розв'язати питання щодо здійснення цього захисту та поновлення прав. Адже за ч. 1 ст. 296 КУпАП рішення про скасування постанови із закриттям справи є підставою для зняття всіх обмежень, зв'язаних з оскаржуваною постановою. З таким рішенням особа, що зазнала обмежень, може вимагати від компетентного органу, який не брав участі у справі, вчинити певні дії, спрямовані на поновлення порушених прав. Приміром, органи Державної казначейської служби України опікуються поверненням сплачених штрафів. Органи Державної казначейської служби України не мають відношення до постанов про накладення штрафів, а тому не беруть участі у справах з приводу їх оскарження. Але на підставі судових рішень про скасування постанов і закриття справ ці органи зобов'язані повернути сплачені штрафи, чим фактично відновити стан, що мав місце до того, як були порушені права осіб, які притягалися до відповідальності. Виходить, що суд при встановленні способу і порядку виконання рішення повинен зобов'язати представників цих органів, які не є відповідачами у справі, вжити заходів для повернення штрафу з тим, щоб забезпечити повноцінний захист порушених прав позивача [30, с. 116–117].

Підсумовуючи викладене, слід зробити наступні висновки. Стадії апеляційного провадження в адміністративному судочинстві врегульовані нормами КАСУ і складаються з таких частин: відкриття апеляційного провадження; підготовка справи до судового розгляду; судовий розгляд апеляційної скарги по суті; винесення рішення по справі. З таких частин складається й апеляційне провадження у справах про адміністративні правопорушення. Маючи однакову побудову процесуальних стадій апеляційного провадження, процесуальні етапи та дії на цих стадіях при перегляді судових рішень в порядку адміністративного судочинства та у справах про адміністративні правопорушення будуть відрізнятися.

Процесуальне завдання, що вирішується суддею-доповідачем (суддею) на стадії відкриття апеляційного провадження, — це перевірка підстав для прийняття апеляційної скарги.

Підготовка справи до судового розгляду є самостійною стадією апеляційного провадження, яка від інших стадій апеляційного провадження розмежовується підсумковими процесуальними рішеннями, які характеризуються безпосередніми завданнями, обумовленими даною стадією, колом учасників процесу, порядком виконання процесуальних дій та специфікою процесуальних відносин. Підготовка справи до судового розгляду має велике значення в апеляційному провадженні, адже на цій стадії суд апеляційної інстанції має можливість зібрати всі необхідні матеріали, на підставі яких буде здійснюватися апеляційний перегляд адміністративної справи у судовому засіданні, вирішити інші важливі процесуальні питання.

Розгляд справи судом апеляційної інстанції здійснюється у відповідній процесуальній формі, яка містить такі частини: відкриття судового засідання; з'ясування обставин адміністративної справи та перевірка їх доказами; судові дебати; прийняття рішення по справі та його оголошення.

Суд апеляційної інстанції є суб'єктом самостійної відокремленої процесуальної діяльності і має відповідні повноваження, під якими ми пропонуємо розуміти сукупність прав та обов'язків, які спрямовані на здійснення у межах закону визначених процесуальних дій щодо розгляду і вирішення апеляційної скарги на судові рішення адміністративного суду першої інстанції, яке не набрало законної сили.

У зв'язку з тим, що у КУпАП неврегульованими є питання щодо дій суду та інших учасників апеляційного провадження на етапі його відкриття, варто внести відповідні доповнення до КУпАП, якими врегулювати цю діяльність.

Зокрема, пропонуємо доповнити ч. 4 ст. 294 КУпАП положеннями такого змісту:

Отримавши апеляційну скаргу, суддя апеляційного суду протягом трьох днів після надходження справи вирішує питання про відкриття апеляційного провадження.

Суддя апеляційного суду, встановивши, що апеляційну скаргу подано без додержання вимог ст. 288–1 КУпАП, постановляє ухвалу про залишення справи без руху, у якій зазначаються недоліки апеляційної скарги, спосіб їх усунення і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків. Копія ухвали про залишення апеляційної скарги без руху невідкладно надсилається особі, яка з нею звернулася.

Апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених ч. 2 ст. 294 КУпАП, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку апеляційного оскарження будуть визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті апеляційного провадження.

Серед питань, які мають дослідити суди апеляційної інстанції при винесенні рішення за наслідками розгляду апеляційної скарги, є питання: 1) законності судового рішення; 2) обґрунтованості судового рішення. Однак, реалізуючи повноваження щодо зміни чи скасування постанови судді у справах про адміністративні правопорушення, суд апеляційної інстанції повинен також розв'язати й інші питання: 1) про винуватість особи, яка притягується до адміністративної відповідальності; 2) про вид стягнення, який було накладено судом першої інстанції.

СУДОВЕ РІШЕННЯ
суду першої інстанції

1 Подання апеляційної скарги

Порядок і строки апеляційного оскарження

Апеляційна скарга

На **ухвалу** подається протягом **5 днів** з дня проголошення / з дня отримання копії
На **постанову** подається протягом **10 днів** з дня проголошення / з дня отримання

Суд першої інстанції
Дії суду першої інстанції після одержання скарг:

Суд через **3 дні** після закінчення строку на подання апеляційної скарги, надсилає її разом зі справою до апеляційного суду.

Апеляційна скарга на **ухвалу суду, яка не перешкоджає провадженню** у справі, не зупиняючи провадження, направляється до апеляційного суду разом з копією матеріалів справи, що необхідні для розгляду такої скарги

2 Прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції

Суд апеляційної інстанції

2.1 Реєстрація адміністративної справи

Адміністративна справа реєструється в автоматизованій системі документообігу суду **у день її надходження**

Під час реєстрації, автоматизованою системою документообігу, здійснюється визначення судді-доповідача та колегії суддів, яка буде розглядати справу

Справа передається судді не пізніше наступного дня

2.2 Перевірка апеляційної скарги

Суддя – доповідач
протягом **3 днів** приймає рішення про:

Відкриття апеляційного провадження
якщо скарга відповідає вимогам статті 187

Якщо недоліки скарги усунуто

якщо скарга не оформлена відповідно до вимог статті 187

Залишення скарги без руху
якщо скарга подана після закінчення строку, або підстави, вказані у заяві, визнані неповажними

Суд першої інстанції

3 Повернення адміністративної справи

Після закінчення апеляційного провадження справа **не пізніше** як у **7-денний строк** направляється до адміністративного суду першої інстанції

2.5 Апеляційний розгляд справи

Розгляд справи може здійснюватися:
у судовому засіданні;
в порядку письмового провадження.

За наслідками розгляду апеляційної скарги на **постанову**, суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а постанову суду – без змін;
- 2) змінити постанову суду;
- 3) скасувати її та прийняти нову постанову суду;
- 4) скасувати постанову суду і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження у справі;
- 5) визнати постанову суду нечинною і закрити провадження у справі

За наслідками розгляду апеляційної скарги на **ухвалу**, суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу суду – без змін;
- 2) змінити ухвалу суду;
- 3) скасувати ухвалу суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду;
- 4) скасувати ухвалу суду і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження у справі;
- 5) визнати ухвалу суду нечинною і закрити провадження у справі;
- 6) скасувати ухвалу суду і постановити нову ухвалу

2.4 Призначення справи до розгляду

Апеляційна скарга на **постанову** має бути розглянута протягом **одного місяця**, а на **ухвалу** протягом **15 днів** з дня постановлення ухвали про відкриття провадження

2.3 Підготовка справи до розгляду

Суддя-доповідач протягом **10 днів** після відкриття провадження:

- надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження;
- вирішує питання про можливість письмового провадження;
- вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи

якщо порушено питання про поновлення строку
Розгляд питання про поновлення строку

Якщо строк поновлено

Якщо особою подано Заяву

Якщо особою не подано Заяву в

Якщо недоліки скарги не усунуто

з підстав, зазначених у статті 187

Відмову у відкритті провадження

з підстав, зазначених у статті 108

Повернення скарги

СУД АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

За загальним правилом

Житомирський

окружний адміністративний суд

Рівненський

окружний адміністративний суд

ЖИТОМИРСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Донецький

окружний адміністративний суд

Луганський

окружний адміністративний суд

ДОНЕЦЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Дніпропетровський

окружний адміністративний суд

Запорізький

окружний адміністративний суд

Кіровоградський

окружний адміністративний суд

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Вінницький

окружний адміністративний суд

Хмельницький

окружний адміністративний суд

Чернівецький

окружний адміністративний суд

ВІННИЦЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Судове рішення, ухвалене окружним адміністративним судом, оскаржується в апеляційному порядку до **апеляційного адміністративного суду**

СЕВАСТОПОЛЬСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Автономної Республіки Крим

окружний адміністративний суд

Окружний адміністративний суд

міста Севастополь

ХАРКІВСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Полтавський

окружний адміністративний суд

Сумський

окружний адміністративний суд

Харківський

окружний адміністративний суд

ОДЕСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Миколаївський

окружний адміністративний суд

Одеський

окружний адміністративний суд

Херсонський

окружний адміністративний суд

КИЇВСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Київський

окружний адміністративний суд

Черкаський

окружний адміністративний суд

Чернігівський

окружний адміністративний суд

Окружний адміністративний суд

міста Київ

ЛЬВІВСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ

адміністративний суд

Волинський

окружний адміністративний суд

Закарпатський

окружний адміністративний суд

Івано-Франківський

окружний адміністративний суд

Львівський

окружний адміністративний суд

Тернопільський

окружний адміністративний суд

В особливих випадках

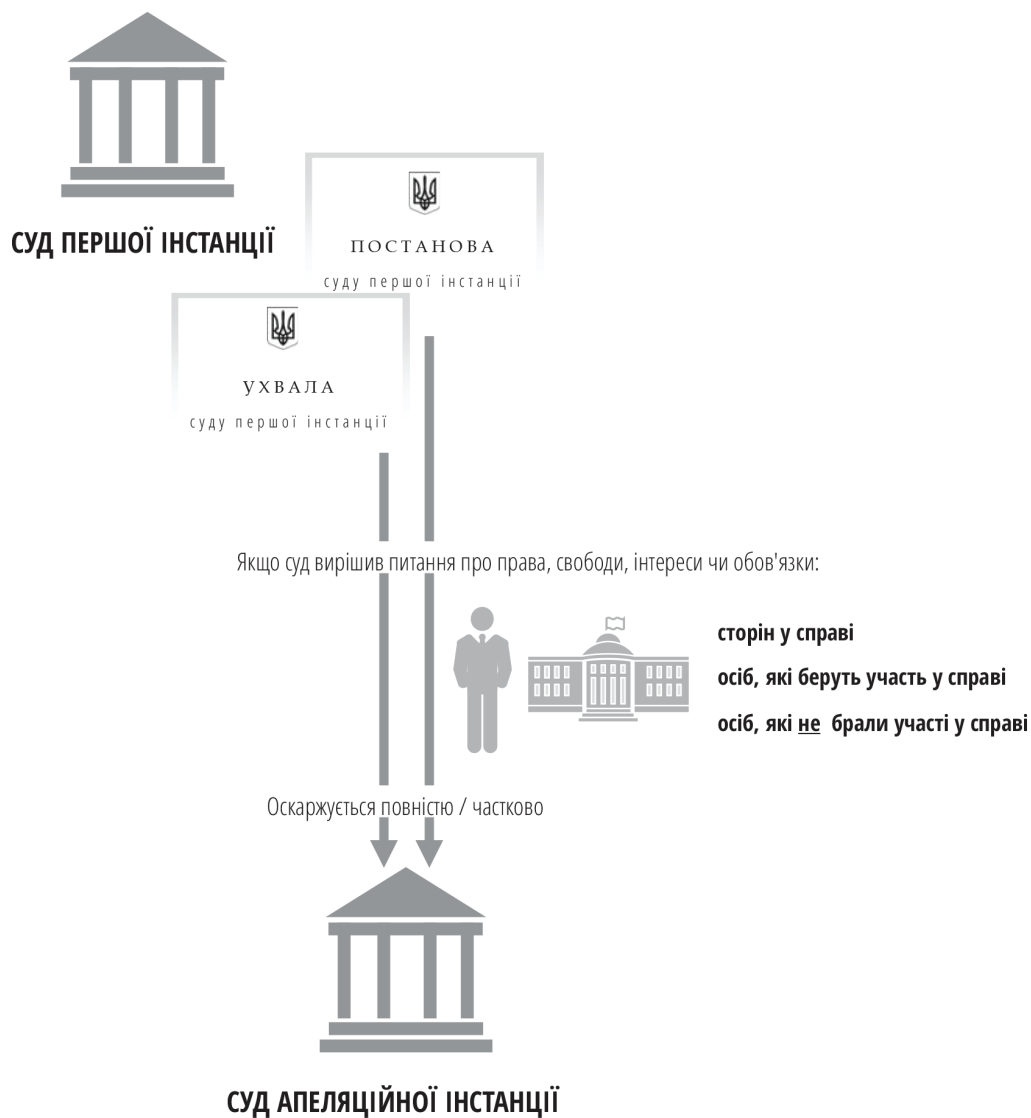
ВИЩИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД УКРАЇНИ є судом апеляційної інстанції:

1. У справах щодо оскарження рішення, дії або бездіяльності Центральної виборчої комісії, члена цієї комісії (щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму) (**стаття 172, 177**)
2. У справах про примусове відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності (**стаття 183¹**)

Стаття 184. Суд апеляційної інстанції

1. Судом апеляційної інстанції в адміністративних справах є апеляційний адміністративний суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний суд чи окружний адміністративний суд), що ухвалив рішення
2. У випадку, визначеному частиною шостою статті 177 Кодексу, судом апеляційної інстанції є Вищий адміністративний суд України.

ПРАВО НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ

Стаття 185. Право на апеляційне оскарження

1. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку постанови суду першої інстанції повністю або частково, крім випадків, встановлених цим Кодексом.
2. Ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від постанови суду повністю або частково у випадках, встановлених цим Кодексом. Заперечення на інші ухвали можуть бути викладені в апеляційній скарзі на постанову суду першої інстанції

ПОРЯДОК І СТРОКИ АПЕЛЯЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ ДІЇ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ПІСЛЯ ОДЕРЖАННЯ АПЕЛЯЦІЙНИХ СКАРГ

Стаття 186. Порядок і строки апеляційного оскарження

- Апеляційна скарга подається до адміністративного суду апеляційної інстанції через суд першої інстанції, який ухвалив оскаржуване судове рішення. Копія апеляційної скарги одночасно надсилається особою, яка її подас, до суду апеляційної інстанції.
- Апеляційна скарга на постанову суду першої інстанції подається протягом десяти днів з дня її проголошення. У разі застосування судом частини третьої статті 160 Кодексу, а також прийняття постанови у письмовому провадженні апеляційна скарга подається протягом десяти днів з дня отримання копії постанови. Якщо суб'єкта владних повноважень у випадках та порядку, передбачених частиною четвертою статті 167 Кодексу, було повідомлено про можливість отримання копії постанови суду безпосередньо в суді, то десятиденний строк на апеляційне оскарження постанови суду обчислюється з наступного дня після закінчення п'ятиденного строку з моменту отримання суб'єктом владних повноважень повідомлення про можливість отримання копії постанови суду.
- Апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції подається протягом п'яти днів з дня проголошення ухвали. У разі якщо ухвалу було постановлено в письмовому провадженні або згідно з частиною третьою статті 160 Кодексу, або без виклику особи, яка її оскаржує, апеляційна скарга подається протягом п'яти днів з дня отримання копії ухвали.
- Частина четверту виключено

Стаття 188. Дії суду першої інстанції після одержання апеляційних скарг

- Суд першої інстанції через три дні після закінчення строку на подання апеляційної скарги надсилає її разом зі справою до адміністративного суду апеляційної інстанції.
- Апеляційні скарги, що надійшли після направлення справи до адміністративного суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня після їх надходження направляються до адміністративного суду апеляційної інстанції.
- Якщо подано апеляційну скаргу на ухвалу суду першої інстанції, яка не перешкоджає провадженню у справі, то суд першої інстанції, не зупиняючи провадження, направляє до адміністративного суду апеляційної інстанції апеляційну скаргу та копії матеріалів справи, що необхідні для розгляду такої скарги. Після закінчення апеляційного провадження всі матеріали цього провадження приєднуються до матеріалів адміністративної справи

ВИМОГИ ДО АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ

В апеляційній скарзі зазначаються:

Дата подання
скарги

Найменування адміністративного
суду апеляційної інстанції

Ім'я (найменування), поштова ад-
реса особи, яка подає скаргу

Апеляційна скарга

Обґрунтування вимог особи із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права.

Вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції.

У скарзі зазначається, чи бажає особа взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції, чи просить суд розглянути справу за її відсутності.

Перелік матеріалів, які додаються

Підпис особи,
яка її подає (представник)

До скарги обов'язково додається:

Копії апеляційної скарги (додаються копії скарги відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі)

Документ про сплату судового збору

Документ про засвідчення повноважень представника (якщо цей документ не подавався раніше)

Стаття 187. Вимоги до апеляційної скарги

1. Апеляційна скарга подається у письмовій формі.
2. В апеляційній скарзі зазначаються:
  - 1) найменування адміністративного суду апеляційної інстанції, до якого подається скарга;
  - 2) ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
  - 3) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції;
  - 4) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;
  - 5) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;
  - 6) перелік матеріалів, які додаються.
3. В апеляційній скарзі зазначається, чи бажає особа взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції, чи просить суд розглянути справу за її відсутності.
4. Якщо в апеляційній скарзі наводяться нові докази, які не були надані суду першої інстанції, то у ній зазначається причина, з якої ці докази не були надані.
5. Апеляційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження, якщо цей документ не подавався раніше. В апеляційній скарзі зазначається дата її подання.
6. До апеляційної скарги додаються її копії відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі. До апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору, а також копії доданих до неї письмових матеріалів відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі

ПРИЙНЯТТЯ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Адміністративна справа реєструється у день її надходження до адміністративного суду апеляційної інстанції. Під час реєстрації, автоматизованою системою документообігу, здійснюється визначення визначення колегії суддів, яка буде розглядати справу.

Після реєстрації, **не пізніше наступного дня**, справа передається судді-доповідачу.

Суддя-доповідач, отримавши скаргу, **протягом трьох днів** перевіряє її відповідність вимогам статті 187 Кодексу

- У разі відсутності перешкод постановляє **ухвалу про відкриття апеляційного провадження** також постановляється після усунення недоліків скарги
- **залишає апеляційну скаргу без руху**, у разі якщо:
  - скаргу подано без додержання вимог встановлених статтею 108 Кодексу. В ухвалі про залишення без руху зазначаються недоліки скарги, спосіб їх усунення і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків;
  - скарга подана після закінчення строків, установлених статтею 186 Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку
- **повертає апеляційну скаргу** у разі, якщо:
  - скаргник не усунув недоліки скарги, яку залишено без руху;
  - скаргник до відкриття провадження подав заяву про її відкликання;
  - скаргу подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності;
  - скаргу від імені скаргника подано особою, яка не має повноважень на ведення справи;
  - у провадженні цього або іншого суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
  - справа не підсудна цьому суду
- **відмовляє у відкритті апеляційного провадження** у разі, якщо:
  - справа не підлягає апеляційному розгляду у порядку адміністративного судочинства;
  - є ухвала про закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою особи від апеляційної скарги;
  - є ухвала про відмову у задоволенні апеляційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою

Стаття 189. Прийняття апеляційної скарги судом апеляційної інстанції

1. Адміністративна справа реєструється у день її надходження до адміністративного суду апеляційної інстанції у порядку, встановленому частиною третьою статті 19¹ Кодексу, та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.
  2. Отримавши апеляційну скаргу, суддя-доповідач протягом трьох днів перевіряє її відповідність вимогам статті 187 Кодексу і за відсутності перешкод постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження.
  3. До апеляційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених статтею 187 Кодексу, застосовуються правила статті 108 Кодексу.
  4. Апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 186 Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.
- Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку апеляційного оскарження будуть визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті апеляційного провадження.
- Незалежно від поважності причини пропуску строку апеляційного оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення.
5. Суддя-доповідач відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі також у випадках, якщо:
    - 1) справа не підлягає апеляційному розгляду у порядку адміністративного судочинства;
    - 2) є ухвала про закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою особи від апеляційної скарги;
    - 3) є ухвала про відмову у задоволенні апеляційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою.
  6. Копія ухвали про повернення апеляційної скарги або відмову у відкритті апеляційного провадження разом із доданими до скарги матеріалами направляються особі, яка подавала апеляційну скаргу, а апеляційна скарга залишається у справі. Іншим особам, які беруть участь у справі, надсилається копія відповідної ухвали.
  7. Ухвали про повернення апеляційної скарги або про відмову у відкритті апеляційного провадження можуть бути оскаржені у касаційному порядку.

ПІДГОТОВКА СПРАВИ ДО АПЕЛЯЦІЙНОГО РОЗГЛЯДУ

Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження

- з'ясовує склад учасників адміністративного процесу;
- надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження, разом з копією апеляційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки;
- з'ясовує обставини, на які посилаються особи, що беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень;
- з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються особами, що беруть участь у справі;
- пропонує особам, що беруть участь у справі, подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, що подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи;
- вирішує інші письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі;
- вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції;
- вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.

Усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали.

Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі

Призначення справи до апеляційного розгляду

Стаття 190. Підготовка справи до апеляційного розгляду

1. Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження:
  - 1) з'ясовує склад учасників адміністративного процесу;
  - 2) надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копією апеляційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на апеляційну скаргу;
  - 3) з'ясовує обставини, на які посилаються особи, що беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень;
  - 4) з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються особами, що беруть участь у справі;
  - 5) пропонує особам, що беруть участь у справі, подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, що подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи;
  - 6) вирішує інші письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі;
  - 7) вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції;
  - 8) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.
2. Усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі.
3. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до апеляційного розгляду.

ЗАПЕРЕЧЕННЯ НА АПЕЛЯЦІЙНУ СКАРГУ

Заперечення на апеляційну скаргу містить:

Найменування адміністративного суду апеляційної інстанції

Ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає заперечення

Номер адміністративної справи в адміністративному суді

Заперечення на апеляційну скаргу

Обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги.

У разі необхідності – клопотання особи, яка подає заперечення на апеляційну скаргу.

У запереченні на апеляційну скаргу зазначається, чи особа бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції, чи просить суд розглянути справу за її відсутності.

Перелік матеріалів, які додаються

Підпис особи, яка її подає (представник)

До скарги обов'язково додається:

Документ про засвідчення повноважень представника (якщо цей документ не подавався раніше)

Стаття 191. Заперечення на апеляційну скаргу

1. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати до адміністративного суду апеляційної інстанції заперечення на апеляційну скаргу в письмовій формі протягом встановленого судом апеляційної інстанції строку.
2. Заперечення на апеляційну скаргу містить:
  - 1) найменування адміністративного суду апеляційної інстанції;
  - 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає заперечення на апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
  - 3) номер адміністративної справи в адміністративному суді апеляційної інстанції, якщо він повідомлений судом апеляційної інстанції;
  - 4) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги;
  - 5) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає заперечення на апеляційну скаргу;
  - 6) перелік матеріалів, які додаються.
3. У запереченні на апеляційну скаргу зазначається, чи особа бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції, чи просить суд розглянути справу за її відсутності.
4. Заперечення на апеляційну скаргу підписується особою, що його подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження, якщо це не було зроблено в суді першої інстанції.

ПРИЄДНАННЯ ДО АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ

У будь-який час до закінчення апеляційного розгляду особи, які брали участь у справі / не брали участь у справі, мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги

Стаття 192. Приєднання до апеляційної скарги

1. Особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, у будь-який час до закінчення апеляційного розгляду мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги.
2. До заяви про приєднання до апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору.

ДОПОВНЕННЯ, ЗМІНА, ВІДКЛИКАННЯ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ ЧИ ВІДМОВА ВІД НЕЇ

Друга сторона має право визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині

Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право

- доповнити чи змінити апеляційну скаргу
- відмовитися від апеляційної скарги
- відкликати апеляційну скаргу

СУД АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Суддя-доповідач

постановляє ухвалу про повернення скарги

постановляє ухвалу про прийняття відмови від скарги і закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження

Стаття 193. Доповнення, зміна, відкликання апеляційної скарги чи відмова від неї

1. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на апеляційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень.
2. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відкликати її до початку розгляду справи судом апеляційної інстанції, а друга сторона має право визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині.
3. При відкликанні апеляційної скарги суддя-доповідач, який здійснював підготовку даної справи до апеляційного розгляду, постановляє ухвалу про повернення скарги.
4. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право протягом усього часу розгляду справи відмовитися від неї повністю або частково. Питання про прийняття відмови від апеляційної скарги і закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження вирішується судом апеляційної інстанції, що розглядає справу, в судовому засіданні за участі сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Про прийняття відмови від скарги та закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження суд постановляє ухвалу. Повторне апеляційне оскарження рішення, ухвали суду першої інстанції з тих самих підстав не допускається.

ВІДМОВА ПОЗИВАЧА ВІД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ, ПРИМИРЕННЯ СТОРІН ПІД ЧАС АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

СУД АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Викладається у письмовій заяві

Позивач може відмовитися від адміністративного позову

Ухвала про закриття провадження

Відповідач може визнати адміністративний позов

Постанова про задоволення позову

Суд не приймає відмови від адміністративного позову, визнання адміністративного позову, якщо дії позивача або відповідача суперечать закону чи порушують чий-небудь права, свободи або інтереси

Сторони можуть повністю / частково врегулювати спір — примиритися

СУД АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Клопотання сторін

Суд зупиняє провадження на час, необхідний їм для примирення

Ухвала про закриття провадження

Стаття 194. Відмова позивача від адміністративного позову, примирення сторін під час апеляційного провадження

1. Позивач може відмовитися від адміністративного позову, а сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення апеляційного розгляду.
2. У разі відмови від адміністративного позову або примирення сторін суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог статей 112 і 113 Кодексу адміністративного судочинства України.

МЕЖІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Стаття 195. Межі перегляду судом апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції може вийти за межі доводів апеляційної скарги в разі встановлення під час апеляційного провадження порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи.
2. Суд апеляційної інстанції може дослідити докази, які не досліджувалися у суді першої інстанції, з власної ініціативи або за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до суду першої інстанції або необґрунтованим відхилення їх судом першої інстанції. Суд апеляційної інстанції може дослідити також докази, які досліджувалися судом першої інстанції з порушенням вимог Кодексу.
3. Суд апеляційної інстанції може встановити нові обставини, якщо вони не встановлювалися судом першої інстанції у зв'язку із неправильним застосуванням норм матеріального права.
4. Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги, що не були заявлені в суді першої інстанції.

СТРОК РОЗГЛЯДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ

Стаття 195¹. Строк розгляду апеляційної скарги

1. Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом одного місяця з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом п'ятнадцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.
2. У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу.

АПЕЛЯЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

АПЕЛЯЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

① Здійснюється колегією суддів у складі **трьох суддів**

② Відкривається судове засідання:

- вирішуються клопотання осіб, які беруть участь у справі;
- суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та заперечень на неї

③ Надання пояснень / судові дебати

Для надання пояснень, а також у судових дебатах **першій надається слово особі, що подала апеляційну скаргу**. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними дають пояснення і виступають у дебатах особи, які приєдналися до апеляційної скарги, а потім – інші особи, які беруть участь у справі

④ Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду **колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення**

Неприбуття у судове засідання сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, належним чином повідомлених про дату, час і місце апеляційного розгляду, не перешкоджає судовому розгляду справи. Якщо суд апеляційної інстанції визнав обов'язковою участь у судовому засіданні осіб, які беруть участь у справі, а вони не прибули, суд апеляційної інстанції може відкласти апеляційний розгляд справи

Стаття 196. Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні

1. Апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції з урахуванням особливостей, встановлених цією главою.
2. Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань осіб, які беруть участь у справі, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та заперечень на неї.
3. Для надання пояснень, а також у судових дебатах першій надається слово особі, що подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними дають пояснення і виступають у дебатах особи, які приєдналися до апеляційної скарги, а потім – інші особи, які беруть участь у справі.
4. Неприбуття у судове засідання сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, належним чином повідомлених про дату, час і місце апеляційного розгляду, не перешкоджає судовому розгляду справи. Якщо суд апеляційної інстанції визнав обов'язковою участь у судовому засіданні осіб, які беруть участь у справі, а вони не прибули, суд апеляційної інстанції може відкласти апеляційний розгляд справи.
5. Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

АПЕЛЯЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ В ПОРЯДКУ ПИСЬМОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НАЯВНИМИ У СПРАВІ МАТЕРІАЛАМИ

Розгляд справи в порядку письмового провадження здійснюється у разі:

- 1 Відсутні клопотання про розгляд справи за їх участю від усіх осіб, які беруть участь у справі
- 2 Неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, в судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання
- 3 Подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які прийняті у порядку скороченого провадження

Під час письмового провадження суд апеляційної інстанції може дійти висновку про те, що справу необхідно розглянути у судовому засіданні.

Копія рішення суду апеляційної інстанції надсилається особам, які беруть участь у справі, протягом **трьох днів з моменту підписання** постанови або ухвали суду апеляційної інстанції.

Стаття 197. Апеляційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами

1. Суд апеляційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на основі наявних у ній доказів, у разі:

- 1) відсутності клопотань від усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх участю;
- 2) неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання;
- 3) подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які прийняті у порядку скороченого провадження за результатами розгляду справ, передбачених пунктами 1, 2 частини першої статті 183².

2. Якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд апеляційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглянути у судовому засіданні, то він призначає її до апеляційного розгляду у судовому засіданні.

3. Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, то копія рішення суду апеляційної інстанції надсилається особам, які беруть участь у справі, протягом трьох днів з моменту підписання постанови або ухвали суду апеляційної інстанції.

ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ЗА НАСЛІДКАМИ РОЗГЛЯДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ НА ПОСТАНОВУ СУДУ

Стаття 198. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на постанову

1. За наслідками розгляду апеляційної скарги на постанову суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:
  - 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а постанову суду – без змін;
  - 2) змінити постанову суду;
  - 3) скасувати її та прийняти нову постанову суду;
  - 4) скасувати постанову суду і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження у справі;
  - 5) визнати постанову суду нечинною і закрити провадження у справі.
- 6) виключено.

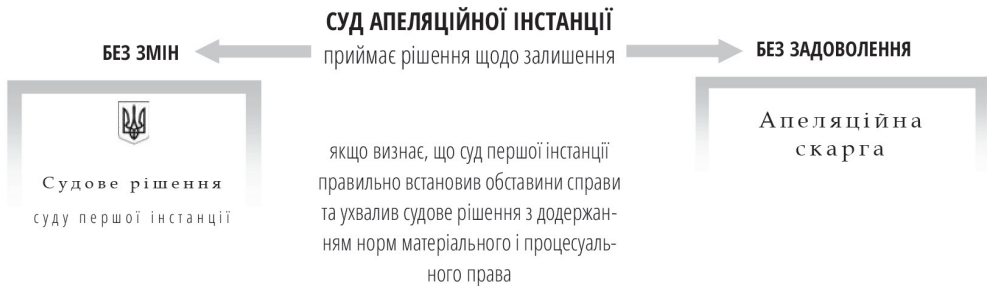
ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ЗА НАСЛІДКАМИ РОЗГЛЯДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ НА УХВАЛУ СУДУ

Стаття 199. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду

1. За наслідками розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:
  - 1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а ухвалу суду – без змін;
  - 2) змінити ухвалу суду;
  - 3) скасувати ухвалу суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду;
  - 4) скасувати ухвалу суду і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження у справі;
  - 5) визнати ухвалу суду нечинною і закрити провадження у справі;
  - 6) скасувати ухвалу суду і постановити нову ухвалу.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАЛИШЕННЯ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ БЕЗ ЗАДОВОЛЕННЯ, А СУДОВОГО РІШЕННЯ – БЕЗ ЗМІН

Стаття 200. Підстави для залишення апеляційної скарги без задоволення, а судового рішення – без змін

1. Суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а постанову або ухвалу суду – без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судове рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права.
2. Не може бути скасовано правильне по суті рішення суду з одних лише формальних міркувань.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗМІНИ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Підставами для зміни постанови або ухвали суду першої інстанції є:

- ① Правильне по суті вирішення справи чи питання, але із помилковим застосуванням норм матеріального чи процесуального права
- ② Вирішення не всіх позовних вимог або питань

Стаття 201. Підстави для зміни судового рішення

1. Підставами для зміни постанови або ухвали суду першої інстанції є:

- 1) правильне по суті вирішення справи чи питання, але із помилковим застосуванням норм матеріального чи процесуального права;
- 2) вирішення не всіх позовних вимог або питань.

ПІДСТАВИ ДЛЯ СКАСУВАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ТА УХВАЛЕННЯ НОВОГО РІШЕННЯ

Підставами для скасування постанови або ухвали суду першої інстанції та ухвалення нового рішення є:

- ① Неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи
- ② Недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими
- ③ Невідповідність висновків суду обставинам справи
- ④ Порушення норм матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи або питання, а так само розгляд і вирішення справи неповноважним судом; участь в ухваленні постанови судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглянув справу

Стаття 202. Підстави для скасування судового рішення та ухвалення нового рішення

1. Підставами для скасування постанови або ухвали суду першої інстанції та ухвалення нового рішення є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) порушення норм матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення справи або питання, а так само розгляд і вирішення справи неповноважним судом; участь в ухваленні постанови судді, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованою; ухвалення чи підписання постанови не тим суддею, який розглянув справу.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАЛИШЕННЯ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ БЕЗ РОЗГЛЯДУ АБО ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

Судове рішення суду першої інстанції скасовується в апеляційному порядку і позовна заява залишається без розгляду з підстав:

- 1 Позовну заяву подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності
- 2 Позовну заяву від імені позивача подано особою, яка не має повноважень на ведення справи
- 3 У провадженні адміністративного суду є адміністративна справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав
- 4 Позивач повторно не прибув у попереднє судове засідання чи у судове засідання без поважних причин, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності
- 5 Надійшло клопотання позивача про відкликання позовної заяви
- 6 Особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і за захистом прав, свобод чи інтересів якої у випадках, встановлених законом, звернувся орган або інша особа, заперечує проти адміністративного позову і від неї надійшла відповідна заява
- 7 Провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам статті 106 Кодексу адміністративного судочинства України, і позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом
- 8 Позивач до закінчення судового розгляду залишив судове засідання без поважних причин і не звернувся до суду із заявою про судовий розгляд за його відсутності
- 9 Позовну заяву подано з пропущенням встановленого законом строку звернення до адміністративного суду і суд не знайшов підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними

Судове рішення суду першої інстанції скасовується в апеляційному порядку і провадження у справі закривається, якщо:

- 1 Справу не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства
- 2 Позивач відмовився від адміністративного позову і відмову прийнято судом
- 3 Сторони досягли примирення
- 4 Є такі, що набрали законної сили, постанова чи ухвала суду з того самого спору і між тими самими сторонами
- 5 У разі смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, або ліквідації підприємства, установи, організації, які були стороною у справі.

Ухвала суду про залишення без розгляду або закриття провадження у справі може бути оскаржена

Стаття 203. Підстави для залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження у справі

1. Постанова або ухвала суду першої інстанції скасовується в апеляційному порядку і позовна заява залишається без розгляду або провадження у справі закривається з підстав, встановлених відповідно статтями 155 і 157 Кодексу.
2. Якщо судом першої інстанції ухвалено законне та обґрунтоване судове рішення, а обставини, які стали підставою для закриття провадження у справі, виникли після його ухвалення, суд апеляційної інстанції визнає таке рішення нечинним і закриває провадження у справі.

ПІДСТАВИ ДЛЯ СКАСУВАННЯ УХВАЛИ СУДУ, ЯКА ПЕРЕШКОДЖАЄ ПОДАЛЬШОМУ ПРОВАДЖЕННЮ У СПРАВІ, І НАПРАВЛЕННЯ СПРАВИ ДЛЯ ПРОДОВЖЕННЯ РОЗГЛЯДУ ДО СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Підстави для скасування ухвали суду і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції:

- ① Неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи
- ② Недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими
- ③ Невідповідність висновків суду обставинам справи
- ④ Порушення норм матеріального чи процесуального права, які призвели до неправильного вирішення питання

Стаття 204. Підстави для скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції

1. Підставами для скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) порушення норм матеріального чи процесуального права, які призвели до неправильного вирішення питання.

СУДОВІ РІШЕННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Постанова ухвалюється у разі:

- зміни постанови суду першої інстанції
- прийняття нової постанови

СУДОВІ РІШЕННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ухвалюються, проголошуються, видаються або надсилаються особам, які беруть участь у справі, в порядку, встановленому статтями 160 і 167 Кодексу адміністративного судочинства України

Ухвала постановляється у разі:

- залишення апеляційної скарги без задоволення
- зміни ухвали суду першої інстанції
- скасування судового рішення і постановлення нової ухвали
- визнання судового рішення нечинним і закриття провадження у справі
- скасування судового рішення і залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження у справі
- скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції

Стаття 205. Судові рішення суду апеляційної інстанції

1. Розглянувши апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу в разі:

- 1) залишення апеляційної скарги без задоволення, а судового рішення – без змін;
- 2) зміни ухвали суду першої інстанції;
- 3) скасування судового рішення і постановлення нової ухвали;
- 4) скасування судового рішення і залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження у справі;
- 5) визнання судового рішення нечинним і закриття провадження у справі;
- 6) скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

2. Суд апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги може своєю постановою змінити постанову суду першої інстанції або прийняти нову постанову, якими суд апеляційної інстанції задовольняє або не задовольняє позовні вимоги.

3. З усіх процесуальних питань суд апеляційної інстанції постановляє ухвали.

4. Судові рішення суду апеляційної інстанції ухвалюються, проголошуються, видаються або надсилаються особам, які беруть участь у справі, в порядку, встановленому статтями 160 і 167 Кодексу.

ЗМІСТ УХВАЛИ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

- Дата і місце постановлення ухвали
- Найменування адміністративного суду апеляційної інстанції, прізвища та ініціали суддів і секретаря судового засідання
- Імена (найменування) осіб, які беруть участь у справі

- Короткий зміст вимог апеляційної скарги і судового рішення суду першої інстанції
- Узагальнення доводів особи, яка подала апеляційну скаргу
- Узагальнення викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі
- Обставини, встановлені судом першої інстанції

1. Вступна частина

2. Описова частина

Ухвала суду апеляційної інстанції

3. Мотивувальна частина

4. Резолютивна частина

- Обставини, встановлені судом апеляційної інстанції із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів
- Мотиви, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався

- Висновки суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги
- Розподіл судових витрат
- Строки і порядок набрання ухвалою законної сили та її оскарження

У разі скасування або зміни судового рішення суду першої інстанції в ухвалі **зазначається, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість** рішення

Стаття 206. Зміст ухвали суду апеляційної інстанції

1. Ухвала суду апеляційної інстанції складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

дати і місця її постановлення;

найменування адміністративного суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;

імен (найменувань) осіб, які беруть участь у справі;

2) описової частини із зазначенням:

короткого змісту вимог апеляційної скарги і судового рішення суду першої інстанції;

узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;

узагальненого викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі;

встановлених судом першої інстанції обставин;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

встановлених судом апеляційної інстанції обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів;

мотивів, з яких суд апеляційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався;

4) резолютивної частини із зазначенням:

висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги;

розподілу судових витрат;

строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

2. При залишенні апеляційної скарги без задоволення в ухвалі зазначається, якими обставинами чи нормами права спростовуються доводи, що містяться у скарзі.

3. У разі скасування або зміни судового рішення суду першої інстанції в ухвалі зазначається, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість цього рішення.

ЗМІСТ ПОСТАНОВИ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

- Дата і місця її прийняття
- Найменування адміністративного суду апеляційної інстанції, прізвища та ініціали суддів і секретаря судового засідання
- Імена (найменування) осіб, які беруть участь у справі

- Короткий зміст позовних вимог і постанови суду першої інстанції
- Короткий зміст вимог апеляційної скарги
- Узагальнення доводів особи, яка подала апеляційну скаргу
- Узагальнення викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі
- Обставини, встановлені судом першої інстанції

1. Вступна частина

2. Описова частина

Постанова суду апеляційної інстанції

3. Мотивувальна частина

4. Резолютивна частина

- Обставини, встановлені судом апеляційної інстанції із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів
- Мотиви, з яких суд апеляційної інстанції виходив при прийнятті постанови, і положення закону, яким він керувався

- Висновки суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги і позовних вимог
- Розподіл судових витрат
- Строки і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження
- Строк для подання суб'єктом владних повноважень-відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій

Стаття 207. Зміст постанови суду апеляційної інстанції

1. Постанова суду апеляційної інстанції складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

дати і місця її прийняття;

найменування адміністративного суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;

імен (найменувань) осіб, які беруть участь у справі;

2) описової частини із зазначенням:

короткого змісту позовних вимог і постанови суду першої інстанції;

короткого змісту вимог апеляційної скарги;

узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;

узагальненого викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі;

встановлених судом першої інстанції обставин;

3) мотивувальної частини із зазначенням:

встановлених судом апеляційної інстанції обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів;

мотивів, з яких суд апеляційної інстанції виходив при прийнятті постанови, і положення закону, яким він керувався;

4) резолютивної частини із зазначенням:

висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги і позовних вимог;

розподілу судових витрат;

строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження;

встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень-відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.

ОКРЕМА УХВАЛА СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

У разі необхідності суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними

Стаття 208. Окрема ухвала суду апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції у випадках і в порядку, встановлених статтею 166 Кодексу, може постановити окрему ухвалу.
2. Частину другу виключено.

ПОВЕРНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СПРАВИ

Після закінчення апеляційного провадження справи

СУД АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Справа направляється:

СУД ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

- **не пізніш** як у **7-денний строк**
- у разі прийняття судового рішення в порядку письмового провадження – **невідкладно** після набрання ним законної сили

Стаття 209. Повернення адміністративної справи

1. Після закінчення апеляційного провадження справа не пізніш як у семиденний строк направляється до адміністративного суду першої інстанції, який її розглянув.
2. У разі прийняття постанови або ухвали суду апеляційної інстанції в порядку письмового провадження справа повертається до адміністративного суду першої інстанції невідкладно після набрання постановою або ухвалою суду апеляційної інстанції законної сили.

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ IV

1. *Мінка Т. П., Глуховеря М. М.* Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві України: монографія / Т. П. Мінка, М. М. Глуховеря. — Донецьк, 2015. — 196 с.
2. *Словник іншомовних слів* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.poiskslov.com/word>
3. *Поняття апеляції* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.velinij.narod.ru/raboty/3498.html>
4. *Васьковський Е. В.* Учебник гражданского процесса / Е. В. Васьковский; МГУ им. М. В. Ломоносова, юрид. фак., каф. граждан. процесса, КубГУ, юрид. фак., каф. гражд. процесса и трудового права. — Краснодар: Сов. Кубань, 2003. — 528 с.
5. *Сліпченко В. І.* Апеляційне провадження в системі кримінально-процесуальних стадій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В. І. Сліпченко; Київ. нац. ун-т внутр. справ. — Київ, 2007. — С. 19.
6. *Штефан М. Й.* Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / М. Й. Штефан. — Київ: Концерн “Вид. дім “Ін Юре”, 2005. — 624 с.
7. *Комзюк А. Т.* Адміністративний процес України / А. Т. Комзюк, В. М. Бевзенко, Р. С. Мельник. — Київ: Прецедент, 2007. — 531 с.
8. *Кукурудз Р. О.* Апеляція в адміністративно-юрисдикційному процесі: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Р. О. Кукурудз; Класичний приватний ун-т. — Запоріжжя, 2010. — С. 23.
9. *Адміністративне судочинство: підручник* / [за заг. ред. Т. О. Коломоєць]. — Київ: Істина, 2009. — 256 с.
10. *Чернушенко Є. А.* Апеляційне оскарження в цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Є. А. Чернушенко; Одес. нац. юрид. акад. — Одеса, 2003. — 212 с.
11. *Коваль В. М.* Апеляційні суди в Україні: становлення і розвиток: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / В. М. Коваль; Одес. нац. юрид. акад. — Одеса, 2004. — С. 21.
12. *Лобойко Л. М.* Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій: навч. посіб. / Л. М. Лобойко. — Київ: Істина, 2005. — 456 с.
13. *Уголовный процесс: учебник* / [под ред. И. Л. Петрухина]. — Москва: ПБОЮЛ Грачев С. М., 2001. — 520 с.
14. *Александров А. С., Ковтун Н. Н.* Апелляционное производство в уголовном процессе / А. С. Александров, Н. Н. Ковтун // Известия вузов. Правоведение. — 2001. — № 5. — С. 153–161.
15. *Костюченко О. Ю.* Апеляційне оскарження судових рішень у кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / О. Ю. Костюченко; Акад. адвокатури України. — Київ, 2005. — С. 21.
16. *Ульмер М. М.* Касаційне провадження в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / М. М. Ульмер; Міжрегіональна Акад. упр. персоналом. — Київ, 2014. — 237 с.

17. *Бородинов В. В.* Порядок и основания отмены и изменения приговоров суда первой и апелляционной инстанции в русском уголовном процессе: дис. ... канд. юрид. наук. / В. В. Бородинов. — Краснодар, 2003. — 182 с.
18. *Хотенець В. М.* Апеляційне провадження / В. М. Хотенець // Нове у кримінально-процесуальному законодавстві України. — Харків, 2002. — С. 75–90.
19. *Сліпченко В. І.* Апеляційне провадження в системі кримінально-процесуальних стадій: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / В. І. Сліпченко. — Запоріжжя, 2007. — С. 237.
20. *Аналітичний* огляд стану здійснення адміністративного судочинства України у першому півріччі 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/Statistika>
21. *Статистичні* дані про основні показники здійснення судочинства окружними, апеляційними адміністративними судами та Вищим адміністративним судом України за січень-жовтень 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika>
22. *Аналітичні* таблиці щодо стану здійснення правосуддя у першому півріччі 2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.court.gov.ua>
23. *Аналітичні* таблиці щодо стану здійснення правосуддя у першому півріччі 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.court.gov.ua>
24. *Аналітичні* таблиці щодо стану здійснення правосуддя у першому півріччі 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.court.gov.ua>
25. *Притика Д. М.* Конституційні засади правосуддя і напрями вдосконалення господарського судочинства / Д. М. Притика // Право України. — 1997. — № 1. — С. 19–22.
26. *Гнатенко А. В., Луспенік Д. Д.* Повноваження апеляційного суду при перегляді рішення суду: теоретичні та практичні питання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf>
27. *Сірий М.* Система перегляду судових рішень в Україні: погляд у майбутнє [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=18>
28. *Рішення* суду у справі за конституційним зверненням гр. Касьяненко Б. П. щодо офіційного тлумачення положень п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, ч. 2 ст. 383 Кримінально-процесуального кодексу України від 11.12.2007 р. № 11-рп/2007 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/va11p7107>
29. *Рішення* Європейського Суду з прав людини у справі “Скорик проти України” від 08.01.2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.search.ligazakon.ua>
30. *Русанова В. Б.* Оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / В. Б. Русанова. — Харків, 2015. — С. 200.

31. *Степанов С. В.* Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами: монографія / С. В. Степанов. — Одеса: Атлант, 2012. — 186 с.
32. *Лузан Т. Л., Сенік С. В.* Здійснення права на апеляційне оскарження судових рішень у господарському судочинстві / Т. Л. Лузан, С. В. Сенік // Вісн. Верховного Суду України. — № 11 (147). — 2012. — С. 37–42.
33. *Курс цивільного процесу: підручник* / [В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.]; за ред. В. В. Комарова. — Харків: Право, 2011. — 1352 с.
34. *Глуховеря М. М.* Апеляційне провадження в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / М. М. Глуховеря; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. — Донецьк, 2015. — С. 236.
35. *Огляд даних про стан здійснення судочинства Житомирським апеляційним адміністративним судом упродовж I півріччя 2015 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.apladm.zt.court.gov.ua/sud9109/analitics/dovid25>
36. *Аналітичний огляд стану здійснення адміністративного судочинства у першому півріччі 2014 р.* Вищий адміністративний суд України. Управління вивчення судової практики та судової статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/Statistika/Analiz_Ipivr
37. *Аналітичний огляд стану здійснення адміністративного судочинства у першому півріччі 2015 р.* Вищий адміністративний суд України. Управління вивчення судової практики та судової статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/Statistika/Analiz_1pivr
38. *Узагальнення судової практики причин скасування та заміни Вінницьким апеляційним адміністративним судом ухвал Хмельницького окружного адміністративного суду, постановлених в період з 01.01.2013 р. по 01.08.2013 р.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.apladm.lv.court.gov.ua/...uzah_2013_1pivr_zakarp.doc
39. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* Справа № 802/2689/13-а [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45149416>
40. *Євсікова О. В.* Деякі проблеми апеляційного оскарження судових рішень у справах, що виникають з податкових правовідносин / О. В. Євсікова // Юрид. вісн. — 2012. — № 2(23). — С. 35–39.
41. *Інформаційний лист* Вищого адміністративного суду України від 19.05.2010 р. № 708/11/13-10 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v708>
42. *Узагальнений науково-консультативний висновок* Науково-консультативної ради при вищому адміністративному суді України “Щодо прийняття апеляційної скарги після спливу одного року з моменту оголошення оскаржуваного судового рішення” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/nkr/pravovi_vusnovky/kasu189

43. *Узагальнення* судової практики застосування апеляційними адміністративними судами впродовж 2013–першого півріччя 2014 років положень глави 1 розділу 4 КАСУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vaas.gov.ua/files/jurisprudence/yzagalnenna/964>
44. *Постанова* Пленуму Вищого адміністративного суду України від 06.03.2008 р. № 2 “Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/postanova_plenumu_vasu_2_06-03-2008
45. *Узагальнення* практики застосування положень Конституції України, КАС України та іншого законодавства щодо участі в адміністративному судочинстві прокурора та органів прокуратури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vaas.gov.ua/files/jurisprudence/yzagalnenna/1278>
46. *Єдиний* державний реєстр судових рішень. Справа № 200/12043/15-а(2а/200/245/15) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49206908>
47. *Узагальнення* судової практики застосування апеляційними адміністративними судами норм глави 1–4 розділу III Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду та вирішення адміністративних справ у 2014 році. Вінницький апеляційний адміністративний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vaas.gov.ua>
48. *Узагальнення* судової практики застосування апеляційними адміністративними судами впродовж 2013 першого півріччя 2014 років положень глави 1 розділу IV Кодексу адміністративного судочинства України. Вінницький апеляційний адміністративний суд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vaas.gov.ua/files/jurisprudence/yzagalnenna/964>
49. *Про судові* рішення в адміністративній справі. Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 р. № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13>
50. *Рішення* Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Багінського Артема Олександровича щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 14-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про адміністративну відповідальність у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Справа від 22.12.2010 р. № 1-34/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-10>
51. *Про результати* вивчення та узагальнення практики розгляду справ за позовами фізичних осіб із приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень у справах про притягнення до адміністративної відповідальності: довідка Вищого адміністративного су-

- ду України від 29 січня 2010 р. // Вісн. Вищ. адмін. суду України. — 2010. — № 1. — С. 115–133.
52. *Про практику* розгляду судами скарг на постанови у справах про адміністративні правопорушення. Постанова пленуму Верховного Суду України від 24.06.1988 р. № 6 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-88>
  53. *Цивільний процес України: Академічний курс: підруч. [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]*; за ред. С. Я. Фурси. — Київ: Вид-во Фурса С. Я.; КНТ, 2009. — С. 58.
  54. *Гражданское процессуальное право: учебник* / [С. А. Алехина, В. В. Блажеев и др.]; под ред. М. С. Шакарян. — Москва: ТК Велби, Проспект, 2004. — С. 24.
  55. *Комаров В. В.* Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України / В. В. Комаров. — Харків: Право, 2012. — 624 с.
  56. *Кузьменко О. В.* Адміністративно-процесуальне право України: підручник / [О. В. Кузьменко, Т. О. Гуржій]; за ред. О. В. Кузьменко. — Київ: Атіка, 2007. — 416 с.
  57. *Основи адміністративного судочинства в Україні* / О. П. Рябченко, В. І. Бутенко, М. М. Ясинок та ін. — Суми: Вид-во “МакДен”, 2008. — 200 с.
  58. *Вовк П. В.* Захист прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному суді першої інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / П. В. Вовк. — Одеса, 2009. — С. 200.
  59. *Міжнародні стандарти у сфері судочинства.* — Київ: Істина, 2010. — 488 с.
  60. *Гусаров К. В.* Інстанційний перегляд судових рішень у цивільному процесі: дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.03 / К. В. Гусаров. — Харків, 2011. — 431 с.
  61. *Живицька Л. І.* Суд як орган правосуддя, уповноважений розглядати справи про адміністративні правопорушення / Л. І. Живицька // Наука і правоохоронна діяльність. — 2014. — № 1 (23). — С. 41–48.
  62. *Узагальнення* судової практики застосування адміністративними судами першої інстанції глав 1–4 розділу III Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду та вирішення адміністративних справ у 2013 році. Вінницький апеляційний адміністративний суд [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vaas.gov.ua/files/jurisprudence/uzagalnenna/216>
  63. *Роженко Д. В.* Підготовче провадження та його значення для судового розгляду адміністративної справи в порядку письмового провадження // Ученые зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. — 2013. — Т. 26 (65). — № 2–1. — (Ч. 2). — С. 92–99. — (Серия “Юридические науки”).
  64. *Роженко Д. В.* Особливості судового розгляду адміністративної справи в порядку письмового провадження / Д. В. Роженко // Вісн. НААУ. — 2014. — № 6. — С. 45–504.
  65. *Роженко Д. В.* Порядок апеляційного розгляду адміністративної справи в письмовому провадженні / Д. В. Роженко // Публіч. право. — 2013. — № 4. — С. 260–266.

66. *Драпайло В. В.* Письмове провадження як різновид провадження в адміністративному судочинстві [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.elconf.com.ua/9-arkhivny-materialy/2014-1/35-drapajlo-v-v-pismoverprovadzheniya-yak-riznovid-provadzheniya>
67. *Вищий адміністративний суд України* від 30.11.2009 р. № 1619/10/13-09 “Щодо застосування норм процесуального права” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon5.rada.gov.ua/laws/show>
68. *Тихомиров Ю. А.* Административное право и процесс: полный курс / Ю. А. Тихомиров. — [2-е изд., доп. и перераб.]. — Москва: Изд-во М. Ю. Тихомирова, 2008. — 696 с.
69. *Гнатенко А. В., Луспенник Д. Д.* Повноваження апеляційного суду при перегляді рішення суду: теоретичні та практичні спірні питання: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf>
70. *Рішення* Одеського апеляційного адміністративного суду від 13.11.2012 р. Справа № 2-а-5069/11/2170 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27506246>
71. *Постанова* Пленуму Верховного Суду України “Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку” від 24.10.2008 р. № 12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show>
72. *Рішення* Київського апеляційного адміністративного суду. Справа від 15.05.2012 р. № 2а-16398/11/2670 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
73. *Постанова* у справі від 30.01.2012 р. № 2-а-1297/10/2107 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/23884881>
74. *Адміністративно-процесуальний кодекс* Грузії від 23.07.1999 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.matsne.gov.ge/ru>
75. *Адміністративний процесуальний кодекс* Республіки Казахстан (проект) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.adilet.gov.kz>
76. *Адміністративний процес: загальна частина* (Федеративна Республіка Німеччини, Україна): наук.-практ. посіб. / Ман Томас, Мельник Роман, Бевзенко Володимир, Комзюк Анатолій; [пер. та адапт. з нім. Мельника Романа; за заг. ред. Бевзенка Володимира]. — Київ: Алерта, 2013. — 308 с.
77. *Кодекс адміністративного судочинства* Республіки Вірменія від 28.11.2007 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.parliament.am/legislation.php>
78. *Адміністративно-процесуальний кодекс* Азербайджанської Республіки від 30 червня 2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.taxes.gov.az/uploads>
79. *Закон* Литовської Республіки “Про провадження в адміністративних справах” від 14.01.1999 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.1b3.ru>
80. *Горбалінський В. В.* Судова помилка в адміністративному судочинстві: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / В. В. Горбалінський. — Ірпінь, 2015. — С. 205.

РОЗДІЛ V

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КАСАЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Одним із завдань Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. визначено розробку системи перегляду судових рішень для забезпечення кращого доступу до правосуддя, сприяння єдності практики та кращого роз'яснення судових рішень.

Одним із видів переглядів судових рішень в адміністративному судочинстві є їх перегляд судом касаційної інстанції. Існування даного виду переглядів судових рішень в адміністративному судочинстві є однією із важливих умов забезпечення права особи на судовий захист. Однак суддівська практика свідчить про існування низки проблемних моментів, які ускладнюють процедуру касаційного оскарження рішень адміністративних судів нижчих інстанцій, що в кінцевому підсумку вплине на ефективність судового захисту та відобразиться у відповідних рішеннях Європейського Суду з прав людини (“Турепка проти України”, “Буланов та Купчик проти України”, “Перетяка та Шереметьєв проти України” та ін.).

У зв'язку з цим дослідження змісту касаційного провадження в адміністративному судочинстві є своєчасним та актуальним, висвітлення проблем, пов'язаних із реалізацією адміністративно-процесуальних норм, які регулюють цей вид провадження та пропонування шляхів удосконалення судівництва у цій сфері, є доцільним і таким, що сприятиме досягненню завдань адміністративного судочинства.

Дослідження змісту касаційного провадження в адміністративному судочинстві неможливо здійснити без проведення наукового аналізу визначення цього поняття. Не можна не зазначити, що законодавцем не надається тлумачення поняттю “касаційне провадження”. Здебільшого воно є об'єктом наукових досліджень фахівців різних галузей процесуальних наук.

Так, К. М. Біда касаційне провадження в господарському процесі визначає як правовий інститут, що складається із сукупності правових норм і принципів, які визначають зміст процесуальних дій і документів, вчинюваних на стадії касаційного перегляду судових актів (передумови касаційного оскарження, зміст касаційної скарги, порядок її подання та порядок її розгляду, прийняття по ній відповідних рішень) [1, с. 4].

Л. М. Лобойко касаційне провадження розглядає як стадію кримінального процесу, змістом якої є перегляд (перевірка) за касаційними скаргами та касаційними поданнями сторін рішень місцевих судів, що набрали чинності, та рішень апеляційних судів, постановлених ними по першій або по другій інстанції, що не набрали чинності. Касаційне провадження не є обов'язковою стадією кримінального процесу. Вона виникає та існує тільки в результаті реалізації кимось із представників сторін свого диспозитивного права на оскарження рішення суду першої чи другої інстанції [2]. Таку позицію підтримують і представники науки кримінально-процесуального права — Є. Г. Коваленко та В. Т. Маляренко [3, с. 255].

Представники науки цивільного права також виражають зміст касаційного провадження через стадію цивільного процесу. Так, Є. О. Харитонов під поняттям “касаційне провадження” розуміє одну із стадій цивільного процесу, метою якої є перевірка законності та обґрунтованості рішень і ухвал суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також рішень і ухвал апеляційного суду [4].

У той же час М. М. Ульмер у своєму дослідженні зазначає, що касаційне провадження в адміністративному судочинстві — це факультативна процесуальна стадія, яка становить собою сукупність адміністративно-процесуальних норм, які регулюють процесуальні відносини, що пов'язані зі здійсненням перевірки законності судових рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судових рішень суду апеляційної інстанції повністю або частково [5, с. 69].

Протилежний підхід до розуміння поняття “касаційне провадження” висвітлює інша група вчених. Наприклад, С. Я. Фурса зазначає, що касаційне провадження — це є врегульована нормами цивільного процесуального права діяльність суду касаційної інстанції щодо перевірки законності судових постанов суду першої та апеляційної інстанцій, що набрали законної сили [6].

А. В. Коваленко стверджує, що касаційне провадження — це врегульована нормами цивільного процесуального права діяльність суду касаційної інстанції з перевірки законності судових рішень, що набрали законної сили у зв'язку з неправильним застосуванням судами першої або (та) апеляційної інстанцій норм матеріального права чи порушення норм процесуального права [7].

Третій підхід до розуміння поняття “касаційне провадження” виражає його зміст як форму перегляду судових рішень. Так, М. Й. Штефан зазначає, що касаційне провадження є самостійною формою забезпечення однакового застосування законодавства судами першої та апеляційної інстанції. Також він зазначає, що “суть касаційного провадження полягає в тому, що суд касаційної інстанції за скаргою осіб, які беруть участь у справі, і осіб, які не брали участь у справі, щодо яких суд вирішив питання про їх права і обов'язки, перевіряє законність рішень і ухвал суду першої інстанції, їх відповідність нормам матеріального і процесуального права, що були предметом апеляційного розгляду, а також рішень і ухвал суду апеляційної інстанції з метою захисту прав, свобод таких заінтересованих громадян, прав і охоронюваних законом інтересів юридичних осіб, держави, публічних інтересів” [8].

Цієї позиції дотримуються автори підручника “Адміністративне судочинство” за редакцією голови Вищого адміністративного суду України О. М. Пасенюка. Так, на їхню думку, касаційне провадження в адміністративному судочинстві — це перегляд судових рішень судів першої та апеляційної інстанції у межах встановлених законом повноважень судом касаційної інстанції після перегляду їх у порядку апеляційного провадження за касаційними скаргами сторін та інших осіб, які брали участь у справі, а також осіб, які не брали участь у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов’язки [9, с. 237].

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що процесуальна наука не виробила єдиного підходу до розуміння сутності поняття “касаційне провадження” і розглядає касаційне провадження у трьох аспектах: як процесуальну стадію, як діяльність суду з розгляду касаційних скарг та як форму перегляду судового рішення. Водночас аналіз змісту різних визначень поняття “касаційне провадження” дозволяє дійти висновку, що цьому виду провадження притаманні такі ознаки:

- системність. Усі вчені, висвітлюючи сутність касаційного провадження у своїх визначеннях, зазначають, що цей вид провадження є системним утворенням, яке складається із сукупності взаємопов’язаних та взаємо-послідовних процесуальних елементів;
- мета даного виду провадження — перевірити правосудність судових рішень судів нижчих інстанцій, які набрали законної сили, з метою усунення судових помилок, які у них містяться;
- об’єкт перевірки. Об’єктом перевірки досліджуваного виду перегляду є судові рішення адміністративних судів першої інстанції, після їх перегляду апеляційною інстанцією, та судові рішення адміністративних судів апеляційної інстанції, які набрали законної сили;
- межі перевірки — встановлення відповідності судових рішень, які оскаржуються нормами матеріального та процесуального права.

Такі особливості касаційного провадження дозволяють нам зробити висновок про можливість виокремлення такого провадження в самостійний вид переглядів судових рішень. Дану думку висловлює і Ю. Д. Притика, який касаційне провадження також відносить до самостійного виду перегляду судового рішення, а всі види проваджень цивільного процесу поділяє на такі основні структуроутворюючі елементи: провадження у суді першої інстанції, яке поділяється на наказне, позовне, окреме; провадження з перегляду судових рішень, яке поділяється на такі види: апеляційне провадження, касаційне провадження, провадження у зв’язку з винятковими обставинами, провадження у зв’язку з нововиявленими обставинами; виконавче провадження, та, по-друге, кожне провадження складається із певних притаманних йому стадій, що забезпечують досягнення процесуальної мети такого провадження [10].

Касаційне провадження в адміністративному судочинстві має за мету перевірку правильності застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин у

справі і не може досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу [11, ст. 220]. Тобто касаційне провадження не вирішує адміністративну справу по суті, а лише перевіряє правильність діяльності судів першої та апеляційної інстанції у конкретній адміністративній справі. У цьому є головна особливість касаційного провадження та відмінність його від інших видів провадження в адміністративному судочинстві. З огляду на це, можна говорити про те, що касаційному провадженню, як особливому окремому виду переглядів судових рішень, властива особлива мета.

Аналіз норм КАСУ в межах касаційного провадження дозволяє виділити його стадії, згрупувавши норми закону та виокремивши предмет правового регулювання:

- звернення до суду касаційної інстанції та відкриття провадження у справі (ст. 210–214 КАСУ);
- підготовка справи до судового розгляду (ст. 214–1–119 КАСУ);
- судовий розгляд справи (ст. 220–222 КАСУ);
- винесення рішення по справі (ст. 222–234 КАСУ) [11].

Кожна із зазначених стадій має свою локальну кінцеву мету, яка визначає касаційне провадження як самостійний вид адміністративного провадження в цілому.

Право на звернення до суду касаційної інстанції мають сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов'язки [11, ст. 211]. Дане право гарантоване Конституцією України та забезпечує реалізацію такого принципу адміністративного процесу, як принцип презумпції правоти громадянина у відносинах з органами публічної влади.

Реалізуючи право на звернення до суду касаційної інстанції, особи фактично розпочинають першу стадію касаційного провадження, подаючи касаційну скаргу безпосередньо до адміністративного суду касаційної інстанції. Відмінною рисою касаційного провадження є те, що така скарга подається на судові рішення суду апеляційної інстанції, які вже набрали своєї законної сили. Водночас відкриття касаційного провадження відбувається у дводенний строк після отримання касаційної скарги, оформленої відповідно до вимог ст. 213 КАСУ, коли суддя-доповідач вирішує питання про відкриття касаційного провадження, про що постановляє відповідну ухвалу та витребує справу, яка має бути надіслана до суду касаційної інстанції протягом п'яти днів з дня отримання відповідної ухвали.

Друга стадія касаційного провадження (підготовка справи до розгляду) відбувається за умови прийняття позитивного рішення суддею-доповідачем щодо відкриття касаційного провадження у справі. Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття касаційного провадження: з'ясовує склад осіб, які беруть участь у справі; надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копіями касаційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки, і встановлює строк,

протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу; вирішує письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі; вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції; вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються; вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи.

Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до касаційного розгляду у судовому засіданні чи у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

Змістом процесуальної частини, на якій відбувається безпосередній розгляд касаційної скарги, є перевірка правильності застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин у справі. При цьому суд касаційної інстанції не може досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.

Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги, але при цьому може встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилення в касаційній скарзі.

Крім того, законодавець чітко визначив дві форми, в яких може відбуватися судовий розгляд справи у касаційному провадженні: касаційний розгляд справи у судовому засіданні та касаційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

Заключною стадією касаційного провадження є прийняття рішення у справі, під час якої суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право [11]:

- 1) залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення — без змін;
- 2) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, скасувавши судові рішення суду першої інстанції;
- 3) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, залишивши судові рішення суду першої інстанції без змін;
- 4) змінити судові рішення суду першої інстанції, скасувавши судові рішення суду апеляційної інстанції;
- 5) скасувати судові рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі судові рішення суду першої інстанції;
- 6) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і направити справу на новий розгляд або для продовження розгляду;
- 7) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження;
- 8) визнати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закрити провадження;
- 9) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове судові рішення.

Кожну із названих стадій можна поділити на більш дрібні частини — адміністративно-процесуальні етапи та дії. Отже, кожна із стадій касаційного провадження являє собою нормативно встановлені послідовно-змінювані одна одну адміністративно-процесуальні дії, утворюючи своєрідний логічно обумовлений ланцюг. Кожна із стадій є самостійно завершеним процесуальним утворенням, яке завершується досягненням конкретного завдання. Касаційне провадження може бути закрито на будь-якій із зазначених стадій за визначених законом обставин.

Враховуючи зазначене, можна говорити про процесуальну природу касаційного провадження в адміністративному судочинстві, як окремого виду провадження в адміністративному процесі. Погоджуючись із поглядами більшості вчених-процесуалістів [12, с. 88–89], наголосимо, що сутність касаційного провадження в адміністративному процесі можна розглядати у кількох аспектах, а саме:

- 1) процесуальна сутність касаційного провадження полягає у системі послідовних дій щодо реалізації норм матеріального права, які зводяться до перевірки правильності та законності прийнятих судових рішень;
- 2) правозахисна сутність касаційного провадження виявляється у можливості забезпечення встановлення справедливості та законності в адміністративно-правових спорах між суб'єктами права;
- 3) функціональна сутність касаційного провадження полягає в тому, що здійснення касаційного провадження є різновидом юридичної практичної діяльності, яка має власне функціональне призначення;
- 4) інституційна сутність касаційного провадження характеризується як самостійний правовий інститут, тобто система правових норм, що регламентують певний вид суспільних відносин;
- 5) гносеологічна сутність касаційного провадження характеризує його як явище, що розглядається як самостійна юридична категорія, яка наділена власними ознаками, а також характеризується як самостійний об'єкт наукового юридичного дослідження, щодо якого формується система знань про закономірності його зародження, виникнення, розвитку, функціонування та вдосконалення.

Тобто сутність касаційного провадження в адміністративному процесі полягає в реалізації адміністративним судом касаційної інстанції діяльності щодо визначення правильності реалізації норм матеріального та процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій за поданою касаційною скаргою уповноважених на те осіб.

Водночас з'ясування значення касаційного провадження в адміністративному процесі неможливе без з'ясування завдань даного виду провадження та дослідження правових відносин, які при цьому виникають.

Касаційне провадження є складовою частиною адміністративного судочинства, тому реалізація завдань адміністративного судочинства відбувається, в тому числі, і через здійснення судом касаційної інстанції своїх повноважень. Стаття 2 КАСУ чітко визначає, що завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних

осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ. Зазначене завдання є загальним для всіх видів провадження в адміністративному судочинстві, у тому числі і для касаційного.

Загальносоціальне значення касаційного провадження проявляється через реалізацію принципів верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини, об'єктивності в адміністративному процесі. Касаційне провадження спрямоване на реалізацію можливості кожної зацікавленої у правильному вирішенні справи по суті особи оскаржити прийняте рішення судами першої та апеляційної інстанцій. Саме касаційна інстанція визначає правильність судових рішень, адже встановлює їх відповідність нормам матеріального і процесуального права. Рішення суду касаційної інстанції є остаточним і оскарженню не підлягає.

Остаточність судового рішення адміністративного суду касаційної інстанції, з одного боку, вимагає високі вимоги щодо його прав осудності, правильності оформлення, а з другого — правильні судові рішення адміністративного суду касаційної інстанції формують правильну судову практику. І це не випадково, адже узагальнення суддівської практики, пов'язаної з переглядом судом касаційної інстанції судових рішень адміністративних судів першої та другої інстанції, дозволяє Вищому адміністративному суду України реалізувати такі функції, як: здійснення судового тлумачення, аналіз судової статистики та її узагальнення, надання методичної допомоги судам нижчого рівня стосовно роз'яснення складних питань застосування законодавства, правильного визначення спірних правовідносин.

Крім того, касаційне провадження є додатковою процесуальною гарантією забезпечення законності судових рішень, захисту прав, свобод та інтересів осіб, які беруть участь у справі, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки. Так, С. Я. Фурса, аналізуючи значення касаційного провадження, доходить висновку, що касаційне провадження є однією з конституційних гарантій захисту прав та інтересів сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, оскільки законодавець надає цим особам можливість навіть після набрання рішенням законної сили звернутися до суду касаційної інстанції, якщо судами першої та апеляційної інстанцій були неправильно застосовані норми матеріального права та порушені норми процесуального права [6, с. 744–745]. Таким чином, касаційне провадження є додатковою гарантією захисту конституційних прав, свобод та інтересів людини і громадянина в адміністративному процесі.

Також, на думку вчених, значення касаційного провадження полягає в тому, що воно забезпечує законність рішень і ухвал суду першої і апеляційної інстанцій, захист прав, свобод і охоронюваних законом інтересів осіб, які беруть участь у справі інших заінтересованих осіб і держави, захист публічних інтересів, а також забезпечує однакове застосування закону судами України

та превентивну їх дію, спрямовану на запобігання порушенню законності громадянами, юридичними, службовими і посадовими особами [13, с. 502–503].

Можливість перевірки законності судових рішень не лише в апеляційному, а й у касаційному порядку є додатковою гарантією захисту суб'єктивних прав та інтересів громадян, юридичних осіб і держави, що охороняються законом. Завдання касаційного провадження не обмежується лише перевіркою законності судових рішень, які набрали чинності, та виправленням судових помилок. Особливе значення у цьому контексті має узагальнення судової практики, забезпечення суворого й неухильного додержання судами норм матеріального і процесуального права, однакового та правильного застосування законодавства [14, с. 29].

Зважаючи на варіативну можливість оскарження судових рішень, необхідно підкреслити визначальну роль касаційного провадження в системі оскаржень судових рішень. Остаточність прийнятих рішень у касаційному провадженні, контроль за діяльністю судів першої та апеляційної інстанцій та перегляд прийнятих ними рішень, узагальнення практики застосування судами норм матеріального та процесуального права з метою їх правильного та однакового застосування в подальшому забезпечують здійснення висновку про ключову виконувану роль касаційного провадження в адміністративному судочинстві.

Суд касаційної інстанції, реалізуючи функції щодо підтвердження законності, обґрунтованості і вмотивованості судових рішень, винесених судами першої або апеляційної інстанцій, внесення в них зміни, а також щодо скасування незаконних рішень, забезпечує охорону прав, свобод та законних інтересів учасників адміністративного провадження з метою притягнення кожної винної особи до відповідальності відповідно до наявної міри її вини, з метою запобігання притягнення до відповідальності невинуватих осіб, з метою застосування належної процесуальної процедури до кожного учасника адміністративного процесу.

Скасування рішень суду в касаційному порядку є не санкцією відносно суду першої або апеляційної інстанції, а реалізацією касаційною інстанцією наданих їй повноважень і виконанням обов'язків, що входять до змісту правовідносин між судом касаційної інстанції та особами, що беруть участь у справі. Обов'язок суду касаційної інстанції — скасувати незаконне рішення, забезпечене відповідним повноваженням даної інстанції. Їй кореспондують права осіб, що беруть участь у справі, вимагати скасування такого рішення. Якщо абстрагуватися від підстав і порядку скасування рішення, що є припустимим у питанні, яке досліджується, така дія касаційної інстанції у світлі розглянутої проблеми принципово не відрізняється від скасування судом першої або апеляційної інстанції свого ж рішення у випадках, передбачених законом (наприклад, перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами).

Як справедливо зазначає О. С. Кожемяко, суд, що прийняв оскаржуваний акт, і суд, що здійснює його перевірку, діють у єдиному публічному інтересі та пов'язані загальною метою — вирішити, відповідно до закону, спір, який ви-

ник між сторонами [15, с. 38–39]. Будучи єдиною стороною в процесуальних правовідносинах, судові інстанції виконують загальний для них обов'язок, пов'язаний з правильним вирішенням справи, і неприпустимий розподіл загальної відповідальності судової системи за правильність ухвалених рішень на відповідальність судів різних інстанцій.

Досліджуючи питання касаційного провадження в адміністративному процесі, не можна не оминати увагою той факт, що КУпАП не передбачає можливості оскарження рішення суду апеляційної інстанції у справах про адміністративні правопорушення в касаційному порядку. Згідно з ч. 10 ст. 294 КУпАП постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає.

З огляду на це, варто звернути увагу на Рішення Конституційного Суду України від 08.04.2015 р. № 3-рп у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України (конституційності) положень ч. 2 ст. 171–2 КАСУ [16], в якому Конституційний Суд України вважає, що обмеження законодавцем права особи на оскарження рішення місцевого загального суду як адміністративного суду до апеляційної та касаційної інстанцій є виправданим лише щодо оскарження рішень у справах про незначні адміністративні правопорушення. В інших випадках, у справах щодо притягнення до адміністративної відповідальності, особи повинні мати право на інстанційне оскарження рішення місцевих загальних судів як адміністративних судів.

Цей висновок Конституційний Суд України обґрунтовує тим, що законодавець, унеможлививши оскарження до суду апеляційної інстанції рішень місцевих загальних судів як адміністративних судів у справах з приводу постанов суб'єктів владних повноважень про накладення адміністративних стягнень, що за ступенем суворості схожі до встановлених Кримінальним кодексом України покарань, допустив непропорційність між поставленою метою та вжитими для її досягнення заходами. Конституційний Суд України вважає, що положення ч. 2 ст. 171–2 Кодексу адміністративного судочинства України суперечать вимогам ч. 1 ст. 8, ч. 1 ст. 55, п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України [16].

У резолютивній частині свого рішення Конституційний Суд зазначив, що Положення ч. 2 ст. 171–2 Кодексу адміністративного судочинства України, визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення. Рекомендувати Верховній Раді України невідкладно врегулювати питання щодо оскарження судового рішення місцевого загального суду як адміністративного суду у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Враховуючи наведену правову позицію Конституційного Суду України, ми вважаємо, що слід внести відповідні зміни до ч. 10 ст. 294 КУпАП, якими передбачити можливість особи оскаржити рішення суду апеляційної інстанції в касаційному порядку. Крім того, варто прийняти ст. 294–1 КУпАП “Перегляд постанови судді судом касаційної інстанції”, а відповідно назву ст. 294

КУПАП викласти у такій редакції: “Перегляд постанови судді судом апеляційної інстанції”. Внесення таких змін, на нашу думку, забезпечить реалізацію права особи на судовий захист повною мірою.

Отже, касаційне провадження забезпечує однакове застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права. Функціонування судів касаційної інстанції забезпечує формування в учасників адміністративного процесу переконання про належний судовий захист, можливість доведення своєї об’єктивної правоти в суді.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що значення касаційного провадження в адміністративному судочинстві України полягає у тому, що воно:

- забезпечує дотримання законності та обґрунтованості прийнятих судами першої та апеляційної інстанцій рішень, які набрали законної сили;
- забезпечує дотримання конституційних прав, свобод та інтересів осіб, які беруть участь у справі, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов’язки, на касаційне оскарження рішення;
- дозволяє Вищому адміністративному суду України формувати єдину судову практику, надавати методичну допомогу адміністративним судам нижчих інстанцій.

У зв’язку з наведеним сутність касаційного провадження в адміністративному судочинстві виявляється у наступному:

- 1) створюються додаткові умови реалізації права особи на справедливий суд;
- 2) здійснюється додаткова перевірка законності й обґрунтованості судових рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також апеляційного суду;
- 3) сутність перевірки полягає у встановленні правильності застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій;
- 4) здійснюється процесуальний контроль за діяльністю судів першої та апеляційної інстанцій;
- 5) забезпечується формування єдності судової практики та створюються умови для однакового застосування закону всіма судовими інстанціями в адміністративному процесі.

Узагальнюючи викладене, на нашу думку, під касаційним провадженням в адміністративному судочинстві слід розуміти врегульовану адміністративно-процесуальними нормами систему процесуальних дій уповноважених суб’єктів, пов’язаних зі здійсненням перевірки законності та обґрунтованості судових рішень, що набрали законної сили, адміністративних судів першої інстанції, після їх перегляду адміністративним судом апеляційної інстанції, а також судових рішень адміністративних апеляційних судів щодо правильності застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

В Україні кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55 Конституції України) [17]. Забезпечення касаційного оскарження рішення суду, крім випадків, встановлених законом, віднесено Конституцією України до основних засад судочинства (ст. 129) [17]. Тобто право на касаційне оскарження є одним із основних конституційних прав людини, реалізація якого здійснюється, в тому числі, із залученням судової касаційної інстанції.

Реалізація права на касаційне оскарження відбувається через діяльність Вищого адміністративного суду України. Статистика підтверджує існування проблем щодо застосування адміністративними судами першої та апеляційної інстанцій норм КАСУ, а також активну позицію учасників адміністративного процесу щодо реалізації свого права на касаційне оскарження.

Так, у 2014 р. до Вищого адміністративного суду України надійшло 68 705 касаційних скарг, що складає 91 % від загальної кількості справ та матеріалів, які надійшли до даного суду за звітній період. У 2015 р. до Вищого адміністративного суду України надійшло 54 819 касаційних скарг, що складає 96 % від загальної кількості справ та матеріалів, що надійшли до суду касаційної інстанції. Тобто кількість касаційних скарг, що надійшли до Вищого адміністративного суду України у 2015 р. є меншою на 13 886 порівняно з 2014 р. Така тенденція до зменшення кількості касаційних скарг, що надійшли до Вищого адміністративного суду у 2015 р., обумовлена тим, що у першому півріччі 2014 р. до суду надходили справи, пов'язані з виборами Президента України, а у 2015 р. кількість виборчих справ була значно меншою [18].

Водночас слід наголосити, що відповідно до аналітичних матеріалів результатів діяльності Вищого адміністративного суду України, за шість місяців 2015 р. до Вищого адміністративного суду України як суду касаційної інстанції, надійшла 29 901 касаційна скарга та справа проти 34 345 касаційних скарг і справ, що надійшли у першому півріччі 2014 р. [19].

З урахуванням нерозглянутих касаційних скарг і справ на початок 2015 р. на розгляді перебувало 65 845 касаційних скарг і справ проти 83 883 скарг і справ в аналогічному періоді 2014 р. Кількість касаційних скарг і справ, що перебували на розгляді у звітному періоді, зменшилась на 22 %.

У періоді, що аналізується, суд розглянув 34 484 касаційних скарги та справи, що на 18 % менше, ніж у першому півріччі 2014 р. (41 983).

За результатами розгляду повернуто 887 касаційних скарг (3 %) загальної кількості розглянутих скарг та справ, щодо 19 162 касаційних скарг відмовлено у відкритті провадження (55 %). Тобто більше половини касаційних скарг, поданих до Вищого адміністративного суду України, не відповідають суб'єктивним, об'єктивним або фактичним передумовам касаційного провадження. Таким чином, упродовж першого півріччя 2015 р. на

стадії вирішення питання про відкриття провадження у справі розглянуто 20 049 касаційної скарги. Частина цих матеріалів у загальній кількості розглянутих справ і матеріалів у звітному періоді становить 58 % проти 22 971 касаційної скарги (55 %) у першому півріччі 2014 р.

Зважаючи на те, що у 55 % розгляду касаційні скарги залишені без розгляду, оскільки судьями Вищого адміністративного суду відмовлено у відкритті касаційного провадження, можна зробити висновок про існування проблем, пов'язаних з реалізацією права на касаційне провадження.

Для визначення основних проблем реалізації права на касаційне оскарження в адміністративному процесі України необхідно з'ясувати сутність поняття “право на касаційне оскарження” та розкрити зміст передумов реалізації права на касаційне оскарження, недотримання яких і визначає проблеми реалізації такого права в адміністративному судочинстві.

У норми вітчизняного адміністративно-процесуального законодавства поняття “право на касаційне оскарження” введено ст. 211 КАСУ, проте фактично тлумачення цього поняття не відбувається. Дана норма визначає лише умови реалізації такого права на практиці. Відповідно слід звернутися до теоретичних надбань української процесуальної науки.

Поняття “право на касаційне оскарження” є об'єктом дослідження вчених-процесуалістів різних галузей права, які не мають єдиного підходу до розуміння даного терміна.

Наприклад, автори підручника “Цивільний процес України” за редакцією Н. Ю. Голубєва, Є. О. Харитоновна право касаційного оскарження визначають як право на відкриття провадження в суді касаційної інстанції щодо перевірки законності рішень і ухвал суду першої та (або) апеляційної інстанцій, що набрали законної сили [4].

М. Й. Штефан розуміє під правом касаційного оскарження право на порушення провадження в суді касаційної інстанції щодо перевірки законності рішень і ухвал суду, що набрали законної сили [20, с. 599].

Автори навчального посібника “Цивільний процес” за редакцією Ю. В. Білоусова право касаційного оскарження визначають як право на порушення діяльності суду касаційної інстанції з перевірки законності рішення суду першої та (або) апеляційної інстанцій, що набрало законної сили [21, с. 243].

Визначення, які пропонують зазначені автори, зводять зміст права на касаційне оскарження до процесуальної стадії — відкриття касаційного провадження. Так, подання касаційної скарги відбувається на першій стадії касаційного провадження, як вже зазначалося нами, проте дане право і стадія не є тотожними. Тобто хоча реалізація права на касаційне провадження і відбувається під час відкриття касаційного провадження, проте рішення про таке відкриття приймає суддя.

Наступна група вчених вкладає у зміст права на касаційне оскарження сукупність певних елементів, які у своїй взаємодії дозволяють це право реалізувати. Так, С. Я. Фурса зазначає, що право на касаційне оскарження являє собою гарантовану державою особам, які брали участь у справі, їх пра-

вонаступникам та особам, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи та обов'язки можливість звернення до суду касаційної інстанції з метою перевірки законності рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку та рішень, ухвал апеляційного суду, що набрали законної сили [6, с. 745].

М. М. Ульмер також зазначає, що касаційне оскарження в адміністративному судочинстві — це гарантована державою уповноваженим суб'єктам особлива юридична можливість на звернення до Вищого адміністративного суду України задля перевірки законності та обґрунтованості судових рішень адміністративних судів першої та (або) апеляційної інстанцій, які набрали законну силу [5, с. 99].

На нашу думку, право на касаційне оскарження не можна зводити до сукупності певних елементів та особливої юридичної можливості їх реалізувати. Право на касаційне оскарження, на нашу думку, виступає однією із складових суб'єктивного юридичного права особи — тобто гарантованим державою видом та мірою можливої або дозволеної поведінки, “можливості (свободи) суб'єкта права задовольняти власний інтерес” [22, с. 208–209].

Суб'єктивне право — це створювана та гарантована державою через норми об'єктивного права особлива юридична можливість діяти, яка дозволяє суб'єкту (як носію цієї можливості) вести себе певним чином, вимагати відповідної поведінки від інших осіб, користуватися певними соціальними благами, звертатися у необхідному випадку до компетентних органів держави за захистом — з метою задоволення особистих інтересів та потреб, які не вступають всупереч суспільним [23, с. 145].

З виникненням конкретних правовідносин суб'єктивні права реалізуються через правомочності (можливість діяти особисто; можливість вимагати певної поведінки; можливість звертатися до компетентних органів державної влади тощо) [6, с. 98].

У зв'язку з цим цілком слушно О. А. Тимошенко розглядає поняття “право касаційного оскарження” в цивільному процесі як передбачений цивільно-процесуальним законодавством комплекс правомочностей уповноважених суб'єктів на підготовку та подання касаційної скарги до суду касаційної інстанції щодо певного кола актів правозастосування судів першої та апеляційної інстанцій, що засноване на підставах неправильного застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права [12, с. 188].

У такому разі право на касаційне оскарження являє собою передбачений КАСУ комплекс правомочностей реалізувати гарантовані Конституцією України права шляхом подання касаційної скарги до конкретної судової інстанції (Вищого адміністративного суду України) у визначених законом випадках.

Підсумовуючи, пропонуємо власне визначення права на касаційне оскарження, під яким розуміємо гарантовану та забезпечувану державою сукупність правомочностей, що дозволяють суб'єкту права подання касаційної скарги звернутися до Вищого адміністративного Суду України з метою пе-

ревірки законності судових рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судових рішень суду апеляційної інстанції повністю або частково.

Аналіз КАСУ дозволяє зробити висновок, що досліджуване право складається із сукупності правомочностей, до яких відносять: право на власні дії (право звернутися із касаційною скаргою (ст. 211 КАСУ); право на зміну вимог касаційної скарги (ст. 216–219 КАСУ); право на вимагання і домагання (право вимагати прийняття та розгляду касаційної скарги (ст. 214–215, 220–1 КАСУ); право вимагати перевірки законності та обґрунтованості судового рішення в судовому засіданні (ст. 221–222 КАСУ).

Тому ми вважаємо, що зміст права на касаційне оскарження включає в себе наступні складові: 1) належність особи до кола суб'єктів, які мають право звернутися з касаційною скаргою; 2) наявність судових рішень адміністративних судів першої та апеляційної інстанцій, які набрали законної сили і щодо яких є сумніви в законності та обґрунтованості; 3) дотримання процесуальних строків та порядку звернення з касаційною скаргою до адміністративного суду касаційної інстанції; 4) дотримання вимог щодо форми та змісту касаційної скарги.

У своїй взаємодії дані елементи дозволяють суду касаційної інстанції прийняти касаційну скаргу та відкрити касаційне провадження. Недотримання особою будь-якої з названих вимог тягне диференційовані правові наслідки: залишення заяви без руху або повернення касаційної скарги.

У зв'язку з цим науковий інтерес представлятиме дослідження наведених складових елементів права на касаційне оскарження.

Першою умовою, яка обумовлює право особи звернутися зі скаргою до адміністративного суду касаційної інстанції, є належність до кола суб'єктів, які мають право на такі дії. Коло суб'єктів, які мають право подати касаційну скаргу, визначено у ст. 211 КАСУ. До таких суб'єктів належать:

- сторони у справі;
- інші особи, які беруть участь у справі;
- особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов'язки.

Сторонами в адміністративному судовому процесі є позивач та відповідач (ст. 50 КАСУ). Позивачем в адміністративній справі можуть бути громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, підприємства, установи, організації (юридичні особи), суб'єкти владних повноважень.

Відповідачем в адміністративній справі є суб'єкт владних повноважень, якщо інше не встановлено КАСУ. Так, відповідно до ч. 4 ст. 50 КАСУ громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, їх об'єднання, юридичні особи, які не є суб'єктами владних повноважень, можуть бути відповідачами лише за адміністративним позовом суб'єкта владних повноважень:

- 1) про тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності об'єднання громадян;
- 2) про примусовий розпуск (ліквідацію) об'єднання громадян;

- 3) про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства з України;
- 4) про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо);
- 5) в інших випадках, встановлених законом.

Відповідно позивач та відповідач є особами, які наділені правом на касаційне оскарження, можливістю подати касаційну скаргу до Вищого адміністративного суду. Вони є сторонами в адміністративному процесі.

Особливостями процесуального статусу позивача або відповідача в касаційному провадженні є те, що вони є суб'єктами спірних публічно-правових відносин; їх інтереси протилежні один одному; касаційне провадження ведеться від імені сторін, навіть у тому разі, якщо позивач особисто не звернувся з касаційною скаргою до Вищого адміністративного суду України або сторони у справі особисто не беруть участь при розгляді касаційної скарги у судовому засіданні; на сторони розповсюджуються правові наслідки постанови або ухвали суду касаційної інстанції.

До інших осіб, які брали участь у справі, відносять третіх осіб (ст. 53 КАСУ) та представників (ст. 56 КАСУ).

Відповідно до положень ст. 53 КАСУ треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, можуть вступити у справу у будь-який час до закінчення судового розгляду, пред'явивши адміністративний позов до сторін. Задоволення адміністративного позову таких осіб має повністю або частково виключати задоволення вимог позивача до відповідача. У разі вступу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, розгляд адміністративної справи починається спочатку.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, можуть вступити у справу на стороні позивача або відповідача у будь-який час до закінчення судового розгляду, якщо рішення у справі може вплинути на їхні права, свободи, інтереси або обов'язки. Вони можуть бути залучені до участі у справі також за клопотанням осіб, які беруть участь у справі. Якщо адміністративний суд при прийнятті позовної заяви, підготовці справи до судового розгляду або під час судового розгляду справи встановить, що судові рішення може вплинути на права і обов'язки осіб, які не є стороною у справі, суд залучає таких осіб до участі в справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору. Вступ третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, не має наслідком розгляд адміністративної справи спочатку.

Підсумовуючи, слід наголосити на особливостях адміністративно-правового статусу третіх осіб, які беруть участь у касаційному провадженні. Вимоги третіх осіб, які заявляють їх у касаційному провадженні в адміністративному судочинстві, розглядаються Вищим адміністративним судом в рамках того провадження, яке відбувається. Тобто окремо розгляд вимог позивача та третіх осіб не відбувається, не відкривається нове провадження, а розгляд вимог третіх осіб відбувається в рамках вже відкритого адміністративного провадження. При цьому предмет адміністративного позову позивача та третіх осіб має бути один, що є основною умовою спільного розгляду

касаційних скарг позивача та третіх осіб. Єдність предмета адміністративного позову обумовлює розгляд справи в одночасному провадженні.

Іноді одночасний розгляд первісного позову та позову третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, може виявлятися недоцільним. У цьому випадку має вирішуватися питання не про відмову в прийнятті позовної заяви, а про виділення первісного позову і пов'язаного з ним позову третьої особи в окреме провадження, оскільки сам по собі факт заяви самостійної вимоги третьою особою щодо предмета спору між позивачем і відповідачем говорить про доцільність сумісного вирішення цих двох позовів для уникнення другого процесу, який може звести нанівець одне з рішень суду; недоцільно також одночасний розгляд позову третьої особи при об'єктивному об'єднанні декількох вимог первісного позивача, оскільки це може ускладнити процес [24, с. 62].

Крім того, ст. 53 КАСУ передбачено, що заявлені третіми особами вимоги в адміністративному процесі впливають на зміст вимог, які висувають позивач та відповідач. Відповідно необхідно переглянути сутність позовних вимог всіх учасників адміністративного процесу, здійснити переоцінку доказів, наявних у справі, реалізувати права третіх осіб, які в даному випадку співпадають з правами позивача (знайомитися з матеріалами справи, надавати докази, заявляти клопотання тощо). У даному випадку, коли відбувається вступ у адміністративну справу третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, розгляд адміністративної справи починається спочатку.

Водночас суд касаційної інстанції не уповноважений розглядати адміністративну справу по суті, не може досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу (ст. 220 КАСУ).

Отже, у разі подання до Вищого адміністративного суду звернення третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги, відбувається повернення справи до розгляду в суд першої інстанції, оскільки суд касаційної інстанції не має компетенції щодо розгляду даної категорії справ.

Законодавець надає можливість участі в адміністративному процесі представників сторін та третіх осіб (ст. 56 КАСУ), які мають адміністративну процесуальну дієздатність.

Права, свободи та інтереси малолітніх та неповнолітніх осіб, які не досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, а також недієздатних фізичних осіб захищають у суді їх законні представники — батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники чи інші особи, визначені законом [11].

Права, свободи та інтереси неповнолітніх осіб, які досягли віку, з якого настає адміністративна процесуальна дієздатність, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть захищати в суді їхні законні представники — батьки, усиновлювачі, опікуни, піклувальники чи інші особи, визначені законом. Суд може залучити до участі у таких справах відповідно неповнолітніх осіб, непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб, цивільна дієздатність яких обмежена.

Законним представником органу, підприємства, установи, організації в суді є його керівник чи інша особа, уповноважена законом, положенням, статутом.

Як законні представники діють також органи та інші особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб.

У разі відсутності представника у сторони чи третьої особи, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, а також у разі, якщо законний представник цих осіб не має права вести справу в суді з підстав, встановлених законом, суд зупиняє провадження в справі та ініціює перед органами опіки і піклування чи іншими органами, визначеними законом, питання про призначення чи заміну законного представника.

Узагальнюючи норми КАСУ, можна зробити висновок, що представники в адміністративному судочинстві є повноправними учасниками адміністративного процесу, реалізуючи свої права в інтересах сторін адміністративного провадження або третіх осіб на підставі договору або закону. Залучення представників забезпечує реалізацію прав, свобод та інтересів сторін або третіх осіб у разі неможливості їх безпосередньої участі в адміністративному процесі.

Що стосується касаційного провадження, то представники, які вступили у справу при розгляді її у першій та апеляційній інстанціях, мають право реалізувати право на касаційне оскарження рішень, діючи в інтересах сторін або третіх осіб, інтереси яких вони представляють. У даному випадку представники наділені правом касаційного оскарження як повноцінний учасник касаційного провадження.

Найбільш проблематичним вважається адміністративно-правовий статус осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси та обов'язки. Законодавець чітко не визначає права, обов'язки, відповідальність таких осіб, порядок і підстави залучення їх до адміністративного процесу. Проте, наголошуючи на праві подання касаційної скарги, фактично відносить таких осіб до повноправних учасників касаційного провадження.

Вчені-процесуалісти неодноразово зверталися до вирішення даного питання. Так, О. А. Тимошенко наголошує, а М. М. Ульмер підтримує її позицію, що незрозумілим залишається, кого можна віднести до осіб, які не брали участь у справі, але суд вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки? Тому, як припущення, до цієї категорії учасників права касаційного оскарження можемо віднести осіб, які не брали участь у справі у зв'язку з тим, що суд відмовився залучати їх до судового розгляду як осіб з певним процесуальним статусом (наприклад, співвідповідачі, треті особи), але в результаті, в своєму рішенні, вирішив питання про їх права, свободи чи обов'язки [5, с. 113; 12, с. 103].

У своїх дисертаціях дані науковці наголошують, що в цьому випадку ані апеляційний суд, ані суд касаційної інстанції не наділений правом вирішувати питання про права, свободи чи обов'язки осіб, які не брали участь у справі. Це підтверджується встановленими межами розгляду справи вказаних судів: апеляційний суд під час розгляду справи перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених у суді першої інстанції, а суд касаційної інстанції

перевіряє законність судових рішень лише в межах позовних вимог, заявлених у суді першої інстанції [⁵, с. 112–113; ¹², с. 103].

Отже, визначення осіб, які не брали участь у справі, але мають право на касаційне оскарження прийнятого рішення, відбувається під час оголошення рішення судів першої або апеляційної інстанцій. Визначаючи права, свободи та інтереси осіб, які не брали участь у справі, судді адміністративних судів першої та апеляційної інстанцій надають таким особам право на касаційне оскарження прийнятого рішення. Тобто визнають їх учасниками адміністративного процесу.

При цьому М. М. Ульмер виділяє критерії віднесення до суб'єктів касаційного оскарження осіб, які не брали участі у справі: 1) в резолютивній частині судового рішення містяться висновки адміністративного суду про права та обов'язки осіб, яких не було залучено до справи; 2) права та обов'язки осіб, яких не було залучено до розгляду справи, будуть фактично визначатися у резолютивній частині судового рішення [⁵, с. 115]. Тобто, якщо особа не відповідає зазначеним критеріям, вона не може мати права на касаційне оскарження рішення.

Відповідно на законодавчому рівні пропонуємо закріпити адміністративно-правовий статус осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси та обов'язки, розмежувавши його залежно від інстанції адміністративного судочинства. На наш погляд, у нормах КАСУ необхідно уточнити, яких саме осіб слід вважати особами, які не брали участь у справі, проте мають право на касаційне оскарження. При цьому суд касаційної інстанції не вирішуватиме справу по суті, а лише з'ясуватиме правильність прийнятого рішення відносно таких осіб судами першої та апеляційної інстанцій.

Наявність волевиявлення у зацікавленого суб'єкта реалізувати право касаційного оскарження передбачає сам факт подання касаційної скарги, який є умовою реалізації права касаційного оскарження. Подана касаційна скарга має відповідати вимогам, які висувуються до неї відповідно до положень ст. 213 КАСУ. При цьому можливість такого волевиявлення у осіб, які мають на це право, настає з моменту прийняття остаточного судового рішення по справі, яке набрало законної сили.

Право на касаційне оскарження реалізується визначеними законом особами шляхом подання касаційної скарги відповідно до вимог, які встановлені законом у ст. 213 КАСУ. Так, у касаційній скарзі зазначаються: найменування адміністративного суду касаційної інстанції; ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає касаційну скаргу, та осіб, які беруть участь у справі, а також їх номери засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є; судові рішення, що оскаржуються; обґрунтування вимог особи, що подає касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає порушення норм матеріального чи процесуального права; вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції; у разі необхідності — клопотання особи, що подає касаційну скаргу; перелік матеріалів, які додаються. До касаційної скарги додаються документ про сплату судового збору, а також копії касаційної скарги відповідно

до кількості осіб, які беруть участь у справі, та копії оскаржуваних рішень судів. Недотримання таких вимог найчастіше є причиною відмови у розгляді касаційної скарги. Так, наприклад, ухвали Вищого адміністративного суду України від 02.01.2015 р. № К/800/68017/14 [25], № К/800/67651/14 [25] та інші містять відмову у відкритті касаційного провадження у зв'язку із порушенням вимог ч. 5 ст. 213 КАСУ — заявником до касаційної скарги не додано копії оскаржуваних рішень судів першої та апеляційної інстанцій.

До об'єктивних передумов реалізації права на касаційне оскарження науковці відносять наявність об'єкта перегляду, тобто судового рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, або судових рішень суду апеляційної інстанцій.

Зі змісту ст. 211 КАСУ можна зробити висновок, що до Вищого адміністративного суду України можна оскаржити одне з таких судових рішень першої та апеляційної інстанцій:

- 1) судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку;
- 2) судові рішення суду апеляційної інстанції;
- 3) ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі;
- 4) ухвали суду апеляційної інстанції, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі.

У статті акцентовано увагу на тому, що оскаржено може бути одне з вищеназваних судових рішень як повністю, так і частково. Тобто у касаційній скарзі можуть міститися вимоги щодо судових рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку або судові рішення суду апеляційної інстанції як у їх частині, так і в цілому.

Стосовно ухвал суду першої інстанції, після їх перегляду в апеляційному порядку та ухвал суду апеляційної інстанції, можуть бути оскаржені у касаційному порядку лише за умови, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі.

Водночас неоднозначним видається такий критерій, за яким приймаються до розгляду касаційні скарги, — це перешкодження ухвали суду першої або апеляційної інстанцій подальшому провадженню у справі. Це суб'єктивна оціночна характеристика, яка лише надає додаткові підстави для відмови у розгляді касаційної скарги. Роз'яснень щодо змісту обставин, які перешкоджають подальшому провадженню у справі, законодавство та практика його застосування не надає.

Зі змісту ч. 3 ст. 211 КАСУ випливає, що підставами касаційного оскарження є порушення адміністративними судами попередніх інстанцій норм матеріального чи процесуального права. Тобто не будь-яке судове рішення адміністративного суду може бути оскаржене у касаційній інстанції, а лише те, щодо якого існує сумнів у законності та обґрунтованості.

Так, наприклад, у змісті ухвали Вищого адміністративного суду № К/800/59601/14 від 10.02.2016 р. наголошено на межах перегляду справи в касаційній інстанції, які не дають суду права встановлювати або вважати

доведеними обставини, що не були встановлені попередніми судовими інстанціями, у зв'язку з чим судові рішення у справі підлягають скасуванню з передачею справи на новий розгляд до суду першої інстанції.

Під час нового розгляду справи необхідно врахувати викладене, всебічно і повно з'ясувати і перевірити всі фактичні обставини справи, об'єктивно оцінити докази, що мають юридичне значення для її розгляду та вирішення спору по суті і, залежно від встановленого, правильно визначити норми матеріального права, що підлягають застосуванню до спірних правовідносин та прийняти обґрунтоване і законне судове рішення.

Відповідно касаційну скаргу Житомирської об'єднаної державної податкової інспекції Головного управління Міндоходів у Житомирській області задоволено частково [26].

Тому основним критерієм, який має бути покладений в основу касаційної скарги, має бути вимога перегляду рішень судів першої інстанції після їх перегляду апеляційною інстанцією, а також рішень судів апеляційної інстанції у випадку неправильного застосування такими судами норм матеріального або процесуального права. Такі норми є чіткими, визначеними у законодавстві, і не дають змоги тлумачити їх на власний розсуд судів.

Для відкриття касаційного провадження у конкретній справі недостатньо мати право касаційного оскарження, необхідно належним чином це право реалізувати, тобто дотриматися певних формальних чинників, наявність яких потягне за собою відкриття провадження у справі. У юридичній літературі такі чинники називають умовами реалізації права на звернення до суду.

Такими формальними чинниками є дотриманням суб'єктами оскарження процесуальних строків на звернення та процесуальної форми касаційної скарги. Важливість дотримання формальних чинників касаційної скарги обумовлена такими принципами адміністративного процесу, як своєчасність.

Вищий адміністративний суд України у своєму інформаційному листі від 27.08.2012 р. № 1909/12/13–12 дає роз'яснення щодо змісту поняття “процесуальні строки”. Так, процесуальними строками є встановлені законом або судом строки вчинення процесуальних дій [27].

Відповідно до ст. 212 КАСУ касаційна скарга подається безпосередньо до адміністративного суду касаційної інстанції протягом двадцяти днів після набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції, крім випадків, передбачених КАСУ, а в разі складення постанови в повному обсязі, відповідно до ст. 160 КАСУ, — з дня складення постанови в повному обсязі. Так, у виняткових випадках, залежно від складності справи складення постанови у повному обсязі може бути відкладено на строк не більш як п'ять днів з дня закінчення розгляду справи, однак суд повинен проголосити у тому самому засіданні, в якому закінчився розгляд справи, вступну та резолютивну частини постанови [11].

Строк, передбачений ст. 212 КАСУ для подання касаційної скарги у справі, є процесуальним строком, отже, обчислюється в порядку, встановленому ст. 103 цього Кодексу.

Так, згідно з ч. 1 ст. 103 КАСУ перебіг процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок.

Відповідно до ч. 5 цієї статті останнім днем строку, який закінчується вказівкою на певний день, вважається цей день.

З аналізу наведених норм вбачається, що перебіг строку, в який уповноважені особи мають право подати касаційну скаргу до Вищого адміністративного суду, починається з наступного дня після дня набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції або дня складення постанови в повному обсязі та завершується на двадцятий день від дня початку перебігу цього строку.

Відповідно до ч. 6 ст. 103 КАСУ у випадках, якщо закінчення строку припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день.

Крім зазначеного правила, необхідно також мати на увазі, що за приписами ст. 67 Кодексу законів про працю України у випадку, коли святковий або неробочий день (ст. 73 цього Кодексу) збігається з вихідним днем, вихідний день переноситься на наступний після святкового або неробочого. У такому разі останнім днем строку для вирішення питання про відкриття провадження у справі буде день, який є наступним за таким перенесеним вихідним днем.

Наприклад, у разі подання до суду позовної заяви 6 січня 2012 р. останнім днем строку для вирішення питання про відкриття провадження у справі є 10 січня 2012 р. (святковий день 7 січня 2012 р. (Різдво Христове) збігається з вихідним днем — суботою, який переноситься на понеділок 9 січня 2012 р.); у разі подання позовної заяви 23 серпня 2012 р. останнім днем строку для вирішення питання про відкриття провадження у справі є 27 серпня 2012 р. (24 серпня 2012 р. — святковий день (День незалежності України), 25, 26 серпня — вихідні дні) [27].

Отже, процесуальний строк касаційного оскарження визначається положеннями ст. 212 КАСУ та заснований на нормах ст. 103 КАСУ, яка визначає загальні засади обчислення процесуальних строків. Водночас під час застосування вказаних норм на практиці виникають спірні питання, які переважно пов'язані з визначенням моменту, коли розпочинається строк касаційного оскарження.

Як свідчить аналіз судової практики, така проблема здебільшого виникає у справах, в яких відкладалося виготовлення судового рішення в повному обсязі.

Вищий адміністративний суд у своєму листі від 19.05.2010 р. № 708/11/13–10 зазначає, що у переважній більшості випадків причиною скасування судових рішень був висновок суду про те, що проголошення судового рішення у присутності сторін є належним повідомленням їх про винесення судового рішення та його зміст незалежно від того, чи у судовому засіданні було проголошено повний текст судового рішення, чи лише його вступну та резолютивну частини [28].

Верховний Суд України з цього приводу зазначає, що суди повинні давати належну оцінку тому, що в судовому засіданні проголошується лише вступна

та резолютивна частини рішення, а з правовою позицією суду, на якій ґрунтується оскаржуване рішення, особи, які беруть участь у справі, мають змогу ознайомитися тільки після одержання повного тексту останнього. Суди повинні брати до уваги, що підстави оскарження рішення суду особи, які беруть участь у справі, можуть визначити тільки після ознайомлення з повним текстом рішення [28].

Водночас вивчення судової практики показує, що адміністративні суди, врахувавши, що у судовому засіданні було проголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення, датою, з якої починається обчислення строку оскарження, визначають дату закінчення встановленого ч. 3 ст. 160 КАСУ п'ятиденного терміну, на який може бути відкладено її складення у повному обсязі, а не дату фактичного виготовлення судового рішення. Саме це стало причиною скасування Верховним Судом України ухвали Вищого адміністративного суду України від 30 червня 2009 р. та ухвали Київського апеляційного адміністративного суду від 11 вересня 2008 р. у справі за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю "С" до Державної податкової інспекції у Шевченківському районі м. Києва про визнання протиправним та скасування податкового повідомлення-рішення [28].

Необхідно звернути увагу на те, що згідно з п. 3 ч. 1 ст. 156 КАСУ суд зупиняє провадження у разі неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, — до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі. Така підстава вимагає дотримання строків набрання законної сили судового рішення у іншій справі, яка має значення для вирішення питання у касаційному провадженні.

Так, наприклад, згідно з ухвалою Вищого адміністративного суду у справі від 14 березня 2016 р. № 800/114/16, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 156 КАСУ суд зупиняє провадження у справі в разі неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, — до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі. Враховуючи, що розгляд даної справи неможливий до набрання законної сили у справі за позовом ОСОБИ_1 до Вищої ради юстиції про скасування рішення, а тому провадження у справі слід зупинити [29].

Слід наголосити, що норми КАСУ чітко вказують, що касаційна скарга залишається без руху у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, встановлених ст. 212 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення касаційної скарги без руху особа має право звернутися до суду касаційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

Відповідно до ч. 4 ст. 214 КАСУ, якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку касаційного

оскарження визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження.

Таким чином, у випадку пропущення строку касаційного оскарження касаційну скаргу слід подавати разом із клопотанням про відновлення строку, з обґрунтуванням причин його пропущення та доказами, які підтверджують такі причини. Як свідчить судова практика, скаржнику необхідно довести ще й те, що таке порушення справді призвело до неможливості вчасного подання ним скарги. При цьому формулювання “Рішення було отримано нами за два дні до закінчення строку касаційного оскарження, внаслідок чого ми не мали достатньо часу для підготовки касаційної скарги” мають невеликі шанси на успіх. Більш-менш впевнено можуть почуватися лише ті скаржники, які отримали рішення (ухвалу) апеляційного суду вже після закінчення двадцятиденного строку на касаційне оскарження і мають документальне підтвердження такого запізненого отримання [5, с. 140–141; 30].

Також дана норма наголошує на тому, що незалежно від поважності причини пропуску строку касаційного оскарження, суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у разі, якщо касаційна скарга прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб’єкта владних повноважень подана після спливу одного року з моменту набрання оскаржуваним судовим рішенням законної сили [11].

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що недотримання строків касаційного оскарження фактично є підставою для відмови у відкритті касаційного провадження. Неоднакове застосування норм КАСУ на практиці, особливо тих, які стосуються строків провадження, спонукає до врегулювання зазначених питань у постанові Пленуму Вищого адміністративного суду.

Останньою передумовою реалізації права на касаційне оскарження є дотримання процесуальної форми касаційної скарги. Норми ст. 213 КАСУ чітко наголошують на тому, що касаційна скарга подається у письмовій формі із дотримання вимог, які висуваються до неї у нормах даної статті.

Письмова форма касаційної скарги забезпечує її офіційний характер, дає можливість зафіксувати дату її подання, а також одночасно зобов’язує суд касаційної інстанції офіційно дати відповідь на неї. Аналіз діяльності Вищого адміністративного суду України дозволяє зробити висновок про те, що проблеми реалізації права на касаційне провадження пов’язані передусім із недотриманням вимог, які висуваються законодавцем до касаційної скарги.

Так, наприклад, відповідно до ухвали Вищого адміністративного суду України від 02.01.2015 р. № К/800/57923/14 за матеріалами касаційної скарги Державної податкової інспекції у Кіровському районі м. Дніпропетровська Головного управління Міндоходів у Дніпропетровській області у порушенні касаційного провадження відмовлено на підставі п. 5 ч. 5 ст. 214 КАСУ, оскільки касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи [31].

Також судді Вищого адміністративного суду України відмовляють у порушенні касаційного провадження у зв’язку із тим, що подана касаційна скарга за формою та змістом відповідає вимогам ст. 213 КАСУ (напри-

клад, ухвала Вищого адміністративного суду України від 02.01.2015 р. № К/800/67824/14 [31]).

Підсумовуючи, зазначимо, що існування проблем на практиці реалізації права на касаційне оскарження відбуваються і сьогодні. Як вже зазначалося, такі проблеми пов'язані, в першу чергу, з недотриманням суб'єктом певних умов подання касаційної скарги.

Отже, право на касаційне оскарження — це гарантована та забезпечена державою сукупність правомочностей, що дозволяють суб'єкту права подання касаційної скарги звернутися до Вищого адміністративного суду України з метою перевірки законності судових рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судових рішень суду апеляційної інстанції повністю або частково.

Це право складається із сукупності правомочностей, до яких можна віднести: право на власні дії (право звернутися із касаційною скаргою (ст. 211 КАСУ), право на зміну вимог касаційної скарги (ст. 216–219 КАСУ); право на вимагання і домагання (право вимагати прийняття та розгляду касаційної скарги (ст. 214–215, 220–1 КАСУ), право вимагати перевірки законності та обґрунтованості судового рішення в судовому засіданні (ст. 221–222 КАСУ). Дані правомочності обумовлюють існування певних вимог, які у взаємодії дозволять його реалізувати: 1) особа повинна належати до кола суб'єктів, які мають право звернутися з касаційною скаргою; 2) наявність судових рішень адміністративних судів першої та апеляційної інстанції, які набрали законної сили і щодо яких є сумніви в законності та обґрунтованості; 3) дотримання процесуальних строків та порядку звернення з касаційною скаргою до адміністративного суду касаційної інстанції; 4) дотримання вимог щодо форми та змісту касаційної скарги.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ СУДОМ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 31 Закону України “Про судоустрій та статус суддів” Вищими спеціалізованими судами є: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України [32].

Закон наділяє Вищий спеціалізований суд такими повноваженнями:

- 1) здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом;
- 2) у випадках, передбачених процесуальним законом, розглядає справи відповідної судової спеціалізації як суд першої або апеляційної інстанції;
- 3) аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику;
- 4) надає методичну допомогу судам нижчого рівня з метою однакового застосування норм Конституції та законів України у судовій практиці

на основі її узагальнення та аналізу судової статистики; дає спеціалізованим судам нижчого рівня рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства щодо вирішення справ відповідної судової спеціалізації;

5) здійснює інші повноваження, визначені законом [32, ст. 32].

Вищий адміністративний суд України є єдиною касаційною інстанцією, яка здійснює касаційне провадження у адміністративних справах.

У даному науковому дослідженні нами будуть досліджені особливості діяльності Вищого адміністративного суду в частині розгляду адміністративних справ як судом касаційної інстанції. З цією метою, на основі практики застосування норм вітчизняного законодавства Вищим адміністративним судом України, проаналізуємо стадії касаційного провадження.

Як вже зазначалося у попередніх підрозділах, касаційне провадження являє собою самостійний вид провадження, який утворений із конкретних стадій. Питання про зміст касаційного провадження та утворюючі його стадії неодноразово піднімалися у вітчизняній науці, проте єдиного підходу досі вироблено не було.

Так, одні вчені вважають, що касаційне провадження має трьохстадійний зміст і складається з таких частин: підготовчої, розгляду справи, постановлення і проголошення судового рішення [5, с. 154; 30, с. 327], інші вважають, що касаційне провадження складається з чотирьох частин, а саме: відкриття; підготовка справи до касаційного розгляду; розгляд справи по суті; ухвалення рішення, постановлення ухвали та їх проголошення судом касаційної інстанції [5, с. 154].

А. В. Андрушко виокремлює такі три складові частини касаційного провадження: порушення касаційного провадження; підготовка справи до касаційного розгляду та попередній розгляд справи; судовий розгляд справи та постановлення ухвали (рішення) суду касаційної інстанції [5, с. 154; 21, с. 327].

На підставі аналізу норм КАСУ ми дійшли висновку про наявність чотирьох стадій касаційного провадження: звернення до суду касаційної інстанції та відкриття провадження у справі (ст. 210–214 КАСУ); підготовка справи до судового розгляду (ст. 214–1–219 КАСУ); попередній розгляд справи; судовий розгляд справи (ст. 220–222 КАСУ); винесення рішення по справі (ст. 222–234 КАСУ).

Розглянемо детальніше зміст даних стадій з урахуванням практики їх реалізації Вищим адміністративним судом.

Першою стадією касаційного провадження вважаємо звернення до суду касаційної інстанції та відкриття провадження у справі. На цій стадії учасники адміністративного процесу реалізують своє конституційно закріплене право на касаційне оскарження шляхом подання касаційної скарги у письмовій формі до Вищого адміністративного суду України. Особливості реалізації права на касаційне оскарження нами були досліджені у попередньому підрозділі. Отже, першим етапом даної стадії є подання касаційної скарги.

Касаційна скарга реєструється у день її надходження до адміністративного суду касаційної інстанції в порядку, встановленому ч. 3 ст. 15⁻¹ КАСУ, та не

пізніше наступного дня передається судді-доповідачу [5, ст. 214]. Тобто касаційна скарга підлягає обов'язковій реєстрації в автоматизованій системі документообігу суду, яка здійснюється працівниками апарату відповідного суду в день надходження документів. До автоматизованої системи документообігу суду в обов'язковому порядку вносяться: дата надходження документа, інформація про предмет спору та сторони у справі, прізвище працівника апарату суду, який здійснив реєстрацію, інформація про рух судових документів, дані про суддю, який розглядав справу, та інші дані, передбачені Положенням про автоматизовану систему документообігу суду.

Визначення судді або колегиї суддів для розгляду конкретної справи здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних документів за принципом вірогідності, який враховує кількість справ, що перебувають на розгляді у суддів, заборону брати участь у перегляді рішень для судді, який брав участь в ухваленні судового рішення, про перегляд якого ставиться питання, перебування суддів у відпустці, на лікарняному, у відрядженні та закінчення терміну повноважень. Таким чином, гарантується принцип об'єктивності у здійсненні касаційного провадження.

До Вищого адміністративного суду України у 2015 р. надійшло 57 309 справ і матеріалів, з яких 54 819 касаційних скарг і справ. З урахуванням нерозглянутих на початок звітного періоду справ у Вищому адміністративному суді України перебувало 93 727 справ і матеріалів [19].

Упродовж 2015 р. судді Вищого адміністративного суду України ухвалили 64 767 судових рішень, якими завершено розгляд справ і матеріалів.

Згідно зі статистичними даними показник розгляду справ і матеріалів перевищив показник надходження, що свідчить про сталу тенденцію до зменшення кількості справ і матеріалів, що очікують розгляду. У звітному періоді Вищий адміністративний суд України розглянув 61 992 касаційних скарги та справи, але залишки нерозглянутих справ залишаються значними [19].

За результатами аналізу діяльності суддів Вищого адміністративного суду у 2015 р. зроблено висновок, що до одного судді Вищого адміністративного суду України щомісяця в середньому надходило по 101 справі і матеріалах. Середньомісячна кількість ухвалених судових рішень одним суддею Вищого адміністративного суду України, якими закінчено розгляд справ і матеріалів, становила 100 судових рішень. У касаційному порядку по суті розглянуто 27 358 справ, у тому числі здійснено перегляд судових рішень у 26 594 справах [19].

У звітному періоді в загальній кількості розглянутих справ по суті 17 773 судових рішення, або 67 % переглянутих судових рішень, залишено без змін та 8 749 судових рішень, або 33 %. У 2014 р. такі показники становили відповідно 25 721 одиницю (75 %) та 8 802 судових рішення (25 %). Таким чином, у досліджуваному періоді на 8 % збільшилася частина судових рішень, якими змінено або скасовано рішення судів першої чи апеляційної інстанції [19].

З наведених статистичних даних можна зробити висновок про рівномірну завантаженість суддів Вищого адміністративного суду і про ефективність реалізованих ними касаційних проваджень, завдяки регулярним роз'ясненням Пленуму Вищого адміністративного суду та скоординованій роботі суддів.

Отримавши касаційну скаргу, оформлену відповідно до вимог ст. 213 КАСУ, суддя-доповідач у дводенний строк вирішує питання про відкриття касаційного провадження, про що постановляє відповідну ухвалу, та витребує справу, яка має бути надіслана до суду касаційної інстанції протягом п'яти днів з дня отримання відповідної ухвали.

До касаційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених ст. 213 КАСУ, застосовуються правила ст. 108 КАСУ, тобто суддя постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху, у якій зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб їх усунення і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків. Копія ухвали про залишення позовної заяви без руху невідкладно надсилається особі, що звернулася із позовною заявою.

Касаційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, встановлених ст. 212 КАСУ, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення касаційної скарги без руху особа має право звернутися до суду касаційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження.

Незалежно від поважності причини пропуску строку касаційного оскарження, суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у разі, якщо касаційна скарга прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з моменту набрання оскаржуваним судовим рішенням законної сили.

Суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі також у випадках, якщо:

- 1) справа не підлягає касаційному розгляду у порядку адміністративного судочинства;
- 2) справа не переглядалася в апеляційному порядку;
- 3) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою цієї особи від касаційної скарги на це саме судове рішення;
- 4) є ухвала про відмову у задоволенні касаційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою на це саме судове рішення;
- 5) касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи.

Можна зробити висновок, що на даному етапі касаційного провадження суддя-доповідач, попередньо розглянувши справу, має право прийняти одне з таких рішень: про залишення позовної заяви без руху; про відмову у відкритті касаційного провадження; про відкриття касаційного провадження. При цьому суддя-доповідач самостійно має оцінити технічні характеристики касаційної скарги та процесуальні підстави її подання. Важливість даного етапу

обумовлена прийняттям суддею принципового рішення про відкриття касаційного провадження або про відмову у його відкритті. Таким чином, касаційне провадження вважатиметься або розпочатим або закінчується на даному етапі. Необхідно наголосити на законності та обґрунтованості прийняття одного з таких рішень. У разі відмови у відкритті касаційного провадження, в резолютивній частині ухвали слід докладно висловити підстави прийняття такого рішення, не обмежуючись загальними фразами.

Порівняння статистично-аналітичних даних у першому півріччі 2014 р. та першому півріччі 2015 р. свідчить, що у першому півріччі 2015 р. зростає кількість касаційних скарг, відносно яких відмовлено у відкритті провадження (+4 %) [19].

Отже, перша стадія касаційного провадження складається з таких етапів: подання та реєстрація касаційної скарги; передача справи судді-доповідачеві; попередня перевірка матеріалів касаційної скарги; прийняття суддею-доповідачем рішення про порушення касаційного провадження або про відмову у його відкритті.

Друга стадія касаційного провадження (підготовка справи до розгляду) розпочинається після прийняття суддею-доповідачем рішення (ухвали) про відкриття касаційного провадження. Так, суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття касаційного провадження:

- 1) з'ясовує склад осіб, які беруть участь у справі;
- 2) надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копіями касаційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу;
- 3) вирішує письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі;
- 4) вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції;
- 5) вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;
- 6) вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи.

У межах другої стадії суддя-доповідач, діючи одноособово, готує справу до судового розгляду, забезпечуючи при цьому своєчасність, обґрунтованість та законність судового розгляду касаційної скарги. У цей час особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, мають право висловити своє бажання приєднатися до касаційної скарги та бути присутніми на судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Так, відповідно до ст. 217 КАСУ особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права, свободи, інтереси чи обов'язки, у будь-який час до закінчення касаційного розгляду мають право приєднатися до касаційної скарги, підтримавши її вимоги.

Заява про приєднання до касаційної скарги може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважа-

ється, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Згідно з ст. 216 КАСУ особи, які беруть участь у справі, мають право подати до суду касаційної інстанції заперечення на касаційну скаргу в письмовій формі протягом встановленого судом касаційної інстанції строку.

Заперечення на касаційну скаргу може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Водночас учасники касаційного провадження мають право зупинити касаційне провадження шляхом подання відповідної заяви у письмовому вигляді до суду касаційної інстанції у визначений законом строк.

Так, відповідно до положень ст. 218 КАСУ особа, яка подала касаційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на касаційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень, а також відкликати її до початку розгляду справи судом касаційної інстанції. Одночасно діє правило, за яким, у разі закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від касаційної скарги, повторне оскарження цих рішень, ухвал цієї особою не допускається.

Про прийняття відмови від касаційної скарги та закриття касаційного провадження суд постановляє ухвалу у судовому засіданні за участі сторін та інших осіб, які беруть участь у справі.

Крім того, у разі примирення сторін адміністративного позову касаційний розгляд справи може закінчитися на будь-якій стадії касаційного провадження.

На підставі ст. 113 КАСУ вважаємо, що примирення сторін — це повне або часткове врегулювання спору між сторонами адміністративного процесу на основі взаємних поступок в частині прав та обов'язків сторін або предмета адміністративного позову.

Слід зауважити, що під час підготовки справи до розгляду суддя-доповідач може прийняти рішення про попередній розгляд справи відповідно до ст. 220-¹ КАСУ, в результаті якого колегія суддів приймає одне з таких рішень: відхилити касаційну скаргу і залишити рішення без змін; скасувати судові рішення; призначити справу до розгляду у судовому засіданні.

Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до касаційного розгляду у судовому засіданні чи у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

Зауважимо, що ч. 2 ст. 215 КАСУ наголошує, що усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі. Таким чином, реалізується принцип гласності в адміністративному судочинстві.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що етапами другої стадії касаційного провадження є вивчення суддею-доповідачем матеріалів касаційної скарги; інформування осіб, які беруть участь у справі про відкриття касаційного провадження; надання відповідей на заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі; прийняття рішення про необхідність попереднього

розгляду справи та її попередній розгляд; прийняття рішення про можливість розгляду касаційної скарги в порядку письмового провадження та підготовка необхідним матеріалів для цього; прийняття рішення про передачу касаційної скарги для розгляду в судовому засіданні; прийняття рішення про зупинення дії рішень судів, які оскаржуються.

Розглядаючи особливості третьої стадії касаційного провадження, необхідно акцентувати увагу на тому, що існує дві форми касаційного розгляду справи: касаційний розгляд справи у судовому засіданні та касаційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами. На наш погляд, існує необхідність розмежування даних понять та виокремлення їх особливостей.

Стаття 221 КАСУ чітко наголошує, що касаційний розгляд справи в судовому засіданні здійснюється колегією суддів у складі не менше трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції з урахуванням особливостей касаційного провадження.

Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань осіб, які беруть участь у справі, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї.

Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, дають свої пояснення. Першою дає пояснення особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними пояснення дають особи, які приєдналися до касаційної скарги, а потім — інші особи, які беруть участь у справі. Суд може обмежити тривалість пояснень, встановивши для всіх осіб, які беруть участь у справі, рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.

Неприбуття сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, належним чином повідомлених про дату, час і місце касаційного розгляду, не перешкоджає судовому розгляду справи.

М. М. Ульмер справедливо виділяє таку особливість касаційного розгляду справи у судовому засіданні, як відсутність такої процесуальної частини, як судові дебати. Ми підтримуємо його думку про те, що це є дуже обґрунтованим, адже адміністративний суд касаційної інстанції не наділений повноваженнями досліджувати фактичні обставини справи, нові докази і тому немає необхідності підводити підсумки та давати оцінку обставинам справи [5, с. 172].

Заслухавши пояснення осіб, які беруть участь у справі, адміністративний суд касаційної інстанції, згідно зі ст. 153, 154 КАСУ, виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення у справі, оголосивши орієнтовний час його проголошення. Процесуальна діяльність адміністративного суду касаційної інстанції здійснюється за загальними правилами вирішення питань колегією суддів [5, с. 172].

Стаття 222 КАСУ, регламентуючи процесуальний порядок касаційного розгляду справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, чітко зазначає підстави здійснення такого провадження. Так, суд касаційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами у разі:

- 1) відсутності клопотань усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх участю;
- 2) неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судове засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання.

Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, то копія постанови або ухвали суду касаційної інстанції надсилається особам, які беруть участь у справі, протягом трьох днів з моменту підписання постанови або ухвали суду касаційної інстанції.

Проаналізувавши згадані норми КАСУ, можна зробити висновок про такі відмінні риси касаційного розгляду справи в судовому засіданні та касаційно-розгляду справи в порядку письмового провадження:

- відмінність процедури судового розгляду справи;
- відмінність у частині реалізації прав і свобод учасників касаційного провадження;
- відмінність процесуальному порядку прийняття остаточного рішення у справі.

Водночас в обох випадках суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин у справі і не може досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.

Із загальної кількості розглянутих справ по суті Вищим адміністративним судом за перше півріччя 2015 р. 5672 справи (39 %) розглянуто у попередньому судовому засіданні, 5602 (39 %) – у порядку письмового провадження та 3133 (22 %) – у судовому засіданні. Із наведених даних вбачається збільшення на 7 % частини справ, розглянутих у порядку судового засідання та таке ж зменшення частини справ, розглянутих у попередньому провадженні [19].

Завершуючи розгляд третьої стадії касаційного провадження, необхідно наголосити на таких її етапах у разі розгляду справи в судовому засіданні:

- відкриття касаційного розгляду справи у судовому засіданні;
- доповіді суддею-доповідачем змісту оскаржуваного рішення суду та оголошення доводів касаційної скарги;
- надання пояснень сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі;
- вихід до нарадчої кімнати для прийняття рішення у справі.

У випадку розгляду справи в порядку письмового провадження два останні етапи відсутні, а справа вирішується в робочому порядку.

Касаційний розгляд справи – це центральна стадія касаційного провадження, яка полягає у вирішенні справи по суті. Саме під час касаційного розгляду справи з'ясовується наявність або відсутність порушень матеріального або процесуального законодавства судами першої або апеляційної інстанцій.

Останньою, четвертою, стадією касаційного провадження є винесення рішення по справі.

Так, суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право прийняти одне з таких рішень шляхом винесення ухвали або постанови Вищого адміністративного суду України:

- 1) залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення — без змін;
- 2) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, скасувавши судові рішення суду першої інстанції;
- 3) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, залишивши судові рішення суду першої інстанції без змін;
- 4) змінити судові рішення суду першої інстанції, скасувавши судові рішення суду апеляційної інстанції;
- 5) скасувати судові рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі судові рішення суду першої інстанції;
- 6) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і направити справу на новий розгляд або для продовження розгляду;
- 7) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження;
- 8) визнати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закрити провадження;
- 9) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове судові рішення.

Такі рішення доводяться до відома учасників касаційного провадження шляхом надання копії рішення. Документальне оформлення рішення Вищого адміністративного суду відбувається під час постановлення ухвали або винесення постанови у справі.

Принципова різниця між цими двома документами полягає у змісті прийнятого рішення. Так, за правилами ст. 230 та 231 КАСУ касаційний суд за наслідками розгляду касаційної скарги може прийняти або постанову, або ухвалу. Адміністративний суд касаційної інстанції, згідно зі ст. 230 КАСУ, постановляє ухвалу при реалізації наступних повноважень: 1) залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень — без змін; 2) скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд; 3) зміни ухвали суду першої або апеляційної інстанції; 4) скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій і залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження; 5) визнання судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закриття провадження; 6) скасування судових рішень і постановлення нової ухвали.

У разі зміни постанови суду першої та апеляційної інстанцій, або прийнятті нової постанови, якою суд касаційної інстанції задовольняє або не задовольняє позовні вимоги, адміністративний суд касаційної інстанції приймає постанову.

Практичне втілення норм адміністративного законодавства в діяльності Вищого адміністративного суду можна відстежити під час здійснення аналізу статистичних даних щодо його діяльності. Станом на 1 липня 2015 р.

9593 (68 %) переглянутих судових рішення залишено без змін та 4595 судових рішень (32 %) змінено чи скасовано. У першому півріччі минулого року ці показники становили відповідно 14 132 одиниці (76 %) та 4522 судових рішення (24 %). Особливістю досліджуваного періоду є збільшення на 8 % частини судових рішень, якими змінено або скасовано рішення судів першої або апеляційної інстанції [19].

Серед 4294 справ, у яких Вищий адміністративний суд України ухвалив рішення про скасування рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій, як в аналогічному періоді 2014 р., домінують рішення, якими справи направлено на новий розгляд. Це 1819 справ (42 %), у яких судові рішення скасовано, проти 1722 справ (41 %) у попередньому звітному періоді [19].

Другим за чисельністю результатом перегляду судових рішень є справи, у яких прийнято нову постанову, – 1197 справ (29 %), у яких судові рішення скасовано, проти 1014 справ (24 %) у попередньому звітному періоді. Із направленням справи для продовження розгляду скасовано рішення у 241 справі (6 %), у яких судові рішення скасовано, проти 328 справ (8 %) [19].

Пленум Вищого адміністративного суду України наголошує на непоодиноких випадках неправильного застосування апеляційними адміністративними судами норм матеріального права та помилкового скасування рішень судів першої інстанції, зокрема, у справах про оподаткування доходів, отриманих платником єдиного податку з порушенням умов перебування на спрощеній системі оподаткування, а також у справах про стягнення адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів. Водночас щодо розгляду цих справ уже тривалий час є встановлена практика Верховного Суду України [19].

Заслужують на увагу результати перегляду рішень судів першої та апеляційної інстанцій за їх видами продемонстровані у додатку В.

Як вбачається, у 9525 справах (67 %) загальної кількості розглянутих справ, у яких здійснено касаційний перегляд рішень, об'єктом перегляду були постанови судів першої інстанції, які залишені без змін судами апеляційної інстанції. Частина цих постанов в аналогічному періоді минулого року майже відповідала показнику досліджуваного періоду, абсолютне значення становило 12 346 постанов. Із них у 2539 справах (27 %) (у першому півріччі 2014 р. у 2369 справах, або 19 %) Вищий адміністративний суд України оскаржувані рішення змінив чи скасував [19].

У 515 справах (4 %) переглянуто ухвали судів першої інстанції, які залишені без змін судами апеляційної інстанції, з яких у 206 справах (40 %) судові рішення Вищий адміністративний суд України змінив або скасував. У першому півріччі 2014 р. частина цих рішень становила 155 ухвал (22 %).

У 3673 справах (26 %) у касаційному порядку переглянуто постанови судів апеляційної інстанції про зміну або скасування постанови суду першої інстанції. У порівнюваному періоді цей показник становив 4669 справ (25 %) загальної кількості справ, у яких здійснено касаційний перегляд рішень. З них в 1634 справах рішення судів апеляційної інстанції (44 %) змінено чи скасовано проти 1684 справ (36 %) у першому півріччі 2014 р.

У 175 справах (1 %) переглянуто ухвали судів апеляційної інстанції щодо зміни чи скасування ухвали суду першої інстанції, з яких у 80 справах (46 %) Вищий адміністративний суд України рішення судів апеляційної інстанції змінив або скасував. У січні–червні 2014 р. ці показники становили 272 справи, із них у 92 справах (34 %) ухвали суду було скасовано.

У 335 справах (2 %) переглянуто ухвали апеляційного суду, якими вирішено питання процесуального характеру та у 136 справах (41 %) такі рішення змінено чи скасовано. В аналогічному періоді минулого року частина справ, у яких переглядалися ухвали щодо вирішення процесуальних питань, становили 711 справ (4 %). Із них ці ухвали змінено або скасовано у 222 справах (31 %) [19].

Аналіз статистичних показників свідчить про те, що з переглянутих Вищим адміністративним судом України рішень 93 % рішень (13 198), ухвалених місцевими та апеляційними адміністративними судами по суті, та 7 % судових рішень (1025) з процесуальних питань. Відносні величини цих показників у першому півріччі 2014 р. становили відповідно 91 % та 9 % [19].

Таким чином, суд змінив або скасував майже кожне друге рішення апеляційних адміністративних судів про залишення без змін ухвал суду першої інстанції, про зміну або скасування рішення суду першої інстанції та щодо вирішення процесуальних питань.

За результатами розгляду справ Вищий адміністративний суд України скасував або змінив кожне четверте рішення місцевих адміністративних судів, які залишені без змін судами апеляційної інстанції [19].

Упродовж шести місяців 2015 р. з 8397 справ, у яких Вищий адміністративний суд України переглянув рішення окружних адміністративних судів змінено чи скасовано судові рішення у 2153 справах (26 %). Попереднього звітнього періоду ці показники становили 10 210 та 1839 справ. Показник справ, у яких змінено чи скасовано судові рішення, у загальній кількості справ, в яких здійснено касаційний перегляд, збільшився на 8 % порівняно з аналогічним показником попереднього звітнього періоду (18 %).

Дані про кількість судових рішень окружних адміністративних судів, залишених без змін в апеляційному порядку та скасованих чи змінених у касаційному порядку у першому півріччі 2015 р. [19].

За результатами касаційного перегляду рішень апеляційних адміністративних судів у звітньому періоді Вищий адміністративний суд України змінив чи скасував рішення у 4570 справах (32 %), розглянутих у касаційному порядку. Порівняно з першим півріччям 2014 р. цей показник збільшився на 8 % (4448 (24 %)).

Інформацію щодо показників змінених чи скасованих судових рішень апеляційних адміністративних судів, із виокремленням їх частини у загальній кількості переглянутих судових рішень, відображено в додатку Д.

За шість місяців цього року найменше скасовано судових рішень Житомирського та Харківського апеляційних адміністративних судів (по 28 %).

Найбільший показник скасованих чи змінених рішень у загальній кількості переглянутих рішень спостерігається у Донецькому (39 %) та Львівському (35 %) апеляційних адміністративних судах [19].

Загальна тенденція до збільшення частини справ, у яких судові рішення судів першої та (або) апеляційної інстанції змінено чи скасовано у касаційному порядку, спостерігається і в показниках касаційного розгляду справ за їх категоріями [19].

Повноваження Вищого адміністративного суду під час прийняття рішення у касаційному провадженні визначені у нормах КАСУ, що встановлюють перелік підстав, на основі яких приймається відповідне рішення.

Підбиваючи підсумки, необхідно сказати про те, що Вищий адміністративний суд України реалізує свою діяльність щодо розгляду справ у касаційному провадженні через чотири стадії, які пов'язані між собою, утворюючи безперервний нормативно-регламентований ланцюг. Такими стадіями є: звернення до суду касаційної інстанції та відкриття провадження у справі; підготовка справи до судового розгляду; судовий розгляд справи; винесення рішення у справі. Касаційне провадження може зупинитися у будь-який момент у разі відмови позивача від своїх вимог або у разі примирення сторін.

Аналіз статистичної інформації щодо діяльності Вищого адміністративного суду підтверджує наявність прогалин у діяльності адміністративних судів першої та апеляційної інстанції, а основна мета діяльності касаційної інстанції — забезпечити однакове застосування адміністративними судами норм законодавства шляхом перевірки законності та обґрунтованості прийнятих нижчестоящими судами рішень.

Реалізуючи своє конституційне право на касаційне оскарження рішення, учасники адміністративного процесу розпочинають касаційне провадження, адже фактично здійснюється перша його стадія. Ключовим моментом є відкриття касаційного провадження, яке відбувається на другій стадії в результаті прийнятого суддею-доповідачем відповідного рішення про це. Центральною стадією є розгляд справи по суті, яка можлива у двох формах, — розгляд справи в судовому засіданні або розгляд справи в порядку письмового провадження. Прийняття ухвали або постанови Вищого адміністративного суду у справі завершує касаційне провадження. Таке рішення є остаточним і оскарженню не підлягає.

Узагальнивши зміст нормативно-правових актів, практику діяльності Вищого адміністративного суду України, матеріали наукових досліджень вітчизняних вчених-процесуалістів, а також зроблені вище висновки, можна виділити такі особливості розгляду адміністративних справ судом касаційної інстанції:

1. Судом касаційної інстанції при розгляді адміністративних справ є Вищий адміністративний суд України.
2. Чітка нормативно-правова регламентація повноважень Вищого адміністративного суду України щодо розгляду адміністративних справ.
3. Рішення, прийняті в порядку касаційного провадження, є остаточними і оскарженню не підлягають.

Суд першої інстанції

Повернення адміністративної справи

2

Після закінчення касаційного провадження справа **не пізніше** як у **7-денний строк** направляється до адміністративного суду першої інстанції

1

Подання касаційної скарги

Порядок і строки касаційного оскарження

Касаційна скарга

на **судові рішення** подається протягом **20 днів** після набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції / з дня складення постанови в повному обсязі

Суд касаційної інстанції ВИЩИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД УКРАЇНИ

1.1 Реєстрація адміністративної справи

Адміністративна справа реєструється в автоматизованій системі документообігу суду **у день її надходження**

Під час реєстрації автоматизованою системою документообігу здійснюється визначення судді-доповідача та колегії суддів, яка буде розглядати справу

Скарга **не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу**, який визначається автоматизованою системою документообігу суду

1.1 Перевірка касаційної скарги

Суддя – доповідач протягом **2 днів** приймає рішення про:

Якщо скарга відповідає вимогам статті 213

Відкриття апеляційного провадження

Випробується справа

Суд першої інстанції / апеляційної інстанції

Якщо скарга не оформлена відповідно до вимог статті 213
Залишення скарги без руку
якщо скарга подана після закінчення строку, або підстави, вказані у заяві, визнані неповажними

1.4 Касаційний розгляд справи

Розгляд справи може здійснюватися:

- у судовому засіданні;
- в порядку письмового провадження;
- в порядку попереднього розгляду.

Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право:

- 1) залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін;
- 2) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, скасувавши судові рішення суду першої інстанції;
- 3) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, залишивши судові рішення суду першої інстанції без змін;
- 4) змінити судові рішення суду першої інстанції, скасувавши судові рішення суду апеляційної інстанції;
- 5) скасувати судові рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі судові рішення суду першої інстанції;
- 6) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанції і направити справу на новий розгляд або для продовження розгляду;
- 7) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанції і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження;
- 8) визнати судові рішення судів першої та апеляційної інстанції такими, що втратили законну силу, і закрити провадження;
- 9) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанції та ухвалити нове судові рішення

1.3 Призначення справи до розгляду

Касаційна скарга має бути розглянута протягом **одного місяця** з дня одержання судом касаційної інстанції адміністративної справи

1.2 Підготовка справи до розгляду

Суддя-доповідач протягом **10 днів** після відкриття провадження:

- надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження;
- вирішує письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі;
- вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції;
- вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;
- вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи.

Якщо строк поновлено

якщо порушено питання про поновлення строку

Розгляд питання про поновлення строку

Строк не поновлено

Якщо особою подано Заяву

з підстав, зазначених у статті 214

Відмову у відкритті провадження

Якщо особою не подано Заяву в зазначений судом строк

з підстав, зазначених у статті 108

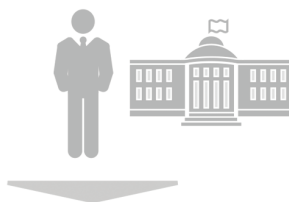
Повернення скарги

Якщо недоліки скарги не усунуто

СУД КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ. ПРАВО НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ

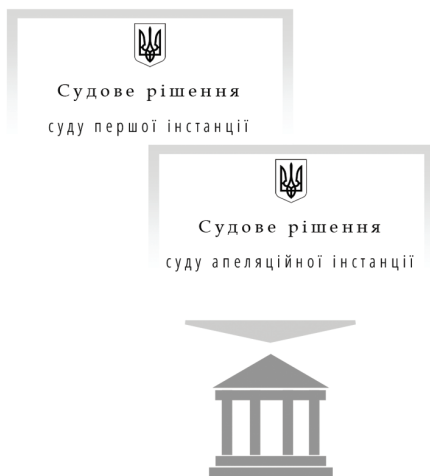
Підставами касаційного оскарження є порушення судом норм матеріального чи процесуального права

Якщо суд вирішив питання про права, свободи, інтереси чи обов'язки:

сторін у справі
осіб, які беруть участь у справі
осіб, які не брали участі у справі

Можуть повністю / частково оскаржити

У тому числі ухвали суду першої інстанції та апеляційної інстанції оскаржуються, якщо вони перешкоджають подальшому розгляду

СУД КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ — Вищий адміністративний суд України

Стаття 210. Суд касаційної інстанції

1. Судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Вищий адміністративний суд України.

Стаття 211. Право на касаційне оскарження

1. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції повністю або частково, крім випадків, передбачених цим Кодексом.
2. Ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі. Заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судові рішення, ухвалені за наслідками апеляційного провадження.
3. Підставами касаційного оскарження є порушення судом норм матеріального чи процесуального права.

ПОРЯДОК І СТРОКИ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Стаття 212. Порядок і строки касаційного оскарження

1. Касаційна скарга подається безпосередньо до адміністративного суду касаційної інстанції.
2. Касаційна скарга на судові рішення подається протягом двадцяти днів після набрання законної сили судовим рішенням суду апеляційної інстанції, крім випадків, передбачених цим Кодексом, а в разі складення постанови в повному обсязі відповідно до статті 160 Кодексу - з дня складення постанови в повному обсязі.
3. Частину третю виключено.

ВИМОГИ ДО КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

В касаційній скарзі зазначаються:

Найменування адміністративного суду касаційної інстанції

Ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає скаргу

Судові рішення, що оскаржуються

Касаційна скарга

Обґрунтування вимог особи, що подає касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає порушення норм матеріального чи процесуального права.

Вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції.

Касаційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Перелік матеріалів, які додаються

Підпис особи, яка її подає (представник)

До скарги обов'язково додається:

Копії касаційної скарги (Додаються копії скарги відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі)

Копії оскаржуваних рішень судів першої та апеляційної інстанцій

Документ про сплату судового збору

Документ про засвідчення повноважень представника

Стаття 213. Вимоги до касаційної скарги

1. Касаційна скарга подається в письмовій формі.
2. У касаційній скарзі зазначаються:
  - 1) найменування адміністративного суду касаційної інстанції;
  - 2) ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає касаційну скаргу, та осіб, які беруть участь у справі, а також їх номери засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
  - 3) судові рішення, що оскаржуються;
  - 4) обґрунтування вимог особи, що подає касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає порушення норм матеріального чи процесуального права;
  - 5) вимоги особи, що подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;
  - 6) у разі необхідності – клопотання особи, що подає касаційну скаргу;
  - 7) перелік матеріалів, які додаються.
3. Касаційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.
4. Касаційна скарга підписується особою, яка її подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження.
5. До касаційної скарги додаються документ про сплату судового збору, а також копії касаційної скарги відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, та копії оскаржуваних рішень судів першої та апеляційної інстанцій.

ПРИЙНЯТТЯ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ СУДОМ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Касаційна скарга реєструється у день її надходження до адміністративного суду касаційної інстанції в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України, та **не пізніше наступного дня передається** судді-доповідачу

Суддя-доповідач, отримавши скаргу, у **дводенний строк** вирішує питання про відкриття касаційного провадження

• Якщо касаційна скарга відповідає вимогам статті 213 Кодексу адміністративного судочинства України, суддя-доповідач постановляє **ухвалу про відкриття провадження** та витребує справу, яка має бути надіслана до суду касаційної інстанції **протягом п'яти днів** з дня отримання відповідної ухвали

У разі відсутності перешкод постановляє **ухвалу про відкриття апеляційного провадження** також постановляється після усунення недоліки скарги.

• **залишає касаційну скаргу без руху** у разі, якщо:

- скаргу подано без додержання вимог, встановлених статтею 108 Кодексу. В ухвалі про залишення без руху зазначаються недоліки скарги, спосіб їх усунення і встановлюється строк, достатній для усунення недоліків;
- скарга подана після закінчення строків, установлених статтею 212 Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

• **відмовляє у відкритті апеляційного провадження** у разі, якщо:

- заяву про поновлення строку не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані неповажними;
- справа не підлягає касаційному розгляду у порядку адміністративного судочинства;
- справа не переглядалася в апеляційному порядку;
- є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою цієї особи від касаційної скарги на це саме судове рішення;
- є ухвала про відмову у задоволенні касаційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою на це саме судове рішення;
- касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи

Стаття 214. Прийняття касаційної скарги судом касаційної інстанції

1. Касаційна скарга реєструється у день її надходження до адміністративного суду касаційної інстанції в порядку, встановленому частиною третьою статті 15¹ Кодексу, та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу.

2. Отримавши касаційну скаргу, оформлену відповідно до вимог статті 213 Кодексу, суддя-доповідач у дводенний строк вирішує питання про відкриття касаційного провадження, про що постановляє відповідну ухвалу, та витребує справу, яка має бути надіслана до суду касаційної інстанції протягом п'яти днів з дня отримання відповідної ухвали.

3. До касаційної скарги, яка не оформлена відповідно до вимог, встановлених статтею 213 Кодексу, застосовуються правила статті 108 Кодексу.

4. Касаційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, встановлених статтею 212 Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом тридцяти днів з моменту отримання ухвали про залишення касаційної скарги без руху особа має право звернутися до суду касаційної інстанції з заявою про поновлення строків або вказати інші підстави для поновлення строку.

Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку касаційного оскарження визнані неповажними, суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження.

Незалежно від поважності причини пропуску строку касаційного оскарження суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у разі, якщо касаційна скарга прокурора, органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи іншого суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з моменту набрання оскаржуваним судовим рішенням законної сили.

5. Суддя-доповідач відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі також у випадках, якщо:

- 1) справа не підлягає касаційному розгляду у порядку адміністративного судочинства;
- 2) справа не переглядалася в апеляційному порядку;
- 3) є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою цієї особи від касаційної скарги на це саме судове рішення;
- 4) є ухвала про відмову у задоволенні касаційної скарги цієї особи або про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою на це саме судове рішення;
- 5) касаційна скарга є необґрунтованою і викладені в ній доводи не викликають необхідності перевірки матеріалів справи.

6. Копія ухвали про повернення касаційної скарги або про відмову у відкритті касаційного провадження разом з доданими до скарги матеріалами направляються особі, яка подавала касаційну скаргу, а касаційна скарга залишається у суді касаційної інстанції.

7. Частина сьому виключено.

СТРОКИ РОЗГЛЯДУ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

Стаття 214¹. Строки розгляду касаційної скарги

1. Касаційна скарга має бути розглянута протягом одного місяця з дня одержання судом касаційної інстанції адміністративної справи.

ПІДГОТОВКА СПРАВИ ДО КАСАЦІЙНОГО РОЗГЛЯДУ

Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття касаційного провадження

- з'ясовує склад осіб, які беруть участь у справі
- надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копіями касаційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу
- вирішує письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі
- вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції
- вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються
- вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи

Усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали.

Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі

Призначення справи до касаційного розгляду

Стаття 215. Підготовка справи до касаційного розгляду

1. Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття касаційного провадження:

- 1) з'ясовує склад осіб, які беруть участь у справі;
- 2) надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження особам, які беруть участь у справі, разом з копіями касаційної скарги, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу;
- 3) вирішує письмово заявлені клопотання осіб, які беруть участь у справі;
- 4) вирішує питання про можливість попереднього розгляду справи або письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді касаційної інстанції;
- 5) вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;
- 6) вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду справи.

2. Усі рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до касаційного розгляду, викладаються у формі ухвали. Копії ухвал надсилаються особам, які беруть участь у справі.

3. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач призначає справу до касаційного розгляду у судовому засіданні чи у порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами.

ЗАПЕРЕЧЕННЯ НА КАСАЦІЙНУ СКАРГУ

Заперечення на касаційну скаргу подається до суду касаційної інстанції в письмовій формі протягом встановленого цим судом строку і містить:

Найменування адміністративного суду касаційної інстанції

Ім'я (найменування), поштова адреса особи, яка подає заперечення

Номер адміністративної справи в адміністративному суді

Заперечення на касаційну скаргу

Обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги.

У разі необхідності – клопотання особи, яка подає заперечення на касаційну скаргу.

Заперечення на касаційну скаргу може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю.

Підпис особи,
яка її подає (представник)

До скарги обов'язково додається:

Документ про засвідчення повноважень представника (якщо цей документ не подавався раніше)

Стаття 216. Заперечення на касаційну скаргу

1. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати до суду касаційної інстанції заперечення на касаційну скаргу в письмовій формі протягом встановленого судом касаційної інстанції строку.
2. Заперечення на касаційну скаргу містить:
  - 1) найменування адміністративного суду касаційної інстанції;
  - 2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає заперечення на касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;
  - 3) номер адміністративної справи в суді касаційної інстанції, якщо він повідомлений судом касаційної інстанції;
  - 4) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог касаційної скарги;
  - 5) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає заперечення на касаційну скаргу.
3. Заперечення на касаційну скаргу може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.
4. Заперечення на касаційну скаргу підписується особою, яка його подає, або її представником, який додає оформлений належним чином документ про свої повноваження, якщо це не було зроблено в судах першої або апеляційної інстанції.

ПРИЄДНАННЯ ДО КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

У будь-який час до закінчення касаційного розгляду особи, які брали участь у справі / не брали участь у справі, мають право приєднатися до касаційної скарги, підтримавши її вимоги

Заява про приєднання до касаційної скарги може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

Стаття 217. Приєднання до касаційної скарги

1. Особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, у будь-який час до закінчення касаційного розгляду мають право приєднатися до касаційної скарги, підтримавши її вимоги.
2. До заяви про приєднання до касаційної скарги додається документ про сплату судового збору.
3. Заява про приєднання до касаційної скарги може містити клопотання особи про розгляд справи за її участю. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає взяти участь у судовому засіданні суду касаційної інстанції.

ДОПОВНЕННЯ, ЗМІНА, ВІДКЛИКАННЯ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ ЧИ ВІДМОВА ВІД НЕЇ

Особа, яка подала касаційну скаргу, має право

- доповнити чи змінити касаційну скаргу
- відмовитися від апеляційної скарги
- відкликати касаційну скаргу

СУД АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Суддя-доповідач

постановляє ухвалу про повернення скарги

постановляє ухвалу про прийняття відмови від скарги закриття касаційного провадження

У разі закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від касаційної скарги повторне оскарження цих рішень, ухвал цієї особою не допускається.

Стаття 218. Доповнення, зміна, відкликання касаційної скарги чи відмова від неї

1. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на касаційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень.
2. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відкликати її до початку розгляду справи судом касаційної інстанції.
3. При відкликанні касаційної скарги суддя-доповідач, який здійснював підготовку даної справи до касаційного розгляду, постановляє ухвалу про повернення скарги.
4. Особа, яка подала касаційну скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення касаційного провадження. Про прийняття відмови від касаційної скарги та закриття касаційного провадження суд постановляє ухвалу у судовому засіданні за участі сторін та інших осіб, які беруть участь у справі.
5. У разі закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від касаційної скарги повторне оскарження цих рішень, ухвал цієї особою не допускається.

ВІДМОВА ПОЗИВАЧА ВІД АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ, ПРИМИРЕННЯ СТОРІН ПІД ЧАС КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

СУД КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Викладається у письмовій заяві

Позивач може відмовитися від адміністративного позову

Ухвала про закриття провадження

Відповідач може визнати адміністративний позов

Постанова про задоволення позову

Суд не приймає відмови від адміністративного позову, визнання адміністративного позову, якщо дії позивача або відповідача суперечать закону чи порушують чіт-небудь права, свободи або інтереси

Сторони можуть повністю / частково врегулювати спір — примиритися

СУД КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Клопотання сторін

Суд зупиняє провадження на час, необхідний їм для примирення

Ухвала про закриття провадження

Стаття 219. Відмова позивача від адміністративного позову, примирення сторін під час касаційного провадження

1. Позивач може відмовитися від адміністративного позову, а сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення касаційного розгляду.
2. У разі відмови від адміністративного позову або примирення сторін суд касаційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог статей 112 і 113 Кодексу адміністративного судочинства України.

МЕЖІ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОМ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги, але при цьому може встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилання в касаційній скарзі

СУД КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин у справі

Не може:

- досліджувати докази
- встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні
- вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу
- розглядати позовні вимоги осіб, які беруть участь у справі, що не були заявлені у суді першої інстанції

Стаття 220. Межі перегляду судом касаційної інстанції

1. Суд касаційної інстанції перевіряє правильність застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм матеріального та процесуального права, правової оцінки обставин у справі і не може досліджувати докази, встановлювати та визнавати доведеними обставини, що не були встановлені в судовому рішенні, та вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу.
2. Суд касаційної інстанції переглядає судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги, але при цьому може встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилання в касаційній скарзі.
3. Суд касаційної інстанції не може розглядати позовні вимоги осіб, які беруть участь у справі, що не були заявлені у суді першої інстанції.

Правила попереднього розгляду справи

- 1 Суддя-доповідач складає доповідь
- 2 Протягом **п'яти днів** справа має бути розглянута в порядку попереднього розгляду
- 3 Розгляд справи здійснюється без повідомлення осіб, які беруть участь у справі
- 4 У попередньому судовому засіданні суддя-доповідач доповідає колегії суддів про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції
- 5 За результатами попереднього розгляду суд касаційної інстанції:
  - відхиляє касаційну скаргу і залишає рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення
  - скасовує судові рішення за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення
  - призначає справу до розгляду у судовому засіданні

Стаття 220¹. Попередній розгляд справи

1. Попередній розгляд справи має бути проведений протягом п'яти днів після складення доповіді суддею-доповідачем без повідомлення осіб, які беруть участь у справі.
2. У попередньому судовому засіданні суддя-доповідач доповідає колегії суддів про обставини, необхідні для ухвалення судового рішення судом касаційної інстанції.
3. Суд касаційної інстанції відхиляє касаційну скаргу і залишає рішення без змін, якщо відсутні підстави для скасування судового рішення.
4. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення за наявності підстав, які тягнуть за собою обов'язкове скасування судового рішення.
5. Суд касаційної інстанції призначає справу до розгляду у судовому засіданні за відсутності підстав, встановлених частиною третьою або четвертою цієї статті. Справа призначається до розгляду у судовому засіданні, якщо хоч один суддя із складу суду дійшов такого висновку. Про призначення справи до розгляду у судовому засіданні постановляється ухвала, яка підписується всім складом суду.

КАСАЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

КАСАЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

① Здійснюється колегією суддів у складі не менше **трьох суддів**

② Після відкриття судового засідання:

- вирішуються клопотання осіб, які беруть участь у справі
- суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї
- суд може встановити тривалість, рівний проміжок часу для надання пояснень осіб, які беруть участь у справі

③ Пояснення

Для надання пояснень **першій надається слово особі, що подала касаційну скаргу**. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними дають пояснення особи, які приєдналися до касаційної скарги, а потім – інші особи, які беруть участь у справі.

Непритуття сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, належним чином повідомлених про дату, час і місце касаційного розгляду, не перешкоджає судовому розгляду справи.

Стаття 221. Касаційний розгляд справи у судовому засіданні

1. Касаційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі не менше трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції з урахуванням особливостей, встановлених цією главою.
2. Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань осіб, які беруть участь у справі, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї.
3. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, дають свої пояснення. Першою дає пояснення особа, яка подала касаційну скаргу. Якщо касаційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними пояснення дають особи, які приєдналися до касаційної скарги, а потім – інші особи, які беруть участь у справі. Суд може обмежити тривалість пояснень, встановивши для всіх осіб, які беруть участь у справі, рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.
4. Непритування сторін або інших осіб, які беруть участь у справі, належним чином повідомлених про дату, час і місце касаційного розгляду, не перешкоджає судовому розгляду справи.

КАСАЦІЙНИЙ РОЗГЛЯД СПРАВИ В ПОРЯДКУ ПИСЬМОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЗА НАЯВНИМИ У СПРАВІ МАТЕРІАЛАМИ

Розгляд справи в порядку письмового провадження здійснюється у разі:

- 1 Відсутності клопотань усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх участю
- 2 Неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання

Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження, то копія судового рішення суду касаційної інстанції надсилається особам, які беруть участь у справі, протягом **трьох днів з моменту його підписання**.

Стаття 222. Касаційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами

1. Суд касаційної інстанції може розглянути справу в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами у разі:
  - 1) відсутності клопотань усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх участю;
  - 2) неприбуття жодної з осіб, які беруть участь у справі, у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання.
2. Якщо справа була розглянута в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, то копія постанови або ухвали суду касаційної інстанції надсилається особам, які беруть участь у справі, протягом трьох днів з моменту підписання постанови або ухвали суду касаційної інстанції.

ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ЗА НАСЛІДКАМИ РОЗГЛЯДУ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ

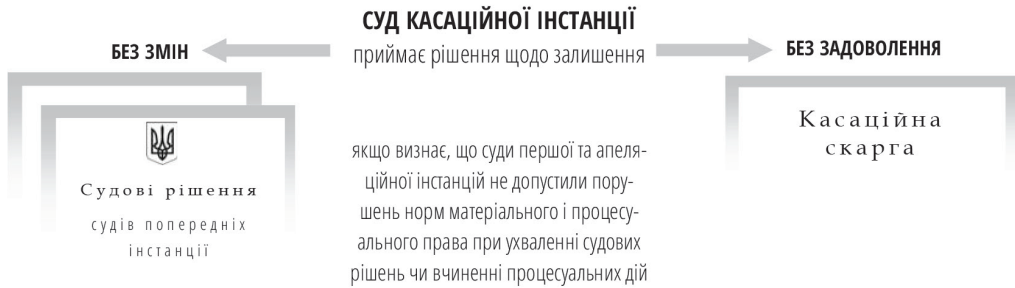
Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право

- 1 Залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін
- 2 Змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, скасувавши судові рішення суду першої інстанції
- 3 Змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, залишивши судові рішення суду першої інстанції без змін
- 4 Змінити судові рішення суду першої інстанції, скасувавши судові рішення суду апеляційної інстанції
- 5 Скасувати судові рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі судові рішення суду першої інстанції
- 6 Скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і направити справу на новий розгляд або для продовження розгляду
- 7 Скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження
- 8 Визнати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закрити провадження
- 9 Скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове судові рішення

Стаття 223. Повноваження суду касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги

1. Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право:
  - 1) залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін;
  - 2) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, скасувавши судові рішення суду першої інстанції;
  - 3) змінити судові рішення суду апеляційної інстанції, залишивши судові рішення суду першої інстанції без змін;
  - 4) змінити судові рішення суду першої інстанції, скасувавши судові рішення суду апеляційної інстанції;
  - 5) скасувати судові рішення суду апеляційної інстанції та залишити в силі судові рішення суду першої інстанції;
  - 6) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і направити справу на новий розгляд або для продовження розгляду;
  - 7) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій і залишити позовну заяву без розгляду або закрити провадження;
  - 8) визнати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закрити провадження;
  - 9) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове судові рішення.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАЛИШЕННЯ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ БЕЗ ЗАДОВОЛЕННЯ, А СУДОВИХ РІШЕНЬ – БЕЗ ЗМІН

Стаття 224. Підстави для залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень – без змін

1. Суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін, якщо визнає, що суди першої та апеляційної інстанцій не допустили порушень норм матеріального і процесуального права при ухваленні судових рішень чи вчиненні процесуальних дій.
2. Не може бути скасовано судове рішення з мотивів порушення судом норм процесуального права, якщо це не призвело і не могло призвести до неправильного вирішення справи.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗМІНИ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Суд касаційної інстанції має право змінити судове рішення, якщо:

- 1 У справі немає необхідності досліджувати нові докази, встановлювати обставини
- 2 Судове рішення, яке змінюється, є помилковим тільки в частині

Стаття 225. Підстави для зміни судових рішень

1. Суд касаційної інстанції має право змінити судове рішення, якщо у справі немає необхідності досліджувати нові докази або встановлювати обставини, а судове рішення, яке змінюється, є помилковим тільки в частині.

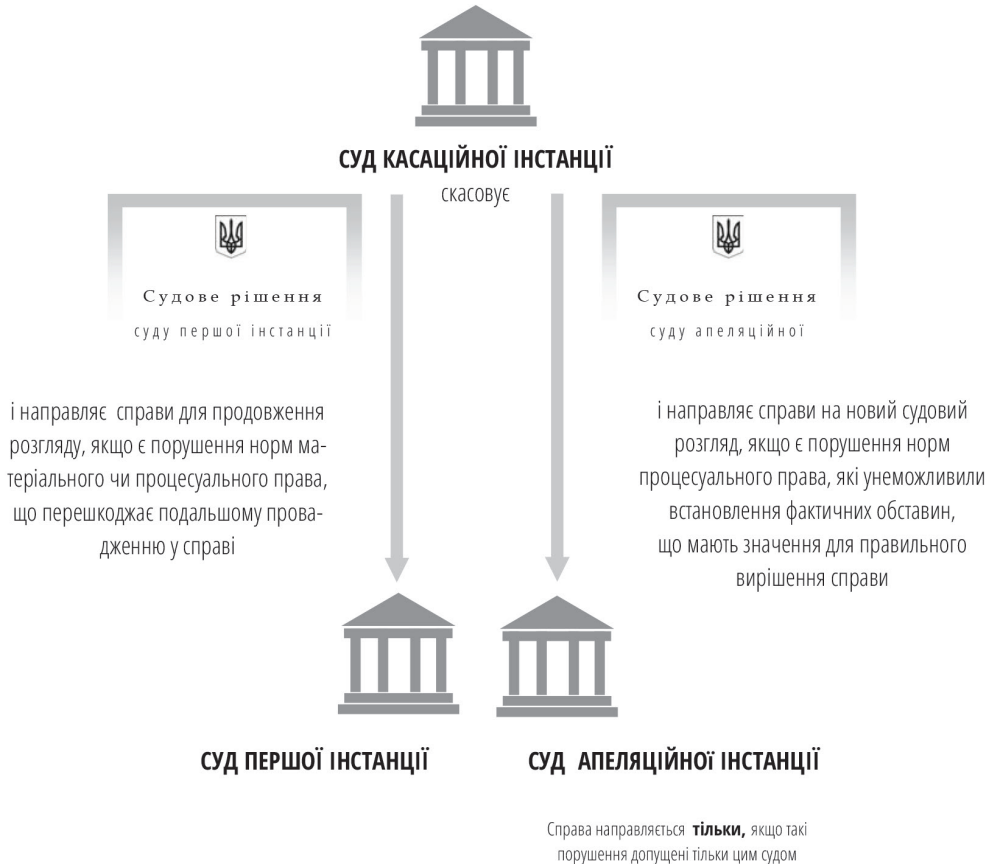
ПІДСТАВИ ДЛЯ СКАСУВАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ТА ЗАЛИШЕННЯ В СИЛІ СУДОВОГО РІШЕННЯ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Стаття 226. Підстави для скасування судового рішення суду апеляційної інстанції та залишення в силі судового рішення суду першої інстанції

1. Суд касаційної інстанції скасовує судове рішення суду апеляційної інстанції та залишає в силі рішення суду першої інстанції, яке ухвалено відповідно до закону і скасоване або змінене помилково.

ПІДСТАВИ ДЛЯ СКАСУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ З НАПРАВЛЕННЯМ СПРАВИ ДЛЯ ПРОДОВЖЕННЯ РОЗГЛЯДУ АБО НА НОВИЙ РОЗГЛЯД

Стаття 227. Підстави для скасування судових рішень з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд

1. Підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи для продовження розгляду є порушення норм матеріального чи процесуального права, які призвели до постановлення незаконної ухвали, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі.
2. Підставою для скасування судових рішень судів першої та (або) апеляційної інстанцій і направлення справи на новий судовий розгляд є порушення норм процесуального права, які унеможливили встановлення фактичних обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.
3. Частину третю виключено.
4. Справа направляється до суду апеляційної інстанції для продовження розгляду або на новий розгляд, якщо порушення допущені тільки цим судом. В усіх інших випадках справа направляється до суду першої інстанції.
5. Висновки і мотиви, з яких скасовані рішення, є обов'язковими для суду першої чи апеляційної інстанції при розгляді справи.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАЛИШЕННЯ ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ БЕЗ РОЗГЛЯДУ АБО ЗАКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ

Судове рішення суду першої інстанції скасовується в апеляційному порядку і **позовна заява залишається без розгляду**, якщо:

- 1 Позовну заяву подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності
- 2 Позовну заяву від імені позивача подано особою, яка не має повноважень на ведення справи
- 3 У провадженні адміністративного суду є адміністративна справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав
- 4 Позивач повторно не прибув у попереднє судове засідання чи у судове засідання без поважних причин, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності
- 5 Надійшло клопотання позивача про відкликання позовної заяви
- 6 Особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і за захистом прав, свобод чи інтересів якої у випадках, встановлених законом, звернувся орган або інша особа, заперечує проти адміністративного позову і від неї надійшла відповідна заява
- 7 Провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам статті 106 Кодексу адміністративного судочинства України, і позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом
- 8 Позивач до закінчення судового розгляду залишив судове засідання без поважних причин і не звернувся до суду із заявою про судовий розгляд за його відсутності
- 9 Позовну заяву подано з пропущенням встановленого законом строку звернення до адміністративного суду і суд не знайшов підстав для визнання причин пропуску строку звернення до адміністративного суду поважними

Судові рішення скасовуються в касаційному порядку і **провадження у справі закривається**, якщо:

- 1 Справу не належить розглядати в порядку адміністративного судочинства
- 2 Позивач відмовився від адміністративного позову і відмову прийнято судом
- 3 Сторони досягли примирення
- 4 Є такі, що набрали законної сили, постанова чи ухвала суду з того самого спору і між тими самими сторонами
- 5 У разі смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою особи, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва, або ліквідації підприємства, установи, організації, які були стороною у справі.

Суд касаційної інстанції визнає законні судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закриває провадження у справі, якщо після їх ухвалення виникли обставини, які є підставою для закриття провадження у справі, та ці судові рішення ще не виконані.

Стаття 228. Підстави для залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження у справі

1. Суд касаційної інстанції скасовує судові рішення в касаційному порядку і залишає позовну заяву без розгляду або закриває провадження у справі з підстав, встановлених статтями 155 і 157 Кодексу.
2. Суд касаційної інстанції визнає законні судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закриває провадження у справі, якщо після їх ухвалення виникли обставини, які є підставою для закриття провадження у справі, та ці судові рішення ще не виконані.

ПІДСТАВИ ДЛЯ СКАСУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І УХВАЛЕННЯ НОВОГО СУДОВОГО РІШЕННЯ

якщо обставини справи встановлені повно і правильно, але суди першої та апеляційної інстанцій порушили норми матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення

Стаття 229. Підстави для скасування судових рішень і ухвалення нового судового рішення

1. Суд касаційної інстанції має право скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалити нове рішення, якщо обставини справи встановлені повно і правильно, але суди першої та апеляційної інстанцій порушили норми матеріального чи процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення.

СУДОВІ РІШЕННЯ СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Постанова ухвалюється у разі:

- зміни постанови суду першої або апеляційної інстанції
- прийняття нової постанови

СУДОВІ РІШЕННЯ СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ухвалюються, проголошуються, видаються або надсилаються особам, які беруть участь у справі, в порядку, встановленому статтями 160 і 167 Кодексу адміністративного судочинства України

Ухвала постановляється у разі:

- залишення касаційної скарги без задоволення
- зміни ухвали суду першої або апеляційної інстанції
- скасування судового рішення і постановлення нової ухвали
- скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд
- скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій і залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження
- визнання судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закриття провадження

З усіх процесуальних питань суд касаційної інстанції постановляє ухвали

Стаття 230. Судові рішення суду касаційної інстанції

1. Розглянувши касаційну скаргу, суд касаційної інстанції постановляє ухвалу в разі:

- 1) залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень – без змін;
- 2) скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд;
- 3) зміни ухвали суду першої або апеляційної інстанції;
- 4) скасування судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій і залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження;
- 5) визнання судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій такими, що втратили законну силу, і закриття провадження;
- 6) скасування судових рішень і постановлення нової ухвали.

2. Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги може своєю постановою змінити постанову суду першої або апеляційної інстанції або прийняти нову постанову, якими суд касаційної інстанції задовольняє або не задовольняє позовні вимоги.

3. З усіх процесуальних питань суд касаційної інстанції постановляє ухвали.

4. Судові рішення суду касаційної інстанції ухвалюються, проголошуються, видаються або надсилаються особам, які беруть участь у справі, в порядку, встановленому статтями 160 і 167 Кодексу адміністративного судочинства України.

ЗМІСТ УХВАЛИ СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

- Дати і місця її постановлення
- Найменування адміністративного суду, прізвища та ініціали суддів і секретаря судового засідання
- Імена (найменування) осіб, які беруть участь у справі
- Короткий зміст вимог касаційної скарги та оскаржених судових рішень
- Узагальнення доводів особи, яка подала касаційну скаргу
- Узагальнення викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі
- Обставини, встановлені судом першої та апеляційної інстанції

1. Вступна частина

2. Описова частина

Ухвала суду касаційної інстанції

3. Мотивувальна частина

4. Резолютивна частина

- Мотиви, з яких суд касаційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався
- Висновки касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги
- Розподіл судових витрат
- Строки і порядок набрання ухвалою законної сили та її оскарження

При залишенні касаційної скарги без задоволення в ухвалі зазначається, якими нормами права спростовуються її доводи. У разі скасування або зміни судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій в ухвалі **зазначається, у чому полягала їх незаконність**

Стаття 231. Зміст ухвали суду касаційної інстанції

- Ухвала суду касаційної інстанції складається з:
  - вступної частини із зазначенням:
    - дати і місця її постановлення;
    - найменування адміністративного суду, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
    - імен (найменувань) осіб, які беруть участь у справі;
  - описової частини із зазначенням:
    - короткого змісту вимог касаційної скарги та оскаржених судових рішень;
    - узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;
    - узагальненого викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі;
    - встановлених судами першої та апеляційної інстанцій обставин;
  - мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд касаційної інстанції виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався;
  - резолютивної частини із зазначенням:
    - висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги;
    - розподілу судових витрат;
    - строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.
- При залишенні касаційної скарги без задоволення в ухвалі зазначається, якими нормами права спростовуються її доводи.
- У разі скасування або зміни судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій в ухвалі зазначається, у чому полягала їх незаконність.

ЗМІСТ ПОСТАНОВИ СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

- Дата і місця її прийняття
- Найменування адміністративного суду, прізвища та ініціали суддів і секретаря судового засідання
- Імена (найменування) осіб, які беруть участь у справі

- Короткий зміст позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій
- Короткий зміст вимог касаційної скарги
- Узагальнення доводів особи, яка подала касаційну скаргу
- Узагальнення викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі
- Обставини встановлені судом першої та апеляційної інстанції

1. Вступна частина

2. Описова частина

Постанова суду касаційної інстанції

3. Мотивувальна частина

4. Резолютивна частина

- Мотиви, з яких суд касаційної інстанції виходив при прийнятті постанови, і положення закону, яким він керувався

- Висновки суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог
- Розподіл судових витрат
- Строки і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження
- Строк для подання суб'єктом владних повноважень-відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій

Стаття 232. Зміст постанови суду касаційної інстанції

1. Постанова суду касаційної інстанції складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

дати і місця її прийняття;
найменування адміністративного суду, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
імен (найменувань) осіб, які беруть участь у справі;

2) описової частини із зазначенням:

короткого змісту позовних вимог і рішень судів першої та апеляційної інстанцій;
короткого змісту вимог касаційної скарги;
узагальнених доводів особи, яка подала касаційну скаргу;
узагальненого викладу позиції інших осіб, які беруть участь у справі;
встановлених судами першої та апеляційної інстанцій обставин у справі;

3) мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд касаційної інстанції виходив при прийнятті постанови, і положення закону, яким він керувався;

4) резолютивної частини із зазначенням:

висновку суду касаційної інстанції по суті вимог касаційної скарги і позовних вимог;
розподілу судових витрат;
строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження;
встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень-відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.

ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ КАСАЦІЙНОЇ СКАРГИ, ЩО НАДІЙШЛА ДО СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ КАСАЦІЙНОГО РОЗГЛЯДУ СПРАВИ

У таких випадках суд касаційної інстанції розглядає скаргу за правилами Кодексу

При цьому за наявності підстав може бути скасовано ухвалу або постанову суду касаційної інстанції

Стаття 232¹. Порядок розгляду касаційної скарги, що надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи

1. Якщо касаційну скаргу на судове рішення було подано в установлені цим Кодексом строки, але вона надійшла до суду касаційної інстанції після закінчення касаційного розгляду справи або коли строки на подання касаційної скарги у зв'язку з пропущенням їх з поважних причин було поновлено або продовжено і особа, яка подала касаційну скаргу, не була присутня під час розгляду справи, суд касаційної інстанції розглядає таку скаргу за правилами, встановленими Кодексом.
2. Залежно від обґрунтованості зазначеної в частині першій цієї статті скарги суд постановляє ухвалу або ухвалює постанову відповідно до статей 231 і 232 Кодексу адміністративного судочинства України. При цьому за наявності підстав може бути скасовано ухвалу або постанову суду касаційної інстанції.

ОКРЕМА УХВАЛА СУДУ КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

У разі необхідності суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними

Стаття 233. Окрема ухвала суду касаційної інстанції

1. Суд касаційної інстанції у випадках і порядку, встановлених статтею 166 Кодексу, може постановити окрему ухвалу.

ПОВЕРНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СПРАВИ

Після закінчення касаційного провадження справи

СУД КАСАЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Якщо інше не впливає із судового рішення суду касаційної інстанції

СУД ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Справа направляється:

- **не пізніше** як у **7-денний строк**
- у разі прийняття судового рішення в порядку письмового провадження – **невідкладно** після набрання ним законної сили

Стаття 234. Повернення адміністративної справи

1. Після закінчення апеляційного провадження справа не пізніше як у семиденний строк направляється до адміністративного суду першої інстанції, який її розглянув.
2. У разі прийняття постанови або ухвали суду апеляційної інстанції в порядку письмового провадження справа повертається до адміністративного суду першої інстанції невідкладно після набрання постановою або ухвалою суду апеляційної інстанції законної сили.

ЛІТЕРАТУРА ДО РОЗДІЛУ V

1. *Біда К. М.* Касаційне провадження в господарському судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / К. М. Біда. — Київ, 2005.
2. *Лобойко Л. М.* Кримінально-процесуальне право: навч. посіб. / Л. М. Лобойко. — Київ: Істина, 2005. — 456 с.
3. *Кримінальний процес України: підручник* / [Є. Г. Коваленко, В. Т. Маляренко]. — Київ: Юрінком Інтер, 2006. — 712 с.
4. *Цивільний процес України: підручник* [за ред. Є. О. Харитонов, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої]. — Київ: Істина, 2011. — 536 с.
5. *Ульмер М. М.* Касаційне провадження в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / М. М. Ульмер. — Київ, 2014. — 236 с.
6. *Цивільний процес України: Академічний курс: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.*; [за ред. С. Я. Фурси]. — Київ: КНТ, 2009. — 848 с.
7. *Коваленко А. В.* Гражданский процесс: учебник / А. В. Коваленко. — Москва: ИНФРА-М, 2008. — 448 с.
8. *Штефан М. Й.* Цивільне процесуальне право України. Академічний курс: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. Й. Штефан. — Київ: Вид. дім “Ін Юре”, 2005. — 624 с.
9. *Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики.* Настільна книга судді / [за заг. ред. О. М. Пасенюка]. — Київ: Істина, 2007. — 608 с.
10. *Притика Ю. Д.* Співвідношення понять “стадія” та “провадження” в цивільному процесуальному праві / Ю. Д. Притика // Вісн. КНУ імені Тараса Шевченка. — 2009. — № 81. — С. 163–166.
11. *Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV (з подальшими змінами)* // ВВР України. — 2005. — № 35–37. — Ст. 446.
12. *Тимошенко О. А.* Касаційне провадження в цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. А. Тимошенко. — Київ, 2012. — 229 с.
13. *Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.* — Київ: Вид. дім “Ін Юре”, 2005. — 624 с.
14. *Шевчук П. І., Кривенко В. В.* Апеляційне і касаційне оскарження судових рішень (коментар цивільного процесуального законодавства) / П. І. Шевчук, В. В. Кривенко. — Київ: Вид. дім “Юридична книга”, 2003. — 80 с.
15. *Кожемяко А. С.* Кассационное производство в арбитражном суде. Теория и практика / А. С. Кожемяко. — Москва: Городец, 2004. — 144 с.
16. *Рішення Конституційного Суду України від 08.04.2015 р. № 3-рп у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України (конституційності) положень частини другої статті 171–2 КАСУ: [Електронний ресурс].* — Режим доступу: <http://www.zakon0.rada.gov.ua/laws/show>

17. *Конституція* України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
18. *Аналітичний* огляд стану здійснення адміністративного судочинства у I півріччі 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika/anlit_materiali_adminsudochinstva_2014-2015_tablici
19. *Аналітичний* огляд стану здійснення адміністративного судочинства у I півріччі 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/sudovapraktika/statistika/analiz_text_1pivr2015
20. *Цивільний* процес: підруч. для студ. юрид. спеціальностей вищ. закладів освіти. — [2-ге вид., перероб. та доп.]. — Київ: Вид. дім “Ін Юре”, 2001. — 696 с.
21. *Цивільний* процес: навч. посіб. / А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін.; [за ред. Ю. В. Білоусова]. — Київ: Прецедент, 2006. — 293 с.
22. *Скакун О. Ф.* Теория государства и права / О. Ф. Скакун. — Харьков: Консум: Ун-т внутр. дел, 2000. — 704 с.
23. *Матузов Н. И.* Личность. Права. Демократия. Теоретические проблемы субъективного права / Н. И. Матузов. — Москва, 1996. — 342 с.
24. *Васильев С. В.* Цивільний процес України: навч. посіб. / С. В. Васильєв. — Київ: Центр учбової л-ри, 2013. — 344 с.
25. *Ухвала* Вищого адміністративного суду України від 02.01.2015 р. № К/800/68017/14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
26. *Ухвала* Вищого адміністративного суду України від 10.02.2016 р. № К/800/59601/14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
27. *Інформаційний* лист Вищого адміністративного суду України від 27.08.2012 р. № 1909/12/13-12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1909760-12>
28. *Лист* Вищого адміністративного суду від 19.05.2010 р. № 708/11/13-10 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v708_760-10
29. *Ухвала* Вищого адміністративного суду у справі від 14 березня 2016 р. № 800/114/16 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56552868>
30. *Богатир В.* Практика: вибачте за запізнення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.jurist.ua/article/204>
31. *Ухвала* Вищого адміністративного суду України від 02.01.2015 р. № К/800/57923/14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
32. *Про* *судоустрій* і статус суддів. Закон України від 07.07.2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Чи забезпечено право на апеляційне та касаційне оскарження рішень адміністративного суду?
2. Яким особам забезпечено право на апеляційне та касаційне оскарження рішень адміністративного суду?
3. З'ясуйте роль судового контролю.
4. Рішення яких судів переглядають апеляційні адміністративні суди?
5. Чи поширюється територіальна юрисдикція на вибір апеляційного адміністративного суду?
6. Скільки апеляційних адміністративних округів і які?
7. Чи входить у Львівський апеляційний адміністративний округ Житомирський окружний адміністративний суд? Якщо ні, то до якого?
8. Чи входить у Одеський апеляційний адміністративний округ Вінницький окружний адміністративний суд? Якщо ні, то до якого?
9. Чи входить у Київський апеляційний адміністративний округ Полтавський окружний адміністративний суд? Якщо ні, то до якого?
10. Чи входить у Київський апеляційний адміністративний округ Київський окружний адміністративний суд та Окружний адміністративний суд міста Київ? Чим відрізняються ці адміністративні суди?
11. З'ясуйте структуру Донецького апеляційного адміністративного округу.
12. У яких випадках касаційний суд (Вищий адміністративний суд) виступає як суд апеляційної інстанції?
13. Який суд виступає судом касаційної інстанції в адміністративному судочинстві?
14. Перегляд судових рішень в адміністративних справах в апеляційному порядку здійснюється яким кількісним складом суддів?
15. Колегія у складі трьох суддів може переглядати судові рішення в адміністративних справах у касаційному порядку? Чи є винятки?
16. Суддя, який брав участь у вирішенні адміністративної справи в суді першої інстанції, чи може брати участь у новому її розгляді у першій інстанції після скасування попередньої постанови або ухвали про закриття провадження в адміністративній справі?
17. Назвіть особливості участі прокурора у справах апеляційного провадження.
18. Назвіть особливості участі прокурора у справах касаційного провадження.
19. Чи може відмовити суд апеляційної інстанції в клопотанні щодо ознайомлення зі справою? В якому випадку може?
20. Дайте визначення поняття “суд апеляційної інстанції”.
21. Назвіть особливості, порядок і строки апеляційного оскарження.
22. Чи може апеляційна скарга подаватися в усній формі?
23. Опишіть дії суду апеляційної інстанції при прийнятті апеляційної скарги.

24. Сформулюйте межі перегляду судом апеляційної інстанції.
25. Який строк розгляду апеляційної скарги?
26. Опишіть специфіку повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на постанову суду.
27. Опишіть специфіку повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду?
28. Які можуть бути підстави для скасування судового рішення та ухвалення нового рішення в апеляційній інстанції?
29. У яких випадках, розглянувши апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу?
30. Сформулюйте складові змісту ухвали і постанови суду апеляційної інстанції. Та їх відмінність.
31. Після розгляду адміністративної справи у суді апеляційної інстанції в який строк та куди відправляється справа?
32. Дайте визначення поняття “суд касаційної інстанції”.
33. Порушення судом норм матеріального чи процесуального права може бути підставами для касаційного оскарження?
34. Наведіть особливості, порядок і строки касаційного оскарження.
35. У якій формі подається касаційна скарга?
36. Опишіть дії суду касаційної інстанції при прийнятті касаційної скарги.
37. Опишіть процес підготовки справи до касаційного розгляду.
38. Який строк розгляду касаційної скарги?
39. Сформулюйте специфіку доповнення, зміни, відкликання касаційної скарги чи відмову від неї.
40. Сформулюйте межі перегляду судом касаційної інстанції.
41. Які права має суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги?
42. Які підстави для зміни судових рішень судом касаційної інстанції?
43. Сформулюйте підстави для скасування судового рішення суду апеляційної інстанції та залишення в силі судового рішення суду першої інстанції.
44. Сформулюйте підстави для скасування судом касаційної інстанції судових рішень з направленням справи для продовження розгляду або на новий розгляд.
45. Сформулюйте підстави для залишення судом касаційної інстанції позовної заяви без розгляду або закриття провадження у справі.
46. Сформулюйте підстави для скасування судом касаційної інстанції судових рішень і ухвалення нового судового рішення
47. Які є судові рішення суду касаційної інстанції?
48. Сформулюйте складові змісту ухвали і постанови суду касаційної інстанції. Та їх відмінність.
49. Після розгляду адміністративної справи у суді касаційної інстанції в який строк та куди відправляється справа?
50. З'ясуйте базові відмінності між Вищим адміністративним судом України та Верховним Судом України, як судів касаційної інстанції.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ*

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Підстави для зменшення валового доходу від страхової діяльності філії страхової компанії*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Оскільки редакція підпункту 7.2.1 пункту 7.2 статті 7 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств”, чинна до 30 липня 2004 року, передбачала зменшення оподаткованого доходу на суму страхових платежів, сплачених страховиком за договорами перестрахування з нерезидентом, то зменшення філією в період дії цієї норми свого валового доходу від страхової діяльності внаслідок перерахування платежів головному офісу страхової компанії для здійснення нею перестрахування за укладеними у філії договорами з нерезидентами, є правомірним.

* Постанова Верховного Суду України від 03.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Розрахунок звичайної ціни продажу об’єктів нерухомості*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Аналіз підпункту 7.4.1 пункту 7.4 статті 7 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) дає підстави вважати, що дохід, отриманий платником податку від продажу товарів (робіт, послуг), повинен бути не меншим за звичайні ціни на такі товари (роботи, послуги), які діяли на дату такого продажу, у тому випадку, коли договір купівлі продажу укладається між платником податку і пов’язаною особою.

Підпунктом 1.20.1 пункту 1.20 статті 1 зазначеного Закону передбачено, що якщо цим пунктом не встановлено інше, звичайною вважається ціна товарів (робіт, послуг), визначена сторонами договору. Якщо не доведене зворотне, вважається, що така ціна відповідає рівню справедливих ринкових цін. Згідно з цим підпунктом справедлива ринкова ціна — це ціна, за якою товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що прода-

* Джерело: <http://www.scourt.gov.ua/>, <http://www.vasu.gov.ua/>, <http://www.reyestr.court.gov.ua/>

вещь бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати за відсутності будь-якого примусу, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності — однорідних) товарів (робіт, послуг).

Обов'язок доведення того, що ціна договору не відповідає рівню звичайної ціни у випадках, визначених названим Законом, покладається на податковий орган у встановленому порядку. При проведенні перевірки платника податку податковий орган має право надати запит, а платник податку зобов'язаний обґрунтувати рівень договірних цін.

Таким чином, якщо не доведене зворотне, звичайною вважається ціна, визначена сторонами договору. При цьому обов'язок доведення невідповідності ціни договору рівню звичайних цін покладається на податковий орган.

Для визначення звичайної ціни використовується інформація про укладені на момент продажу такого товару (роботи, послуги) договори з ідентичними (однорідними) товарами (роботами, послугами) у співставних умовах. Однак при цьому необхідно враховувати, чи є умови таких договорів співставними, важливе значення також мають і властивості.

* Постанова Верховного Суду України від 07.11.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Звільнення від сплати податку на прибуток*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Пунктами 28, 29 статті 26 Закону України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР “Про місцеве самоврядування в Україні” визначено виключну компетенцію міських рад щодо прийняття рішень про надання пільг по місцевих податках і зборах, встановлення для підприємств комунальної власності відповідних територіальних громад розміру частки прибутку, що підлягає зарахуванню до місцевого бюджету. А статтею 25 цього Закону передбачено, що місцеві ради правомочні розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією, цим та іншими законами до їх відання. Надання органам місцевого самоврядування повноважень щодо розпорядження часткою прибутку окремих підприємств, яка зараховується до місцевого бюджету, не дає їм права встановлювати пільги з податку на прибуток, приймати рішення щодо розміру сум цього податку, що мають зараховуватися до бюджетів.

Частиною третьою статті 1 Закону України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ “Про систему оподаткування” встановлено, що ставки, механізм справляння податків і зборів (обов'язкових платежів) і пільг щодо оподаткування не можуть встановлюватись або змінюватись іншими законами України, крім законів про оподаткування.

Згідно зі статтею 15 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” ставки податку на прибуток, пільги щодо податку, об’єкт оподаткування, порядок обчислення оподаткованого прибутку, строки і порядок сплати та зарахування податку до бюджетів можуть встановлюватися та змінюватися лише шляхом внесення змін до цього Закону.

Віднесення податку на прибуток в окремий період до джерел поповнення місцевого бюджету не породжує у його розпорядника права звільнення від сплати цього податку, оскільки такий податок є загальнодержавним.

* Постанова Верховного Суду України від 14.11.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Включення витрат від здійснення бартерних операцій до складу валових*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Операція з придбання товарів, за які покупець розрахувався векселями, емітованими третіми особами, є бартерною, а відтак підпадає під регулювання статті 7 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств”, чинного на час виникнення спірних відносин.

Згідно з підпунктом 7.1.1 пункту 7.1 згаданої вище статті доходи та витрати від здійснення товарообмінних (бартерних) операцій визначаються виходячи з договірної ціни такої операції, але не нижчої за звичайні ціни. Доходи, а також суми витрат від операцій, передбачених статтею 7 цього Закону, включаються до складу доходу та валових витрат (підпункти 5.2.9 пункту 5.2 статті 5 та 4.1.3 пункту 4.1 статті 4 названого Закону).

* Постанова Верховного Суду України від 14.11.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Включення до валових доходів сум кредиторської заборгованості*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

У податковому періоді, на який припадає закінчення терміну позовної давності, позивач повинен включити до валових доходів суми кредиторської заборгованості, щодо якої закінчився термін позовної давності. Що стосується обов’язку позивача зменшити валові витрати, то чинне законодавство України не містить застережень щодо обов’язку платника податку за наведе-

них обставин здійснювати будь-яке коригування у бік зменшення валових витрат.

* Постанова Верховного Суду України від 17.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення об'єкта оподаткування*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Кошти, отримані товариством від учасників як додаткові внески, до моменту здійснення державної реєстрації змін до установчого документа (статуту), в якому саме і містяться відомості щодо розміру та порядку внесення вкладів до статутного фонду, не можуть бути визнані прямою інвестицією в емітовані таким товариством корпоративні права в розумінні абзацу другого підпункту 1.28.2 пункту 1.28 статті 1 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств”, оскільки такі права не можуть виникнути до набрання ними чинності.

* Постанова Верховного Суду України 21.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення податкового зобов'язання з податку на прибуток іноземних юридичних осіб*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Проценти, сплачені позивачем за кредитними договорами резиденту Латвійської Республіки, можуть оподатковуватись в Україні відповідно до її законодавства з урахуванням норм міжнародних угод щодо максимального розміру ставки податку та інших особливостей оподаткування за цими угодами. Положення статті 11 Конвенції між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на майно (ратифікована Україною 12 липня 1996 року згідно із Законом № 331/96-ВР та набула чинності для України 21 листопада 1996 року) не можуть трактуватися як такі, що надають платнику податку право вибору, в якій саме з двох договірних держав здійснюватиметься оподаткування одержаного доходу, оскільки таке тлумачення не відповідає дійсному змісту вказаних міжнародних угод та суті податку, наведеному у статті 2 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин).

* Постанова Верховного Суду України від 30.10.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Віднесення витрат до валових*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Щодо будь-яких витрат, пов'язаних із поліпшенням основних фондів, у сумі, яка не перевищує відповідної відсоткової суми сукупної балансової вартості всіх груп основних фондів станом на початок такого звітного періоду, платник податку може прийняти одне з двох рішень: або амортизувати зазначені витрати, або віднести їх до валових. При віднесенні цих витрат до валових платник податку не збільшує сукупну балансову вартість усіх груп основних фондів станом на початок такого звітного періоду в межах встановленого Законом України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” ліміту.

* Постанова Верховного Суду України від 20.03.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Включення витрат до валових*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Правомірність включення публічним акціонерним товариством до валових витрат сум страхового резерву визначається передусім наявністю підстав для цього, передбачених підпунктом 12.2.1 пункту 12.2 статті 12 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств”, а не відповідністю розміру створеного страхового резерву вимогам підпункту 12.2.3 пункту 12.2 цієї статті.

* Постанова Верховного Суду України від 08.05.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування операцій з цінними паперами та деривативами*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Визнання векселедавця банкрутом не впливає на правомірність віднесення покупцем вартості придбання простого векселя до витрат від операцій з цінними паперами у звітному податковому періоді, якщо на момент придбання векселя та формування витрат відповідно до пункту 7.6 статті 7 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування при-

бутку підприємств” (в редакції, чинній на момент виникнення спірних відносин) векселедавець не набув зазначеного статусу.

* Постанова Верховного Суду України від 09.10.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Віднесення витрат до валових*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Надання банком своїм філіям — платникам податку, які не є юридичними особами і не здійснюють самостійної господарської діяльності, вільних грошових коштів у користування на визначений строк та під процент не призводить до встановлення, зміни або припинення цивільних прав та обов’язків цього банку — юридичної особи, тому такий перерозподіл грошових ресурсів, що відбувається у межах однієї юридичної особи, не можна вважати кредитним зобов’язанням, а отже відсотки, сплачені філією головному банку, не можна віднести до валових витрат на підставі підпункту 5.5.1 пункту 5.5 статті 5 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (втратив чинність).

* Постанова Верховного Суду України від 26.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відновлення втраченого провадження*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Рішення про відновлення втраченого провадження повністю або в частині приймається в порядку окремого особливого судового провадження, встановленого розділом VII Кодексу адміністративного судочинства України. Прийняття цього рішення за підсудністю відноситься до повноважень суду, який ухвалив рішення по суті спору або постановив ухвалу про закриття провадження у справі. Відповідно до частини третьої статті 279 Кодексу адміністративного судочинства України саме цей суд вправі закрити розгляд заяви про відновлення провадження у разі недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого судового провадження та роз’яснити особам, які беруть участь у справі, право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів.

На стадії касаційного перегляду рішень судів першої та апеляційної інстанцій, приводом для якого є касаційна скарга, а підставами — порушення судом норм матеріального чи процесуального права, суд касаційної інстанції не має повноважень на ревізію рішення суду про відновлення втраченого су-

дового провадження і права на підставі статті 279 Кодексу адміністративного судочинства України з посиланням на недостатність зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого провадження ухвалювати рішення про закриття касаційного провадження.

* Постанова Верховного Суду України від 23.02.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Торгівля цінними паперами та деривативами*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Здійснення платником податку грошового внеску до статутного фонду товариства з обмеженою відповідальністю як прямої інвестиції в обмін на корпоративні права є операцією купівлі-продажу корпоративних прав у емітента і цей платник податку є покупцем корпоративних прав.

Грошові кошти, які внесені до статутного фонду товариств з обмеженою відповідальністю як пряма фінансова інвестиція відповідно до вимог підпунктів 7.6.1 та 7.6.3 пункту 7.6 статті 7 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (втратив чинність) відносяться до складу витрат з операцій з придбання корпоративних прав, відмінних від акцій, та відображаються в окремому податковому обліку відповідно до пункту 7.6 статті 7 цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 18.02.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Строки подачі податкової декларації*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

За правилами абзацу першого підпункту 4.1.4 пункту 4.1 статті 4 Закону України від 21 грудня 2000 року № 2181-III “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” у його системному зв’язку зі змістом підпункту 4.1.5 цього пункту статті 4 зазначеного Закону граничним строком подання податкової декларації, зокрема, за базовий податковий (звітний) період, що дорівнює календарному кварталу, у разі припадання 40 дня на вихідний день є наступний за ним робочий день. Тому початок перебігу встановленого підпунктом 5.3.1 пункту 5.3 статті 5 цього Закону десятиденного строку для сплати зазначеного у податковій декларації зобов’язання пов’язаний саме із таким робочим днем, у який ця декларація була подана.

* Ухвала Вищого адміністративного суду України від 01.04.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Склад витрат та порядок їх визнання*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

При визначенні витрат, пов'язаних із продажем товарів, виконанням робіт та наданням послуг пов'язаним особам, необхідно враховувати всі витрати, понесені платником податку на формування собівартості об'єктів поставки, та інші пов'язані з цим витрати у повному обсязі. Ці витрати у сукупності не можуть перевищувати доходи, отримані від пов'язаної особи як компенсація вартості відповідних товарів, робіт та послуг.

Отже, Податковий кодекс України виключає можливість врахування у податковому обліку збитків, які утворюються в операціях з пов'язаними особами.

* Ухвала Вищого адміністративного суду України від 04.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування прибутку структурного підрозділу залізниці*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Аналіз положень Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (втратив чинність) дає підстави вважати, що визначення в питанні суб'єкта (платника) податку закон пов'язує з отриманням прибутку від господарської чи не від господарської діяльності та організаційної визначеності самого управління залізниці. Відповідно, закон не пов'язує вирішення цього питання з терміном “основна” діяльність залізничного транспорту.

* Постанова Верховного Суду України від 18.02.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Включення у дохід кошторисного прибутку від виконання підрядних робіт неприбутковою організацією*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Управління водного господарства як неприбуткова організація мало право надавати платні послуги з виконання робіт з метою ліквідації підтоплення

окремих сіл та включати у дохід кошторисний прибуток від виконання підрядних робіт.

Контрольно-ревізійне управління пред'являючи, серед вимог про усунення порушень фінансової дисципліни, вимогу щодо стягнення одержаного кошторисного прибутку і відрядних витрат, перевищило свої повноваження та діяло не у спосіб, передбачений законодавством.

* Постанова Верховного Суду України від 12.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок визначення та нарахування сум амортизаційних відрахувань*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Амортизація основних фондів та нематеріальних активів, які входять до складу орендованого цілісного майнового комплексу державного підприємства, є ідентичною амортизації власних основних фондів, а тому суми амортизаційних відрахувань за зазначеними основними фондами та нематеріальними активами мають визначатися та нараховуватися відповідно до вимог пункту 8.3 статті 8 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (втратив чинність). Балансова вартість такого цілісного майнового комплексу включається до сукупної балансової вартості основних фондів орендаря, зокрема, при розрахунку 10 % ліміту витрат на поліпшення основних фондів, які згідно з підпунктом 8.7.1 пункту 8.7 статті 8 цього Закону можуть бути віднесені до валових.

* Постанова Верховного Суду України від 28.10.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування операцій з цінними паперами*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Акції акціонерного товариства перебувають в обігу як цінні папери до дати опублікування інформації про зупинення обігу акцій в одному з офіційних друкованих видань реєструвального органу, а відтак до зупинення їх обігу в установленому законодавством порядку операції з купівлі-продажу таких акцій оподатковуються за правилами підпункту 7.6.1 пункту 7.6 статті 7 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (чинного на час виникнення спірних відносин).

* Постанова Верховного Суду України від 09.02.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Строки проведення камеральної перевірки органами державної фіскальної служби*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Розділ III “Податок на прибуток підприємств” Податкового кодексу України визначає право податкового органу на проведення камеральних перевірок з питань адміністрування податку на прибуток та не містить граничних строків проведення таких перевірок. У свою чергу, таке обмеження впливає з положень статті 102 Податкового кодексу України зі строком у 1095 днів.

* Постанова Верховного Суду України від 09.02.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Зарахування сплаченого платником податків авансового внеску з податку на прибуток при виплаті дивідендів*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Платник податку, у якого при сплаті авансових внесків з податку на прибуток при виплаті дивідендів утворилося сума, що перевищує суму авансових внесків з податку на прибуток, вправі зменшити сплату внесків з цього податку на суму перевищення у наступних звітних місяцях до повного її погашення. Платник податку має право також очікувати від контролюючого органу дії щодо зарахування суми перевищення у рахунок зменшення авансових внесків з податку на прибуток у визначених законом наступних звітних місячних періодах.

* Постанова Верховного Суду України від 08.12.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Віднесення платником податків до складу амортизаційних відрахувань суми сплаченої при придбанні легкових автомобілів*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

При придбанні автомобільного транспорту, який відноситься до 2 групи основних фондів, що підлягають амортизації, з метою подальшого викори-

стання такого транспорту у виробництві та поставці товарів (послуг) для оподатковуваних операцій в межах господарської діяльності платника податку на додану вартість, останній має право на включення до складу податкового кредиту сум податку на додану вартість, включених до ціни придбаного автомобільного транспорту, крім легкових автомобілів.

* Постанова Верховного Суду України від 27.10.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Формування податкового кредиту*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Первинні документи, які стали підставою для формування податкового кредиту та валових витрат, виписані контрагентом, фіктивність господарської діяльності якого встановлена постановою суду, а отже, вони не можуть вважатися належно оформленими та підписаними повноважними особами звітними документами, які посвідчують факт придбання товарів, робіт чи послуг.

* Постанова Верховного Суду України від 29.03.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата податків нерезидента із джерелом їх походження з України*
підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Проценти, сплачені позивачем за кредитним договором резиденту Латвійської Республіки, можуть також оподатковуватись в Україні відповідно до її законодавства з урахуванням норм міжнародних угод щодо максимального розміру ставки податку та інших особливостей оподаткування за цими угодами. Положення статті 11 Конвенції між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на майно, яку ратифіковано Законом України від 12 липня 1996 року № 331/96-ВР “Про ратифікацію Конвенції між Урядом України і Урядом Латвійської Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і на майно” не можуть трактуватися як такі, що надають платнику податку право вибору, в якій саме з двох договірних держав здійснюватиметься оподаткування одержаного доходу, оскільки таке тлумачення не відповідає дійсному змісту вказаних міжнародних угод та суті

податку, наведеному у статті 2 Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств”.

* Постанова Верховного Суду України від 05.04.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата податку на прибуток іноземних юридичних осіб*

підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

У разі здійснення представництвом нерезидента видів або виду діяльності, яка є тотожною основній діяльності нерезидента, таке представництво набуває статусу постійного представництва і його діяльність на території України оподатковується в загальному порядку.

* Постанова Верховного Суду України від 15.03.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування операцій з повернення основних фондів*

підкатегорії: *8.2.6 податку на прибуток підприємств*

Операція з повернення основних фондів, попередньо внесених до статутного фонду юридичної особи іншими юридичними особами, підпадає під визначення постачання товару, а відтак є об'єктом оподаткування податком на додану вартість.

* Постанова Верховного Суду України від 05.04.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування доходів, отриманих платником єдиного податку з порушенням умов перебування на спрощеній системі оподаткування*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Оподаткування доходів, отриманих платником єдиного податку з порушенням умов перебування на спрощеній системі оподаткування, повинно здійснюватися із застосуванням правил загальної системи оподаткування,

врегульованих, зокрема, Законом України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (чинного на час виникнення спірних відносин) з урахуванням загальних принципів оподаткування, закріплених Конституцією України та Законом України від 25 червня 1991 року № 1251-XII “Про систему оподаткування” (чинним на час виникнення спірних відносин), якими встановлювалися засади податкових відносин в Україні.

* Постанова Верховного Суду України від 11.04.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення податкового агента*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

З огляду на положення підпункту 8.1.1 пункту 8.1 статті 8 та пункту 12.3 статті 12 Закону України від 22 травня 2005 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” ломбард є податковим агентом, оскільки саме за його посередництвом продається майно боржника, саме він нараховує (виплачує) оподатковуваний дохід на користь платника податку та повинен утримувати податок від суми такого доходу за рахунок платника, використовуючи ставку податку, визначену в відповідних нормах цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 30.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування доходу, отриманого платником податку від продажу інвестиційних активів*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

За змістом Закону України від 28 грудня 1994 року № 334/94-ВР “Про оподаткування прибутку підприємств” (втратив силу) платникам податків всіх форм власності надано право застосовувати щорічну індексацію балансової вартості груп основних фондів та нематеріальних активів. Частка доходу, яка не включається до оподаткованого доходу від продажу паю, складається, зокрема, з вартості приватизаційних майнових сертифікатів, збільшеної за рахунок індексації.

Аналогічно, збільшення статутного фонду емітента на сукупну номінальну вартість нарахованих дивідендів збільшує вартість частки окремого платника. При цьому відбувається пропорційне збільшення обох часток — як тієї, дохід від продажу якої не входить до складу оподаткованого доходу, так і

тієї, вартість придбання якої є витратами платника та на суму яких має зменшуватися оподатковуваний дохід.

* Постанова Верховного Суду України від 26.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата податку з доходів фізичних осіб учасниками бойових дій*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

З 1 січня 2004 року порядок оподаткування доходів фізичних осіб регулюється Законом України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб”, згідно з яким особи, які є учасниками бойових дій не під час Другої світової війни, в тому числі зазначені у статтях 4, 6 Закону України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, не належать до окремої пільгової категорії і мають право на застосування загальної податкової соціальної пільги при додержанні встановленого рівня заробітної плати.

* Постанова Верховного Суду України від 04.07.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування доходу, отриманого платником податку від продажу інвестиційних активів*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

За змістом Закону України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (втратив чинність) від оподаткування звільняється лише дохід від продажу інвестиційних активів, які припадають на частку в статутному фонді емітента, яка сформована за рахунок приватизаційних майнових сертифікатів. При цьому вартісне збільшення інвестиційного активу (пакета акцій чи майнового паю) платника податку в майбутньому в результаті юридичних фактів, які не змінюють пропорцію його персонального паю до статутного фонду (загальної вартості майнового паю) емітента, не має впливати на співвідношення пільгової частки такого платника, дохід від продажу якої не включається до складу загального річного оподаткованого доходу, та частки, дохід від продажу якої включається до оподаткованого доходу з його зменшенням на вартість витрат на придбання такої частки.

* Постанова Верховного Суду України від 26.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення об'єкту оподаткування податком з доходів фізичних осіб*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Оскільки об'єктом оподаткування податком з доходів фізичних осіб, які отримують доходи у вигляді заробітної плати, є сума такої заробітної плати, зменшена на суму зборів до Пенсійного фонду України та внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, то і до їхнього загального річного оподаткованого доходу (що дорівнює сумі загальних місячних оподаткованих доходів) при визначенні об'єкта оподаткування суми цих зборів і внесків не включаються.

* Постанова Верховного Суду України від 10.04.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення податкового агента*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Біржа не є податковим агентом при засвідченні договорів купівлі-продажу рухомого майна, і, відповідно, підстав для покладення на біржу як на податкового агента відповідальності за порушення вимог Закону України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (у редакції, чинній на момент виникнення спірних відносин) немає.

* Постанова Верховного Суду України від 16.10.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Утримання податку з доходів фізичних осіб при нарахуванні грошової допомоги у зв'язку з виходом на пенсію за вислугою років*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Положення статей 3, 4 Закону України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” є спеціальними у застосуванні до відносин щодо утримання податку з доходів фізичних осіб при нарахуванні грошової допомоги у зв'язку з виходом на пенсію за вислугою років порівняно з частиною п'ятнадцятою статті 50-1 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-XII “Про прокуратуру”, оскільки на час їх виникнення

саме Законом України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” визначалися правила оподаткування будь-яких доходів фізичних осіб України, в тому числі і прокурорів та слідчих прокуратури.

* Постанова Верховного Суду України від 03.07.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відображення витрат у складі валових витрат суб'єктом господарювання*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Валовий дохід платників податків – фізичних осіб підлягає зменшенню на суму амортизаційних відрахувань у разі ведення такими платниками бухгалтерського обліку балансової вартості основних фондів та за умови фактичного отримання валового доходу завдяки використанню відповідних основних фондів.

* Постанова Верховного Суду України від 15.04.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Нарахування штрафних санкцій за порушення строків сплати податкового зобов'язання з податку за землю*

підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

У податкового органу відсутнє право самостійно змінювати призначення платежу, зазначеного платником податків при його внесенні з метою погашення податкового боргу.

* Постанова Верховного Суду України від 20.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування доходу, отриманого платником податку від продажу інвестиційних активів*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Уживання у підпункті 4.3.18 пункту 4.3 статті 4 Закону України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” терміна

“приватизаційні сертифікати” у множині в сукупності з тим, що термін “платник податку” вживається в однині, дає підстави стверджувати, що передбачена цим Законом пільга поширюється і на оподаткування доходу, одержаного в результаті продажу паю еквівалентного частці, яка приходиться і на приватизаційний майновий сертифікат неповнолітньої дитини.

* Постанова Верховного Суду України від 26.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування грошової допомоги прокурорів*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Положення статей 3, 4 Закону України від 22.05.2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (у редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин) є спеціальними у застосуванні до оподаткування грошової допомоги, виплаченої у зв’язку з виходом на пенсію за вислугою років з органів прокуратури, порівняно з частиною п’ятнадцятою статті 501 Закону України від 05.11.1991 року № 1789-XII “Про прокуратуру”, оскільки на час їх виникнення саме Законом України від 22.05.2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (у редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин) визначалися правила оподаткування будь-яких доходів фізичних осіб в Україні, в тому числі і прокурорів та слідчих прокуратури.

* Постанова Верховного Суду України від 08.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Спрощена система оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого оподаткування*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Готівкові гроші, отримані під звіт на виконання умов договору, не є виручкою від реалізації продукції у розумінні положень Указу Президента від 3 липня 1998 року № 727/98 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва”. Обсяг виручки фізичної особи-підприємця, що є платником єдиного податку і здійснює свою діяльність як комерційний представник за договором доручення, складається лише із сум винагороди, яка у періоді, що перевірявся, не перевищила визначеного цим Указом граничного розміру.

* Постанова Верховного Суду України від 13.06.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування доходу платником податків нерезидентом, що набув статусу податкового резидента України*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

У разі набуття нерезидентом статусу податкового резидента України (отримання відповідної довідки) доходи, одержані ним від працедавця за виконання трудової функції (заробітна плата), оподатковуються у загальному порядку, встановленому Законом України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (втратив чинність), за ставкою, визначеною пунктом 7.1 статті 7 цього Закону (15 відсотків). Якщо іноземець не виявив бажання підтвердити свій резидентський статус та не отримав довідки, яка є обов’язковою для підтвердження такого статусу, то його заробітна плата оподатковується за ставкою, вдвічі більшою за основну (30 відсотків).

* Постанова Верховного Суду України від 10.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Склад загального місячного доходу фізичних осіб*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Надбавки (польове забезпечення) до тарифних ставок і посадових окладів працівників, робота яких постійно проводиться в дорозі або має роз’їзний (пересувний) характер, у розмірах, передбачених колективними договорами або за погодженням із замовником, включаються до складу заробітної плати і оподатковуються в її складі відповідно до підпункту 4.2.1 пункту 4.2 статті 4 Закону України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (втратив чинність) за ставкою, встановленою у пункті 7.1 статті 7 зазначеного Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 05.12.13 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Податкова соціальна пільга*
підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Факт реєстрації особи суб’єктом підприємницької діяльності не може бути підставою для відмови в застосуванні податкової соціальної пільги,

оскільки Законом України від 22 травня 2003 року №889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” встановлено вимогу щодо обов’язкового отримання доходу від такої діяльності як підставу для неможливості застосування податкової соціальної пільги. Податкова соціальна пільга стосується не спеціального статусу суб’єкта, а наявності об’єкта оподаткування, визначеного пунктом 1.2 статті 1 Закону України від 22 травня 2003 року №889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (втратив чинність).

* Постанова Верховного Суду України від 19.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування доходів членів кредитних спілок у вигляді частки, отриманої з нерозподіленого доходу, що залишається у розпорядженні кредитної спілки за підсумками фінансового року*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Доходи членів кредитних спілок у вигляді частки, отриманої з нерозподіленого доходу, що залишається у розпорядженні кредитної спілки за підсумками фінансового року, оподатковуються у загальному порядку, встановленому Законом України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (втратив чинність) для доходів, що кінцево оподатковуються при їх виплаті, за ставкою, визначеною у пункті 7.1 статті 7 цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 22.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Стягнення заборгованості зі сплати податку з доходів фізичних осіб*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Податкове зобов’язання платника податку, в тому числі зі сплати податку з доходів фізичних осіб, самостійно визначене у поданих до податкового органу податкових деклараціях і не сплачене до бюджету, є податковим боргом, який може бути примусово стягнутий податковим органом за рішенням суду.

Винесення при цьому податкового рішення-повідомлення законодавством не вимагалось. За змістом пункту 6.1 статті 6 Закону України від 21 грудня 2000 року № 2181-III “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” винесення податкового повідомлення вимагалось у разі, коли сума податкового

зобов'язання розраховується контролюючим органом відповідно до статті 4 цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 10.06.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок нарахування і сплати податку з доходів фізичних осіб та єдиного соціального внеску мобілізованим працівникам*

підкатегорії: *8.2.8 податку з доходів фізичних осіб*

Враховуючи, що Кабінет Міністрів України в 2014 році не визначив порядку виплати компенсації підприємствам у межах середнього заробітку мобілізованим працівникам з Державного бюджету України, відсутні підстави для нарахування і сплати податку з доходів фізичних осіб та єдиного соціального внеску мобілізованим працівникам, оскільки компенсаційні виплати з бюджету у межах середнього заробітку працівників, призваних на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період звільнені від нарахування зазначених платежів.

* Постанова Верховного Суду України від 01.03.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування штрафних санкцій за порушення строків сплати податкових зобов'язань зі сплати земельного податку*

підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Застосування органом державної податкової служби штрафних санкцій до платника податку за порушення строків сплати узгодженої суми податкового зобов'язання зі сплати земельного податку відповідно до підпункту 17.1.7 пункту 17.1 статті 17 Закону України від 21 грудня 2000 року № 2181-III “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) є правомірним, оскільки цей закон є спеціальним законом з питань оподаткування та регулює стягнення фінансових санкцій за порушення строків сплати податків, а Закон України від 3 липня 1992 року № 2535-XII “Про плату за землю” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) встановлює лише строки сплати земельного податку.

* Постанова Верховного Суду України від 12.09.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Звільнення від сплати земельного податку*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Суб'єкти господарювання, які діють в інформаційній сфері, та заклади культури звільняються від сплати земельного податку лише у тому випадку, коли повністю утримуються за рахунок державного або місцевих бюджетів.

* Постанова Верховного Суду України від 10.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Строк виникнення обов'язку сплачувати земельний податок*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Відповідно до положень статей 120 Земельного кодексу України та 377 Цивільного кодексу України з моменту набуття права власності на жилий будинок (будівлю або споруду) у набувача виникає право (власності чи користування) на земельну ділянку, на якій знаходиться цей об'єкт, а з ним — і обов'язок сплачувати земельний податок чи орендну плату.

* Постанова Верховного Суду України від 24.12.2010 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Орендна плата за землю*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Закон України від 3 липня 1992 року № 2535-ХІІ “Про плату за землю” регулює розміри і порядок плати за використання земельних ресурсів, а також встановлює відповідальність платників земельного податку та орендної плати за порушення норм цього закону, а Закон України від 14 вересня 2000 року № 1953-ІІІ “Про особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва” визначає особливості приватизації об'єктів незавершеного будівництва, включаючи законсервовані об'єкти, у тому числі за ініціативою органів, уповноважених управляти відповідним державним майном, об'єктів незавершеного будівництва, що утримуються на балансах підприємств, які не підлягають приватизації. Тому саме Закон України від 14 вересня 2000 року № 1953-ІІІ “Про особливості приватизації об'єктів незавершеного

будівництва” регулює механізм придбання чи оренди земельної ділянки, на якій знаходиться об’єкт незавершеного будівництва, і, відповідно, порядок справляння орендної плати за таку земельну ділянку.

Норми цих законів не можна розглядати як загальні та спеціальні, адже вони регулюють різні правовідносини, які не конкурують між собою, оскільки мають різні предмети регулювання.

* Постанова Верховного Суду України від 04.09.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Орендна плата за землю*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Хоча зміна розміру земельного податку згідно із Законом України від 3 червня 2008 року № 309-VI “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” є підставою для перегляду встановленого розміру орендної плати шляхом внесення відповідних змін до договору оренди землі його учасниками, зазначене не тягне автоматичні зміни орендної плати та, відповідно, донарахування податковим органом суми податкового зобов’язання з орендної плати із застосуванням штрафних санкцій за податковими повідомленнями-рішеннями.

* Постанова Верховного Суду України від 11.06.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Орендна плата за земельну ділянку*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

З набранням чинності Податковим кодексом України річний розмір орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, який підлягає перерахуванню до бюджету, має відповідати вимогам підпункту 288.5.1 пункту 288.5 статті 288 цього Кодексу та є підставою для перегляду встановленого розміру орендної плати.

При цьому, виходячи із принципу пріоритетності норм Податкового кодексу України над нормами інших актів у разі їх суперечності, який закріплений у пункті 5.2 статті 5 цього Кодексу, до моменту внесення до такого договору відповідних змін розмір орендної плати в будь-якому разі не може бути меншим, ніж встановлений підпунктом 288.5.1 пункту 288.5 статті 288 Податковим кодексом України.

* Постанова Верховного Суду України від 02.12.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Орендна плата за землю*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Визначення інших категорій платників податку на землю та іншого розміру плати за землю, ніж встановлені Законом України від 6 жовтня 1998 року № 161-XIV “Про оренду землі” та Законом України від 3 липня 1992 року № 2535-XII “Про плату за землю”, не відноситься до повноважень Міськради.

* Постанова Верховного Суду України від 12.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок обчислення і сплати податку за землю*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Земельний податок є загальнодержавним податком, ставки якого, порядок обчислення і сплати можуть встановлюватись і змінюватись виключно Законом України від 3 липня 1992 року № 2535-XII “Про плату за землю”. Органи місцевого самоврядування наділені повноваженнями диференціювати та затверджувати ставки земельного податку в межах, встановлених цим Законом.

* Постанова Верховного Суду України від 12.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата земельного податку*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

У розумінні положень підпунктів 14.1.72, 14.1.73 пункту 14.1 статті 14, підпунктів 269.1.1, 269.1.2 пункту 269.1, пункту 269.2 статті 269, підпунктів 270.1.1, 270.1.2 пункту 270.1 статті 270, пункту 291.2 статті 291, підпункту 4 пункту 297.1 статті 297 Податкового кодексу України платником земельного податку є власник земельної ділянки або землекористувач, якими може бути фізична чи юридична особа. Обов'язок сплати цього податку для його платника виникає з моменту набуття (переходу) в установленому законом порядку права власності на земельну ділянку чи права користування нею і триває до моменту припинення (переходу) цього права.

Правове відношення між власністю на земельну ділянку чи користування нею та обов'язком сплати земельного податку не припиняється у разі набут-

тя власником чи користувачем земельної ділянки статусу суб'єкта господарювання та обрання ним виду економічної діяльності і системи оподаткування, які не передбачають використання земельної ділянки в господарській діяльності. Тобто з набуттям ознак (якості) суб'єкта господарювання фізична особа, яка ним стала, не перестає бути власником чи користувачем земельної ділянки і не звільняється від обов'язку сплати земельного податку.

Надання в найм (оренду) нежилого приміщення не означає, що механічно (автоматично) разом з майном наймачу передається й обов'язок сплати податку за земельну ділянку, на якій воно розташоване

* Постанова Верховного Суду України від 24.11.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Суб'єкти плати за користування надрами для видобутку корисних копалин*

підкатегорії: *8.2.10 плати за користування надрами*

У разі використання надр у межах договору про спільну діяльність платником податку є зареєстрований в установленому законом порядку суб'єкт господарювання, якому таким договором було надано повноваження сплачувати податкові зобов'язання, які виникають у зв'язку із здійсненням спільної діяльності. Проте об'єктом оподаткування у такому випадку будуть результати спільної діяльності.

* Постанова Верховного Суду України від 07.10.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Справляння збору на розвиток пасажирського електротранспорту в Автономній Республіці Крим*

підкатегорії: *8.2.15 місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів)*

Суб'єкти підприємницької діяльності, які надають послуги з перевезення пасажирів в автобусах, легкових таксомоторах і маршрутних таксі міського, приміського і міжміського сполучення в Автономній Республіці Крим, зобов'язані сплачувати збір на розвиток електротранспорту, передбачений Положенням про збір на розвиток пасажирського електротранспорту в Автономній Республіці Крим (додаток 10 до постанови Верховної Ради Автоном-

ної Республіки Крим від 19 лютого 2003 року № 434-3/03 “Про бюджет Автономної Республіки Крим на 2003 рік”), затвердженим Верховною Радою Автономної Республіки Крим у межах повноважень, наданих статтею 39 Закону України від 26 грудня 2002 року № 380-IV “Про Державний бюджет України на 2003 рік” та підпунктом 14 пункту 1 статті 18, підпунктом 8 пункту 2 статті 26 Конституції Автономної Республіки Крим, затвердженої Законом України від 23 грудня 1998 року № 350-XIV “Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим”.

* Постанова Верховного Суду України від 20.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обов’язок зі сплати земельного податку*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Незважаючи на те, що позивач не зареєстрував право власності чи користування земельною ділянкою під належними йому на праві власності нежитловими приміщеннями, виходячи із принципу пріоритетності норм Податкового кодексу України над нормами інших актів у разі їх суперечності, який закріплений у пункті 5.2 статті 5 цього Кодексу, обов’язок зі сплати земельного податку виник у нього з дати державної реєстрації права власності на нерухоме майно.

* Постанова Верховного Суду України від 07.07.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Об’єкти оподаткування єдиним податком*
підкатегорії: *8.2.11 єдиного податку із суб’єктів малого підприємництва*

Кошти, отримані підприємством, що є платником єдиного податку за ставкою 10 % суми виручки, з місцевого бюджету у вигляді фінансової допомоги на технічне обслуговування ліфтів, вивезення сміття, придбання контейнерів, благоустрій територій тощо, за змістом статті 1 Указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємства” (у редакції Указу Президента від 28 червня 1999 року № 746/99, чинній на час виникнення спірних відносин) є виручкою від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та підлягають включенню до об’єкта оподаткування єдиним податком.

* Постанова Верховного Суду України від 03.12.2010 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Суб'єкт сплати податку за користування надрами у разі укладення договору про спільну діяльність*

підкатегорії: *8.2.10 плати за користування надрами*

Законодавець виходячи із специфіки договірних відносин передбачив згідно з умовами договору про спільну діяльність можливість уповноважувати одного із учасників такого договору вести податковий облік, у тому числі сплачувати податкові зобов'язання, які виникають у результаті здійснення спільної діяльності та включати відповідні витрати до валових у разі, якщо така особа є платником податку, а не за наявності в неї спеціального дозволу на користування надрами.

* Постанова Верховного Суду України від 16.06.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Плата за землю*

підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

З набуття Податкового кодексу України чинності (1 січня 2011 року) дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади, які мають ліцензію, відповідно до підпункту 282.1.8 пункту 282.1 статті 282 Податкового кодексу України звільнюються від плати за землю.

* Постанова Верховного Суду України від 30.09.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Платники збору за геологорозвідувальні роботи*

підкатегорії: *8.2.10 плати за користування надрами*

У разі використання надр у межах договору про спільну діяльність платником плати за користування надрами під час виконання договорів про спільну діяльність без утворення юридичної особи є уповноважена особа — один з учасників такого договору, якому згідно з умовами договору було надано повноваження сплачувати податкові зобов'язання, які виникають у зв'язку із здійсненням спільної діяльності за умови, що один з учасників цього договору має відповідний спеціальний дозвіл.

* Постанова Верховного Суду України від 10.03.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Орендна плата за землю історико-культурного призначення*
підкатегорії: *8.2.9 плати за землю*

Нарахування та сплата платником податку орендної плати у 2013 році без урахування коефіцієнта 1,5, передбаченого за користування земельною ділянкою, цільовим призначенням якої є землі історико-культурного призначення, є помилковим.

* Постанова Верховного Суду України від 10.02.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Наслідки перевищення обсягу виручки платником єдиного податку*
підкатегорії: *8.2.11 єдиного податку із суб'єктів малого підприємництва*

Наявність хоча б однієї з таких підстав, як: загальна сума від здійснення операцій з поставки товарів (послуг), що перевищує допустимий розмір для платників єдиного податку; здійснення операцій або укладання угод на суму, що перевищує допустимий розмір для підприємців-платників єдиного податку; перевищення обсягу виручки, максимально встановленого для платників єдиного податку; недотримання форми розрахунків, — передбачає перереєстрацію платника єдиного податку платником податків на загальних підставах. Недотримання строків такої перереєстрації тягне за собою встановлену законом відповідальність.

* Постанова Верховного Суду України від 28.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оподаткування сум, що перевищують граничний обсяг виручки*
підкатегорії: *8.2.11 єдиного податку із суб'єктів малого підприємництва*

Оподаткування доходів, отриманих платником єдиного податку з порушенням умов перебування на спрощеній системі оподаткування, повинно здійснюватися із застосуванням правил загальної системи оподаткування,

врегульованих, зокрема, Законом України від 22 травня 2003 року № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (чинним на час виникнення спірних відносин) з урахуванням загальних принципів оподаткування, закріплених Конституцією України та Законом України від 25 червня 1991 року № 1251-XII “Про систему оподаткування” (чинним на час виникнення спірних відносин), якими встановлювалися засади податкових відносин в Україні.

* Постанова Верховного Суду України від 15.05.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення послуг у сфері грального бізнесу*
підкатегорії: *8.2.11 єдиного податку із суб'єктів малого підприємництва*

Послуги, які надаються суб'єктом господарювання і полягають у наданні доступу до доріжки для гри та безпосередньо самої гри в кеглі чи боулінг, належать до послуг у сфері грального бізнесу, що підлягають обов'язковому патентуванню, а відтак на суб'єкта господарювання, який надає такі послуги, не поширюється дія Закону України від 19 жовтня 2000 року № 2063-III “Про державну підтримку малого підприємництва” та Указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва”.

* Постанова Верховного Суду України від 19.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Спрощена система оподаткування та звітності суб'єктів малого оподаткування*
підкатегорії: *8.2.11 єдиного податку із суб'єктів малого підприємництва*

Створене відповідно до Закону від 19 грудня 1992 року № 2887-XII “Про адвокатуру” адвокатське об'єднання як суб'єкт господарювання, діяльність якого спрямована на отримання прибутку і підпадає під ознаки підприємницької, мало право, за умови відповідності встановленим у пункті 1 Указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” вимогам, перейти на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності.

* Постанова Верховного Суду України від 10.12.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Сплата податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів військовою частиною*
- підкатегорії:** *8.2.13 податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів*

Військова частина як власник транспортних засобів повинна сплачувати податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів відповідно до Закону України від 25 червня 1991 року № 1251-ХІІ “Про систему оподаткування”, оскільки Закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-ХІІ “Про Збройні Сили України” не є законом про оподаткування, а Закон України від 11 грудня 1991 року № 1963-ХІІ “Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів” не встановлює пільг на транспортні засоби для військових частин.

* Постанова Верховного Суду України від 29.01.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Стягнення коштів за нікчемним правочином*
- підкатегорії:** *8.3.2 припинення юридичної особи (припинення підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця)*

До правочинів, які мали місце у вересні–жовтні 2010 року, частина третя статті 228 Цивільного кодексу України застосована бути не могла, оскільки чинності у зазначений період ще не набрала.

* Постанова Верховного Суду України від 15.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Повноваження органів державної податкової служби*
- підкатегорії:** *8.3.2 припинення юридичної особи (припинення підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця)*

Органи державної податкової служби відповідно до пункту 17 частини першої статті 11 Закону України від 4 грудня 1990 року № 509-ХІІ “Про дер-

жавну податкову службу в Україні” мають право звертатися до суду з позовною заявою про скасування державної реєстрації суб’єкта підприємницької діяльності (предмет позову розширеному тлумаченню не підлягає) виключно у випадках, прямо передбачених законом, з метою виконання покладених на них завдань і функцій.

* Постанова Верховного Суду України від 16.10.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Правові наслідки вчинення правочину*
підкатегорії: *8.3.1 стягнення в дохід держави коштів, отриманих за нікчемними договорами*

Застосування наслідків недійсного правочину, які були укладені з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства, передбачених частиною третьою статті 228 Цивільного кодексу України, мають застосовуватися до правочинів, недійсність яких встановлюється судом.

* Постанова Верховного Суду України від 18.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Здійснення розрахунків в іноземній валюті*
підкатегорії: *9.1.1 спорів за участю податкових органів*

Аналіз частини першої статті 1 та частини першої статті 2, статті 4 Закону України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”, пункту 2 статті 32 Закону України від 24 лютого 1994 року № 4002-ХІІ “Про міжнародний комерційний арбітраж” дає підстави вважати, що підставою для зупинення строків, передбачених статтями 1, 2 Закону України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”, є факт прийняття до розгляду судом, Міжнародним комерційним арбітражним судом чи Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України позовної заяви резидента про стягнення з нерезидента заборгованості, яка виникла внаслідок недотримання нерезидентом строків, передбачених експортно-імпортними контрактами, а підставою для несплати пені за порушення відповідних строків рішення суду про задоволення позову.

Аналогічні наслідки мають наставати у разі, коли провадження у справі припиняється за заявою резидента про відмову від позову у зв’язку з тим, що нерезидент виконав зобов’язання за експортно-імпортним контрактом після

подання позовної заяви до Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України, що є підтвердженням правомірності поведінки резидента.

Отже, підстава для нарахування пені за порушення термінів має визначатися з урахуванням підстав припинення провадження у справі. Зокрема, якщо такою підставою є заява позивача про відмову від позовних вимог у зв'язку з виконанням відповідачем умов контракту, що свідчить про порушення відповідних строків нерезидентом, підстави для поновлення строків та нарахування резиденту пені відсутні.

* Постанова Верховного Суду України від 13.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Зупинення нарахування пені за порушення строків здійснення розрахунків у іноземній валюті*
підкатегорії: *9.1.1 спорів за участю податкових органів*

Дата звернення резидентом із позовом до Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-Промисловій палаті України про стягнення з нерезидента заборгованості за експортно-імпортним контрактом або дата відправлення позову поштою є датою прийняття позовної заяви судом, внаслідок чого зупиняється нарахування пені за порушення строків здійснення розрахунків у іноземній валюті, встановлених статтями 1, 2 Закону України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті”, і пеня за їх порушення не сплачується.

* Постанова Верховного Суду України від 07.02.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порушення строків розрахунків у сфері зовнішньоекономічної діяльності*
підкатегорії: *9.1.1 спорів за участю податкових органів*

Органом, повноважним застосовувати санкції за порушення приписів Декрету Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93 “Про систему валютного регулювання і валютного контролю”, є Національний банк України.

Положення Указу Президента України від 27 червня 1999 року № 734/99 “Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства”, яким органи державної податкової служби

наділено повноваженнями застосовувати до резидентів і нерезидентів України санкції, передбачені пунктом 2 статті 16 зазначеного Декрету, не підлягають застосуванню, оскільки, врегульовуючи по-іншому питання, які були врегульовані законом (Декретом, виданим у межах повноважень, наданих Законом України від 18 листопада 1992 року № 2796-ХІІ “Про тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети в сфері законодавчого регулювання”), Указ суперечить обмеженням, встановленим пунктом 4 Перехідних положень Конституції України та необґрунтовано створює протиріччя в правовому регулюванні відносин.

* Постанова Верховного Суду України від 07.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відповідальність за використання гральних автоматів*

підкатегорії: *9.2.1 спори за участю податкових органів*

Притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності за використання гральних автоматів, у яких не реалізовані фіскальні функції, можливе лише з моменту включення до Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій комп'ютерно-касової системи “Фіскал”, тобто з 1 липня 2008 року, оскільки до цієї дати у перших була відсутня об'єктивна можливість дотримуватись вимог статті 3 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”.

* Постанова Верховного Суду України від 16.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Строки застосування адміністративно-господарських санкцій*

підкатегорії: *9.2.1 спори за участю податкових органів*

Передбачена статтею 17 Закону України від 19 грудня 1995 року № 481/95-ВР “Про державне регулювання виробництва та обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів” фінансова санкція є адміністративно-господарською і її застосування врегульоване нормами глави 27 Господарського кодексу України.

Строки застосування адміністративно-господарських санкцій встановлені статтею 250 Господарського кодексу України, згідно з якою такі санкції можуть бути застосовані до суб'єкта господарювання протягом шести місяців з

дня виявлення порушення, але не пізніш як через один рік з дня порушення цим суб'єктом встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності, крім випадків, передбачених законом.

Таким чином, застосування до суб'єкта господарювання адміністративно-господарської санкції у вигляді штрафу за порушення правил здійснення господарської діяльності пізніше як через один рік з дня такого порушення є неправомірним.

* Постанова Верховного Суду України від 17.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Склад правопорушення за нероздрукування розрахункового документа, що підтверджує виконання розрахункової операції*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Пункт 1 статті 17 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” не передбачає такий склад правопорушення як невідповідність розрахункового документа вимогам Положення про форму та зміст розрахункових документів, затвердженого наказом Державної податкової адміністрації України від 1 грудня 2000 року № 614.

Недолік реквізиту розрахункового документа не прирівняний в названому Положенні до відсутності розрахункового документа.

* Постанова Верховного Суду України від 05.12.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування санкцій за порушення, передбачені актом, який втратив чинність*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Висновок щодо неправомірності застосування органом державної податкової служби штрафних санкцій до підприємства за порушення, відповідальності за які на час завершення перевірки чинним законодавством не передбачено у зв'язку зі скасуванням акта, який передбачав таку відповідальність, узгоджується із положенням частини першої статті 58 Конституції України, відповідно до якої закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

* Постанова Верховного Суду України від 31.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Строк переведення суб'єктів підприємницької діяльності на облік операцій із застосуванням реєстраторів розрахункових операцій складає один місяць з дати перевищення граничного розміру річного обсягу розрахункових операцій.

* Постанова Верховного Суду України від 21.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення моменту поставки товару за імпоротною операцією*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Моментом вчинення імпоротної операції, зокрема, моментом поставки товару за такою операцією, для застосування статей 2, 4 Закону України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин), є момент фактичного перетину імпортованим товаром митного кордону України.

* Постанова Верховного Суду України від 04.07.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Склад правопорушення за проведення розрахункових операцій через реєстратори розрахункових операцій без використання режиму попереднього програмування найменування, цін товарів (послуг) та обліку їх кількості*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Недоліки попереднього програмування найменування цін товарів (послуг) та обліку їх кількості не становлять склад правопорушення, визначений пунктом 6 статті 17 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”.

* Постанова Верховного Суду України від 05.12.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок оприбуткування готівкових коштів*
підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

У разі проведення готівкових розрахунків із застосуванням реєстратора розрахункових операцій або використанням розрахункової книги оприбуткування готівки є сукупність таких дій: фіксація повної суми фактичних надходжень готівки у фіскальних звітних чеках реєстратора розрахункових операцій (даних розрахункової книги) та відображення на їх підставі готівки у книзі обліку розрахункових операцій. Невиконання будь-якої з цих дій є порушенням порядку оприбуткування готівки, за яке встановлена відповідальність (абзац третій статті 1 Указу Президента України від 12 червня 1995 року № 436/95 “Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки”).

* Постанова Верховного Суду України від 11.12.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Строки застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки*
підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Встановлені статтею 250 Господарського кодексу України строки поширюються лише на застосування контролюючим органом адміністративно-господарських санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки, а не на їх стягнення в судовому порядку, що здійснюється в межах строків звернення, встановлених статтею 99 Кодексу адміністративного судочинства України.

* Постанова Верховного Суду України від 10.07.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обладнання гральних автоматів реєстраторами розрахункових операцій*
підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Гральні автомати, які не здійснюють розрахункові операції, тобто які не приймають готівкові кошти або їхні замінники, не мають бути обладнані реєстраторами розрахункових операцій.

* Постанова Верховного Суду України від 18.12.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Касові апарати, за допомогою яких здійснюються розрахункові операції і які приймають від покупця талони як замітники готівкових коштів за надання послуги або товару, мають бути обладнані реєстраторами розрахункових операцій.

* Постанова Верховного Суду України від 05.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Здійснювані суб'єктом господарювання як агентом банку операції з приймання від споживачів послуг платежів (готівки) для подальшого їх переказу на рахунок постачальника послуг з використанням програмно-технічного комплексу самообслуговування, які виконуються від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок банку, є розрахунковими банківськими операціями, при виконанні яких реєстратори розрахункових операцій та розрахункові книжки відповідно до вимог статті 9 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР "Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг" не застосовуються.

* Постанова Верховного Суду України від 19.03.2013 р., Постанова Верховного Суду України від 16.04.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відповідальність суб'єктів господарювання за неоприбуткування у касах готівки*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Відповідальність суб'єктів господарювання за неоприбуткування (неповне та/або несвоєчасне) оприбуткування у касах готівки не врегульовані Законом

України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”, прийнятим у часі пізніше, ніж видано Указ Президента України від 12 червня 1995 року № 436/95 “Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки”.

Оскільки на час виникнення спірних відносин не було прийнято будь-яких інших законів, сфера дії яких би охоплювала такі відносини, то застосування до суб'єкта господарювання Указу Президента України від 12 червня 1995 року № 436/95 “Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки” є правомірним.

* Постанова Верховного Суду України від 02.04.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

За вчинення порушень, передбачених пунктом 4 статті 17 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг”, відповідний орган державної податкової служби України може застосувати лише одну фінансову санкцію у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян незалежно від кількості виявлених під час перевірки суб'єкта підприємницької діяльності, який здійснює розрахункові операції за товари (послуги), випадків невиконання щоденного друку фіскального звітного чеку та/або його незберігання в книзі обліку розрахункових операцій.

* Постанова Верховного Суду України від 16.04.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

При здійсненні роздрібної торгівлі та громадського харчування на території села, що здійснюється підприємством споживчої кооперації, застосування реєстраторів розрахункових операцій є обов'язковим при перевищенні річного обсягу розрахункових операцій з продажу товарів, встановленого у розмірі

75 000 грн на один структурний підрозділ, має обчислюватися за календарний рік, а не будь-які 12 місяців за вибором органу державної податкової служби.

* Постанова Верховного Суду України від 16.04.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Обов'язок ведення обліку товарних запасів не міг бути покладений на фізичну особу-підприємця, який здійснював підприємницьку діяльність за спрощеною системою оподаткування відповідно до Указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” (чинного на час виникнення спірних відносин).

Натомість фізичні особи-підприємці, які перебували на загальній системі оподаткування, відповідно до вимог пункту 12 статті 3 та статті 6 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” були зобов'язані вести облік товарних запасів у порядку, визначеному чинним законодавством.

* Постанова Верховного Суду України від 11.06.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Аналіз положень пункту 9 статті 3 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” та підпункту 2.6 глави 2 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 року № 637 (далі — Положення) свідчить, що суб'єкти господарювання, які здійснюють розрахункові операції в готівковій та/або безготівковій формі при продажу товарів (наданні послуг) у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, мають своєчасно та в повній мірі оприбутко-

вувати усю готівку, що надходить до кас, та щоденно, тобто кожного робочого дня по закінченні зміни, але не пізніше 24 години цього ж дня, друкувати на реєстраторі розрахункових операцій фіскальні звітні чеки і забезпечувати їх зберігання в Книзі обліку розрахункових операцій.

У разі недотримання суб'єктом господарювання при здійсненні діяльності пункту 9 статті 3 Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” та підпункту 2.6 глави 2 Положення до нього за рішенням відповідних органів застосовуються штрафні (фінансові) санкції згідно з вимогами пункту 4 статті 17 цього Закону та абзацу третього частини першої статті 1 Указу Президента України від 12 червня 1995 року № 436/95 “Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки” відповідно.

* Постанова Верховного Суду України від 13.03.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

Суб'єкт підприємницької діяльності зобов'язаний щоденно, тобто кожного робочого дня, друкувати фіскальні звітні чеки на реєстраторах розрахункових операцій незалежно від того, чи здійснювалися розрахункові операції, які підлягають проведенню через реєстратори розрахункових операцій.

* Постанова Верховного Суду України від 24.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відповідальність за порушення порядку обліку товарів за місцем реєстрації та зберігання*

підкатегорії: *9.2.1 спорів за участю податкових органів*

У розділі V Закону України від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) передбачена відповідальність за порушення вимог лише цього Закону.

Зокрема, фінансова санкція, встановлена статтею 21 зазначеного Закону, може бути застосована до юридичної особи лише у тому випадку, коли ця особа не веде обліку товарів або веде його з порушенням порядку, визначеного

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року № 246 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 2 листопада 1999 року за № 751/4044 (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин).

Сама по собі відсутність на момент перевірки контролюючим органом накладних за місцем реалізації чи зберігання товарів, за умови, що ці товари належним чином обліковані відповідно до Закону України “Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” та вказаного Положення, не є підставою для застосування до юридичної особи фінансової санкції, передбаченої статтею 21 цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 20.01.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обов’язок учасників ринку фінансових послуг щодо надання інформації про свої структурні підрозділи*

підкатегорії: *9.4.2 ринків страхових послуг*

Норми чинного законодавства, які регулюють відносини надання фінансових послуг, зобов’язують учасників ринку у цій сфері надавати у визначеному Положенням про Державний реєстр фінансових послуг, затвердженим розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 28 серпня 2003 року № 41 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 вересня 2003 року за № 797/8118, порядку інформацію до реєстру про структурні підрозділи, які розташовані поза місцезнаходженням юридичної особи та здійснюють функції з надання послуг від її імені. Надання фінансових послуг через такий структурний підрозділ можливе за умови виконання цього обов’язку.

* Постанова Верховного Суду України від 19.09.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок відчуження векселів*

підкатегорії: *9.4.4 операцій із цінними паперами*

Відчуження (використання) векселів без узгодження з податковим органом є порушенням абзацу “б” підпункту 8.6.1 пункту 8.6 статті 8 Закону України від 21 грудня 2000 року № 2181-III “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” (чинного на час виникнення спірних відносин) та потребує застосування

штрафних санкцій у розмірі суми такого відчуження, визначеної за звичайними цінами.

* Постанова Верховного Суду України від 18.12.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок прийняття рішень про усунення порушень вимог законодавства про фінансові послуги*
підкатегорії: *9.4.2 ринків страхових послуг*

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України є колегіальним органом і розпорядження про усунення порушень вимог законодавства про фінансові послуги особами, які надають останні, мають видаватися колегіально.

* Постанова Верховного Суду України від 13.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Формування наглядової ради та ревізійної комісії акціонерного товариства*
підкатегорії: *9.4.4 операцій із цінними паперами*

Наслідком обрання до складу ревізійної комісії та наглядової ради представників одного акціонерного товариства є набуття цим товариством членства в обох названих органах, що є порушенням норм Закону України від 19 вересня 1991 року № 1576-ХІІ “Про господарські товариства”.

* Постанова Верховного Суду України від 07.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Скасування реєстрації випуску акцій та анулювання свідоцтва про реєстрацію випуску акцій*
підкатегорії: *9.4.4 операцій із цінними паперами*

Згідно з пунктом 8 розділу I Порядку скасування реєстрації випуску акцій та анулювання свідоцтв про реєстрацію випуску акцій, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 грудня 1998 року № 222, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24 березня 1999 року за № 180/3473, відмова у скасуванні реєстрації випусків акцій та анулюванні свідоцтв про реєстрацію випуску акцій складається у разі: а) не-

відповідності поданих документів вимогам чинного законодавства; б) порушення встановленого законодавством порядку припинення діяльності акціонерного товариства; в) виявлення на дату подання документів порушення порядку скликання та/або проведення загальних зборів акціонерів, на яких прийнято рішення про припинення діяльності акціонерного товариства.

Аналіз положень пункту 3.1 розділу III Порядку скасування реєстрації випуску акцій та анулювання свідоцтв про реєстрацію випуску акцій, затвердженого рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 30 грудня 1998 року № 222 (чинного на час виникнення спірних відносин) дає підстави вважати, що довідка, яка свідчить про персональне повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів, має свідчити не тільки про факт повідомлення акціонерів про проведення загальних зборів, а й містити в собі інформацію щодо способу персонального повідомлення акціонерів, який установлено статутом товариства.

* Постанова Верховного Суду України від 27.05.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відповідальність за порушення строків резидентами при здійсненні розрахунків в іноземній валюті*

підкатегорії: *9.4.4 операцій із цінними паперами*

За порушення строків, передбачених статтею 1 Закону України від 23 вересня 1994 року № 185/94-ВР “Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин), комісіонери, які за операціями у сфері зовнішньоекономічної діяльності отримують виручку в іноземній валюті на свій валютний рахунок в уповноваженому банку, несуть відповідальність, передбачену статтею 4 вказаного Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 20.05.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Оскарження акта перевірки суб'єкта владних повноважень*

підкатегорії: *9.5 процедур здійснення контролю Рахунковою палатою, державного фінансового контролю, внутрішньої контрольної-ревізійної роботи*

Акт перевірки не є рішенням суб'єкта владних повноважень у розумінні статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України, не зумовлює ви-

никнення будь-яких прав і обов'язків для осіб, робота (діяльність) яких перевірялися, тому його висновки не можуть бути предметом спору. Відсутність спірних відносин, в свою чергу, виключає можливість звернення до суду, оскільки відсутнє право, що підлягає судовому захисту. Акт перевірки є носієм доказової інформації про виявлені контролюючим органом порушення вимог податкового, валютного та іншого законодавства суб'єктами господарювання, документом, на підставі якого приймається відповідне рішення контролюючого органу, а тому оцінка акта, в тому числі й оцінка дій службових осіб контролюючого органу щодо його складання, викладення у ньому висновків перевірки, може бути надана судом при вирішенні спору щодо оскарження рішення, прийнятого на підставі такого акта.

* Постанова Верховного Суду України від 10.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Повноваження органів контрольно-ревізійної служби (органів державного фінансового контролю)*

підкатегорії: *9.5 процедур здійснення контролю Рахунковою палатою, державного фінансового контролю, внутрішньої контрольно-ревізійної роботи*

Встановлені статтею 2 Закону України від 26 січня 1993 року № 2939-XII “Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) завдання щодо контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, презюмують наділення контрольно-ревізійної служби правом проводити перевірки стосовно дотримання законодавства при нарахуванні та виплаті установою державної форми власності заробітної плати працівникам.

* Постанова Верховного Суду України від 13.11.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією на підставі звернення правоохоронних органів*

підкатегорії: *9.5 процедур здійснення контролю Рахунковою палатою, державного фінансового контролю, внутрішньої контрольно-ревізійної роботи*

Передача до правоохоронного органу матеріалів ревізії, здійснюваної на підставі звернення цього органу, не позбавляє контролюючий орган можливості реалізації визначеного пунктом 7 частини першої статті 10 Закону України від 26 січня 1993 року № 2939-XII “Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні” (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) права направляти за результатами проведених ревізій загальнообов’язкові для виконання вимоги керівництву підконтрольних установ з метою усунення виявлених порушень законодавства, порядку ефективного використання коштів і майна, належного державі чи територіальним громадам, забезпечення чого є метою діяльності цих органів згідно з положеннями статті 2 цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 10.12.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Повноваження органів державного фінансового контролю*
підкатегорії: *9.5 процедура здійснення контролю Рахунковою палатою, державного фінансового контролю, внутрішньої контрольно-ревізійної роботи*

Органу державного фінансового контролю надано можливість здійснювати контроль за використанням коштів державного і місцевого бюджету та у разі виявлення порушень законодавства пред’являти обов’язкові до виконання вимоги щодо усунення таких правопорушень.

Вимога органу державного фінансового контролю спрямована на корегування роботи підконтрольної організації та приведення її у відповідність із вимогами законодавства і у цій частині вона є обов’язковою до виконання. Отже, орган державного фінансового контролю має право заявляти вимогу про усунення порушень, виявлених у ході перевірки підконтрольних установ, яка обов’язкова до виконання лише в частині усунення допущених порушень законодавства.

В порядку адміністративного судочинства може бути оскаржене лише таке рішення, яке породжує безпосередньо права чи обов’язки для позивача.

Стосовно відшкодування виявлених збитків, завданих державі чи об’єкту контролю то про їх наявність може бути зазначено у вимозі, але вони не можуть бути примусово стягнуті шляхом вимоги. Такі збитки відшкодовуються у добровільному порядку або шляхом звернення до суду з відповідним позовом органу державного фінансового контролю. Правильність обчислення збитків перевіряє суд, який розглядає цей позов, а не суд, який розглядає позов підконтрольної установи про визнання вимоги протиправною.

* Постанова Верховного Суду України від 15.04.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Перевірка органами контрольної-ревізійної служби підприємств державного сектору економіки*
- підкатегорії:** *9.5 процедур здійснення контролю Рахунковою палатою, державного фінансового контролю, внутрішньої контрольної-ревізійної роботи*

Якщо акції, права на які у підприємстві державного сектору економіки належать державі, передаються в управління іншому підприємству державного сектору економіки, підприємство, яке передало акції, відповідно до статті 22 Господарського кодексу України не втрачає статусу підприємства державного сектору економіки і його діяльність може перевірена органами державної контрольної-ревізійної служби.

* Постанова Верховного Суду України від 08.07.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Проведення перевірки господарської діяльності дочірнього підприємства*
- підкатегорії:** *9.5 процедур здійснення контролю Рахунковою палатою, державного фінансового контролю, внутрішньої контрольної-ревізійної роботи*

Оскільки засновник дочірнього підприємства є державним акціонерним товариством, 100 відсотків акцій якого належать державі, дочірнє підприємство за своєю сутністю також є державним підприємством, адже діє на основі державної власності, переданої йому засновником у господарське відання. Відтак дії Державної фінансової інспекції щодо наміру проведення ревізії (перевірки) фінансово-господарської діяльності дочірнього підприємства є такими, що вчинені на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

* Постанова Верховного Суду України від 14.10.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Відшкодування фактичних витрат на виплату і доставку пенсій*
- підкатегорії:** *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Порядок відшкодування Пенсійному фонду України фактичних витрат на виплату і доставку пенсій, призначених відповідно до пункту “б” статті 13 Закону України “Про пенсійне забезпечення” не змінився у зв’язку з набранням 1 січня 2004 року Законом України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” чинності, оскільки норми останнього не змінювали регулювання спірних відносин.

* Постанова Верховного Суду України від 31.01.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Повноваження органів державного фінансового контролю щодо пред’явлення вимоги про усунення виявлених при проведенні ревізії законного та цільового використання коштів порушень порядку індексації страхових виплат шляхом перерахунку і донарахування сум індексації</i>
підкатегорії:	<i>9.5 процедур здійснення контролю Рахунковою палатою, державного фінансового контролю, внутрішньої контрольно-ревізійної роботи</i>

У Державної фінансової інспекції України відсутні повноваження заявляти вимогу про усунення виявлених у ході ревізії цільового та законного використання коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України порушень порядку індексації страхових виплат шляхом перерахунку і донарахування сум індексації.

* Постанова Верховного Суду України від 20.01.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Сплата банками страхових внесків</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування</i>

Відповідно до абзацу другого частини 12 статті 20 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), установи банків приймають від страхувальників платіжні доручення та інші платіжні документи на видачу (перерахування) коштів для виплат заробітної плати (доходу), на які відповідно до цього Закону нараховуються страхові внески, та здійснюють видачу (перерахування) зазначених коштів лише за умови одночасного подання страхувальником платіжних документів про пе-

рерахування коштів для сплати відповідних сум страхових внесків або документів, що підтверджують фактичну сплату цих сум. У разі невиконання банками цієї вимоги вони за рахунок власних коштів у порядку, встановленому Національним банком України, сплачують відповідному територіальному органу Пенсійного фонду суму, що дорівнює сумі несплачених страхових внесків, з правом зворотної вимоги до страхувальників щодо відшкодування цієї суми.

* Постанова Верховного Суду України від 07.02.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата страхових внесків*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Закон України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) не пов'язує обов'язок страхувальника щодо сплати страхових внесків у встановлений абзацом першим частини шостої статті 20 цього Закону строк із часом одержання (перерахування) коштів на оплату праці (виплати доходу).

Положення абзацу шостого частини шостої згаданої статті Закону, відповідно до якого перерахування страхових внесків здійснюється страхувальниками одночасно з одержанням (перерахуванням) коштів на оплату праці (виплати доходу), не звільняють страхувальника від обов'язку сплати страхових внесків у 20-денний строк із дня закінчення звітного періоду у зв'язку з недержанням останнім цих коштів.

* Постанова Верховного Суду України від 30.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відповідальність за несплату страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Застосування до відповідача штрафних (фінансових) санкцій за несплату страхових внесків, встановлених Законом України від 18 січня 2001 року

№ 2240-III “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням” із виплат, які відповідно до Закону України від 9 вересня 2004 року № 1994-IV “Про реструктуризацію заборгованості з виплат, передбачених статтею 57 Закону України “Про освіту” педагогічним, науково-педагогічним та іншим категоріям працівників навчальних закладів” визнані кредиторською заборгованістю Державного бюджету України, є правомірним. Оскільки Закон України “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням”, як і жоден нормативно-правовий акт до 2 червня 2006 року, не містить положень, які б звільняли страхувальника від обов’язку нарахування та сплати страхових внесків з таких виплат чи відповідальності за неповноту їх сплати. Тому підстав стверджувати про відсутність правопорушення у сфері господарювання, яке полягає в несплаті страхових внесків, немає.

* Постанова Верховного Суду України від 30.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення страховика, який має виплачувати пенсію по інвалідності*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Страховиком, який має виплачувати пенсію по інвалідності особі, яка стала інвалідом від нещасного випадку на виробництві на території колишніх республік СРСР, а в разі виплати такої органами Пенсійного фонду — відшкодувати останньому витрати, є Фонд соціального страхування від нещасних випадків.

* Постанова Верховного Суду України від 06.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відшкодування витрат на виплату державної адресної допомоги*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Зважаючи на особливості фінансування страхування від нещасного випадку, виключно цільове використання цих коштів та враховуючи те, що адресна допомога як окремий вид соціальної допомоги не входить до складу розміру

пенсії по інвалідності та пенсії у зв'язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України в м. Маріуполі не може нести витрати на виплату державної адресної допомоги.

* Постанова Верховного Суду України від 20.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Предмет перевірки органів Пенсійного фонду України*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Оскільки предмет перевірки органів Пенсійного фонду України та контролюючо-ревізійної служби різний, то повноваження Пенсійного фонду України щодо контролю за дотриманням страхувальниками та застрахованими особами вимог законів, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування не виключають компетенцію органів контролюючо-ревізійної служби з контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, зокрема шляхом проведення перевірки правомірності нарахування страхових внесків.

* Постанова Верховного Суду України від 25.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Статус рішення органу Пенсійного фонду України та строки його прийняття*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

У розумінні Закону України від 21 квітня 1999 року № 606-XIV “Про виконавче провадження” рішення органу Пенсійного фонду України не є виконавчим документом, тому недоїмка, штраф та пеня стягуються в судовому порядку. Оскільки строки стягнення не є предметом регулювання Закону України від 9 липня 2003 року № 1058 IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, то частину 15 статті 106 цього Закону в контексті положень частини 14 цієї ж статті треба розуміти як непоширення строків давності не лише на стягнення недоїмки, пені та штрафів в судовому порядку, а й на прийняття рішення органу Пенсійного фонду України про їх застосування.

* Постанова Верховного Суду України від 25.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок перерахування несплачених сум страхових внесків*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Несплачені суми страхових внесків, нараховані за звітний період, платник зобов'язаний перерахувати на рахунок Пенсійного фонду України до 20 числа місяця, наступного за звітним, а одночасно із виплатою заробітної плати протягом звітного періоду, за який вона нарахована, платником сплачуються авансові платежі у пропорційних розмірах. При цьому фінансовий стан платника страхових внесків не звільняє його від сплати недоїмки, нарахування пені та застосування фінансових санкцій.

* Постанова Верховного Суду України від 30.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Проведення витрат на поховання у разі смерті потерпілого від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Аналіз норм Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності”, який визначає правову основу, економічний механізм та організаційну структуру загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що призвели до втрати працездатності або загибелі застрахованих на виробництві осіб, та Порядку проведення витрат на поховання у разі смерті потерпілого від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 року № 826 на виконання частини восьмої статті 34 цього Закону, дає підстави вважати, що Фонд зобов'язаний відшкодувати виплачені іншими страховиками суми допомоги на поховання лише тих осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, тобто за умови наявності причинного зв'язку їх смерті з одержаним каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я. Положення пункту 4 Порядку відшкодування Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

* Постанова Верховного Суду України від 23.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Відшкодування витрат на виплату та доставку пенсій*
- підкатегорії:** *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Відповідно до частини шостої статті 106 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” недоїмка не підлягає списанню, крім випадків повної ліквідації юридичної особи. До дати внесення до Єдиного державного реєстру запису про державну реєстрацію припинення юридичної особи підприємство не звільнено від покладених на нього відповідно до вищенаведеного Закону обов'язків щодо відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пільгових пенсій його працівникам.

* Постанова Верховного Суду України від 30.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Відшкодування фактичних витрат на виплату та доставку пільгових пенсій*
- підкатегорії:** *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Аналіз положень пункту 2 Прикінцевих положень Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” у контексті статті 14 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII “Про пенсійне забезпечення” дає підстави для висновку про те, що порядок, за якого витрати на доставку пільгових пенсій покриваються до 1 січня 2005 року за рахунок коштів Пенсійного фонду, а з 1 січня 2005 року — за рахунок коштів Державного бюджету України, стосується лише витрат на виплату та доставку пенсій, призначених особам на підставі статті 14 Закону України “Про пенсійне забезпечення”.

Підприємство зобов'язане відшкодувати управлінню Пенсійного фонду витрати на виплату та доставку пенсій, які згідно з розрахунком, складеним управлінням відповідно до Інструкції про порядок обчислення і сплати страховальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України, затвердженої постановою правління Пенсійного фонду України від 19 грудня 2003 року № 21-1, призначені працівникам підприємства відповідно до пункту “а” частини першої статті 13 Закону України “Про пенсійне забезпечення”.

* Постанова Верховного Суду України від 10.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Строки застосування штрафних санкцій за не своєчасну сплату страхових внесків</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування</i>

Строки застосування адміністративно-господарських санкцій, визначені статтею 250 Господарського кодексу України, не застосовуються до порушень щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, оскільки порядок сплати цих внесків, стягнення недоїмки, нарахування штрафів та пені за його порушення регулюються Законом України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”.

Частина п'ятнадцята статті 106 зазначеного Закону передбачає, що строк давності щодо стягнення недоїмки, пені та штрафів не застосовується.

* Постанова Верховного Суду України від 04.07.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Виконання зобов'язань щодо сплати страхових внесків під час процедури банкрутства</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування</i>

Статті 1, 12 Закону України від 14 травня 1992 року № 2343-XII “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” регулюють правовідносини, які виникли між боржником і кредиторами у зв'язку з неспроможністю боржника виконати після настання встановленого строку існуючі зобов'язання і спрямовані на відновлення платоспроможності боржника або його ліквідації з метою здійснення заходів щодо задоволення визначених судом вимог кредиторів.

З порушенням провадження у справі про банкрутство не пов'язується завершення підприємницької діяльності боржника, він має право укласти угоди, у нього можуть виникати нові зобов'язання. З огляду на наведене можна зробити висновок про те, що дія мораторію поширюється лише на задоволення вимог конкурсних кредиторів.

Що стосується зобов'язань поточних кредиторів, то за цими зобов'язаннями, згідно із загальними правилами, нараховуються неустойка (штраф, пеня), застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів).

За своєю правовою природою фінансові та економічні санкції є додатковими зобов'язаннями, які забезпечують належне виконання основного зобов'язання і є похідними від нього.

З огляду на наведене, оскільки мораторій не зупиняє виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), які виникли після введення мораторію, то, відповідно, і не припиняє заходів, спрямованих на їх забезпечення.

Невиконання таких зобов'язань є правопорушенням. Отже, нарахування санкцій, застосування заходів забезпечення за невиконання згаданих зобов'язань та примусове стягнення на підставі виконавчих документів коштів на виконання таких грошових зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), а також штрафних санкцій ґрунтується на законі.

* Постанова Верховного Суду України від 25.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виконання зобов'язань щодо сплати страхових внесків протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Положення статті 12 Закону України від 14 травня 1992 року № 2343-ХІІ “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, яка встановлює, зокрема, заборону нараховувати протягом дії мораторію неустойку (штраф, пеню), інші фінансові (економічні) санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), стосується вимог, зобов'язань, які підпадають під поняття мораторію. Таким чином, це положення слід застосовувати у контексті статті 1 цього Закону, де наведене саме визначення мораторію.

Системний аналіз змісту вищезазначених норм права свідчить про те, що мораторій не зупиняє виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), які виникли після дня введення мораторію, а отже, і не припиняє заходів, спрямованих на їх забезпечення.

Невиконання таких зобов'язань є правопорушенням. Отже, нарахування санкцій, застосування заходів забезпечення за невиконання згаданих зобов'язань та примусове стягнення на підставі виконавчих документів коштів на виконання таких грошових зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), а також штрафних санкцій, ґрунтується на законі.

Нарахування неустойки (штрафу, пені), процентів та інших економічних санкцій з усіх видів заборгованості за зобов'язаннями, строк виконання яких

настав після порушення справи про банкрутство та введення мораторію, припиняється згідно з частиною першою статті 23 Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” лише з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

* Постанова Верховного Суду України від 04.07.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Стягнення несплачених страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування з платників фіксованого сільськогосподарського податку*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Збір на обов’язкове державне соціальне страхування у 2001–2004 роках існував на законодавчому рівні та сплачувався платниками у складі фіксованого сільськогосподарського податку.

Позовні вимоги центру зайнятості про стягнення суми несплачених страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування, штрафу та пені за 2001–2004 роки до підприємства, яке в цей період сплачувало фіксований сільськогосподарський податок відповідно до Закону України від 17 грудня 1998 року № 320-XIV “Про фіксований сільськогосподарський податок”, є неправомірними.

* Постанова Верховного Суду України від 12.09.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Спосіб захисту порушеного права Пенсійного фонду України у разі наявності спору та незгоди на підписання актів звірки розрахунків витрат, пов’язаних з виплатою пільгових пенсій*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Встановлене Порядком відшкодування Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України Пенсійному фонду України витрат, пов’язаних з виплатою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захво-

рювання та пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України та Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 4 березня 2003 року № 5-4/4, правило щодо підписання актів звірки розрахунків підлягає застосуванню лише за відсутності спору.

У разі наявності спору та незгоди на підписання актів звірки розрахунків з боку Фонду вимоги про стягнення таких сум мають вирішуватися у судах адміністративної юрисдикції шляхом пред'явлення органами Пенсійного фонду України позову про стягнення цих сум, а не шляхом пред'явлення вимог про підписання актів звірки.

* Постанова Верховного Суду України від 28.11.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Порядок погашення сум недоїмки зі сплати внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, пені та фінансових санкцій</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування</i>

Маючи несплачену недоїмку, пеню та фінансові санкції і сплачуючи при цьому поточні суми страхових внесків, страхувальник не вважається таким, що своєчасно виконав свої зобов'язання за поточний період, оскільки в силу імперативних вимог частини п'ятої статті 106 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) органи Пенсійного фонду України зобов'язані направити цей платіж на погашення недоїмки, пені та фінансових санкцій.

* Постанова Верховного Суду України від 21.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Застосування штрафних санкцій за несплату страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування</i>

Рішення Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності від 11 вересня 2007 року про застосування штрафних санкцій, прийняте після набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 року № 745 “Деякі питання, пов’язані із сплатою страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування”, згідно з якою страхові внески на загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, на випадок безробіття і від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, на вказані виплати не нараховуються, є неправомірним.

* Постанова Верховного Суду України від 21.11.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Витрати на виплату та доставку пенсій*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Аналіз положень пункту 2 Прикінцевих положень Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” у контексті статті 14 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII “Про пенсійне забезпечення” дає підстави для висновку про те, що порядок, за якого витрати на доставку пільгових пенсій покриваються до 1 січня 2005 року за рахунок коштів Пенсійного Фонду України, а з 1 січня 2005 року — за рахунок коштів Державного бюджету України, стосується лише витрат на виплату та доставку пенсій, призначених особам на підставі статті 14 зазначеного Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 24.04.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відшкодування витрат на виплату підвищення до пенсії*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Страхування від нещасного випадку є самостійним видом загальнообов’язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров’я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Одним з основних принципів страхування від нещасного випадку є цільове використання коштів, які відповідно до статті 46 Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” не формуються за рахунок Державного бюджету України, не включаються до його складу та використовуються виключно за їх прямим призначенням.

Зважаючи на особливості фінансування страхування від нещасного випадку, виключно цільове використання цих коштів та враховуючи те, що підвищення до пенсії як окремих вид соціальної допомоги не входить до складу розміру пенсії по інвалідності та пенсії у зв’язку з втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України не може нести витрати на виплату підвищення до пенсії.

* Постанова Верховного Суду України від 20.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Витрати на доставку та виплату пенсій*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Витрати на виплату та доставку пенсій особам, які були зайняті на роботах за списком № 1, покриваються підприємствами та організаціями.

Винятком із цього правила є лише порядок покриття витрат на виплату та доставку пенсій особам, що були безпосередньо зайняті повний робочий день на підземних роботах (включаючи особовий склад гірничорятувальних частин) з видобутку вугілля, сланцю, руди та інших корисних копалин, на будівництві шахт та рудників за списком робіт і професій, затвердженим Кабінетом Міністрів України. Оскільки за змістом абзацу п’ятого підпункту 1 пункту 2 розділу XV “Прикінцеві положення” Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” виплата пенсій таким особам здійснюється до 1 січня 2005 року за рахунок коштів Пенсійного фонду України, а з 1 січня 2005 року — за рахунок коштів Державного бюджету України до досягнення пенсійного віку, передбаченого статтею 26 цього Закону, то і витрати на виплату та доставку пільгових пенсій покриваються за рахунок Пенсійного фонду України та Державного бюджету України відповідно.

Виходячи зі змісту положень пункту 2 розділу XV “Прикінцеві положення” зазначеного Закону у контексті статті 14 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII “Про пенсійне забезпечення” можна зробити висновок, що порядок, за якого витрати на доставку пільгових пенсій покриваються до

1 січня 2005 року за рахунок коштів Пенсійного фонду України, а з 1 січня 2005 року — за рахунок коштів Державного бюджету України, стосується лише витрат на виплату та доставку пенсій, призначених особам на підставі статті 14 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ “Про пенсійне забезпечення”.

* Постанова Верховного Суду України від 29.05.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Сплата страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування суб’єктами малого підприємництва</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування</i>

Страхові внески на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування не входять до системи оподаткування, на них не поширюється податкове законодавство, а законодавством не встановлені пільги з нарахування та сплати страхових внесків або звільнення від їх сплати.

Згідно з пунктом 16 розділу XV “Прикінцеві положення” Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” до приведення законодавства України у відповідність із цим Законом закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить йому. Положення статті 6 Указу про звільнення суб’єктів малого підприємництва, які сплачують єдиний податок, від збору на обов’язкове державне пенсійне страхування суперечить цьому Закону і застосуванню не підлягає.

* Постанова Верховного Суду України від 11.04.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Відшкодування фактичних витрат на виплату і доставку пенсій</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування</i>

У пункті 2 Прикінцевих положень Закону від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” відсутні підстави для відшкодування фактичних витрат на виплату і доставку пенсій, призначених на підставі пункту “з” статті 13 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ “Про пенсійне забезпечення” водіям міського па-

сажирського транспорту (автобусів, тролейбусів тощо), оскільки ця категорія працівників не відноситься до Списків № № 1, 2. Вказана норма регулює лише порядок відшкодування витрат на доставку і виплату пільгових пенсій, призначених згідно зі Списками № № 1, 2 та пунктів “в”, “є” та “ж” статті 13 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”.

* Постанова Верховного Суду України від 21.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Витрати на доставку та виплату пенсій*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Відповідно до положень частини першої статті 5 Закону № 1058-IV цей Закон регулює відносини, що виникають між суб’єктами системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування. Дія інших нормативно-правових актів може поширюватися на ці правовідносини лише у випадках, передбачених цим Законом, або в частині, що не суперечить зазначеному Закону. Крім того, відповідно до пункту 16 розділу XV “Прикінцеві положення” Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” до приведення законодавства України у відповідність із цим Законом закони України та інші нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечать зазначеному Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 29.05.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Суть надбавок та підвищення до пенсії*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

“Надбавки та підвищення”, які встановлюються та виплачуються згідно з положеннями Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII “Про пенсійне забезпечення”, відрізняється від поняття “збільшення розміру пенсії внаслідок її перерахунку”, визначеного Законом України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, адже нормами законодавства передбачено не лише різні підстави для таких змін розміру пенсії (під час встановлення та виплати додаткових доплат, надбавок, підвищень застосовуються норми Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII “Про пенсійне забезпечення”, під час здійснення перерахунку та

виплати пенсії з урахуванням збільшення, яке відбулось внаслідок її перерахунку, — Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”), а й правові наслідки — додаткові доплати, надбавки, підвищення мають окремий статус та обліковуються окремими рядками, а збільшення розміру пенсії внаслідок її перерахунку за нормами України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” становить її основний розмір.

* Постанова Верховного Суду України від 29.05.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Капіталізація платежів платоспроможної юридичної особи, яка ліквідується*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Капіталізація платежів платоспроможної юридичної особи, яка ліквідується, здійснюється на підставі Порядку капіталізації платежів для задоволення вимог, що виникли із зобов’язань підприємства-банкрута перед громадянами внаслідок заподіяння шкоди їх життю і здоров’ю, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року № 765.

Вимоги статті 46 Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” та положення зазначеного Порядку поширюються на випадки ліквідації платоспроможної юридичної особи.

* Постанова Верховного Суду України від 26.06.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків та сум штрафних санкцій*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Управління Пенсійного фонду України на підставі статті 106 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-VI “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, абзацу п’ятого пункту 7 розділу VIII “Прикінцеві та Перехідні положення” Закону України від 8 липня 2010 року № 2461-VI “Про внесення змін до законів України “Про Державний бюджет України на 2010 рік” та “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” пра-

вмірно прийняло спірну вимогу щодо стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків та сум штрафних санкцій, нарахованих та/або не сплачених у період до 1 січня 2011 року, в тому числі страхових внесків, строк сплати яких на 1 січня 2011 року не настав, оскільки така вимога здійснюється фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до законодавства, що діяло на момент виникнення такої заборгованості або застосування штрафних санкцій.

* Постанова Верховного Суду України від 03.07.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

До суб'єктів права на користування спеціальною пільговою ставкою нарахування страхових внесків віднесені платники фіксованого сільськогосподарського податку. Закон не дає підстав для розширеного тлумачення поняття платника такого податку за рахунок його філій, що не є юридичними особами.

* Постанова Верховного Суду України від 13.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відшкодування витрат на виплату та доставку пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Згідно з положеннями статті 21 Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” та пункту 4 Порядку відшкодування Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професій-

них захворювань України Пенсійному фонду України витрат, пов'язаних з виплатою пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання та пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, затвердженого постановою правління Пенсійного фонду України та правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 4 березня 2003 року № 5-4/4, витрати на виплату та доставку пенсій по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, пенсій у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, та щомісячної цільової грошової допомоги на прожиття підлягають відшкодуванню відділенням Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України управлінню Пенсійного фонду України.

* Постанова Верховного Суду України від 20.11.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Стягнення заборгованості зі сплати страхових внесків*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Після набрання чинності Законом України від 8 липня 2010 року № 2464-VI “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” за органами Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України збережено повноваження щодо застосування фінансових санкцій за несплату заборгованості по страхових внесках, яка виникла до 1 січня 2011 року.

* Постанова Верховного Суду України від 01.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата збору на обов'язкове державне пенсійне страхування при купівлі автомобіля*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

На час виникнення спору про сплату збору на обов'язкове державне пенсійне страхування при купівлі автомобіля положення Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарсь-

ких операцій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1998 року № 1740, суперечили вимогам Закону України № 400/97-ВР “Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування” у частині регулювання правовідносин зі сплати збору на обов’язкове державне пенсійне страхування з операцій з відчуження легкових автомобілів.

За таких обставин відповідно до частини четвертої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України разі невідповідності нормативно-правового акта Конституції України, закону України, або іншому правовому акту суд застосовує правовий акт, який має вищу юридичну силу, у цьому випадку — Закону України від 26 червня 1997 року № 400/97-ВР “Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування”.

* Постанова Верховного Суду України від 26.02.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Застосування фінансових санкцій за несвоєчасне подання звітності до органів Пенсійного фонду України</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування</i>

Застосування управлінням Пенсійного фонду України фінансових санкцій до платника страхових внесків за несвоєчасне подання звітності до органів Пенсійного фонду України за 2008–2009 та 2010 роки на підставі пункту 5 частини дев’ятої статті 106 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” після 1 січня 2011 року є протиправним, оскільки зазначена норма з цієї дати втратила чинність згідно із Законом України від 8 липня 2010 року № 2464-VI “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування”.

* Постанова Верховного Суду України від 20.11.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту:	<i>Збір на обов’язкове державне пенсійне страхування</i>
підкатегорії:	<i>10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування</i>

У випадках, коли Верховною Радою України не прийнятий закон про Державний бюджет України на поточний бюджетний період, то податки, збори

(обов'язкові платежі) та інші надходження справляються відповідно до закону про Державний бюджет України на попередній бюджетний період. За таких обставин збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій купівлі-продажу безготівкової валюти протягом січня–березня 2010 року повинен справлятися платниками в розмірі, визначеному Законом України від 26 грудня 2008 року № 835-VI “Про державний бюджет України на 2009 рік” на попередній бюджетний період, тобто у розмірі 0,2 відсотка від об'єкта оподаткування.

* Постанова Верховного Суду України від 11.06.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відповідальність за порушення законодавства про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Стаття 65 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” може бути застосована при встановленні відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб, зазначених у цьому Законі, а також у несвоєчасному оформленні або поданні документів для призначення пенсії, у видачі для оформлення пенсій недостовірних даних і документів лише у взаємозв'язку з відповідною нормою цивільного, адміністративного або кримінального права, які встановлюють санкцію за такі порушення пенсійного законодавства.

* Постанова Верховного Суду України від 14.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на перерахунок пенсії*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Наявність заборгованості перед Пенсійним Фондом України зі сплати страхових внесків не може бути підставою для відмови у здійсненні перерахунку пенсії, оскільки відповідальність за несплату страхових внесків несе підприємство-страхувальник, в якому працює застрахована особа.

* Ухвала Вищого адміністративного суду України від 01.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виконання вимог про сплату недоїмки*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Вимога про сплату недоїмки зі страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування є виконавчим документом, який підлягає виконанню державною виконавчою службою, і при її наявності повторне звернення до суду про її стягнення не допускається, оскільки є рішення з цього ж питання суб'єкта владних повноважень, ухвалене в межах повноважень, наданих йому законом.

* Постанова Верховного Суду України від 03.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Повернення помилково сплачених чи зарахованих до бюджету обов'язкових платежів*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Збір, помилково зарахований до спеціального фонду державного бюджету внаслідок сплати особою, яка не є суб'єктом цього збору, не підлягає стягненню із контролюючого органу — Пенсійного фонду України, оскільки такий спосіб відновлення порушеного права суперечить встановленому законодавством порядку повернення помилково сплачених чи зарахованих до бюджету обов'язкових платежів.

* Постанова Верховного Суду України від 10.12.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування фізичною особою-підприємцем, який є пенсіонером*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Фізичні особи-підприємці, яким призначено пенсію за вислугу років відповідно до Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” і які

обрали спрощену систему оподаткування, не звільняються від сплати за себе єдиного внеску на підставі частини четвертої статті 4 України від 8 липня 2010 року № 2464-VI “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування”. Тобто, від сплати за себе єдиного внеску звільняються лише ті фізичні особи-підприємці, які обрали спрощену систему оподаткування і є пенсіонерами за віком.

* Постанова Верховного Суду України від 15.04.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Повернення надміру або помилково сплачених внесків суб’єктами малого підприємництва*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Сплачена суб’єктами підприємницької діяльності—юридичними особами, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, частина сум єдиного податку, що перераховується органами Держказначейства на рахунки органів Пенсійного фонду України, зараховується в рахунок сплати страхових платежів, у зв’язку з чим на них поширюється законодавство щодо порядку повернення надміру або помилково сплачених страхових внесків.

* Постанова Верховного Суду України від 04.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Повернення надміру та/або помилково сплачених страхових внесків платниками єдиного податку*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов’язкове державне соціальне страхування*

Суми страхового внеску, які відповідно до Указу Президента України від 3 липня 1998 року № 727/98 “Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб’єктів малого підприємництва” (далі — Указу № 727/98) в межах (рамках) єдиного податку сплачені на окремий рахунок відділення Державного казначейства України, частина якого цим відділенням була перерахована на рахунки органу Пенсійного фонду України і облікована ним як страхові внески на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування, незважаючи на форму і спосіб (механізм) їх сплати не змінюють свого змісту та правової природи, а отже, до них має застосуватися правове регулювання, встановлене у Законі України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про

загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” (далі — Закон № 1058-IV).

Якщо суб'єкт підприємницької діяльності – юридична особа, яка перебуває на спрощеній системі оподаткування, в межах єдиного податку, або одночасно відповідно до Указу № 727/98 та Закону № 1058-IV і Закону України від 26 червня 1997 року № 400/97-ВР “Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування”, або за інших подібних обставин сплатить зайву (переплатить) частину сум єдиного податку, що перераховується органами Державного казначейства України на рахунки органів Пенсійного фонду України і зараховується в рахунок сплати страхових платежів, повернення надміру або помилково сплачених страхових внесків здійснюється на підставі положень частини тринадцятої статті 20 Закону № 1058-IV та нормативно-правових актів, які регулювали порядок (механізм) повернення цих сум на час виникнення переплати.

* Постанова Верховного Суду України від 10.02.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Платники єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Особи, які отримують пенсію у зв'язку з втратою годувальника, і обрали спрощену систему оподаткування сплачують єдиний внесок на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування на загальних підставах.

* Постанова Верховного Суду України від 21.04.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Платники єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Положення частини четвертої статті 4 Закону України від 8 липня 2010 року № 2464-VI “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” не розповсюджується на осіб, які отримують пенсію за вислугу років призначену відповідно до Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького та рядового складу органів внутрішніх справ”, не

дивлячись на можливе досягнення ними загального пенсійного віку необхідного для пенсії за віком.

* Постанова Верховного Суду України від 18.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Сплата єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*
підкатегорії: *10.1 збору та обліку страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Положення частини четвертої статті 4 Закону України від 8 липня 2010 року № 2464-VI “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” не поширюються на осіб, які хоча і є інвалідами, але отримують відповідно до Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” пенсію за вислугу років.

* Постанова Верховного Суду України від 23.02.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок призначення, перерахування і проведення страхових виплат*
підкатегорії: *10.2.1 загальнообов'язкового державного страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності*

Норми Закону України від 23.09.1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань” (у редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин), як і Порядок призначення, перерахування і проведення страхових виплат, затвердженим постановою правління Фонду від 27.04.2007 року № 24 у цілому, не містять положень щодо обов'язку страховальника подавати до робочого органу виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, для виплати допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю потерпілого, саме оригіналу акта про нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом, за формою Н-1

Подання страховальником серед інших документів для виплати зазначеної допомоги засвідченої відповідальними особами підприємства копії акта про

нещасний випадок, пов'язаний з виробництвом, за формою Н-1, а не його оригіналу, не може бути підставою для відмови у перерахуванні страхових виплат, оскільки зазначене не віднесено до передбачених у статті 37 Закону України від 23.09.1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та профзахворювань” (у редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин) випадків, коли Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань може відмовити у страхових виплатах.

* Постанова Верховного Суду України від 15.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Вимоги про стягнення страхових внесків до особи, щодо якої порушено справу про банкрутство*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Вимога сплатити штрафні санкції та нараховану пеню за несплату (неперерахування) або несвоєчасну сплату (несвоєчасне перерахування) страхових внесків, яка була сформована і надіслана боржнику до порушення провадження у справі про банкрутство, визнається конкурсною і не змінює своєї юридичної природи на поточну незалежно від того, що боржник ще до порушення провадження у справі про його банкрутство за заявою іншого (ініціюючого) кредитора оскаржив її (вимогу) до адміністративного суду, судовий розгляд якої на дату порушення провадження у справі про банкрутство не був завершений ухваленням судового рішення, що набрало законної сили.

* Постанова Верховного Суду України від 21.04.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Нарахування та виплата наукових пенсій працівникам філії підприємства*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Орган Пенсійного фонду України, який здійснює нарахування та виплату наукових пенсій працівникам філії підприємства (яка, у свою чергу, за-

реєстрована як платник страхових внесків у цьому органі Пенсійного фонду України), а також контролює розмір витрат на фінансування різниці у розмірі цих пенсій, має право направляти за місцем реєстрації філії повідомлення щодо фактичних виплат вказаних пенсій, їх розміру і наявної заборгованості відповідно до вимог Порядку фінансування різниці між сумою пенсії, призначеної науковим (науково-педагогічним) працівникам державних небюджетних підприємств, установ, організацій та вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації згідно із Законом України “Про наукову та науково-технічну діяльність”, та сумою пенсії, обчисленою відповідно до інших законодавчих актів, на яку мають право зазначені особи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2004 року № 372.

* Постанова Верховного Суду України від 06.10.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок обчислення розміру страхових виплат для осіб, що втратили працездатність*

підкатегорії: *10.2.1 загальнообов’язкового державного страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності*

Розмір щомісячних страхових виплат для осіб, які втратили працездатність внаслідок каліцтва або іншого ушкодження здоров’я повинен обчислюватися відповідно до статті 34 Закону України від 23 вересня 1999 року № 1055-XIV “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” без субсидіарного.

* Постанова Верховного Суду України від 25.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Страхові виплати пенсії у зв’язку з втратою годувальника*

підкатегорії: *10.2.1 загальнообов’язкового державного страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності*

Страхові виплати пенсії у зв’язку з втратою годувальника відповідно до Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов’яз-

кове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України виплачує у разі настання страхового випадку виключно особам, які мають право на одержання щомісячних страхових виплат (пенсій згідно з підпунктом “д” пункту 1 частини першої статті 21 цього Закону), перелік яких міститься у статті 33 зазначеного Закону.

У разі якщо особи, яким призначені пенсії у зв’язку з втратою годувальника, не підпадають під визначений статтею 33 Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” перелік осіб, які мають право на одержання страхової виплати пенсії у зв’язку з втратою годувальника, витрати, понесені управлінням ПФУ у зв’язку з виплатою та доставкою таких пенсій, не підлягають відшкодуванню Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

* Постанова Верховного Суду України від 08.07.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відшкодування витрат, понесених органом Пенсійного фонду України у зв’язку з виплатою та доставкою пенсії у зв’язку з втратою годувальника*

підкатегорії: *10.2.1 загальнообов’язкового державного страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності*

Страхові виплати пенсії у зв’язку з втратою годувальника відповідно до Закону України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності” Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України виплачує у разі настання страхового випадку виключно особам, які мають право на одержання щомісячних страхових виплат (пенсій згідно з підпунктом “д” пункту 1 частини першої статті 21 цього Закону), перелік яких міститься у статті 33 зазначеного Закону. У разі якщо особи, яким призначені пенсії у зв’язку з втратою годувальника, не підпадають під визначений статтею 33 цього Закону перелік осіб, які мають право на одержання страхової виплати пенсії у зв’язку з втратою годувальника, витрати, понесені органом Пенсійного фонду України у зв’язку з виплатою та доставкою таких пенсій, не підлягають відшкодуванню Фондом

соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.

* Постанова Верховного Суду України від 09.06.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Юрисдикція суду щодо вирішення справ про оскарження актів складених за результатами проведення спеціального розслідування нещасного випадку на виробництві*
- підкатегорії:** *10.2.1 загальнообов'язкового державного страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності*

Комісія з розслідування нещасного випадку, утворена роботодавцем, до складу якої увійшли не лише представники органів державної влади не здійснювала владні управлінські функції на основі законодавства, а розслідувала нещасний випадок на виробництві та склала відповідні акти, тому вони не можуть бути предметом оскарження в адміністративному суді.

* Постанова Верховного Суду України від 26.04.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

- правового інструменту:** *Порядок фінансування Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності страхувальників*
- підкатегорії:** *10.2.2 загальнообов'язкового державного страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням*

Матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, часткова компенсація витрат, пов'язаних із смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг здійснюється за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Виплата страхувальниками-роботодавцями матеріального забезпечення застрахованим особам за рахунок власних коштів з подальшим відшкодуван-

ням (погашенням цих витрат) Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності законодавством не передбачена.

У разі порушення порядку використання страхових коштів страхувальники та інші отримувачі страхових коштів несуть відповідальність, передбачену статтею 30 Закону України від 18 січня 2001 року № 2240-III “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням” (чинного на час виникнення спірних відносин).

* Постанова Верховного Суду України від 19.05.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок оплати тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов’язаної з нещасним випадком на виробництві*

підкатегорії: *10.2.2 загальнообов’язкового державного страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням*

У разі настання одного зі страхових випадків, передбачених частиною першою статті 35 Закону України від 18 січня 2011 року № 2240-III “Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням”, зокрема тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов’язаної з нещасним випадком на виробництві, застрахованій особі надається допомога по тимчасовій непрацездатності у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу).

Оплата перших п’яти днів такої непрацездатності здійснюється за рахунок коштів роботодавця, а починаючи з шостого дня за весь період до відновлення працездатності відповідна допомога виплачується Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Якщо на підприємстві не застосовується підсумований облік робочого часу або облік робочого часу в годинах в місяцях розрахункового періоду, за який обчислюється середня заробітна плата, або в періоді, за який виплачується допомога, для розрахунку страхових виплат та оплати перших п’яти днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів роботодавця застосовується середньоденна заробітна плата (дохід) за відпрацьований час або за один календарний день.

Тобто, якщо п’ятий день непрацездатності застрахованої особи припадає на нічну зміну, яка розпочинається цього дня, а закінчується наступного, оплата такого дня (зміни) тимчасової непрацездатності здійснюється за рахунок підприємства.

Якщо ж, починаючи з шостого дня непрацездатності, допомога застрахованій особі виплачується Фондом і останній день непрацездатності припадає знову ж таки на нічну зміну, оплата такого дня (зміни) тимчасової непрацездатності здійснюється за рахунок Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

* Постанова Верховного Суду України від 26.04.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення розміру пенсій військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Премія, яку позивач просив врахувати для обчислення нового розміру пенсії, носить тимчасовий характер, виплата її дозволена за наявності передбачених підстав лише в межах видатків, передбачених у кошторисах військових частин для грошового забезпечення військовослужбовців у 2007 році, що виключає їх як підставу для перерахунку пенсій.

* Постанова Верховного Суду України від 25.06.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення часу, із якого заробітна плата вважається підвищеною за рахунок виплати премій*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Стаття 371 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ “Про державну службу” та пункт 4 постанови Кабінету Міністрів України від 31 травня 2000 року № 865 “Про деякі питання вдосконалення визначення розмірів заробітку для обчислення пенсії” визначають порядок і умови перерахунку пенсій державних службовців, але не визначають час, із якого заробітна плата вважається підвищеною за рахунок виплати премій. Це питання врегульоване Порядком обчислення середньої заробітної плати, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 року № 100, відповідно до пункту 3 якого премії включаються у заробіток того місяця, на який вони припадають згідно з розрахунковою відомістю на заробітну плату, тобто пре-

мія, яка нарахована і виплачена у певному місяці за результатами роботи у попередньому місяці, включається у заробіток для обчислення пенсії у тому місяці, в якому вона була нарахована і виплачена.

* Постанова Верховного Суду України від 04.07.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення пенсії наукового працівника*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

При обчисленні за правилами статті 40 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” пенсії наукового працівника, призначеної відповідно до статті 24 Закону України від 13 грудня 1991 року № 1977-XII “Про наукову та науково-технічну діяльність”, із періоду, за який враховується заробітна плата для обчислення пенсії, може бути виключений період, який не перевищує 10 відсотків тривалості саме наукового стажу такого працівника.

* Постанова Верховного Суду України від 19.09.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Грошове забезпечення для обчислення пенсії військовослужбовцям, відрадженим для роботи до інших органів*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Особливістю пенсійного забезпечення осіб офіцерського складу, прапорщиків і мічманів, військовослужбовців надстрокової служби та військової служби за контрактом, осіб начальницького складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб, які мають право на пенсію за Законом України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” і які були відражені для роботи в органах державної влади та органах місцевого самоврядування або у сформованих ними органах, на підприємствах, в установах, організаціях, вищих навчальних закладах та одержували заробітну плату в порядку і розмірах, уста-

новлених для працівників цих органів та організацій, є те, що базою для обчислення і перерахунку пенсії має бути грошове забезпечення, встановлене за військовою (спеціальною) посадою, оскільки пенсія призначається на єдиних засадах після звільнення з військової (спеціальної служби).

Крім цього, за змістом постанови Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2001 року № 104 “Про порядок і норми грошового забезпечення військовослужбовців Збройних Сил, інших військових формувань, осіб начальницького складу органів внутрішніх справ, органів і установ виконання покарань, відряджених до органів виконавчої влади та інших цивільних установ” (у редакції, чинній на момент виникнення спірних відносин) грошове забезпечення військовослужбовцям, відрядженим до підрозділів Національного космічного агентства України, мало виплачуватися з окладів за посадами, займаними такими особами в його підрозділах, а із січня 2003 року – з окладів за військовим званням та інших видів грошового забезпечення у розмірах і порядку, визначених законодавством для військовослужбовців.

Постановами Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2007 року № 602 “Про розмір посадового окладу (тарифної ставки) працівника 1 тарифного розряду Єдиної тарифної сітки” (втратила чинність) та від 3 травня 2007 року № 682 “Про запровадження тарифних коефіцієнтів Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери, передбачених за II етапом” встановлені розміри посадових окладів для цивільних працівників, а не військовослужбовців, тому вони не можуть бути підставою для проведення перерахунку пенсій військовослужбовців з підстав та у порядку, визначеними статтею 63 Закону України № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”.

* Постанова Верховного Суду України від 17.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення розміру пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Особливістю пенсійного забезпечення осіб, відряджених для роботи Центрі прийому і обробки спеціальної інформації та контролю навігаційного поля Національного космічного агентства України є те, що базою для обчислення і перерахунку пенсії має бути грошове забезпечення, встановлене за військовою (спеціальною) посадою, оскільки пенсія призначається на єдиних засадах після звільнення з військової (спеціальної служби).

* Постанова Верховного Суду України від 21.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Порядок призначення пенсії за військову службу в гірських районах*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Порядок призначення пенсії особам, які проходили військову службу в гірських районах, регулюється пунктом 7 постанови Кабінету Міністрів від 17 липня 1992 року № 393 “Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їхніх сімей” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин), а не пунктом 9 цієї постанови, який встановлює цей порядок стосовно осіб, які отримували підвищені посадові оклади за службу у високогірних місцевостях.

* Постанова Верховного Суду України від 31.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення органу, що здійснює призначення (перерахунок) та виплату пенсії виключно військовослужбовцям*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Відповідно до Положення про головні управління Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, затвердженого постановою правління Пенсійного фонду України від 27 червня 2002 року № 11-2 (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 12 липня 2002 року за № 581/6869), головне управління здійснює призначення (перерахунок) та виплату пенсії виключно військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу та іншим особам, які мають право на пенсію згідно із Законом України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб”. У решті випадків функції щодо призначення (перерахунку) та виплати пенсії іншим категоріям осіб в

порядку, встановленому чинним законодавством, здійснюють районні управління відповідно до Положення про управління Пенсійного фонду України в районах, містах і районах в містах, затверджених постановою правління Пенсійного фонду України від 30 квітня 2002 року № 8-2.

* Постанова Верховного Суду України від 23.04.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення розміру пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Преміювання військовослужбовців, визначене постановою Кабінету Міністрів України від 28 березня 2007 року № 594 “Деякі питання грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу у 2007 році”, не може бути підставою для перерахунку пенсії відповідно до частини третьої статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), оскільки має тимчасовий характер. Виплата такої премії дозволена за наявності передбачених підстав тільки в межах видатків, передбачених у кошторисах військових частин для грошового забезпечення військовослужбовців лише у 2007 році.

* Постанова Верховного Суду України від 13.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення розміру пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

За загальним правилом дії норм права у часі, у зв'язку з набранням чинності з 29 квітня 2006 року Закону України від 4 квітня 2006 року № 3591-IV “Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців”, яким встановлено порядок визначення заробітку (грошового забезпечення) для обчислення пенсій військовослужбовцям та заборонено змінювати положення Закону України

від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” щодо умов і норм пенсійного забезпечення зазначених у ньому осіб іншими законами, положення пункту 30 статті 77 та частин першої, другої статті 40 Закону України від 20 грудня 2005 року № 3235-IV “Про Державний бюджет України на 2006 рік” втратили чинність.

* Постанова Верховного Суду України від 14.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення пенсії державному службовцю*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Матеріальна допомога, на яку нараховувався збір на обов’язкове державне пенсійне страхування, однак яка не включається до складу заробітної плати державного службовця, відповідно до статті 41 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” та статті 66 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-XII “Про пенсійне забезпечення” (спеціальні норми) підлягає врахуванню при обчисленні розміру його пенсії. Положення законів України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII “Про державну службу” та від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР “Про оплату праці” до спірних відносин є загальними.

* Постанова Верховного Суду України від 20.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення осіб, що належать до непрацездатних членів сім’ї*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Зазначені у частині шостій статті 30 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” особи, що мають право на пенсію в разі втрати годувальника, які досягли повноліття, в тому числі і студенти, до кола непрацездатних членів сім’ї не входять, а тому непрацюючому пенсіонеру на них не

може нараховуватися передбачена у пункті “а” частини першої статті 16 цього Закону надбавка до пенсії.

* Постанова Верховного Суду України від 24.04.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсій військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

За змістом частини третьої статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” підставою для проведення перерахунку пенсії є фактична зміна хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, проведена на підставі рішення суб'єкта владних повноважень, наділеного правом встановлювати чи змінювати види грошового забезпечення військовослужбовців.

Ця норма не вказує на рішення суб'єкта владних повноважень про зміну видів грошового забезпечення військовослужбовців як на підставу для перерахунку пенсії, а пов'язує її перерахунок з фактичною зміною видів грошового забезпечення.

* Постанова Верховного Суду України від 24.04.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсій військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

За змістом Указу Президента України від 26 грудня 2003 року № 1514 “Про посилення соціального захисту осіб офіцерського складу оперативних та інформаційно-аналітичних підрозділів Служби безпеки України” та наказу т.в.о. Голови СБУ від 7 лютого 2007 року № 97/ДСК “Про внесення змін до наказу Голови СБУ від 31 грудня 2003 року № 574/ДСК” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) встановлені законодавством розміри та види грошового забезпечення відповідної категорії військовослужбовців не змінено, а лише передбачено можливість у межах фонду грошового забезпе-

чення, затвердженого кошторисами структурних одиниць СБУ, встановлювати окремим військовослужбовцям певних категорій осіб офіцерського складу СБУ залежно від рівня їх кваліфікації, здійснюваних додаткових функцій, ступеня завантаженості та якості виконуваних завдань посадові оклади у збільшеному розмірі.

Можливість збільшення посадового окладу окремим військовослужбовцям (виплата якого у разі зниження якості згаданих показників служби припиняється) не можна вважати фактичною зміною грошового забезпечення відповідної категорії військовослужбовців у розумінні частини третьої статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин). Отже, у зв’язку з прийняттям наказу СБУ № 97/ДСК підстав для перерахунку розміру пенсії позивача відповідно до частини третьої статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” не виникло.

* Постанова Верховного Суду України від 16.10.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Нарахування пенсій військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Щомісячні надбавки належать до додаткових видів грошового забезпечення і враховуються при нарахуванні пенсії військовослужбовцям, які отримували їх під час проходження служби і були звільнені зі служби після їх запровадження.

* Постанова Верховного Суду України від 02.10.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії за віком на пільгових умовах*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Дія нормативно-правового акта — Списка № 2, затвердженого постановою Кабінету Міністрів СРСР від 26 січня 1991 року № 10, яким вперше віднесе-

но до посад та робіт, які дають право на призначення працівникам пенсії за віком на пільгових умовах, професію покрівельника, не може поширюватися на правовідносини, пов'язані з виконанням трудових функцій на цій посаді позивачем, які мали місце до набрання цим Списком чинності.

* Постанова Верховного Суду України від 07.05.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії науковим (науково-педагогічним) працівникам*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

У випадках, коли відбувається перетворення в процесі приватизації державного підприємства у відкрите акціонерне товариство, до правонаступника переходять права і обов'язки державного підприємства, що приватизується, у тому числі й обов'язок зі сплати різниці між сумою пенсії, призначеної відповідно до Закону України від 13 грудня 1991 року № 1977-ХІІ “Про наукову і науково-технічну діяльність”, та сумою пенсії, обчисленої відповідно до інших законодавчих актів.

* Постанова Верховного Суду України від 05.06.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії працівникам податкової міліції*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Надбавки та премії, передбачені Указом Президента України від 22 березня 2002 року № 288/2002 “Про посилення соціального захисту осіб начальницького складу податкової міліції органів державної податкової служби” та постановою Кабінету Міністрів України від 31 грудня 1996 року № 1592 “Про умови оплати праці працівників органів державної податкової служби” не включаються до грошового забезпечення для перерахунку пенсій у зв'язку із встановленням постановою Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 року № 268 “Про упорядкування структури та умов оплати праці пра-

цівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів” нових умов праці.

* Постанова Верховного Суду України від 16.10.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Отримання державним службовцем грошової допомоги при виході на пенсію*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Необхідною умовою для отримання грошової допомоги в розмірі 10 місячних посадових окладів на підставі частини тринадцятої статті 37 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ “Про державну службу” є наявність права на вихід на пенсію державного службовця на момент звільнення з роботи.

* Постанова Верховного Суду України від 18.09.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Соціальне забезпечення судді у відставці*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Аналіз статті 43 Закону України від 15 грудня 1992 року № 2862-ХІІ “Про статус суддів” (втратив чинність), норм Законів України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ “Про державну службу” свідчить про те, що статтею 43 Закону України “Про статус суддів” встановлено можливість вибору суддею, який пішов у відставку та має не менш ніж двадцятирічний стаж суддівської роботи, одного з двох варіантів соціального забезпечення за настання зазначеного юридичного факту (оформлення виходу у відставку) — отримання пенсії з урахуванням віку та стажу роботи на умовах, визначених статтею 37 Закону України “Про державну службу”, або неоподаткованого щомісячного довічного грошового утримання у відповідних відсотках (від 80 до 90 — залежно від стажу роботи на посаді судді) від заробітної плати працюючого на аналогічній посаді судді.

* Постанова Верховного Суду України від 20.11.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії працюючому пенсіонеріві*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Пенсіонер має право обрати метод обчислення заробітної плати для перерахунку пенсії, в тому числі і з урахуванням заробітної плати, яку він отримував до моменту перерахунку пенсії, але не має права вимагати застосування показника середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузях економіки України, за календарний рік, що передує року звернення за перерахунком пенсії.

* Постанова Верховного Суду України від 21.03.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії на пільгових умовах*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Аналіз норм Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ “Про пенсійне забезпечення” та Порядку проведення атестації робочих місць за умовами праці, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 року № 442 дає підстави дійти висновку, що необхідними умовами для виникнення у особи права на пенсійне забезпечення на пільгових умовах відповідно до пункту “б” статті 13 Закону України “Про пенсійне забезпечення” є формальна констатація факту перебування особи на посаді або виконання нею робіт, що містяться у Списку № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників з шкідливими і важкими умовами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 1994 року № 162, а також документальне підтвердження зайнятості працівника за відповідною професією за результатами атестації умов праці, яке полягає у наявності результатів атестації відповідного робочого місця за умовами праці. Документами, які підтверджують результати атестації робочого місця за умовами праці, можуть бути: карта умов праці, наказ по підприємству про затвердження переліку робочих місць, виробництв, професій і посад з пільговим пенсійним забезпеченням працівників; трудова

книжка із записом про витяг із зазначеного наказу або з додатком такого витягу.

* Постанова Верховного Суду України від 10.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії державному службовцеві*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Доплата за суміщення професій чи посад не враховується у заробіток для перерахунку пенсії особі, що займала посаду судово-медичного експерта (посада прирівняна до посад державних службовців), оскільки діє обмеження на сумісництво, передбачене статтею 16 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ “Про державну службу України”.

* Постанова Верховного Суду України від 18.09.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Індексація пенсії військовослужбовця*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Пенсія і доплата до неї, які позивач отримує відповідно до Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” та Закону України від 18 листопада 2004 року № 2195-IV “Про соціальний захист дітей війни”, є об'єктом індексації, яка має нараховуватись щомісячно, за місяцем, у якому індекс споживчих цін перевищив поріг індексації 101 відсоток, у частині, що дорівнює прожитковому мінімуму, встановленому для відповідних соціальних і демографічних груп населення.

Разом з тим відповідно до статей 3, 4 Закону України від 3 липня 1991 року № 1282-ХІІ “Про індексацію грошових доходів населення” індекс інфляції споживчих цін, що перевищив поріг 101 відсоток, може бути застосованим для індексації пенсії тільки у місяці, що настає після опублікування індексу споживчих цін за попередній місяць, що слідує за базовим, але у зв'язку з тим, що вказаний місяць, коли може бути застосована індексація, збігається із

щоквартальним підвищенням пенсії, відповідно до приписів абзацу першого пункту 5 Порядку проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 року № 1078 (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) індексація у базовому місяці не проводиться.

* Постанова Верховного Суду України від 10.12.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії працівникам прокуратури*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Оскільки виплати щомісячної премії та надбавки за інтенсивність праці, які отримував позивач перед звільненням з органів прокуратури, законодавством, чинним на час надання прокуратурою довідки, передбачені не були, дій прокуратури щодо видачі зазначеної довідки про розмір місячного заробітку за відповідною посадою, з якої позивач вийшов на пенсію, станом на час його звернення за перерахунком, є правомірними.

* Постанова Верховного Суду України від 20.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Після прийняття Конституційним Судом України Рішення від 22 травня 2008 року № 10-рп\2008, яким визнано такими, що не відповідають Конституції України, положення пункту 29 розділу II Закону України від 28 грудня 2007 року “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України”, діяла редакція частини третьої статті 43 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” у редакції Закону України від 4 квітня 2006 року № 3591-IV “Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців”, відповідно до якої пенсійне забезпечення військово-

службовців має здійснюватися виходячи з розміру грошового забезпечення за останньою штатною посадою перед звільненням.

* Постанова Верховного Суду України від 12.02.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення розміру пенсій військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Премія військовослужбовцям, встановлена наказами Міністерства оборони України від 5 листопада 2010 року № 576 “Про внесення змін до наказу Міністерства оборони України від 22 липня 2010 року” та від 28 січня 2011 року № 50 “Про бюджетну політику Міністерства оборони України на 2011 рік” та яку позивач просив врахувати для обчислення нового розміру пенсії, носить тимчасовий характер і виплата її дозволена за наявності передбачених підстав лише в межах видатків, передбачених у кошторисах військових частин для грошового забезпечення військовослужбовців у 2010–2011 роках. Зазначене виключає названі накази як підставу для перерахунку пенсій.

* Постанова Верховного Суду України від 26.02.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Виходячи зі змісту статті 1 Указу Президента України від 24 квітня 2003 року № 370/2003 “Про надбавки військовослужбовцям Служби безпеки України та працівникам органів внутрішніх справ України за безперервну службу” щомісячні надбавки за безперервну службу в органах безпеки і органах внутрішніх справ носять не загальнообов'язковий, а індивідуальний характер, оскільки є правом керівника та встановлюється за певних умов, а саме: за наявності необхідного стажу безперервної служби та за високі результати у службовій діяльності. Отже, вказана надбавка належить до додаткових видів грошового забезпечення і має враховуватися при нарахуванні

пенсії військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, які отримували її під час проходження служби і були звільнені зі служби після її запровадження.

* Постанова Верховного Суду України від 26.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення пенсії державному службовцю*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Отримувані застрахованою особою суми виплат, з яких були фактично нараховані та сплачені страхові внески або збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, враховуються в заробіток (дохід) застрахованої особи для обчислення пенсії незалежно від того, чи входять вони до структури заробітної плати.

* Постанова Верховного Суду України від 28.05.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовців*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Оскільки обставина, яка потягла за собою зміну розміру пенсії, виникла 1 січня 2008 року (дата набрання чинності постановою Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2007 року № 1294 “Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу”), то застосування порядку для перерахунку пенсії, який передбачав такий перерахунок виходячи з установленого станом на 1 січня 2008 року розміру грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, з якого обчислюються пенсії, є правомірним.

Враховуючи те, що станом на 1 січня 2008 року деякі надбавки та доплати, які виплачувались раніше, були скасовані, то з огляду на наведене вище вони не могли бути включені при перерахунку раніше призначеної пенсії.

* Постанова Верховного Суду України від 01.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії працівникам охорони здоров'я*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

До стажу роботи, який дає право на пенсію за вислугу років, зараховується, зокрема, робота на посадах провізорів, фармацевтів у аптеках, які офіційно набули статусу закладу охорони здоров'я на підставі державної акредитації.

* Постанова Верховного Суду України від 17.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Пенсійне забезпечення судді*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Стаття 43 Закону України від 15 грудня 1992 року № 2862-ХІІ “Про статус суддів” не суперечить положенням статті 37 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ “Про державну службу” та не обмежує право суддів на отримання пенсії державних службовців, а встановлює для них додаткові гарантії. У зв'язку з цим судді мають право на отримання пенсії на визначених Законом України від 16 грудня 1993 року № 3723-ХІІ “Про державну службу” умовах в разі досягнення ними пенсійного віку.

* Постанова Верховного Суду України від 02.07.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії державному службовцю*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Посадові особи державної податкової служби, яким присвоєно спеціальні звання, є державними службовцями зі спеціальним статусом, а тому період

проходження такої служби в податкових органах має зараховуватися до стажу державної служби, який дає право на пенсію державного службовця відповідно до статті 37 Закону України від 16.12.1993 року № 3723-ХІІ “Про державну службу”.

* Постанова Верховного Суду України від 08.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення доходу для обчислення пенсії*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Допомога по безробіттю, яка за своєю суттю становить дохід, за змістом абзаців першого, п’ятого частини першої статті 40, пунктів 1, 2 статті 41 Закону України від 09.07 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” (у редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин) підлягає врахуванню при обчисленні пенсій, та оскільки така допомога за Законом України від 26.06.1997 року № 400/97-ВР “Про збір на обов’язкове державне пенсійне страхування” (у редакції, що діяла на час виникнення спірних правовідносин) не становить об’єкт обкладання збором на обов’язкове державне пенсійне страхування, то при визначенні заробітку (доходу) для обчислення пенсії за періоди перебування особи на обліку в центрі зайнятості застосовується нульовий дохід.

* Постанова Верховного Суду України від 08.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Щомісячна додаткова грошова винагорода, яка передбачена наказом Міністра оборони України від 15 листопада 2010 року № 595, яким затверджено Інструкцію про розміри і порядок виплати військовослужбовцям, які займають посади плаваючого та льотного складу Збройних Сил України, щомісячної додаткової грошової винагороди, має тимчасовий характер, оскільки виплата такої винагороди дозволена за наявності наказу командира (началь-

ника) військової частини (установи, організації) або вищого командира (начальника) залежно від настання спеціальних обставин (здійснення польотів у конкретному місці), її розмір не є фіксованим, а виплата не є щомісячною, тому вона не може бути підставою для перерахунку пенсії військовослужбовцям.

* Постанова Верховного Суду України від 15.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Премія, яку позивач просив врахувати для обчислення нового розміру пенсії, має тимчасовий характер. Виплата такої премії дозволена за наявності підстав тільки в межах видатків, передбачених у кошторисі Міністерства для грошового забезпечення військовослужбовців у 2010 та 2011 роках відповідно.

* Постанова Верховного Суду України від 22.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії державному службовцю*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Закон України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII “Про державну службу”, з урахуванням змін, внесених Законом України від 16 січня 2003 року № 432-IV “Про внесення змін до Закону України “Про державну службу”, та постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2000 року № 865 “Про деякі питання вдосконалення визначення розмірів заробітку для обчислення пенсії” визначають порядок і умови перерахунку пенсій державних службовців, але не визначають час, із якого заробітна плата вважається підвищеною за рахунок виплати премій. Це питання врегульоване Порядком обчислення середньої заробітної плати, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 року № 100, відповідно до пункту 3 якого премії включаються у заробіток того місяця, на який вони припадають згідно з розрахунковою відомістю на заробітну плату, тобто премія, яка нарахована і випла-

чена у певному місяці за результатами роботи у попередньому місяці, включається у заробіток для обчислення пенсії у тому місяці, в якому вона була нарахована і виплачена.

* Постанова Верховного Суду України від 08.10.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення розміру пенсій військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Виплати, на які військовослужбовці мали право відповідно до Положення про види, розміри і порядок надання компенсації громадянам у зв'язку з роботою, яка передбачає доступ до державної таємниці, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 року № 414, але не отримували їх, не можуть бути підставою для перерахунку пенсій військовослужбовцям відповідно до частини третьої статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, оскільки такі виплати не мали загального характеру, а встановлювалися в розмірах, визначених наказами керівництва в індивідуальному порядку. Тому надбавка за таємність враховується при обчисленні та перерахунку пенсії лише тим особам, яким вона під час проходження служби була призначена та фактично виплачувалась.

* Постанова Верховного Суду України від 05.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення дострокової пенсії одному з членів подружжя, що здійснювало виховання дитини інваліда*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Абзацом п'ятим пункту 3 Прикінцевих положень Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” (у редакції чинній на час виникнення спірних правовідносин) визначено спеціальне суб'єктивне право батька (за вибором матері), як одного

з членів подружжя, що здійснювало виховання дитини інваліда, на призначення дострокової пенсії за віком і допустимість реалізації цього права не може ставитися в залежність від реалізації цього права матір'ю свого права на призначення дострокової пенсії за віком, передбаченого іншими нормами законодавства, якщо вона скористалась своїм правом і відмовилась від пенсії, передбаченої абзацом четвертим пункту 3 Прикінцевих положень цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 12.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії за вислугою років*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Навчання на заочному факультеті у вищому навчальному закладі не зараховується до стажу роботи, що дає право на пенсію за вислугу років. Включення цього періоду до вислуги років суперечить юридичній природі (сутності) цього виду спеціального стажу, оскільки закон пов'язує встановлення особливих правил призначення пенсії за вислугу років саме з неможливістю продовжувати роботу чи службу на певних посадах або в певних умовах праці у зв'язку з втратою професійної працездатності особи або її придатності до настання пенсійного віку.

* Постанова Верховного Суду України від 05.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії працівникам прокуратури*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

При перерахунку пенсії працівникам прокуратури має застосовуватися норма, що визначає розмір пенсії у відсотках, яка діяла на момент призначення пенсії, а тому внесені Законом України від 8 липня 2011 року № 3668-VI “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи” зміни до статті 50-1 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-XII “Про прокуратуру” щодо розміру пенсії у відсотках стосуються

порядку призначення пенсії прокурорам і слідчим у разі реалізації ними права на пенсійне забезпечення, а не перерахунку вже призначеної пенсії. Процедура призначення та перерахунку пенсії різні за змістом і механізмом їх проведення. Нормами, які визначають механізм проведення перерахунку пенсії за вислугу років прокурорам є частини тринадцята, вісімнадцята статті 50-1 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-XII “Про прокуратуру”, які змін у зв’язку із прийняттям Закону України від 8 липня 2011 року № 3668-VI “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи” не зазнали.

* Постанова Верховного Суду України від 10.12.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Пенсійне забезпечення судді*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Позивач, який на час звернення за призначенням пенсії працював суддею, мав право на призначення пенсії державного службовця, починаючи з 5 травня 2010 року, в розмірі, визначеному статтею 37 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII “Про державну службу” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин), а після набрання з 1 жовтня 2011 року чинності Законом України від 8 липня 2011 року № 3668-VI “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”, яким внесено зміни до вказаної статті, — на отримання пенсії у розмірі, обчисленому відповідно до Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”.

* Постанова Верховного Суду України від 24.12.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на призначення пільгової пенсії*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Умовою зарахування часу проходження строкової військової служби до стажу роботи, що дає право на призначення пільгової пенсії, є, зокрема, факт

роботи особи на момент призову за професією або обіймання посади, що передбачала право на пенсію на пільгових умовах.

* Постанова Верховного Суду України від 05.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Застосування штрафних санкцій в період дії у банку мораторію на задоволення вимог кредиторів*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Нарахування пенсійними органами штрафних санкцій в період дії у банках мораторію на задоволення вимог кредиторів є безпідставним та суперечить приписам статей 58 та 85 Закону України від 7 грудня 2000 року № 2121-III “Про банки та банківську діяльність”.

* Постанова Верховного Суду України від 10.12.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Підставою для вчинення дій, спрямованих на перерахунок раніше призначених пенсій, може бути як відповідна заява пенсіонера та додані до неї документи, так і рішення, прийняте Кабінетом Міністрів України, про що державні органи, визначені Порядком проведення перерахунку призначених відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, повідомляють орган Пенсійного фонду України.

За результатами розгляду заяви та доданих до неї документів пенсійний орган ухвалює рішення про перерахунок чи про відмову у перерахунку раніше призначеної пенсії.

Таким чином, відповідно до статей 49 та 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” підставою для повідомлення про відмо-

ву у перерахунку пенсії може бути виключно рішення, прийняте з цього питання.

* Постанова Верховного Суду України від 22.04.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата пенсії громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Із 7 жовтня 2009 року виплата пенсії громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон, регулюється нормами Закону України “Про загальнообов'язкове пенсійне страхування”, крім пункту 2 частини першої статті 49 та другого речення статті 51 цього Закону, які визнані неконституційними Рішенням Конституційного Суду України від 7 жовтня 2009 року № 25-рп/2009.

* Постанова Верховного Суду України від 05.09.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії працівникам зайнятих на підземних роботах*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Аналіз положень статей 1, 8 Закону України від 2 вересня 2008 року № 345-VI “Про підвищення престижності шахтарської праці” (далі — Закон № 345-VI), пунктів “а”, “г” підрозділу 1 “Підземні роботи в шахтах, рудниках і копальнях на видобуванні корисних копалин, геологорозвідці, на дренажних шахтах на будівництві шахт, рудників, копалень” розділу 1 “Гірничі роботи” Списку № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 року № 36 (далі — список № 1), свідчить про те, що до кола працівників, на яких поширюється дія Закону № 345-VI та встановлені цим Законом пільги, належать

тільки працівники, зазначені у списку № 1, які були зайняті на підземних роботах саме повний робочий день.

Оскільки, посада хронометражиста на підземних роботах відноситься до пункту “г” підрозділу 1 розділу 1 списку № 1, яким передбачено зайнятість на підземних роботах 50 і більше відсотків робочого часу на рік (в обліковому періоді), то дія Закону № 345-VI на позивача не поширюється.

* Постанова Верховного Суду України від 28.01.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відшкодування витрат на виплату та доставку пенсій*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Витрати на виплату та доставку пенсій особам, які були зайняті на роботах за списком № 1 затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 20134 № 36 “Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість і яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах”, у тому числі й особам, які крім цього мають статус постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, покриваються підприємствами та організаціями до набуття цими особами права на пенсію за віком відповідно до Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-VI “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”.

* Постанова Верховного Суду України від 14.01.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Зарахування періоду навчання до пільгового пенсійного страхового стажу*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Період навчання у вищих навчальних закладах не може бути зараховано до стажу роботи, що дає право на призначення пенсії за віком на пільгових умовах за Списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умо-

вами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 року № 36 “Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість і яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах”.

* Постанова Верховного Суду України від 25.03.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії державним службовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Ураховуючи вимоги пункту 8 Порядку видачі довідок про заробітну плату для перерахунку пенсій державним службовцям у разі ліквідації органів, з яких особа вийшла на пенсію, а також перейменування (відсутності) посад, затвердженого спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Головного управління державної служби України від 3 грудня 2003 року № 319/144, у разі якщо державний орган перебуває у стадії ліквідації, то довідку про заробітну плату для перерахунку пенсій державним службовцям видає ліквідаційна комісія.

* Постанова Верховного Суду України від 22.04.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям при звільненні*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

У разі коли військовослужбовці звільняються безпосередньо з посад, займаних в органах державної влади, органах місцевого самоврядування або у сформованих ними органах, на підприємствах, в установах, організаціях, вищих навчальних закладах, куди вони були відряджені для подальшого проходження служби із залишенням на військовій службі, обов’язок виплати одноразової грошової допомоги при звільненні зі служби покладається законодавцем на органи державної влади, органи місцевого самоврядування або

сформовані ними органи, підприємства, установи, організації, вищі навчальні заклади відповідно, до яких були відряджені зазначені військовослужбовці та у яких вони працювали.

Оскільки виплата грошового забезпечення військовослужбовцям, відрядженим до Державного підприємства обслуговування повітряного руху України, здійснюється за рахунок коштів цього підприємства, виплата одноразової грошової допомоги зазначеним військовослужбовцям при звільненні зі служби також здійснюється за рахунок коштів Державного підприємства обслуговування повітряного руху України.

* Постанова Верховного Суду України від 03.06.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на пенсію на пільгових умовах*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Якщо чергова атестація робочих місць була проведена з порушенням строків, передбачених пунктом 4 Порядку проведення атестації робочих місць за умовами праці, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 серпня 1992 року № 442, а працівник до її проведення виконував роботу, яка дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, цей період його роботи має бути зарахований до пільгового стажу за результатами попередньої атестації.

* Постанова Верховного Суду України від 16.06.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення дострокової пенсії за віком дитини-інваліду*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Мати дитини-інваліда має право на призначення дострокової пенсії за віком, але не раніше ніж за 5 років до досягнення пенсійного віку, передбаченого статтею 26 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, у тому разі, якщо дитина, яку вона виховує, визнана дитиною-інвалідом до досягнення шестирічного

віку. Якщо дитина визнана дитиною-інвалідом після досягнення нею шести-річного віку, або інвалідом з дитинства після досягнення вісімнадцятирічного віку, мати цієї дитини має право на отримання зазначеної пенсії лише у разі наявності висновку лікарсько-консультативної комісії про те, що дитина мала медичні показання для визнання її дитиною-інвалідом до досягнення шести-річного віку.

* Постанова Верховного Суду України від 27.05.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсій військовослужбовців*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Оскільки на момент здійснення перерахунку пенсії, а саме з 1 січня 2008 року, стаття 13 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та деяких інших осіб” не передбачала 10-процентне збільшення пенсії для військовослужбовців, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження служби і віднесені до категорії 1, а інша норма, яка б встановлювала таку доплату, в чинному законодавстві України відсутня, то правових підстав для нарахування наведеної 10-процентної доплати для зазначених військовослужбовців немає.

* Постанова Верховного Суду України від 18.06.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Доплата за службу у нічний час при призначенні пенсії*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Доплата за службу в нічний час, що виплачувалася щомісячно, підлягає включенню до грошового атестату та враховується при призначенні пенсії за вислугу років особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ як така, що має постійний характер.

* Постанова Верховного Суду України від 30.09.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Положення Закону України від 14 червня 2011 року № 3491-VI “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2011 рік” та абзац перший пункту 5 постанови Кабінету Міністрів України від 6 липня 2011 року № 745 “Про встановлення деяких розмірів виплат, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету” могли поширювати свою дію виключно на ті події, факти, які виникли після набрання чинності зазначеними нормативно-правовими актами, а отже стосуються тих осіб, у яких право на призначення пенсії з'явилося після набрання згаданими актами чинності.

* Постанова Верховного Суду України від 28.10.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії науковим працівникам*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

При обчисленні наявного стажу наукової роботи, необхідного для призначення їй пенсії згідно з Законом України від 13 грудня 1991 року № 1977-XII “Про наукову та науково-технічну діяльність”, до стажу наукової роботи зараховується лише час роботи на посадах, передбачених абзацом третім пункту 4 Переліку посад наукових (науково-педагогічних) працівників підприємств, установ, організацій, вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до статті 24 Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 4 березня 2004 року № 257, а саме: молодшого, провідного та старшого наукового співробітника.

При цьому перелік посад працівників державних і комунальних музеїв, які провадять культурно-освітню та науково-дослідну діяльність, пов'язану з комплектуванням музейних зібрань, експозиційною, фондовою, видавничою, реставраційною, пам'яткоохоронною роботою, затвердженого постановою Ка-

бінету Міністрів України від 22 січня 2005 року № 82 не береться до уваги, оскільки на виконання частини восьмої статті 24 Закону України “Про наукову та науково-технічну діяльність” Кабінет Міністрів України затвердив Перелік посад наукових (науково-педагогічних) працівників підприємств, установ, організацій, вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, перебування на яких дає право на призначення пенсії та виплату грошової допомоги у разі виходу на пенсію відповідно до цієї статті, який є вичерпним та до якого зазначені посади не входять.

* Постанова Верховного Суду України від 04.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Правовідносини щодо зарахування часу навчання у загальновійськовому командному училищі мають бути врегульовані законодавством колишнього СРСР, яким не було передбачено обчислення вислуги років на пільгових умовах військовослужбовцям строкової служби, до яких прирівнювалися курсанти військово-учбових закладів, у тому числі й ті, котрі проходили службу у віддаленій місцевості.

* Постанова Верховного Суду України від 11.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії державного службовця*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Аналіз статей 23 і 37 Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII “Про державну службу” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) дає підстави для висновку, що особи, які досягли пенсійного віку, мають право на отримання пенсії державних службовців (за наявності відповідних підстав) та продовження терміну перебування на державній службі (за наявності погодження начальника Головного управління державної служби при Кабінеті Міністрів України).

Згідно зі статтею 37 цього Закону (у редакції Закону України від 8 липня 2011 року № 3668-VI “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”) пенсія державному службовцю виплачується незалежно від його заробітку (прибутку), одержуваного після виходу на пенсію.

Зазначеною статтею встановлено, що особі, якій призначена пенсія відповідно до цієї статті та яка продовжує працювати на державній службі, виплачується пенсія у розмірі, обчисленому відповідно до Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-VI “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, а після звільнення — у розмірі, обчисленому відповідно до Закону України від 16 грудня 1993 року № 3723-XII “Про державну службу”.

* Постанова Верховного Суду України від 02.12.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії громадянам України, які працюють за межами України*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Перерахунок пенсії громадянам України, які працюють за межами України, відповідно до положень частини четвертої статті 42 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” можливий у разі їх добровільної участі у системі загальнообов’язкового державного соціального страхування.

* Постанова Верховного Суду України від 25.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

За змістом положень пункту 24 Порядку подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, затвердженого постановою правління ПФУ від 30 січня 2007 року № 3-1, органи Пенсійного фонду України не наділені повноваженнями само-

стійно визначати розмір пенсії, а здійснюють її нарахування на підставі наданих їм іншими органами довідок про розмір грошового забезпечення, і розмір пенсійних виплат залежить від розміру складових грошового забезпечення, зазначених у таких довідках.

* Постанова Верховного Суду України від 25.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

З 1 січня 2006 року у зв'язку зі зміною складових грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців відповідно до Закону України від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” розмір підвищення до пенсії інваліду III групи становить 30 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

* Постанова Верховного Суду України від 25.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії учаснику ліквідації аварії на ЧАЕС*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Вирішити питання про збільшення розміру виплат пенсії, як про це заявлено вимога в суді, шляхом контролю за виконанням рішення суду першої інстанції неможливо, оскільки це рішення виконане, при здійсненні контролю неможливо досліджувати ті обставини, які не встановлювалися судом при розгляді справи, рішення в якій контролюється.

Оскільки підставою для зменшення розміру виплат пенсії є Закон України від 14 червня 2011 року № 3491-VI “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2011 рік” та постанова Кабінету Міністрів України від 6 липня 2011 року № 745 “Про встановлення деяких розмірів виплат, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету”, відновити порушене право шляхом скасування ухвали суду про відмову в за-

доволенні заяви про здійснення судового контролю за виконанням рішення суду неможливо.

* Постанова Верховного Суду України від 03.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Законом України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” та іншим законодавством у сфері пенсійного забезпечення громадян не передбачено збереження щомісячної доплати до пенсії при поновленні виплати пенсії, яка була припинена у зв'язку з переходом на пенсію, призначену за іншим законом.

* Постанова Верховного Суду України від 09.12.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

За приписами пункту 1 частини другої статті Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-ІV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” (в редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) право на призначення пенсії у зв'язку із втратою годувальника мають чоловік або дружина, які перебували в зареєстрованому шлюбі. Жінка та чоловік, які на час смерті померлого годувальника проживали однією сім'єю без шлюбу та/або утримували один одного, не є подружжям, і після смерті того з них, хто за життя утримував другого, той, хто залишився жити, не набуває права на призначення йому пенсійних виплат у зв'язку із втратою годувальника.

Встановлення в судовому порядку факту проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без шлюбу і визнання за її учасниками статусу члена сім'ї не легітимізує і не може легітимізувати (узаконити) правове становище неодру-

женої сімейної пари як подружньої, оскільки за законом подружжя утворюється не від тривалості чи стійкості взаємин, а після реєстрації шлюбу в державному органі реєстрації актів цивільного стану.

* Постанова Верховного Суду України від 10.03.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

З 4 по 23 липня 2011 року щомісячна додаткова пенсія за шкоду, заподіяну здоров'ю, має виплачуватися у розмірі, передбаченому статтею 50 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”, а з 23 липня 2011 року — у розмірі, передбаченому постановою Кабінету Міністрів України від 6 липня 2011 року № 745 “Про встановлення деяких розмірів виплат, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету”.

* Постанова Верховного Суду України від 25.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Строки звернення до адміністративного суду*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

У разі звернення до суду із позовом про стягнення заборгованості (недоїмки), яка виникла через несвоєчасне нарахування та/або сплату різниці між сумою пенсії, призначеної науковим (науково-педагогічним) працівникам державних небюджетних підприємств за Законом України від 13 грудня 1991 року № 1977-ХІІ “Про наукову і науково-технічну діяльність” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин), та сумою пенсії, обчисленою відповідно до інших законодавчих актів, на яку має право науковий працівник, строки звернення до суду із позовом про стягнення цієї заборгованості (недоїмки), передбачені статтею 99 Кодексу адміністративного судочинства України, не застосовуються.

* Постанова Верховного Суду України від 17.11.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії з урахуванням доходів*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Обов'язковою умовою для обчислення пенсії з урахуванням заробітної плати за період роботи до 1 липня 2000 року є підтвердження нарахування такої заробітної плати первинними документами. Іншого чинним законодавством не передбачено.

* Постанова Верховного Суду України від 17.03.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії військовим прокурорам і слідчим військових прокуратур*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Статтю 501 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ “Про прокуратуру” не передбачено зарахування часу військової служби на офіцерських посадах у Збройних Силах до 20-річного стажу роботи, що дає право на призначення пенсії за вислугу років.

* Постанова Верховного Суду України від 20.01.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок довічного грошового утримання судді у відставці*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

З моменту ухвалення Рішення Конституційного Суду України від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013 підлягає застосуванню частина третя статті 138

Закону України від 7 липня 2010 року № 2453-VI “Про судоустрій і статус суддів” в редакції до змін, внесених Законом України від 8 липня 2011 року № 3668-VI “Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи”: “Щомісячне довічне грошове утримання виплачується судді у розмірі 80 відсотків грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді. За кожний повний рік роботи на посаді судді понад 20 років розмір щомісячного довічного грошового утримання збільшується на два відсотки заробітку, але не більше ніж 90 відсотків заробітної плати судді, без обмеження граничного розміру щомісячного довічного грошового утримання”.

* Постанова Верховного Суду України від 17.03.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок довічного грошового утримання судді у відставці*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Оскільки розмір щомісячного довічного грошового утримання судді у відставці законодавцем визначено у відсотковому співвідношенні до грошового утримання судді, який працює на відповідній посаді, то у разі зміни (у напрямі збільшення) вказаної винагороди, у судді, який вийшов у відставку, з’являється право на перерахунок щомісячного довічного грошового утримання, в той час як у пенсійного органу — обов’язок здійснити відповідний перерахунок.

* Постанова Верховного Суду України від 24.03.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Переведення з одного виду пенсії на інший*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Частиною третьою статті 45 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” регламентовано порядок переведення з одного виду пенсії, призначеного саме за цим Законом, на інший. Отже, показник середньої заробітної плати при пере-

веденні на інший вид пенсії має бути незмінним, тобто таким, яким він був на час призначення пенсії, передбаченої Законом України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”.

У разі призначення іншої пенсії за іншим законом положення частини третьої статті 45 вказаного Закону застосуванню не підлягають.

* Постанова Верховного Суду України від 31.03.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцю*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

За загальним правилом дії норм права у часі у зв’язку з набранням чинності з 29 квітня 2006 року Законом України від 4 квітня 2006 року № 3591-IV “Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців”, яким встановлено порядок визначення заробітку (грошового забезпечення) для обчислення пенсій військовослужбовцям та заборонено змінювати положення Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” щодо умов і норм пенсійного забезпечення зазначених у ньому осіб іншими законами, положення пункту 30 статті 77 та частин першої, другої статті 40 Закону України від 4 квітня 2006 року № 3591-IV “Про внесення змін до деяких законів України з питань пенсійного забезпечення та соціального захисту військовослужбовців” втратили чинність.

* Постанова Верховного Суду України від 28.04.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсій, призначених особам, звільнених з військової служби*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2012 року № 355 “Про збільшення розмірів пенсій, призначених відповідно до Закону України

“Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” Уряд не приймав рішень щодо зміни розмірів хоча б одного з видів грошового забезпечення для відповідних категорій військовослужбовців, які мають право на пенсію за Законом України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, введення для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством. В аспекті цього висновку обґрунтованим є судження про те, що довідка про розмір грошового забезпечення фінансово-економічного управління Служби Безпеки України не може бути підставою для перерахунку пенсії, оскільки передбачає нові розміри надбавок та премій, а не фактичну зміну хоча б одного з видів грошового забезпечення військовослужбовця на підставі належного рішення суб’єкта владних повноважень.

* Постанова Верховного Суду України від 21.04.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії прокурору*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Обов’язковою умовою виплати одноразової грошової допомоги, встановленої частиною п’ятнадцятою статті 50-1 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ “Про прокуратуру” (чинного на час виникнення спірних відносин), є вихід працівника на пенсію за вислугу років.

* Постанова Верховного Суду України від 28.04.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на пенсію за віком на пільгових умовах*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Аналіз норм Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ “Про пенсійне забезпечення”, Списку № 2 виробництв, цехів, професій і посад з важкими умовами праці, робота в яких дає право на державну пенсію на піль-

гових умовах і в пільгових розмірах, затвердженого постановою Ради Міністрів СРСР від 22 серпня 1956 року № 1173 (далі – Список № 2), Порядку застосування Списків № 1 і № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників при обчисленні стажу роботи, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 18 листопада 2005 року № 383, дає підстави дійти висновку, що в розумінні пункту “б” статті 13 вказаного Закону в поєднанні зі статтею 100 цього Закону право на пенсію за віком на пільгових умовах, серед іншого, залежить від того, чи працівник, який заявляє право на таку пенсію, обіймав посаду на виробництві чи виконував роботу, пов’язану із шкідливими і важкими умовами праці, яка точно відповідає виробництву, роботі, професії, посаді і показникам шкідливих і особливо важких умов праці Списку № 2 та/чи постановою Кабінету Міністрів України.

Незважаючи на те, що позивач працювала маляром-малювальником, що працює з емалевими фарбами, нітрофарбами, ремонтно-будівельної ділянки, перелік Списку № 2, чинний у період її роботи, не містить такої роботи/професії, як “маляр-малювальник” чи “маляр, що працює з емалевими фарбами, нітрофарбами”, чи “маляр і малювальник світними фарбами”, а тому вона не мала права на призначення пенсії на пільгових умовах.

* Постанова Верховного Суду України від 07.07.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії працівникам прокуратури підкатегорії: 10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Положення статті 87 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ “Про пенсійне забезпечення” не підлягають застосуванню до вимог позивача виплатити пенсію у зв’язку із підвищенням заробітної плати працівникам прокуратури, адже приписи цієї норми регулюють виплату за минулий час уже нарахованих пенсій, однак не виплачених з вини Пенсійного фонду України. Натомість застосуванню підлягає частина вісімнадцята статті 50-1 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1789-ХІІ “Про прокуратуру”, оскільки у справі, що розглядається, право позивача на перерахунок пенсії відповідач не визнав, що і стало підставою звернення до суду.

Право на підвищення пенсії позивач набула з 1 липня 2012 року, як це визначено у постанові Кабінету Міністрів України від 30 травня 2012 року № 505 “Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників органів прокуратури”, а звернулася до Управління пенсійного фонду України з заявою про перерахунок пенсії 6 жовтня 2014 року, а отже, у зв’язку з обмежен-

ням терміну виплати нормами спеціального закону виплата має бути здійснена за 12 місяців до дня звернення позивача до органу Пенсійного фонду України за перерахунком пенсії, а саме з 6 жовтня 2013 року.

* Постанова Верховного Суду України від 15.02.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення періоду проходження особами військової служби в районах Крайньої Півночі колишнього СРСР при призначенні пенсії*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Вирішуючи питання про правомірність відмови управління Пенсійного фонду України в зарахуванні до загального трудового стажу при переході з пенсії за вислугу років на пенсію за віком на загальних підставах стажу проходження військової служби у Камчатській області у кратному пільговому обчисленні, суди повинні проаналізувати законодавство, яке діяло до 1 січня 1991 року та на момент виникнення спірних відносин, для того, аби з'ясувати, чи мав позивач право на призначення пенсії за віком з урахуванням пільгового (кратного) обчислення періоду служби.

* Постанова Верховного Суду України від 23.06.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Поновлення права на виплату пенсії громадянам України, які виїхали на постійне місце проживання за кордон*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

З дня набрання чинності Рішенням Конституційного Суду України № 25-рп/2009 щодо неконституційності положень пункту 2 частини першої статті 49, другого речення статті 51 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” виникли підстави для поновлення конституційного права особи на виплату пенсії, виплата якої була зупинена на підставі положень зазначеного Закону. З цього

часу орган Пенсійного Фонду України має відновити виплату пенсії громадянам України, які виїхали на постійне місце проживання за кордон.

* Постанова Верховного Суду України від 19.05.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Зарахування до загального стажу роботи часу перебування в засланні*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Особа, яка необґрунтовано піддана покаранню позасудовим органом та реабілітована за статтею 1 Закону України від 17 квітня 1991 року № 962-ХІІ “Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні”, має право на пільги, встановлені частиною першою статті 6 цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 30.06.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення пенсії зі зниженням пенсійного віку особі, яка працювала в районах Крайньої Півночі та місцевостях, що прирівняні до таких районів*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Нормативний підхід до розуміння норм права, що регулюють відносини призначення, перерахунку і виплати пенсій, в поєднанні з конституційними положеннями про пріоритет міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, які встановлюють інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України про пенсійне забезпечення, дає можливість дійти висновку про те, що особи, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі, мають право на призначення пенсії за віком у разі настання умов (досягнення віку, напрацювання стажу), за яких відповідно до положень частини першої статті 1 Тимчасової угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі,

в галузі пенсійного забезпечення від 15 січня 1993 року виникає право на призначення такої пенсії на пільгових умовах.

Конституція України, Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, Угода про гарантії прав громадян держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі пенсійного забезпечення від 13 березня 1993 року, частини перша і третя статті 1 Тимчасової угоди між Урядом України та Урядом Російської Федерації про гарантії прав громадян, які працювали в районах Крайньої Півночі та місцевостях, які прирівняні до районів Крайньої Півночі, в галузі пенсійного забезпечення від 15 січня 1993 року не містять положень, точний зміст яких або їх тлумачення припускали право на призначення пенсії за віком названій вище категорії осіб із застосуванням законодавства держави, що є стороною цих Угод.

* Постанова Верховного Суду України від 01.12.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на перерахунок пенсії за вислу років*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

До стажу роботи, який дає право на пенсію за вислугу років, зараховується, зокрема, робота на посадах медичної сестри у закладах, які офіційно набули статусу закладу охорони здоров’я на підставі акредитації.

* Постанова Верховного Суду України від 16.09.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Індексація пенсії*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

До об’єктів індексації, визначених у пункті 2 Порядку проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 року № 1078, не відносяться, зокрема, соціальні виплати, які визначаються залежно від прожиткового мінімуму (пенсії, обчислені з урахуванням абзацу першого частини першої статті 28

Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”); додаткова пенсія, підвищення, компенсаційні виплати, надбавки та інші доплати до пенсії, які визначаються залежно від прожиткового мінімуму.

* Постанова Верховного Суду України від 08.09.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Зарахування до загального стажу роботи часу перебування в заслнні*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Особа, яка необґрунтовано піддана покаранню позасудовим органом та реабілітована за статтею 1 Закону України від 17 квітня 1991 року № 962-XII “Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні”, має право на пільги, встановлені частиною першою статті 6 цього Закону.

* Постанова Верховного Суду України від 30.06.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Індексація пенсії*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Позивач отримує пенсію за Списком № 1 виробництв, робіт, професій, посад і показників на підземних роботах, на роботах з особливо шкідливими і особливо важкими умовами праці, зайнятість в яких повний робочий день дає право на пенсію за віком на пільгових умовах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 року № 36, та в складі цієї пенсії є доплата до прожиткового мінімуму відповідно до абзацу першого частини першої статті 28 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”.

За таких обставин законних підстав для здійснення індексації пенсії позивачу немає.

* Постанова Верховного Суду України від 13.10.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Юрисдикція справ про стягнення виплаченої пенсії*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Спір щодо правомірності набуття особою права власності на виплачену управлінням Пенсійного фонду України пенсію та стягнення цієї суми, як з недобросовісного набувача, має приватно-правовий, а не публічний характер. А відтак, його вирішення не належить до юрисдикції адміністративних судів.

* Постанова Верховного Суду України від 22.09.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Обчислення пенсії військовослужбовцям*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Щомісячна додаткова грошова винагорода військовослужбовця, яку він отримував під час проходження служби, з якої нараховані і сплачені страхові внески, має бути включена до складу грошового забезпечення, з якого здійснюється обчислення пенсії.

* Постанова Верховного Суду України від 20.10.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виправлення у трудовій книжці*

підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Арбітражний керуючий (ліквідатор) підприємства, яке зробило неправильний або неточний запис у трудовій книжці працівника, має право вносити виправлені відомості у порядку, передбаченому Інструкцією про порядок

ведення трудових книжок працівників затвердженої спільним наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України від 29 липня 1993 року № 58.

* Постанова Верховного Суду України від 30.09.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Підстави для перерахунку пенсії*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Невід'ємною складовою підстав та порядку перерахунку пенсії є беззаперечне підтвердження відомостей, що містяться в довідці Пенсійного фонду України, відповідними первинними документами бухгалтерського обліку про тривалість робочого дня та місце її виконання.

* Постанова Верховного Суду України від 04.11.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на пенсію осіб, що працювали у металургійному виробництві чорних і кольорових металів*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Право на передбачену статтею 14 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ “Про пенсійне забезпечення” пенсію незалежно від віку мають працівники, професії яких і виконувані роботи містяться у Списку робіт і професій, що дають право на пенсію незалежно від віку при безпосередній зайнятості протягом повного робочого дня на підземних і відкритих гірничих роботах (включаючи особовий склад гірничорятувальних частин), пов'язаних з видобутком вугілля, сланцю, руди та інших корисних копалин, на будівництві шахт і рудників та в металургії терміном не менше 25 років, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 1994 року № 202, за умови безпосередньої зайнятості на цих роботах повний робочий день та не менше 25 років. Працівники зазначених у цій статті про-

відних професій мають право на таку пенсію за умови, якщо вони були зайняті на відповідних роботах не менше 20 років.

Особа, яка працює ковалем на молотах і пресах в металургії, набуває право на пенсію незалежно від віку за умови, що вона безпосередньо зайнята повний робочий день та не менше 25 років саме у металургійному виробництві чорних і кольорових металів. Робота ковалем на молотах і пресах в цеху по ремонту металургійного обладнання, основним завданням якого є забезпечення металургійного виробництва ремонтними послугами, не дає права на таку пенсію.

* Постанова Верховного Суду України від 23.03.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Переведення з одного виду пенсії на інший*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Пенсія у зв'язку з втратою годувальника розраховується у відсотковому відношенні до розміру пенсії померлого годувальника, то в розумінні частини третьої статті 45 Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” як попередній вид пенсії слід розуміти саме пенсію, яку отримував на день смерті годувальник.

* Постанова Верховного Суду України від 27.10.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії з урахуванням пільгового обчислення стажу*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

На працівників, які працювали вахтовим методом в районах Крайньої Півночі і в місцевостях, прирівняних до районів Крайньої Півночі, поширюються пільги, передбачені статтями 1–4 Указу Президії Верховної Ради Союзу РСР від 10 лютого 1960 року “Про впорядкування пільг для осіб, які працюють в районах Крайньої Півночі і в місцевостях, прирівняних до районів Крайньої

Півночі”, а додаткові пільги, передбачені статтею 5, зокрема зарахування одного року роботи у районах Крайньої Півночі і в місцевостях, прирівняних до районів Крайньої Півночі, за один рік і шість місяців роботи при обчисленні стажу, що дає право на отримання пенсії за віком і по інвалідності, не поширюються.

* Постанова Верховного Суду України від 27.10.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Витрати на виплату та доставку пенсій*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Військова частина, яка є платником єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування, перебуває на обліку в управлінні Пенсійного фонду України та використовує працю найманих осіб, має обов'язок відшкодовувати витрати на виплату та доставку пенсій, призначених відповідно до пунктів “б” – “з” частини першої статті 13 Закону України від 5 листопада 1991 року № 1788-ХІІ “Про пенсійне забезпечення” та за Списком № 2 виробництв, робіт, професій, посад і показників при обчисленні стажу роботи, що дає право на пенсію за віком на пільгових умовах затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 січня 2003 року № 36.

* Постанова Верховного Суду України від 26.01.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Зарахування до стажу держаної служби періоду роботи на посаді бухгалтера виконавчого комітету сільської ради депутатів трудящих*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Пенсійним фондом України безпідставно відмовлено позивачу у зарахуванні до стажу державної служби періоду роботи на посаді бухгалтера виконавчого комітету сільської ради депутатів трудящих, оскільки записами трудової книжки позивача та архівної довідки доведено, що посада бухгалтера

виконавчого комітету в зазначений період була передбачена штатним розписом, а працю на вказаній посаді оплачував, як і іншим працівникам, виконавчий комітет. Крім того, функціональні обов'язки бухгалтера виконавчого комітету сільської ради депутатів трудящих були пов'язані з виконанням завдань і функцій держави.

* Постанова Верховного Суду України від 17.02.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовцю*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Оскільки Кабінет Міністрів України постановою від 7 листопада 2007 року № 1294 “Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб” делегував право визначати розміри посадових окладів, зокрема, Міністру оборони України, то наказ останнього про встановлення таких окладів військовослужбовцям військових навчальних закладів є підставою для проведення перерахунку пенсій відповідним категоріям військовослужбовців у зв'язку з тим, що змінює розмір однієї зі складових грошового забезпечення цих осіб.

* Постанова Верховного Суду України від 16.03.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення дострокової пенсії за віком*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Громадяни із числа військовозобов'язаних, які проходять збори (навчальні, перевірочні, спеціальні), у цей період вважаються такими, що проходять військову службу та користуються гарантіями держави на рівні із іншими військовослужбовцями.

Зазначене вище кореспондується зі статтею 10 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-ХІІ “Про статус і соціальний захист громадян, які по-

страждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”, згідно з якою до військово-вотслужбовців належать, зокрема, військовозобов’язані, призвані на військові збори.

Можливість отримання пільги, передбаченої абзацом шостим пункту 3 Прикінцевих положень Закону України від 9 липня 2003 року № 1058-IV “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, зокрема, для дружини, якщо вона не взяла повторний шлюб, військовослужбовця, який помер після звільнення зі служби, але внаслідок захворювання, пов’язаного з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи, законодавець не пов’язує з видом військової служби, тривалістю її проходження, військовим званням та посадою, а також часом, що сплинув після звільнення особи з військової служби.

* Постанова Верховного Суду України від 01.03.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Пільги працівникам міліції*

підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Незалежно від наявності умов для призначення пенсії за вислугу років згідно зі статтею 12 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-XII “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, право на збереження установлених Законом України від 20 грудня 1990 року № 565-XII “Про міліцію” пільг має лише працівник міліції, звільнений зі служби з підстав, визначених у статті 22 цього Закону, тобто за віком, хворобою або вислугою років.

* Постанова Верховного Суду України від 26.06.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата одноразової грошової допомоги до 5 травня*

підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Дії Київського центру по нарахуванню та виплаті пенсій і допомоги щодо виплати позивачу зазначеної Законом України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” одноразової грошової допомоги до 5 травня 2007 року у розмірі, встановленому

статтею 29 Закону України від 19 грудня 2006 року № 489-V “Про Державний бюджет України на 2007 рік”, були правомірними, оскільки виплата відповідачеві щорічної разової грошової допомоги здійснювалася в період, коли зазначена стаття була чинною, а її виконання обов’язковим. Зазначена норма втратила чинність із дня ухвалення Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 2007 року № 6-рп/2007, тобто з 9 липня 2007 року.

Невиплата позивачу зазначеної допомоги у повному розмірі викликана не протиправними діями Київського центру по нарахуванню та виплаті пенсій і допомоги, а прийняттям законодавцем неконституційних положень. Позивач не позбавлений можливості захистити своє право на отримання недоплаченої суми щорічної разової грошової допомоги в порядку, визначеному частиною третьою статті 152 Конституції України.

* Постанова Верховного Суду України від 30.05.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визначення стажу роботи для призначення пенсії за вислугу років працівникам прокуратури*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

У розумінні частини п’ятої статті 501 Закону України від 5 січня 1991 року № 1789-XII “Про прокуратуру” до стажу роботи, що дає право на пенсійне забезпечення за вислугу років, належить зараховувати половину строку навчання в тих вищих юридичних навчальних закладах, які за змістом, обсягом та рівнем знань забезпечують надання вищої освіти. Навчання в юридичному технікумі не відноситься до такого процесу отримання знань, позаяк цей заклад не забезпечує надання знань та фахової підготовки, що відповідає рівню вищої юридичної освіти.

* Постанова Верховного Суду України від 16.03.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Право на перерахунок пенсії суддів*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Право на перерахунок пенсії виникає у військових суддів, які обрали пенсійне забезпечення за Законом України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб”, у тому випадку, коли за рішенням суб’єкта владних повноважень, наділеного правом встановлювати чи змінювати види грошового забезпечення військовослужбовців, змінюється розмір хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за цим Законом, або у зв’язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень).

* Постанова Верховного Суду України від 05.04.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Особи, які належать до інвалідів війни*
підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

В контексті статті 7 Закону України від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” особа, яка одержала інвалідність внаслідок проходження військової служби, а не під час воєнних дій, не може вважатися інвалідом війни.

* Постанова Верховного Суду України від 06.11.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Перерахунок пенсії військовослужбовців, відряджених до Державного підприємства обслуговування повітряного руху України*
підкатегорії: *10.2.4 загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, у тому числі пенсійного страхування осіб, звільнених з публічної служби (військової служби)*

Пенсія військовослужбовців, відряджених до Державного підприємства обслуговування повітряного руху України, підлягає перерахунку відповідно до частини третьої статті 63 Закону України від 9 квітня 1992 року № 2262-ХІІ “Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб” (у редакції, чинній на час виникнення спірних відносин) у зв’язку зі зміною розміру грошового забезпечення на підставі наказу

Державного підприємства обслуговування повітряного руху України від 24 грудня 2013 року № 713/о “Про підвищення посадових окладів військово-службовцям, відрядженим до Украероруху”, якому Кабінет Міністрів України делегував своє право визначати розміри посадових окладів.

* Постанова Верховного Суду України від 10.05.2016 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата допомоги у зв'язку з настанням інвалідності за наявності права особи на таку виплату за різними законами*

підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

У разі виникнення права особи на отримання одноразової грошової допомоги з підстав, передбачених частиною тринадцятою статті 21 Закону України від 22 березня 2001 року № 2331-III “Про розвідувальні органи України”, та одноразової грошової компенсації, встановленої частиною п'ятою статті 48 Закону України від 28 лютого 1991 року № 796-XII “Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” (у редакціях, чинних на час виникнення спірних відносин), здійснюється виплата однієї із них за вибором особи.

* Постанова Верховного Суду України від 17.10.2011 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата щорічної разової грошової допомоги до 5 травня*

підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Правовідносини щодо виплати щорічної разової грошової допомоги до 5 травня ветеранам війни у 2009 році регулюються положеннями Закону України від 22 жовтня 1993 року № 3551-XII “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, а тому застосування до таких правовідносин положень Закону України від 26 грудня 2008 року № 835-VI “Про Державний бюджет України на 2009 рік” та підзаконного нормативного акта — постанови Кабінету Міністрів України від 18 березня 2009 року № 211 “Про розміри разової грошової допомоги, що виплачується в 2009 році відповідно до Законів України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” та “Про

жертви нацистських переслідувань”, який суперечить Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, є помилковим.

* Постанова Верховного Суду України від 14.03.2013 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Нарахування та виплата допомоги до 5 травня*
підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Оскільки на момент виникнення спірних відносин, а саме — на час нарахування і виплати щорічної разової грошової допомоги до 5 травня у квітні 2007 року, передбаченої Законом України від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”, щорічної грошової допомоги, положення Закону України від 19 грудня 2006 року № 489-V “Про Державний бюджет України на 2007 рік” були чинними, то оскаржувані дії управління праці та соціального захисту населення щодо її нарахування і виплати були правомірними та узгоджувалися з положеннями частини другої статті 19 Конституції України.

* Постанова Верховного Суду України від 27.02.2012 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям*
підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Обов’язок з виплати військовослужбовцям одноразової грошової допомоги при звільненні їх з військової служби законодавець покладає як на Мініборони, інші утворені відповідно до законів України військові формування та правоохоронні органи, так і на органи державної влади, органи місцевого самоврядування або сформовані ними органи, підприємства, установи, організації, вищі навчальні заклади залежно від того, були відряджені зазначені військовослужбовці для подальшого проходження служби в органи державної влади, органи місцевого самоврядування або сформовані ними органи, на підприємства, в установи, організації, вищі навчальні заклади чи ні.

У разі коли військовослужбовці звільняються безпосередньо з посад, займаних в органах державної влади, органах місцевого самоврядування або у сформованих ними органах, на підприємствах, в установах, організаціях, ви-

щих навчальних закладах, куди вони були відряджені для подальшого проходження служби із залишенням на військовій службі, обов'язок виплати одноразової грошової допомоги при звільненні зі служби покладається законодавцем на органи державної влади, органи місцевого самоврядування або сформовані ними органи, підприємства, установи, організації, вищі навчальні заклади відповідно, до яких були відряджені зазначені військовослужбовці та у яких вони працювали.

* Постанова Верховного Суду України від 07.10.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Встановлення статусу учасника бойових дій*
підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1994 року № 63 “Про організаційні заходи щодо застосування Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” та Переліку держав і періодів бойових дій на їх території, затвердженого цією постановою, статус учасника бойових дій може бути встановлений особам, які за рішенням відповідних державних органів були направлені для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки або відряджені в держави, в період, коли відбувалися бойові дії.

* Постанова Верховного Суду України від 11.02.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата одноразової грошової допомоги військовослужбовцям у разі встановлення інвалідності*
підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Розмір одноразової грошової допомоги у разі інвалідності, що настала в період проходження військової служби, визначається Порядком та умовами призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служби (зборів) осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 2008 року № 499 (у редакції, чинній на час виникнення спірних від-

носин), а складові такого грошового забезпечення — відповідно до статті 9 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ “Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”.

* Постанова Верховного Суду України від 20.01.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Виплата одноразової грошової допомоги інвалідам*

підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Єдиною умовою виплати одноразової грошової допомоги у розмірі чотирирічного грошового забезпечення для інвалідів II групи є установлення інвалідності, яка настала в період проходження служби в органах внутрішніх справ, органах державної податкової служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення із служби чи після закінчення такого строку внаслідок захворювання або нещасного випадку, що сталися, зокрема, під час виконання службових обов’язків, пов’язаних з безпосередньою участю в охороні громадського порядку та боротьбі із злочинністю.

* Постанова Верховного Суду України від 18.03.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Призначення та виплата одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті), каліцтва або інвалідності військовослужбовців та інвалідності осіб, звільнених з військової служби*

підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Аналіз положень редакцій статті 16 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” та зміст постанов Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1992 року № 488 “Про Умови державного обов’язкового особистого страхування військовослужбовців і військовозобов’язаних, призваних на збори, і порядок виплат їм та членам їх сімей страхових сум” та від 28 травня 2008 року № 499 “Про затвердження Порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов’язаних і ре-

зервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служби (зборів) осіб”, дозволив дійти висновку про те, що “обов’язкове особисте державне страхування” та “одноразова грошова допомога” є двома рівнозначними компенсаційними механізмами соціального захисту військовослужбовців, які спрямовані на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, у старості, а також в інших випадках, передбачених законом.

* Постанова Верховного Суду України від 10.03.2015 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Визнання особи учасником бойових дій*
підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

За приписами Закону України від 22 жовтня 1993 року № 3551-ХІІ “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” обов’язковою умовою для надання статусу учасника бойових дій є встановлення факту участі особи у бойових діях чи забезпеченні бойової діяльності військ на території Чехословаччини в період бойових дій з 20 серпня 1968 року по 1 січня 1969 року.

* Постанова Верховного Суду України від 20.05.2014 р.

Сформулюйте зміст правової позиції щодо

правового інструменту: *Відшкодування витрат, пов’язаних з наданням пільг зі сплати електроенергії працівникам міліції*
підкатегорії: *10.3.4 соціального захисту та зайнятості інвалідів*

Безпосередньому забезпеченню і судовому захисту підлягають законодавчо закріплені права громадян, зокрема й ті, які встановлюють певні соціальні пільги. Відшкодування витрат, пов’язаних із наданням пільг на оплату електроенергії працівникам міліції, державної кримінально-виконавчої служби та/чи іншій категорії осіб, встановленій законом, звільнених за віком, хворобою або вислугою років, має здійснюватися без обмежень норм споживання.

* Постанова Верховного Суду України від 10.05.2016 р.

Наведено матеріал по перегляду судових рішень в адміністративному судочинстві, підготовлений на підставі Кодексу адміністративного судочинства України в редакції станом на 01 січня 2016 року, який дав старт розбудові адміністративної юстиції в Україні. Викладено теоретичні та процесуальні основи перегляду судових рішень в адміністративному процесі України. На підставі існуючих теоретичних надбань та сучасних тенденцій розвитку адміністративного процесуального законодавства розкрито встановлений законом процесуальний порядок перегляду судових рішень адміністративними судами апеляційної та касаційної інстанції. Видання вирізняється серед інших оригінальністю подання матеріалу, відтвореного схематично.

Для науковців, ад'юнктів та аспірантів, викладачів, слухачів та студентів юридичних ВНЗ, суддів і адвокатів.

Кайдашев Роман Петрович
Романенко Євген Олександрович
Акімов Олександр Олексійович
Гербеда Сергій Володимирович
Гончаренко Михайло Федорович
Гурковський Володимир Ігорович
Непомнящий Олександр Михайлович
Силкін Володимир Сергійович
Сиротенко Роман Олександрович
Чаплай Ірина Віталіївна

ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ

Підручник

Книга 2

Відповідальний за випуск *В. Д. Бондар*
Редактор *Ю. А. Носанчук*
Коректор *А. А. Тютюнник*
Комп'ютерне верстання *Н. В. Коваленко*
Оформлення обкладинки *О. О. Стеценко*

Підп. до друку 28.02.17. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 17,67. Обл.-вид. арк. 26,55. Наклад 300 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

Видавець і виготовлювач
ДП "Видавничий дім "Персонал"
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX
*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*